

25 AKADÉMIAI

É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

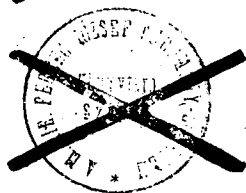
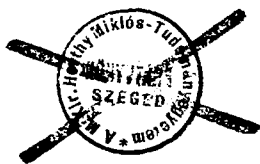
FŐTITKÁR.

XXXIX. KÖTET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1928

50024

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapest, V., Honvéd-utca 10.
Felelős vezető: Tiringér Károly műszaki igazgató.

TARTALOM.

Oldal

I. Előadások és cikkek.

BAJZA JÓZSEF: Horvát éposz Kálmán királyról (székfoglaló) . . .	159
BALOGH JENŐ: Akadémiánk történetéhez . . .	127
BAROS GYULA: Az irodalmi hagyomány életerejé (székfoglaló) . . .	196
BERZEVICZY ALBERT: A háború és a békekötés hatása tudományra és irodalomra . . .	119
— Az októberi diploma előzményeiről . . .	27
BR. FORSTER GYULA: A M. Tud. Akadémia és a műemlékek védelme (centenárius előadás) . . .	29
*HERCZEG FERENC: MIKSZÁTH KÁLMÁN t. t. emlékezete . . .	135
KLEMM ANTAL: A mondattan elmélete (székfoglaló) . . .	34
LUKINICH IMRE: Jelentés a keleteurópai történetírók szövetsége szerkesztő-bizottságának 1928 július 21—22-ikén Rigában tartott üléséről . . .	191
NAGY MIKLÓS: A Ghyczyek a XVI. század történetében (székfoglaló) . . .	198
*RAVASZ LÁSZLÓ: Pál Athénben (székfoglaló) . . .	135
*SIGMOND ELEK bemutatta a szikésekről írt művének angol kiadását	42
Bártfai Szabó László vendég: Gróf Széchenyi István emlékiratai . . .	195

II. Jelentések a pályázatokról.

Jelentés BUZA LÁSZLÓ «A kisebbségek jogi helyzete» c. pályamunkájáról . . .	69
<i>Chorin Ferenc</i> -jutalom . . .	249
<i>Forster János</i> -jutalom . . .	150
<i>Kónyi Manó</i> -jutalom . . .	65
<i>Br. Kornfeld Zsigmond</i> -jutalom . . .	54
<i>Nagy</i> -jutalom és <i>Marczibányi</i> mellékjutalom . . .	43
<i>Sámuel-Kölber</i> -jutalom . . .	147
<i>Vojnits</i> —jutalom . . .	56
<i>Wahrmann Mór</i> -érem . . .	76
<i>Wellisch Alfréd</i> -jutalom . . .	148

III. Akadémiai ügyek.

Akadémia:

A M. Tud. Akadémiának felajánlott <i>alapítványok</i> és <i>adományok</i> . . .	108, 168, 210
A M. Tud. Akadémia <i>autonómia</i> jának védelme . . .	177
A M. Tud. Akadémia <i>halottjai</i> 1927-ben . . .	27
A M. Tud. Akadémia <i>jutalomtétellei</i> . . .	143
A M. Tud. Akadémia újabb <i>kiadványai</i> . . .	108, 168, 210
A M. Tud. Akadémia <i>munkássága</i> 1927-ben . . .	11
A M. Tud. Akadémia pénztári <i>számadása</i> 1927-ről . . .	89
A M. Tud. Akadémia belső <i>tagjai</i> . . .	1

* Ez a két előadás külön kiadvány gyanánt hagyta el a sajtót.

Coopération Intellectuelle :

Újabb levélváltás az elszakított területeken nem kézbesített magyar nyomtatványok szabad terjeszthetése érdekében	79
Az Inst. Internationale de Coopération Intellectuelle meghívása a M. Tud. Akadémia tagjaihoz	86
Összeállítás a nemzetközi értelmi együttműködés tárgyában kiküldött Magyar Nemzeti Bizottság 1927. évi munkásságáról	83

Jelentések :

Bizottsági jelentések	43, 147
Jelentés a Könyvtár 1927. évi állapotáról	14
— az akadémiai választásokról	117
Költségvetés	154

Kutatói Bizottság :

A Magyarország területén végzendő tudományos kutatások támogatása kérdésében véleményadás végett bizottság kiküldése	211
Nagygyűlés	135

Ügyrend :

Kiegészítések a M. Tud. Akadémia ügyrendjéhez gróf Vigyázó Ferenc úr végrendeletei következtében	179
A Darányi Ignác-alapítvány ügyrendje	100
A Filozófiai Bizottság ügyrendje	153

IV. Alkalmi és üdvözlő beszédek, nekrológok.

ANGYAL DÁVID r. t. beszéde BALLAGI ALADÁR r. t. ravatalánál	169
— BERZEVICZY ALBERT elnök megemlékezése Bonfinius születésének 500. évfordulójáról	5
— megnyitó és üdvözlő beszéde a nemzetközi tudományos együttműködés Magyar Nemzeti Bizottságának 1928. ápr. 13-án tartott ülésén	7
— beszéde a Magyar Mérnök- és Építészegylet jubiláris közgyűlésén	101
— megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémia LXXXVIII. ünnepélyes közülésén	119
— ünnepi beszéde a Kormányzó Úr Ö. Fő Méltóságának 60-ik születésnapja alkalmával	161
— megemlékezése DÜRER halálának négyszázados évfordulója alkalmával	162
— megemlékezése néhai bojári gróf VIGYÁZÓ FERENC RÖL	175
— megnyitó beszéde báró KORÁNYI FRIGYES l. t. születési centenariuma alkalmából	180
BÓKAY JÁNOS l. t. megemlékezése báró Korányi Frigyesről	182
CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök üdvözlő beszéde NAGY MIKLÓS l. taghoz	204
CSÁSZÁR ELEMÉR r. t. ünnepi beszéde GYULAI PÁL emléktűnnepén	102
GÁLOS REZSŐ ünnepi beszéde a PÁZMÁNDI HORVÁTH ENDRE születésének 150-ik évfordulója alkalmából rendezett emléktűnnepén	209
LENHOSSÉK MIHÁLY r. t. beszéde SCHAEFFER KÁROLY r. taghoz tudományos működésének 40-ik évfordulója alkalmával	206

	Oldal
GRÓF MAILÁTH JÓZSEF ig. t. beszéde GR. DESSEWFFY AURÉL ig. t. ravatalánál	109
NÉMETHY GÉZA osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából:	
VÁRI REZSŐ r. taghoz	163
KLEMM ANTAL l. taghoz	165
BAJZA JÓZSEF l. taghoz	166
CSÜRY BÁLINT l. taghoz	167
SZÁDECZKY LAJOS r. t. beszéde MÁRKI SÁNDOR r. t. síremléke felavatásakor	171
SZÁSZ KÁROLY l. t. ünnepi beszéde TISZA KÁLMÁN ig. t. szobrának leleplezésekor Berettyóújfaluban	202
TOMCSÁNYI MÓRIC l. t. beszéde NAGY FERENC r. t. sirjánál	211
VARGHA GYULA t. t. másodelnök beszéde Gróf VIGYÁZÓ FERENC ravatala előtt	178
— beszéde FÖLDES BÉLA r. t. nyolcvanadik születésnapja alkalmából	203

V.

Inhaltsverzeichnis	111, 174a, 214
Sommaire	113, 174, 215
Contents	115, 174b, 216

BETŰRENDES NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A *-gal megjelölt számok a jegyzőkönyvre utalnak.)

	Oldal		Oldal
Adományok 1928-ban	109, 168—69, 211	BERZEVICZY ALBERT levele a meg-	
Akadémia belső tagjai	1—4	szállott területi könyvter-	
— elhunyt tagjai	27, 131—33	jesztés érdekében.	79—83
— jutalomtétellei	137—38*, 143—47	— J. LUCHAIRE-hez	87
— költségvetése	154—59	— megemlékezése a Kor-	
— munkássága	11—14	mányzó Úr Ó Fmga 60.	
— pénztári számadása	90—99	születésnapjáról	161—162
— új tagjai	117—18, 142	— megemlékezése DÜRER AL-	
— újabb kiadványai	108, 168, 210	BERT halálának négyszáza-	
— vagyonmérlege	90—9	dos évfordulójáról	162—63
Akadémiai jegyzőkönyvekben a		— megemlékezése BONFINIUS	
magyar nyelv használata	129	születésének évfordulójá-	
— «Kiküldöttség» működésé-		ról	5—6
nek centenáriuma	128—29	— megnyitó beszéde a C. J.	
— választásokról jelentés	117—18	Magyar Nemzeti Bizottságá-	
Alapítványok 1927-ben	94—6, 108, 210	nak ülésén	7—11
ALFÖLDI ANTAL: <i>Magyarország</i>		— megnyitó beszéde a M. Tud.	
<i>és a nagyobb gazdasági</i>		Akadémia LXXXVIII. ün-	
<i>területek</i>	50	nepélyes közülésén: <i>A há-</i>	
GR. ANDRÁSSY GYULA: <i>A világ</i>		<i>ború és a békekötés hatása</i>	
<i>háború előzményei</i>	68	<i>tudományra és irodalomra</i>	
Angol kezdeményezése tudomá-			119—127
nyos együttműködésre	122	— megnyitó beszéde BR. KO-	
ANGYAL DÁVID r. t.: nekrológja		RÁNYI FRIGYES emlékünne-	
BALLAGI ALADÁR felett	169—70	pén	180—82
APOSTOL BERTALAN könyvjutal-		— megnyitó beszéde Gr. Vi-	
mat kap	139*	GYÁZÓ FERENC emlékének	
BAJZA JÓZSEF l. t.: <i>Horvát éposz</i>		megörökítése tárgyában	
<i>Kálmán királyról</i>	159—61		175—177
BAJZA JÓZSEF l. taghoz üdvözlő		— ünnepi beszéde a Magy.	
beszéd	166—67	Mérnök- és Építészegylet	
BALASSA és KORÁNYI	183—84	jubiláris közgyűlésén	101
BALLAGI ALADÁR r. t. felett nek-		BIBÓ LAJOS: <i>Báthory Zsigmond</i>	60
rológ	169—70	BÓKAI JÁNOS sen.	184
BALOGH JENŐ: <i>Akadémiánk tör-</i>		BÓKAY JÁNOS l. t. megemlékezése	
<i>ténetéhez</i>	127—135	BR. KORÁNYI FRIGYESRŐL	82—91
BÁNKAI DONÁT vízturbinája	76	vitéz BOKOR IGNÁC könyvjutal-	
BAROS GYULA l. t.: <i>Az irodalmi</i>		mat kap	139*
<i>hagyomány életereje</i>	196—98	Dr. BOKOR IGNÁC százados a	
BERZEVICZY ALBERTEINÖK: <i>Az ok-</i>		trencseni csatáról	73
<i>tóberi diploma előzményei</i>		BONFINIUS születésének 500 év-	
<i>ról</i>	27—29	fordulója	5—6
		BUDAY BARNA: <i>Magyar fény-</i>	
		<i>képek</i>	67

Oldal

Oldal

Bulletin d'information des sc.
hist. en Europe or.

191

BURY JÁNOS külső t. elhunyt

133

BUZA LÁSZLÓ: *A kisebbségek
jogi helyzete*

69—72

BUZA LÁSZLÓ pályadíjat nyert

137*

Búzanemesítés

151—52

Chorin Ferenc-alapítvány 1928.
évikamatait TELESZKY JÁNOS
kapja.

49—53, 136*

«Conseil international de re-
cherches»

122

Contents

115—16, 174b, 216

Coopération Intellectuelle ma-
gyar bizottságának mun-
kássága

83—86

CROISSET ALFRED külső t. el-
hunyt

133

CSÁNKI DEZSÓ osztályelnök be-
széde NAGY MIKLÓS l. tag-
hoz

204—5

CSÁSZÁR ELEMÉR beszéde a le-
ányfalusi Gyulai-napon

102—8

CSATHÓ KÁLMÁN: *Te csak pipáld
Ladányi c. vigjátékával el-
nyeri a Vojnits-érmet*

63—5

CSEBNOCH JÁNOS ig. t. elhunyt

132

CSÜRY BÁLINT l. taghoz üdvözlő
beszéd

167—68

Darányi-alapítvány ügyrendje

100

DENISON ROSS, E. látogatása

7

Gróf DESSEWEFFY AURÉL elhunyt

183

Gróf DESSEWEFFY AURÉL felett
Gróf MAILÁTH JÓZSEF be-
széde

109—110

DOMÁNY GYULA: «Magyar sza-
nálás»

50

DÜRER ALBERT halálának négy-
százados évfordulója

162—63

Egyetemek. Az — kérdése Ma-
gyarországon

125—6

Entente-államok tudományos
testületeinek magatartása
az összeomlás óta

121—3

Eötvös-effektus

48

BR. EÖTVÖS LÓRÁNT posthumus
munkája a Marcibányi-
jutalommal tüntettetik ki
43, 47—49, 136*

«Fédération internationale des
Unions intellectuelles»

128

FÁNYI GYULA r. t. elhunyt

132

FERENCZI ZOLTÁN r. t. néhai fő-
könyvtárnok

14—5

FERENCZI ZOLTÁN-ról nekrológ a
főtitkári közülési beszéd-
ben

131—2

Filozófiai Bizottság ügyrendjének
megállapítása

139*

Filozófiai Bizottság ügyrendje

153

FODOR LÁSZLÓ: *A templom egere*

61

FODOR LÁSZLÓ: *Díszelőadás*

58

FOERK ERNŐ

149

BR. FORSTER GYULA ig. és t. t.
*A M Tud. Akadémia és a
műemlékek védelme*

29—34

Forster János jutalom

137*

FÓTHY JÁNOS: *Igazgyöngy*

59

FÖLDES BÉLA r. t. 80. születés-
napja

203—4

Francia törekvések a tudományos
együttműködés ellen

123

FROMMER RUDOLF

76—77

FRÖHLICH ISZIDOR r. t. dolgozata
a fény polározásáról.

47—48

GÁLOS REZSÓ pázmándi HORVÁTH
ENDRE születésének 150.
évfordulóján.

209

Gazdasági Bizottság szervezése

179

Ghyczyek a XVI. sz. történe-
tében

198—202

Ghyczy János életpályája

200—202

GRIVICIC GYULA alezredes a tren-
cséni csatáról

73

GYULAI PÁL *a tanár és tudós*

102—8

HANKÓCZY JENŐnek és 'SIGMOND
ELEK r. t.-nak megbízás ada-
tik jutalomtétel kidolgozá-
sára

137*

HANKÓCZY JENŐ a Forster János
jutalom egyik nyertese

151

HARSÁNYI ZSOLT: *A zenélő óra*

58

HATVANY LILI: *Az első férfi*

58

HEGEDŰS LÓRÁNT l. t. publicisz-
tikai munkáinak adatik ki
a Kónyi Manó-jutalom 69, 137*

HEGEDŰS LÓRÁNT: *Harc a ma-
gyar igazságért*

66

HEGEDŰS LÓRÁNT: *Mikor a há-
ború meghal*

69

HEGEDŰS LÓRÁNT: *Kossuth*

63

HERCZEG FERENC: *Mikszáth K.
emlékezete*

135

HEVESI SÁNDOR *A bor, az arany
és az asszony*

57—8

DR. HOFFMANN EDITH jutalmat
kap művészettörténeti érte-
kezéséért.

137*

	Pldal
HOFFMANN EDITHNEK ítéltetik a Wellisch-jutalom	150
HOÓR-TEMPIS ISTVÁN könyvjutalmat kap	139*
pázmándi HORVÁTH ENDRE születésének 150. évfordulója	209
HUSSEBY, Ö. nyelvlogikái fölfogása	37—8
Inhalts-erzeichnis 111—12, 174a, 214 «Institut de Coopération intellectuelle»	123
Iparoktatás története	54—6
Irodalmi hagyomány életereje 196—8	
Jelentés az akadémiai választásokról	117—18
— a Chorin Ferenc-alapítvány odaítéléséről	49—53
— a Forster János-jutalomról	150—152
— a hadtörténelmi pályázatról	72—75
— a keleteurópai történetírók szövetsége szerk.-bizottságának rigai üléséről	191—94
— a Kónyi Manó-jutalomról	65—9
— a Kornfeld Zsigmond-alapítvány tárgyában	54—6
— a Könyvtár állapotról	14—26
— a Marczibányi-mellékjutalomról	47—49
— az 1928. évi Nagyjutalomról	43—47
— a Sámuel-Kölber-jutalomról	147
— a Vojnits-érem odaítélése tárgyában	56—65
— a Wahrmann Mór-jutalomról	76—78
Jogi Bizottság szervezése	179—80
Jutalomtételek	137—38,* 143—47
KAÁN KÁROLY: <i>A Magyar Alföld</i>	51
BR. KAAS ALBERT: <i>Az alkotmányfejlődés tényezői</i>	67
KANAVELIC PÉTER élete és működése	159—161
KARINTHY FRIGYES: <i>Lepketánc</i>	57—8
Keleti Bizottság új tagjai	139*
Keleteurópai történészek szerk.-bizottsága 1929-ben Budapestben ülésezik	94
Keleti kultúrterület	193
Kézirattár gyarapodása	16
Kiadványok 1928-ban	108, 168, 210

	Oldal
«Kiküldöttség». Az akadémiai 1828-iki—centenárium 128—9	
Kis-entente és szellemi integritásunk	126
KLEMM ANTAL I. taghoz üdvözlő beszéd	165—66
KLEMM ANTAL I. t.: <i>A mondat-tan elmélete</i>	34—42
KÓNYI MANÓ	65
Kónyi Manó-jutalom HEGEDÜS LÓRÁNT-nak adatik ki	137*
BR. KORÁNYI FRIGYES I. t. emlékeztére ünnepi ülés	180—91
Korányi-klinika létesítése	188
Kormányzó Úr Ö Főméltósága 60. születésnapja	161—62
BR. Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1928. évi kamatát VIGH ALBERT kapja	136*
KOVÁCS ALAJOS I. t. a Keleti Bizottság új tagja	139*
Költségvetés az 1928. év július-december hónapjaira	154—59
Könyvadományok	22
Könyvcseré külföldi intézetekkel	18—22
Könyvjutalmat kapott hallgatók	139*
Könyvtár állapotáról jelentés	14—26
Könyvtár forgalma	23
Kőrösi Csoma-emlékünnepe	7—11
Közülés. LXXXVIII. ünnepélyes —	119—135
DR. KRISZTICS SÁNDOR: <i>A békeszerződések revíziója</i>	66
Kutatói bizottság	211
LAKY DEZSŐ: <i>Budapest székesfőváros névességének fejlődése 1900-tól 1920-ig</i>	51
LÁZÁR BÉLA: <i>Zichy Mihály élete és művészete</i>	149
LENGYEL MENYHÉRT: <i>A postáskisasszony</i>	61
LENHOSSÉK MIHÁLY r. t. beszéde SCHAFER KÁROLY r. taghoz	206—8
Levélváltás a magyar nyomtatványok szabad terjesztésére érdekében	79—83
LŐCSEI ANTAL könyvjutalmat kap	139*
LUCHAIRE JULIEN	124
— levele az Elnök Úrhoz	80—81, 86

	Oldal	Oldal
LUKINICH IMRE I. t. jelentése a kelet-európai történetírók szövetsége szerk. bizottsági üléséről	191—94	RICHTER ALADÁR I. t. elhunyt . 132
GR. MAILÁTH JÓZSEF beszéde		RIES J.: <i>Was ist die Syntax?</i> 35—6
GR. DESSEWFFY AURÉL felelt	109—110	Sámuel-Kölber-díjat ZSIRAI MIKLÓS kapja
Marczibányi-mellékjuttalom Br. EÖTVÖS LÓRÁNT posthumus munkájáért ítélletik 47—49, 136		SCHAFARZIK FERENC I. t. elhunyt 132
MÁRKI SÁNDOR r. t. felett nekrológ	171—73	SCHAEFFER KÁROLY r. t. tudományos működésének 40 éves jubileuma
MARKUSOVSKY LAJOS	184	'SIGMOND ELEK r. t.-nak és HANKÓCZY JENŐ-nek megbízás adatik jutalomtétel kidolgozására
MATTYASOVSKY MIKLÓS: «A földművelés közgazdaságtana»	50	Dr. 'SIGMOND ELEK r. t. a Forster János jutalom egyik nyertese
METZNER KÁROLY könyvjutalmat kap	139*	'SIGMOND ELEK: <i>Hungarian Alkali Soils</i>
MITTAG LEFFLER MAGNUS GÖSTA külső t. elhunyt	133	Sommaire
Mondattan elmélete	34—42	Stilisztika mondattani határkérdései
Műemlékek védelme	29—34	Dr. SURÁNYI-UNGER TIVADAR: <i>A Gazdaságpolitika Tudományos Alapkérdései</i>
NAGY FERENC r. t. fölött nekrológ	211—13	SZABÓ ALADÁR könyvjutalmat kap
Nagyjutalmat ZEMPLEN GÉZA r. t. kapja	136*	SZABÓ BÉLA könyvjutalmat kap 139*
NAGY MIKLÓS I. t.: <i>A Ghyczyek a XVI. század történetében</i>	193—202	BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: <i>Gróf Széchenyi István emlékiratai</i>
NAGY MIKLÓS I. taghoz CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök beszéde	204—6	SZÁDECZKY K. LAJOS: <i>A székely nemzet története és alkotmánya</i>
NAGY SAMU: <i>Zörög a haraszt</i> 59		SZÁDECZKY LAJOS r. t. beszéde
Nagygyűlés	135—43	MÁRKI SÁNDOR r. t. felett . 171
Nagyjutalomról jelentés	43—47	Szász KÁROLY I. t. ünnepi beszéde TISZA KÁLMÁN t. t. szobra leleplezésekor . 202—8
NÉMETHY GÉZA osztályelnök üdvözlő beszédei	163—68	Szász ZSOMBOR: <i>Erdély Romániában</i>
Nemzetek Szövetsége és a tudományos együttműködés	123	GR. SZÉCHENYI ISTVÁN emlékiratairól BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ
NEUBAUER GYULA: <i>A határhasonlalmélet bírálata</i>	51	SZÉCHENYI és az Akadémia életre-keltése
NYÁRI ALBERT: <i>A nyelv a bokorban</i>	58	GR. SZÉCHENYI BÉLA ig. és t. t. arcképének elhelyezése
DR. OLAY FERENC: <i>A magyar kultúra válságos évei 1918—27</i>	67	Széchenyi-Múzeum gyarapodása 16
Októberi diploma	27—29	SZENDREI JÁNOS I. t. elhunyt . 132
Orvosi Hetilap	184	SZINNYEI JÓZSEF osztálytitkár új főkönyvtárnok
Osztályelnökválasztás	141*	SZURDAY RÓBERT
Pénztári számadás 1927-ről 90—99		Tagválasztás
RAVASZ LÁSZLÓ: <i>Pál Athénben</i> (Székfoglaló)	135	Tanítók, akik akadémiai jutalmat kaptak
REJTŐ SÁNDOR r. t. elhunyt	132	

Oldal	
	TELESZKY JÁNOS: <i>A Magyar Allam Pénzügyei A Házború Alatt</i> c. munkájával Chorin-jutalmat nyer 52—3, 136*
	TISZA KÁLMÁN szobrának leplezésekor Szász KÁROLY beszéde 202—3
	TOMCSÁNYI MÓRIC l. t. beszéde NAGY FERENC r. t. fölött 211—13
	TOROCZKAI-WIGAND ÉDE 148
	TURI KÁROLY könyvjutalmat kap 139*
	«Union académique internationale» 122
	Ügyrendhez kiegészítések 179—180
	Választások az Akadémián 117—18, 142*
	VÁMOS FERENC 148
	VARGHA GYULA t. t. beszéde Gr. VIGYÁZÓ FERENC ravatalánál 178—79
	VARGHA GYULA másodelnök beszéde FÖLDES BÉLA r. t. 80. születésnapja alkalmából 203—4
	VÁRI REZSŐ r. taghoz üdvözlő beszéd 163—64
	VENDL ALADÁR l. t. a Keleti Bizottság új tagja 139*
	VIGH ALBERT kapja a Br. Kornfeld Zsigmond alapítvány 1928. évi kamatait 54—6, 136*
	Gr. VIGYÁZÓ FERENC (bojári) egész nagy vagyonának örökösül a M. T. Akadémiát rendelte 175
	— elhunytakor tett intézkedések 177

Oldal	
	Gr. VIGYÁZÓ FERENC (bojári) ravatalánál Vargha Gyula másodelnök beszéde 178
	— emlékének megörökítése 177
	Gr. VIGYÁZÓ SÁNDOR vagyonát a M. T. Akadémia öröklí 175
	Gr. VIGYÁZÓ SÁNDORNÉ SZ. BÁRÓ PODMANICZKY ZSUZSANNA vagyonát a M. T. Akadémia öröklí 175
	Gr. VIGYÁZÓ-VAGYON ügyeinek intézésére Gazdasági és Jogi Bizottság szervezése 179
	VOSSLER-féle nyelvtud. idealizmus 39
	Wahrmann Mór-érem néhai WEISS MANFRÉD-nak ítéltük 137*
	Wahrmann Mór-jutalom 76—78
	WEISS MANFRÉD a Wahrmann Mór-jutalommal tüntette ki 77—8, 137*
	WELLISCH ALFRÉD alapítványának kamatait Dr. Hoffmann Edith kapja 137*, 148
	ZÁGON ISTVÁN: <i>Piros és kék</i> 57—8
	ZEMPLÉN GÉZA r. t. elnyeri az 1928. évi Nagyjutalmat 43—47, 136*
	— dolgozatairól 44—47
	ZILAHY LAJOS: <i>Világba jnók</i> 59
	— : <i>A fehér szarvas</i> 62
	ZSIRAI MIKLÓS kapja az 1928. évi Sámuel—Kölber-díjat 136*, 147—48

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXIX. KÖTET.

1928 január—május

1—5. FÜZET.

I. Az Akadémia belső tagjai.

Elnökség.

Berzeviczy Albert, ig. és t. t., elnök
Hosvay Lajos, ig. és r. t., másodelnök
Balogh Jenő, r. t., főtitkár.

Igazgató-Tanács.

Az Igazgató-Tanács választottjai:

József főherceg, t. t.
Gr. Apponyi Albert, t. t.
Hg. Batthyány-Strattmann
László, t. t.
Gr. Károlyi Gyula
Szmrecsányi Lajos
Gr. Széchenyi Emil
Gr. Teleki Pál, t. t.
Popovics Sándor, t. t.
Gr. Zichy János
10. Gr. Mailáth József

Az Akadémia választottjai:

Br. Wlassics Gyula, t. t.
Br. Forster Gyula, t. t.
Pauer Imre, t. t.
Gr. Andrássy Gyula, r. t.
Concha Győző, r. t.
Rákosi Jenő, t. t.
Fröhlich Izidor, r. t.
Herczeg Ferenc, t. t.
Szinnyei József, r. t.
Gr. Klebelsberg Kunó, t. t.
Csánki Dezső, r. t.
12. Fináczy Ernő, r. t.

Tiszteleti tagok.

I. osztály.

Rákosi Jenő, ig. t.	Vargha Gyula
Herczeg Ferenc, ig. t.	Ravasz László
Kozma Andor	Szabolcska Mihály
Hubay Jenő	8. Badics Ferenc.

II. osztály.

Gr. Apponyi Albert, ig. t.	Br. Wlassics Gyula, ig. t.
Br. Forster Gyula, ig. t.	Gr. Klebelsberg Kunó, ig. t.
Berzeviczy Albert, ig. t., elnök	Károlyi Árpád
• Pauer Imre, ig. t.	8. Popovics Sándor, ig. t.

III. osztály.

Lenard Fülöp	Koburg Ferdinánd
József főherceg, ig. t.	Gr. Teleki Pál, ig. t.
Hg. Batthyány-Strattmann László, ig. t.	6. Bláthy Ottó.

A rendes és levelező tagok alosztályok szerint csoportosítva.

I. Nyelv- és széptudományi osztály.

A) Nyelvtudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Bleyer Jakab
Szinnyei József, ig. t., osztálytitkár	Láng Nándor
Munkácsi Bernát	Vikár Béla
Némethy Géza, osztályelnök	Schmidt József
Melich János	Darkó Jenő
Petz Gedeon	Horger Antal
Gombocz Zoltán	Mészöly Gedeon
Zolnai Gyula	Förster Aurél
8. Vári Rezső.	Németh Gyula
	Husztai József
	Kmoskó Mihály
	Schmidt Henrik
	Jakubovich Emil
	Gr. Zichy István
	Csűry Bálint
	20. Klemm Antal.

Levelező tagok:

Kunos Ignác	Jakubovich Emil
Gyomlay Gyula	Gr. Zichy István
Pápay József	Csűry Bálint
Tolnai Vilmos	20. Klemm Antal.

B) Széptudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Pintér Jenő
Négyesy László	Horváth János
Csengery János	Vargha Damján
Császár Elemér	Solymossy Sándor
Voinovich Géza	Papp Ferenc
Dézi Lajos	Zlinszky Aladár
6. Horváth Cyrill.	Szász Károly
	Thienemann Tivadar
	Petrovics Elek
	Kéky Lajos
	Jakab Ödön
	Zsigmond Ferenc
	Bajza József
	19. Baros Gyula.

Levelező tagok:

Pekár Gyula	Jakab Ödön
Divald Kornél	Zsigmond Ferenc
Ambrus Zoltán	Bajza József
Viszota Gyula	19. Baros Gyula.
Szinnyei Ferenc	

II. A bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok osztálya.

A) Bölcséleti és társadalmi alosztály.

Rendes tagok:

Concha Győző, ig. t.
Földes Béla
Nagy Ferenc
Gr. Andrássy Gyula, ig. t.
Gaal Jenő
Balogh Jenő, főtitkár
Magyary Géza
Kováts Gyula
Pauler Ákos
Thirring Gusztáv

Jankovich Béla
Schneller István
Illés József
Fellner Frigyes
Kornis Gyula
Kovács Alajos
Hegedüs Loránt
Heller Farkas
Erekly István
Kolosváry Bálint
Czettler Jenő

11. Bernát István.

Dékány István

Levelező tagok:

Grosschmid Béni
Reiner János
Balogh Artúr
Finkey Ferenc
Polner Ödön
Angyal Pál

Holub József
Kováts Ferenc
Kenéz Béla
Moór Gyula
Schütz Antal
Laky Dezső
Bartók György

26. Navratil Ákos.

B) Történettudományi alosztály.

Rendes tagok:

Csánki Dezső, ig. t., osztály-
elnök
Karácsonyi János
Ballagi Aladár
Szádeczky-Kardoss Lajos
Fináczy Ernő, ig. t., osztály-
titkár
Angyal Dávid
Kollányi Ferenc
Takáts Sándor
Domanovszky Sándor
monori Wertheimer Ede
Áldásy Antal

Hornyánszky Gyula
Barabás Samu
Hodinka Antal
Varjú Elemér
Jancsó Benedek
Szentpétery Imre
Hóman Bálint
Pilch Jenő
Lukinich Imre
Eckhart Ferenc
Iványi Béla
Hekler Antal
Gerevich Tibor
Madzsar Imre
Gombos Ferenc Albin
Szekfű Gyula
Dedek Crescens Lajos

12. Kuzsinszky Bálint.

Levelező tagok:

Marczali Henrik
Komáromy András
Erdélyi László
Sebestyén Gyula
Mahler Ede

Bella Lajos
Gyalókay Jenő
Bruckner Győző
Heinlein István
Nagy Miklós

28. Tóth Zoltán.

III. Matematikai és természettudományi osztály.

A) Matematikai és fizikai alosztály.

Rendes tagok:

Fröhlich Izidor, ig. t., oszt.-
titkár
Ilosvay Lajos, ig. t., másod-
elnök
Rados Gusztáv
Kövesligethy Radó
Farkas Gyula
Kürschák József
Tangl Károly
Winkler Lajos
Szarvasy Imre
'Sigmond Elek
11. Zemplén Géza

Bodola Lajos
Buchböck Gusztáv
Klupathy Jenő
Wittmann Ferenc
Fejér Lipót
Br. Harkányi Béla
Riesz Frigyes
Steiner Lajos
Oltay Károly
Rybár István
Konek Frigyes
Pogány Béla
Szily Kálmán
Mikola Sándor
Zelovich Kornél
Pekár Dezső
Gróh Gyula
Ortvay Rudolf
Fröhlich Pál
Kandó Kálmán
26. Möller István.

Levelező tagok:

Balló Mátyás
Zipernowszky Károly
Bugarszky István
Hoor-Tempis Mór
Schlesinger Lajos

B) Természettudományi alosztály.

Rendes tagok:

Horváth Géza, oszt.-elnök
Lenhossék Mihály
Mágocsy-Dietz Sándor
Méhely Lajos
Istvánffy Gyula
Hutýra Ferenc
Zimányi Károly
Preisz Hugó
Mauritz Béla
10. Schaffer Károly.

Br. Nopcsa Ferenc
Kenyeres Balázs
Marek József
Magyary-Kossa Gyula
Zahlbruckner Sándor
Vitális István
Cholnoky Jenő
Papp Károly
Vámosy Zoltán
Zimmermann Ágoston
Kerpely Kálmán
Vendl Aladár
Verebély Tibor
Bókay János
Gelei József
Jakabházy Zsigmond
Kaán Károly
Csiki Ernő
Manninger Rezső
Rozlozsnik Pál
29. Scherffel Aladár.

Levelező tagok:

Hollós László
Tuzson János
Entz Géza
Buday Kálmán
Böckh Hugó
Pálffy Mór
Degen, Árpád
Filarszky Nándor

**II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megemlékezése
Bonfinius születésének 500. évfordulójáról az 1927
december 19-én tartott összes ülésén.**

Indokoltnak véltem mai összes ülésünk alkalmával a Tekintetes Akadémiát arra emlékeztetni, hogy az olasz irodalomtörténet megállapítása szerint ez évben telt le ötödik évszázada az Antonio Bonfini születésének.

Vele foglalkozó saját íróink id. Szinnyei Józsefet kivéve, születési évéről 1434-et vagy 1441-et mondják; ellenben Tiraboschi szerint 1427-ben kellett születnie és az olasz irodalomban ennek megfelelően történt is most megemlékezés róla.

Bonfininak I. Mátyás, utóbb II. Ulászló király megbízásából írt s valószínűleg 1496-ban befejezett nagy művét a magyarok történetéről nálunk a tudományos világ mindig kiváló figyelemre méltatta. Istvánffy Pál, — a történetírók atyja — Brenner Márton. Heltai Gáspár és Zsámboky (Sambucus) János foglalkoztak annak kiadásával már a XVI. században, Bél Mátyás a XVIII. században. A mű már a XVII. és XVIII. században közkezen forgott és akkorában mint kútforrás nagy tekintélynek örvendett.

Kutató és kritikai szellemben először gróf Kemény József foglalkozott Bonfinival és művével az «Új Magyar Múzeum» lapjain, 1854-ben. Akadémiánk 1875-ben pályázatot írt ki Bonfini jelleme és kútforrás méltatása s bírálata céljából; a pályadíjat Helmár Agoston 1876-ban megjelent tanulmánya nyerte el, mely sok tekintetben alapvető, bár nem meríti ki egészen a tárgyat. Valamivel később, 1877-ben, néhai társunk, Zsilinszky Mihály írt Bonfiniról értékes tanulmányt a Századokban, s behatóan méltatta az olasz mester művét és különösen annak kultúrtörténeti tartalmát Császár Mihály 1902-ben megjelent, a XV. századbéli magyar művelődést tárgyaló munkájában. De legjobban bizonyítja a «Rerum Hungaricarum Decades» értékét a sok hivatkozás rá, mellyel történeti irodalmunk számos régebbi és újabb termékében találkozunk.

Látjuk tehát, hogy a Bonfinival való foglalkozás időhaladtával nem hogy ellanyhult volna, hanem inkább neki lendült és így talán illendő, hogy az ötödik centenáriumot ne hagyjuk említetlenül elmulni.

Minden esetre érdekes és rendkívüli jelenség, hogy az olasz quattrocento humanizmusának egy hazájában már akkor ismeretes és tekintéllyel bíró képviselője nagy királyunk hívására udvarához kerülván, vállalkozott arra, hogy az előtte addig teljesen ismeretlen magyar nemzet történetét terjedelmes, négy és fél decasból, vagyis 45 könyvből álló műben megírja. Bonfiniust erre a vállalkozásra képesítette nagy stilisztikai képzettsége, mondhatni írói művészete, mely által műve forma tekintetében minden esetre messze kimagaslík összes megelőző latin krónikásaink munkái közül. Másrészt megnehezítette feladata teljesítését az ő idegen volta, amely az alatt a kevesebb mint 10 év alatt, mely alatt művét megírta, ha még oly nagy szorgalmat és kutatói ügyességet is feltételezünk róla, szinte lehetetlenné tette rá nézve, hogy alapos munkát végezzen.

Persze megítélésénél nem szabad a mai történetírás mértékét alkalmazni. Az akkori történetírók mind régi krónikák, idegen források, szájhagyományok és legendák kritikátlan gyűjtői és közlői voltak s Bonfininek még érdeme, hogy ezt a feladatot sokkal nagyobb írói művészettel végezte, mint elődei; a történetírásnak akkor ismert és elismert majdnem egyedüli célját, hogy érdekeljen, mulattasson, élvezetet nyújtson és lelkesítsen, sokkal jobban tudta megvalósítani, mint azok, sőt mint némely utódja is. Minél nagyobb anyagot karolt fel s minél távolabb eső területekre kalandozott el, annál mesészerűbb lett munkája, amelynek különösen első részei valóban kevés kútfői értékkel bírnak. Becsesebbek a közelegykorú vagy egykorú események és viszonyok leírásai, melyek ma is megőrizték kútfői jelentőségüket, habár a felületességnek, pontosság hiányának jelei itt sem hiányoznak s itt az írónak udvari állásából folyó, a humanisztikus irodalom frazeológiájával majdnem együttjáró hajlama a túlzásra, szépítő színezésre és magasztalásra óvatosságra int.

Bonfinius Decadesei minden esetre érdekes emlékei kezdetleges történetírásunknak és a rinascimento korabeli olasz-magyar szellemi érintkezésnek; s miután írójuk, mielőtt honába visseátérhetett volna, itt, hazánkban halt meg, ha már sírját megjelölni nem tudjuk, emlékét okunk van kegyeletesen őrizni.

III. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a nemzetközi tudományos együttműködés Magyar Nemzeti Bizottságának 1928 április 13-án tartott ülésén.

(Körösi Csoma-emlékünnepe.)

Tisztelt Bizottság!

Tisztelt akadémiai Tagtársaink és Vendégeink!

Az Akadémia kebelében alakult, a nemzetközi tudományos együttműködés ügyeit intéző Magyar Nemzeti Bizottság a jelen összejövetel által akart alkalmat szolgáltatni arra, hogy Akadémiánk külső tagja, E. Denison Ross londoni egyetemi tanár úr, ki fővárosunkban időzik, kifejezett, megtisztelő és nemes szándékához képest Akadémiánk termében a saját anyanyelvén előadást tarthasson Körösi Csoma Sándor érdemeiről az orientalista tudományok terén.

Akadémiai tagtársaim és az érdeklődő közönség bizonyára elismeréssel és örömmel fogadják nagyérdemű külső tagtársunk e szíves vállalkozását, mely méltán és különös beccsel csatlakozik a halhatatlan magyar kutatónak érdemeiről már eddig itt elhangzott méltatásokhoz.

Mai ülésünkre meghívtuk a m. kir. kormányt, továbbá a budapesti angol és amerikai követséget. A m. kir. külügyminiszter úr, valamint Sir Colville Barclay követ úr és az Egyesült Államok követsége kimentették elmaradásukat. Az angol követség megjelent tisztelt képviselőit, Mr. Sturrock és Szűcs urakat melegen üdvözlöm. Ezek után meg fogják nekem engedni, hogy az előadó urat saját anyanyelvén mutassam be és üdvözljem.*

Öszinte örömmel és nagy tisztelettel üdvözlöm és bemutatam közönségünknek Sir E. Denison Ross urat, a londoni egyetem tanárát, a hírneves orientalistát s Akadémiánk 1910 óta külső tagját, ki bennünket eljöveteleével megtisztelt és óhaját nyilvánította, hogy itt, Akadémiánk termében, a nemzetközi tudományos együttműködés ügyeit intéző Magyar Nemzeti Bizottság nyilvános ülésében tartson előadást Körösi Csoma Sándor érdemeiről az orientalista tudományok terén.

Akadémiánk boldogult tagtársunk, Duka Tivadar alapítványának ügyrendje értelmében koronként ünnepélyes módon megörökíteni tartozik hazánk halhatatlan tudósának, Körösi

* Az üdvözlő beszéd angol nyelven tartatott.

Csoma Sándornak emlékét és pedig lehetőleg április hónapban, mint a nagy kutatónak születése és elhalálózása idejében, egy erre hivatott szaktudós által a keleti tanulmányok, elsősorban az ázsiai kutatás körébe tartozó tudományos értekezés alakjában.

E rendelkezésnek megfelelően már eddig kilenc ízben történt Akadémiánkban megemlékezés Körösi Csoma Sándorról; nevezetesen 1900-ban gr. Kuun Géza néhai társunk tartott «Ismereteink Tibetről» címen felolvasást; 1903-ban néhai Goldziher Ignác osztályelnök «A budhizmus befolyásáról az iszlámra»; 1906-ban Thury József tagtársunk «A középázsiai török nyelv ismertetéseiről a XIII. század óta»; 1909-ben néhai Kégl Sándor tagtársunk «Hindosztáni tanulmányairól» és gr. Teleki Pál tagtársunk «Japán karthographiájának történetéről»; 1912-ben Goldziher Ignác «A Korán-magyarázás irányairól»; 1916-ban Kunos Ignác tagtársunk «Nyugati hatásokról a török irodalomban»; 1918-ban Gombocz Zoltán tagtársunk, «A magyar őshazáról és a nemzeti hagyományról» s végül a múlt évben Németh Gyula társunk «A M. Tud. Akadémia munkásságáról a keleti filológia terén».

Ezekhez a becses előadásokhoz nagy érdeklődést kelteve csatlakozik ma Sir E. Denison Ross megemlékezése, mely azzal a különleges fontossággal bír, hogy egy elsőrangú angol szaktekintély véleményét fogja kifejezni a nagy magyar kutatóról s így a Körösi Csoma Sándor tudományos működésére úgyszólván a világ közvéleményének értékmérőjét fogja alkalmazni.

Tisztelt vendégünk és tagtársunk mielőtt londoni katedráját elfoglalta volna, a keleti tudományok kalkuttai főiskolájának igazgatója és az «Asiatic Society of Bengal» philológiai szakosztályának titkára volt, aki már korábban jelentékeny munkákkal gazdagította az orientalista kutatásokat, különösen India történetének ismeretét. Körösi Csoma Sándor emlékének több dolgozatában áldozott s a nevezett Társaság könyvtárában őrzött kiadatlan munkáinak nyilvánosságra hozatala körül is buzgólkodott. Felkérem nagyérdemű külső tagtársunkat, hogy előadását megtartani szíveskedjék.

E. Denison Ross külső tag úrnak előadása nagyobb terjedelménél fogva külön füzetben fog közzététetni.

Az előadást Berzeviczy Albert elnök úr a jelenvolt nagyszámú közönség élénk helyeslése mellett a következő szavakkal köszönte meg:

«Akadémiánk és Nemzeti Bizottságunk nevében mélyen érzett köszönetet mondok igen tisztelt tagtársunknak tanulságos előadásáért és kegyeletes megemlékezéseért.

Jól esik magyar szíveinknek látni és átérezni azt, hogy mikor hazánkat az utóbbi években annyi méltatlan megalázás érte, ime ma abban a megtiszteltetésben részesül, hogy első tudományos intézete termében a nagy angol nemzet egy kiváló fia gyújt tüzet a megemlékezés oltárán egy magyar ember emlékének, ki életét áldozva föl a tudományos kutatás céljainak, félbeszakadt munkájával is halhatatlan nevet vívott ki magának a tudomány történetében.

Ezzel az ülést bezárom.»

Az üdvözlő beszéd angol szövege a következő:

Ladies and Gentlemen,

It is with sincere pleasure and cordial homage that I welcome among us and introduce to the distinguished audience here present Sir Denison Ross, Professor in the University of London and Associate Member of our Academy since the year 1910, — the eminent orientalist who has honoured us by coming among us and has expressed a desire to speak to us here, in the hall of our Academy, at a public meeting of the Hungarian National Committee entrusted with the direction of the matters affecting the work of International Intellectual Cooperation, — to speak to us of the services rendered by Alexander Körösi Csoma to the cause of Oriental Science.

In terms of the bye-laws governing the management of the Endowment made by the late Theodore Duka, former Member of the Academy, our Academy is required to give solemn expression from time to time to the undying merits of Alexander Körösi Csoma, the eminent Hungarian explorer, — these commemorative celebrations to be held as far as possible during the month of April, that being the month in which the great explorer was born and died, and to consist of addresses to be given on subjects connected with oriental science and primarily with Asiatic exploration by distinguished scholars who are authorities on these subjects.

In conformity with this provision we have already had nine commemorative sessions held in our Academy and devoted to the appreciation of Alexander Körösi Csoma, the addresses being given by the following scholars —

in 1900 the late Count Géza Kuun, former Member of the Academy, delivered an address on «Our Knowledge of Tibet»,

in 1903 the late Professor Ignatius Goldziher, Head of the first Section of the Academy, addressed us on «The Influence of Buddhism on Islam»,

in 1906 Joseph Thury, Member of the Academy, gave an address on «Treatises on the Turkish Language of Central Asia since the Thirteenth Century»,

in 1909 the late Alexander Kégl, Member of the Academy, spoke to us of his «Hindustan Studies»,

in the same year Count Paul Teleki, Member of the Academy, gave an address on «The History of the Cartography of Japan»,

in 1912 the late Professor Ignatius Goldziher delivered an address on «The Schools of Koran Exegesis»,

in 1916 Ignatius Kunos, Member of the Academy, spoke of «Western Influences in Turkish Literature»,

in 1918 Zoltán Gombocz, Member of the Academy, read a paper on «The Original Home of the Magyars and the National Tradition», and finally

in 1927 Gyula Németh, Member of the Academy, delivered an address on «The Activity of the Hungarian Academy of Sciences in the Field of Oriental Philology».

And now the series of invaluable addresses is being supplemented by a paper — awaited with the greatest interest — to be read to us today by Sir Denison Ross, — a paper which is of peculiarly great importance to us as, expressing to us the opinion of a distinguished British authority on the work of the great Hungarian explorer and throwing on the scientific labours of Alexander Körösi Csoma what is to all intents and purposes the light of the scientific public opinion of the whole world.

Before taking his Chair as Professor in London, our distinguished guest and fellow-member was Director of the Calcutta College of Oriental Sciences and Secretary of the Philology Section of the Asiatic Society of Bengal; in this capacity he contributed important works enriching the literature of Orientalist exploration and research and in particular advancing the knowledge of the history of India. He has devoted several treatises to the memory of Alexander Körösi Csoma and has displayed indefatigable activity in editing many of that explorer's unpublished works preserved in the library of the Asiatic Society of Bengal.

On the occasion of today's address we have been honoured by the presence of the official representatives of the noble and friendly British nation — in the person of the Members of the British Legation Mr. Sturrock and Szücs, — whom I beg herewith to welcome among us and to thank them for gracing this assembly by their presence.

And now I would beg to call upon our distinguished guest and fellow-member to deliver his address.

Denison Ross k. t. úr előadását Berzeviczy Albert elnök úr a nagyszámú közönség élénk helyeslése mellett a következő angol beszéddel köszönte meg:

«In the name of our Academy and of the Hungarian National Committee I beg to express to our deeply respected guest and fellow-member our profound thanks for his most instructive address and for his kind appreciation of the services of our eminent compatriot.

It is peculiarly gratifying to us Hungarians — in view of the undeserved humiliations which our country has in recent years been subjected to — to have the privilege to hear a distinguished member of the British nation commemorating here, in the hall of the first scientific institute of Hungary, the greatness of a Hungarian who gave his life in the service of scientific research and who — though his life-work was prematurely interrupted — has won for himself an immortal name in the history of science.

I close herewith the session.»

IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1927-ben.

a) Az 1927-ben tartott ülések.

I. osztály.

Január 3. Németh Gyula l. t.: A Magyar Tudományos Akadémia és a keleti filológia. (Centenaris előadás.) — Január 31. 1. Mészöly Gedeon l. t.: A Szigeti Veszedelem átdolgozása. 2. Némethy Géza r. t.: Öregség. (Költemény.) — Február 28. Kmoskó Mihály l. t.: Gardizi a törökökről. — Március 28. Vári Rezső r. t.: Classica-philológiánk. (Székfoglaló.) — Május 9. Cengery János r. t.: Magyar Pindaros. — Június 13. Horváth János l. t.: Írók és olvasók az 1830-as években. — Október 3. Viszota Gyula l. t.: Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap. — November 14. Klemm Antal l. t.: A Mondattan Elmélete. (Székfoglaló.)

II. osztály.

Január 17. Áldásy Antal r. t.: Zsigmond király és Spanyolország. (Székfoglaló.) — Február 7. Finkey Ferenc l. t.: A politikai bűncselek-

mények és a Büntetőtörvénykönyv. — Március 7. Laky Dezső l. t.: Magyarország kriminalitása a világháború alatt és a háború után. — Április 4. Schütz Antal l. t.: Charakterologia és aristotelesi metafizika. (Székfoglaló.) — Május 16. 1. Bruckner Győző l. t.: Kray Jakab, a késmárki vértanu, II. Rákóczi Ferenc szolgálatában. (Székfoglaló.) 2. Angyal Pál l. t.: 1. A királyság és köztársaság eszmeharca Mátyás király korában. — Júnis 20. Gombos F. Albin l. t.: A honfoglaló magyarok itáliai kalandja. (Székfoglaló.) — Október 17. Dezső Gyula (vendég): Járulékos vagy önálló jog-e a zálogjog? — November 21. Navrátil Ákos l. t.: Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban. (Székfoglaló.) — December 12. Illés József l. t.: Hajnik Imre és a magyar jogtörténet.

III. osztály.

Január 10. 1. Fehér Dániel (vendég): Vizsgálatok az erdőnek széndioxid táplálkozásáról. Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 2. Darányi Gyula (vendég): Vizsgálatok a baktériumspóra-képződés törvényszerűségéről. Előterjeszti Hutýra Ferenc r. t. 3. Brummer Ernő (vendég): A sósav-vízgőz-elegy vezetőképessége. Előterjeszti Szarvasy Imre l. t. — Február 14. 1. Schaffer Károly r. t.: A gliás agydaganatok osztályozása. 2. Schaffer Károly r. t. bemutatja: a) «Hirnpathologische Beiträge» V. kötetét. b) «Az elmebetegségek és a kapcsolatos idegbetegségek kórtana» c. tankönyvét. 3. Zemplén Géza l. t.: a) A melibióz és raffinóz szerkezetének bizonyítása. b) A tejcukor lebontásánál keletkező galakto-arabinózról. 4. Mauthner Nándor (vendég): Egy új resacetophenon szintézise. Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 5. Klug Lipót (vendég): Élveivel gömböt érintő tetraéderről. Bemutatja Rados Gusztáv r. t. 6. Fehér Dániel (vendég): Vizsgálatok a fenylófa természetének lehullásáról. Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 7. Rédei László (vendég): A képzetes másodfokú számtest osztályszámáról. Bemutatja Kürschák József r. t. — Március 14. 1. Szily Kálmán l. t.: Földnyomás és kohézió. (Székfoglaló.) 2. 'Sigmond Elek r. t.: A talajkultúrázás kémiai ismérvei. 3. Cholnoky Jenő l. t.: Bécs földrajzi helyzete. 4. Zimmermann Ágoston l. t.: A bordatartó izmok összehasonlító anatómiájához. 5. di Gleria János (vendég): Az abszorpciós komplexum telítettségének különböző mértékéről. Előterjeszti 'Sigmond Elek r. t. 6. Telegdy Kovács László és Zucker Ferenc (vendégek): Az abszorpciós komplexum talajbakteriológiai szerepéről. Előterjeszti 'Sigmond Elek r. t. 7. Fehér Dániel (vendég): A magvaknak a hővel szemben tanúsított ellenállóképesége. Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. — Május 2. 1. Méhely Lajos r. t.: A vércsoportok faji és élettani jelentősége. 2. Konek Frigyes l. t.: Létez-e a selen-sav-anhydrid, a selentrioxid (SeO_3)? 3. Mauthner Nándor (vendég): a) Egy új resorcyaldehyd szintézise. b) Az acetopiperin egy új szintézise. Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 4. Tihanyi Miklós (vendég): Nem lényeges diszkriminációs-osztók körösztási számtestben. Előterjeszti Rados Gusztáv r. t. 5. Tokody László (vendég): A rutil szerkezete. Előterjeszti Zimányi Károly r. t. 6. Vendl Miklós (vendég): Adatok az egy optikai tengelyű ásványok vékonycsiszolatban való orientációjának és a vékony csiszolat vastagságának közelítő meghatározásához. Előterjeszti Mauritz Béla r. t. 7. Pálik Piroksa (vendég): Hydrodictyon-tanulmányok. Előterjeszti Tuzson János l. t. — Május 23. 1. Gelei József l. t.: Adatok a sejt biológiájához. (Székfoglaló.) 2. Gróh Gyula l. t.: Az ólom és a bizmut oldódás-sebességéről és abszolút elektrolytos oldási tenziójáról. (Székfoglaló.) 3. Zemplén Géza r. t.: A maltóz szerkezete. 4. Zelovich Kornél l. t. bemutatja «Vasúti felépítmény» c. művét. 5. Sz. Nagy Gyula (vendég):

a) Maximális osztályindexű síkgörbék rendszámáról. b) Egy menetből álló osztályindexű síkgörbék rendszámáról. Bemutatja Kürschák József r. t. 6. ifj. Ladoméri Szmrtnik István (vendég): A folyadék és gőze közötti folytonos átmenet és a fény visszaverődése ellipszicitási együttthatója. Előterjeszti Rybár István l. t. — Október 10. 1. Krenner József Sándor néhai r. t. részéről: «Meta» Cinnabarit Felszbányáról. Előterjeszti Zimányi Károly r. t. 2. Pogány Béla l. t. bemutatja imént megjelent művét: «Az Elektromágneses Tér»-t. — November 7. 1. Zemplén Géza r. t.: A foszforpentaklorid hatása a szabad szénhidrátokra és glykozidokra. (Székfoglaló.) 2. Széll Kálmán (vendég): A kétatomú gázok rotációs-rezgési entropiájáról. Előterjeszti Fröhlich Izidor r. t. 3. Kerékjártó Béla (vendég): Folytonos csoportok geometriai elméletéről. II. A háromméretű tér euklidesi és hiperbolikus csoportjáról. Előterjeszti Kürschák József r. t. 4. Szőkefalvi Nagy Gyula (vendég): a) A maximális osztályindexű síkgörbék rendszámára fennálló egyenlőtlenségekről. b) A maximális osztályindexű, vagy indexű síkgörbék jellemző számai között fennálló relációkról. Bemutatja Kürschák József r. t. 5. Tokody László (vendég): A chromit kristályszerkezete. Bemutatja Zimányi Károly r. t. 6. Radó Tibor (vendég): A felszínmérés elméletéhez. Bemutatja Riesz Frigyes l. t. — December 5. 1. Scherffel Aladár l. t.: «A Lathraea squamaria hydatodjai és epiphyticus bacteriuma: Mycobacterium Lathraeae mihi. (Székfoglaló.) 2. Schaffer Károly r. t. bemutatja a «Hirnpathologische Beiträge» VI. kötetét. 3. Zemplén Géza r. t.: a) Kutatások az izomaltózról. b) A cellobiózból képződő magasabbrendű szénhidrátokról. c) Tanulmányok a Karrer-féle celláról. d) A casein széthbontását célzó kutatások. 4. Pogány Béla l. t.: A Harress-kísérlet megismétléséről. 5. Vendl Aladár l. t.: Konia környékének homokjairól. 6. Kerékjártó Béla (vendég): Folytonos csoportok geometriai elméletéről. III. A háromméretű tér euklidesi és hiperbolikus csoportjáról. Előterjeszti Kürschák József r. t. 7. Meduna László (vendég): Kísérletes vizsgálatok a mikrobiológia korszüvettanáról. Előterjeszti Schaffer Károly r. t. 8. Kiss Árpád (vendég): A neutralis sóhatásról ionreakciók esetén. Bemutatja Gróh Gyula l. t. 9. Boros Lajos (vendég): A Pristicephalus carnuntanus Brauer emésztőkészülékének boncolástanai és szövettani vizsgálata. Előterjeszti Gelei József l. t.

Rendkívüli összes ülés.

Január 3. Az 1926. évi XXII. t. c. értelmében a M. Tud. Akadémia részéről a Felsőházba küldendő három rendes és három póttag megválasztása.

Összes ülés.

Január 24. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Öfensege «A világháború» c. műve I. kötetének megjelenéséről. 2. Rójtó Sándor r. t.: Bánki Donát l. t. emlékezete. — Február 21. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Pestalozzi halálának századik évfordulójáról. 2. Magyar Gyula r. t.: Plósz Sándor ig. és t. t. emlékezete. 3. Kéký Lajos l. t.: Jelentés az 1927. évi Vojnits-érem odaítélése tárgyában. — Március 21. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Beethoven halálának századik évfordulójáról. 2. Pintér Jenő l. t.: id. Szinnyei József l. t. emlékezete. — Április 26. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Prohászka Ottokár r. t. elhunytáról. 2. A Wodianer-jutalmak átadása. 3. Rados Gusztáv r. t.: Klein Félix k. t. emlékezete. 4. Kornis Gyula l. t.: Posch Jenő l. t. emlékezete. — Május 30. 1. Darkó Jenő l. t.: Jelentés

a f. év április havában tartott II. byzantinológiai kongresszusról. — Június 20. 1. Dézsi Lajos r. t.: Gróf Apponyi Sándor ig. és t. t. emlékezete — Október 3. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Csernoch János ig. tag úr elhunytáról. 2. Kozma Andor t. t. bemutatja «Petőfi» c. verses regényének egyik részletét. — Október 24. 1. Schaffer Károly r. t.: Moravcsik Ernő Emil l. t. emlékezete. — November 28. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Szilágyi Sándor r. t. születésének századik évfordulójáról. — December 19. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Bonfinius születésének 500. évfordulójáról. 2. Hekler Antal l. t.: «A M. Tud. Akadémia és a művészet-történet.» (Centenaris előadás.)

Ünnepi ülések.

Május 8. LXXXVII. ünnepélyes közülés. 1. Ilosvay Lajos ig. és r. t., másodelnök megnyitó beszéde: Az anyag egysége és az elemek átváltoztatására irányuló kísérletek. 2. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök: Fraknói Vilmos ig. és t. t. emlékezete. 3. B. lozh Jenő főtitkár: A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága az utolsó években. 4. Hubay Jenő t. t.: A M. Tud. Akadémia hatása a magyar zeneművészet fejlődésére. (Centenaris előadás.) — November 28. Berthelot Marcelin k. t. születésének századik évfordulója alkalmából ünnepi ülés. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde. 2. Berthelot Marcelin tudományos munkásságáról megemlékeznek. Ilosvay Lajos ig. és t. t., másodelnök és Zemplén Géza r. t.

b) Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának 1927. évi állapotáról.

I. A könyvtárban megindult lendületes munkát fájdalmas esemény szakította meg május végén, mikor nagyérdemű vezetője örökre eltávozott.

Ferenczi Zoltán r. t. 1925 február hó 4-én minden ünnepélyességet mellőzve foglalta el a főkönyvtárnoki állást. Közel járt ugyan a hetvenedik évéhez, de fiatalos munkakedvet, őt egész életén át jellemző derűs életfelfogást és a szakismeretek nagy hőségét hozta át magával az Egyetemi Könyvtárból, melyet egy negyedszázadon át igazgatott.

Munkaterve egy szóval fejezhető ki: dolgozni akart s a fiatalabb nemzedéket saját munkálkodásával buzdította a könyvtárban felhalmozódott teendők elvégzésére. Figyelme minden apró kérdésre kiterjedt. Új könyvtári helyiségeket rendeztetett be, és főtörekvése a személyzethiány miatt elmaradt katalogizálás pótlására irányult.

Befolyásos barátjai útján egyre-másra szerezte az írógépeket, hogy a könyvtári cédulázás könnyebb, gyorsabb és szebb is legyen. Ő maga a hivatalos órák kezdetétől

végéig íróasztalánál ült és mindig dolgozott. Akkor is, midőn egyetlen fiát elvesztette, feledést és vigasztalást teendőinek elvégzésében igyekezett találni.

Amikor fáradozásának eredményei mutatkoztak, s úgy látszott, hogy a könyvtár vezetésével még hosszú ideig hasznos tevékenységet fog kifejtetni a magyar közművelődés szolgálatában, 1927 április 12-én megszűnt kezében mozogni a toll. Innen kezdve csendes halódás volt az élete. Minden jóért és nemesért hevülni tudó szíve 1927 május 31-én megszűnt dobogni. Legyen áldott emlékezte!

Ferenczi Zoltán elhunytja után a könyvtár fölötti főügyeletet néhány hónapig Balogh Jenő főtitkár gyakorolta. A könyvtár igazgatását október 27-én, mint helyettes főkönyvtárnok, Szinnye József osztálytitkár vette át.

A könyvtár belső berendezésében folytatódott az irodának állványokkal való felszerelése. Megtörtént a villamos világítás vezetékének okvetlenül szükséges átalakítása is.

A könyvtárt főként délután használta a közönség, de akadémiai tagok és más kutatók délelőtt is látogatták.

Nyitva a könyvtár 284 napon volt.

Folytattuk a legkeresettebb szakok újabb gyarapodásának felvételét és más szakok állományában is jelentős haladást értünk el. Rendszeres kézikönyvtárt állítottunk össze a bibliografiai munkák végzésének megkönnyítésére, átrendeztük és felfrissítettük az olvasóterem könyvkészletét és különös gondot fordítottunk a külföldi tudományos társaságok kiadványaira.

II. A könyvtár kiadásai.

	P	f
Irodaszerekre (papír, címke stb.)	668	26
Könyvkötésre	1,092	12
Beszerzésre	1,601	90
A vill. világítás vezetékének átalakítására	1,676	23
Kisebb átalakításokra és javításokra	136	40
Takarításra	320	—
Összesen :	5,494	91

III. A könyvtár gyarapodása.

A beszerzés módja	Darabszám
Nyomdai köteles példány	4,240
Hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesü- letek stb. kiadványai	1,593
A főttkári hivatal útján	126
Magánosok ajándéka	389
Vétel útján	128
Kégl Sándor-könyvtár	1,393
Összesen:	7,869

A *kézirattár* gyarapodása az év folyamán 53 köteg. Nevezetesebb darabok: Iványi Béla, Bártfa sz. k. város levéltára, II. kötet (letét); Gyöngyösi István összes költeményei (szerk. Badics Ferenc), III. kötet (letét); az Akadémia centenáriuma alkalmával folytatott levelezés; Lechner Károly kéziratok hagyatéka; Semmelweis Ignác keltezetlen levele az Akadémiához (vétel); a Kégl-családra vonatkozó képek, egyes kéziratok; Bertha-album és Bertha Sándor levelezése (Forster Gyula br aj., I. Akad. Ért. 1927. 162. l.); Ferenczi Zoltán és felesége levelezése (fölbontható 1937-ben; Bató Lászlóné. Ferenczi Sári úrnő aj.); Farkas László hagyatékából kéziratok (Farkas Pál aj.).

A *Széchenyi-Múzeum* gyarapodása: könyvek: 8 kötet; folyóiratok és hírlapszámok: 24 darab; kisebb nyomtatványok: 3 darab; kéziratok: 2 darab; képek: 4 darab; érmek: 3 darab. Összesen: 44 darab.

Köteles példányokat a következő nyomdavállalatok küldtek be:

a) Budapestiek: M. K. Allamnyomda; M. K. Áll. Térképészeti Intézet; Apostol; Arany János r.-t.; Athenaeum r.-t.; Attila; Barcza József; Bethánia; Bethlen Gábor; Bichler J.; Biró Miklós; Budapesti Hírlap; Centrum; Comptoir; özv. Csanády Józsefné; K. M. Egyetemi Nyomda; Élet; Erdély; Európa; Fébé; Fővárosi; Franklin Társulat; Globus; Goldberger és Társa; Hangya házi nyomda; Held; Hornyánszky Viktor; Hungária; Jókai; ifj. Kellner Ernő; Kertész József; Korvin testvérek; Közlekedési; Krakauer; Kunossy grafikai int.; Légrády-testvérek;

M. Földrajzi Intézet; Magyar Sajtó; M. Távirati Iroda házinyomdája; May r.-t.; Nemzeti Elet; Neuwald Illés utódai; Orsz. Községi Központi Nyomda; Pallas: Pax; Pápai Ernő; Pátria; Pesti Könyvnyomda; Pesti Lloyd Társulat; Posner; Radó Izor; Révai-testvérek; Rigler József r.-t.; Sárkány-ny.; Stádium; Stephaneum; Sylvester: Székesfővárosi Házinyomda; Szent László-nyomda; Tébe-házinyomda; Thália-Kultúra r.-t.; Tolnai; Ujságüzem; Uránia; Vallásos Iratok Nemzetközi Nyomdája; Világosság; Weiss L. és Fia; Welker J.; Wodianer nyomda.

b) Vidékiek: *Aszód*: Vas József. *Cegléd*: Sárík Gyula. *Debrecen*: Debrecen sz. kir. város és a tiszántúli ref. egyházkerület könyvnyomdavállalata; Hegedüs és Sándor; Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadóvállalat; a Tisza István T. E. orvosi karának házinyomdája. *Eger*: Egri nyomda; Egri érseki liceumi kő és könyvnyomda. *Esztergom*: Buzárovits Gusztáv; Hunnia. *Gyoma*: Kner Izidor. *Győr*: Baross-nyomda; Győregyházmegyei Alapkönyvsajtója; Győri Hirlap nyomdavállalat. *Kalocsa*: Árpád r.-t. *Karcag*: Kertész József. *Kecskemét*: Hungária; Petőfi. *Keszthely*: Mérei Ignác. *Kispest*: Fischhof Henrik. *Kistelek*: Aczél Béla és Tsa. *Kisújszállás*: Lading János. *Magyaróvár*: Moson vármegye. *Miskolc*: Klein Ludvig és Szelényi; Magyar Jövő. *Nagyatád*: Benyák János. *Nyíregyháza*: Jóba Elek. *Pápa*: Ref. főiskolai nyomda. *Pécs*: Danubia; Dunántúl könyvkiadó és nyomda r.-t. egyetemi nyomdája. *Pilisésaba*: Fébé. *Sáros-patak*: Ref. főiskolai nyomda. *Siklós*: Siklós—Drávavölgyi könyvnyomda. *Sopron*: Röttig-Romwalter; Székely és Tsa; Tóth Alajos. *Sümeg*: Kisfaludy-nyomda. *Szeged*: Hirlapkiadó és nyomdavállalat r.-t.; Városi Nyomda és Könyvkiadó; Zachariás György «Mars» nyomdája. *Szekszárd*: Molnár-féle nyomdai műintézet r.-t.; Schlesinger-nyomda. *Székesfehérvár*: Debreczeni István; Számmer Imre utóda Pannónia nyomdavállalata; Vörösmarty-nyomda. *Szentgottárd*: Wellisch Béla; Németh Vilmos. *Szolnok*: Róth Dezső; Varga József. *Szombathely*: Dunántúli nyomdavállalat. *Tata*: Heszlér és Végh. *Tiszafüred*: Goldstein-nyomda. *Vác*: Fegyintézeti nyomda. *Veszprém*: Egyházmegyei könyvnyomda.

Kiadványaikat megküldték a következő hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesületek, múzeumok, könyvtárak és szerkesztőségek

a) Hazaiak: *Budapest*: Bibliográfiai Központ; Budapest székesfőváros statisztikai hivatala; Budapesti kereske-

delmi és iparkamara: Földrajzi Közlemények szerk.; Ganz-féle vill. r-t.; Japán császári követség; Kikötőügyek kormánybiztossága; K. M. Természettudományi Társulat; Központi Statisztikai Hivatal; Lengyel követség; M. kir. áll. Munkaközvetítő Hivatal; M. kir. kereskedelemügyi minisztérium; M. kir. legfelsőbb számvevőszék; M. Nemzeti Bank; M. N. Múzeum; Magyar Nyelvőr szerk.; Magyarországi középiskolák; Magyar-zsidó Szemle szerk.; Német birodalmi követség; Népies Irodalmi Társaság; Orsz. magy. iparművészeti múzeum; Orsz. Munkásbiztosító Pénztár; Pázmány Péter-Tudományegyetem bölcs.-kari dékáni hivatala; Tanker. kir. Főigazgatóság; Vasvári Pál-bizottság. *Debrecen*: Tisza István-Tudományegyetem; Debreceni Tisza István Tudományos Társaság; Városi Múzeum. *Eger*: Gárdonyi-társaság. *Makó*: Csanád-Arad-Torontál vm. alispáni hivatala. *Nagykőrös*: Arany János Társaság. *Veszprém*: Veszprémmegyei Múzeum.

b) Elcsatolt területiek és külföldiek: *Åbo* (Turku, Finnország): Turun Suomalainen Yliopisto (egyetem). *Adelaide*: University of Adelaide. *Aix*: Université d'Aix-Marseille. *Amsterdam*: Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Société mathématique. *Baltimore* (U. S. A.): American Journal of Mathematics szerk.; American Journal of Philology szerk.; The Johns Hopkins University. *Basel*: Naturforschende Gesellschaft. *Batavia* (Java): Kon. Magnetisch en meteorologisch observatorium. *Belgrád*: Srpska Kraljevska Akademija Nauka. *Berkeley* (California): University of California. *Berlin*: Deutsche Rundschau szerk.; Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft; Physikalisch-technische Reichsanstalt; Preussische Akademie der Wissenschaften; Preussische Jahrbücher szerk.; Seminar für orientalische Sprachen. *Bern*: Bibliothek der schweizerischen Naturforschenden Gesellschaft. *Bonn*: Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande. *Boston*: American Academy of Arts and Sciences. *Breslau*: Verein für Geschichte Schlesiens. *Brno* (Brünn): Université Masaryk (Masarykova Universita). *Bruxelles*: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique; Société Royale de Botanique de Belgique. *Calcutta*: Asiatic Society of Bengal. *Cambridge* (U. S. A.): Harvard University; The Museum of Comparative Zoology at Harvard College. *Capetown*: Royal Observatory, Cape of Good Hope. *Catania*: Accademia Gioenia di Scienze Naturali. *Cernăuți* (Csernovic): Universitatea. *Chicago*: Chicago Academy of Sciences. *Cincinnati*: Cincinnati Museum

Association; Lloyd Library and Museum. *Columbia* (U. S. A.): University of Missouri; Missouri Botanical Garden. *De Bilt*: Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Institut. *Dijon*: Université; Académie des sciences, arts et belles-lettres de Dijon. *Dorpat* (Tartu): E. W. Tartu Ülikool (egyetem); Institutum Universitatis Dorpatensis Geographicum; Meteorologisches Observatorium. *Dresden*: Sächsischer Altertumsverein. *Edinburgh*: Geological Survey, Scotland; Royal Society of Edinburgh. *Erlangen*: Friedrich-Alexanders-Universität. *Firenze*: R. Biblioteca Nazionale Centrale. *Fiume*: Società di studi Fiumani. *Flagstaff* (Ariz. U. S. A.): Lowell Observatory. *Frankfurt a/M.*: Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft. *Freiburg i. Br.*: Badischer Landesverein für Naturkunde und Naturschutz. *Fukuoka* (Japan): The Kyushu Imperial University. *Genf*: Société des Nations; Revue des Études Hongroises et Finnoougriennes szerk. *Genova*: Società Entomologica Italiana. *Giessen*: Hessische Ludwigs-Universität. *Göttingen*: Gesellschaft der Wissenschaften. *Graz*: Karl-Franzens-Universität. *Greenwich*: Royal Observatory. *Haarlem*: Société Hollandaise des sciences à Harlem. *Halle*: Kaiserl. deutsche Akademie der Naturforscher zu Halle. *Heidelberg*: Badische Landessternwarte zu Heidelberg (Königstuhl); Heidelberger Akademie der Wissenschaften «Stiftung Heinrich Lanz». *Helsinki*: Suomalainen Tiedekatemia (Acad. Scient. Fennica); Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Suomalais-ugrilainen Seura; Merentutkimuslaitos (Institut f. Meeresforschung); Suomen Maantieteellinen Seura (Societas Geographica); Suomen Tiedeseura (Societas Scient. Fennica); Tilastollinen päätoimisto (Statistisches Zentralamt). *Indianapolis* (U. S. A.): Indiana Academy of Science. *Jeruzsálem*: The Hebrew University of Jerusalem. *Késmárk*: Karpathenverein. *Kiel*: Institut für Weltwirtschaft und Seeverkehr an der Universität Kiel. *Kiev*: Société des naturalistes de Kiev; Vse-Ukrainska Akademiya Nauk. *Kopenhága*: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. *Königsberg*: Physikalisch-ökonomische Gesellschaft. *Kraków*: Polska Akademia Umiejętności. *Kyōto* (Japan): Kyōto Teikoku Daigaku (Kyōto Imp. Univ.). *La Plata* (Argentina): Universidad Nacional de La Plata. *Leipzig*: Deutsche Morgenländische Gesellschaft; Gesellschaft deutscher Naturforscher und Ärzte; Sächsische Akademie der Wissenschaften. *Leningrad*: Akademiya Nauk Sojuza Sovetskikh Socialističeskikh Respublik; Leningrad Oriental Institute; Scient. Research Institute

of Compar. History of Literature and Language of East & West. *Leyden*: Rijks Museum van Oudheden; Mnemosyne szerk. *Lincoln* (U. S. A.): University of Nebraska. *London*: Department of scientific and industrial research; Geological Survey of Great Britain; International Society of Medical Hydrology; National physical laboratory research committee; Royal Society. *Lyon*: Université de Lyon. *Lwów*: Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika (Soc. Polonaise des Naturalistes Kopernik); Towarzystwo Naukowe; Uniwersytet Jana Kazimierza. *Mainz*: Stadtbibliothek. *Manchester*: Manchester Literary and Philosophical Society. *Mantova*: R. Accademia Virgiliana di Scienze, Lettere ad Arti. *Minsk*: Institut Belorusskoj Kultury; State and University Library. *Moszkva*: Bulletin gosudarstvennogo izdateljstva szerk.: Floating Maritime Scientific Institute; Laboratory of experimental biology of Zoopark of Moscow; Musée d'Etat; Pervyj Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet; State University Library; Vsesojuznae obščestvo kulturnoj svjazi s zagranicej (USSR Society of Cultural Relations). *München*: Bayerische Akademie der Wissenschaften; Historischer Verein von Oberbayern. *Nagyszeben*: Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt; Verein für Siebenbürgische Landeskunde. *Napoli*: Università; Società dei Naturalisti; Società Reale di Napoli. *Neuchâtel*: Université. *New-York*: American Mathematical Society; Lloyd Library; The New-York Public Library. *Nürnberg*: Germanisches Nationalmuseum. *Osto*: Det Norske Videnskapsakademi; Universitetsbibliotek. *Palermo*: Società di Scienze Naturali ed Economiche. *Pulo Alto* (Cal. U. S. A.): Terrestrial Electric Observatory of Fernando Stanford. *Paris*: Bureau Intern. des poids et mesures; Institut de France, Académie des Sciences; Párisi Magyar Egyesület; Société de propagande coloniale. *Penza*: Society of Naturalists. *Perm*: Permskij Gosudarstvennyj Universitet. *Philadelphia*: Academy of Natural Sciences of Philadelphia. *Poznań* (Posen): Poznańskie Towarzystwo Pozyjaciół Nauk (Soc. des amis des sciences de Poznań). *Prága*: Československá Botanická Společnost v Praze; Československá Společnost Entomologická; Deutsche Universität; Deutscher naturwissenschaftlich-medizinischer Verein für Böhmen «Lotos»; Klub Historický; Král. Česká Společnost Nauk Masarykova Akademia (Académie Masaryk du Travail); Mykologia szerk.; Národní Museum; Slavia Časopis pro slovenenskou filologii szerk.; *Rapid City* (Dakota, U. S. A.):

South Dakota State School of Mines. *Róma*: Archäologisches Institut des Deutschen Reiches, Römische Zweiganstalt; Institut intern. d'agriculture; Institut intern. de statistique; R. Accademia Nazionale dei Lincei. *Samaden*: Engadin Express & Alpine Post szerk. *Szo Paulo* (Brazília): Museu Paulista. *Sarajevo*: Zemalskij Muzeja. *Saratov*: Biologische Volga-Station. *Sendai* (Japan): The Saito Gratitude Foundation; Tohoku Imperial University. *Sodankylä*: Magnetisches Observatorium der Finnischen Akademie der Wissenschaften. *Sofia*: Bulgarska Akademija na Naukite. *Stanford* (Cal. U. S. A.): Leland Stanford Junior University. *Stockholm*: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Statens meteorologisk-hydrografiska Anstalt; Sveriges Geologiska Undersökning (Geologische Landesanstalt von Schweden). *Sverdlovsk*: (Jekaterinburg): Société ouralienne des amis des sciences naturelles. *Taszkent*: Sredne-Aziatskij Gosudarstvennyj Universitet (Université de l'Asie Centrale). *Tokyo*: Imperial Academy of Japan (Uyeno-Park): Imperial University of Tokyo (Tokyo Teikoku Daigaku); National Committee of Japan on Intell. Cooperation; National Research Council; Physico-mathematical Society of Japan; The Institute of Physical and Chemical Research: Japanische chirurgische Gesellschaft. *Uccle*: Observatoire Royale de Belgique. *Uppsala*: Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet; Kungl. Universitetet; Kungl. Universitetets Bibliotek; Statens meteorologisk-hydrografiska Anstalt. *Utrecht*: Koninklijk nederlandsch meteorologisch Institut. *Urbana* (U. S. A.): University of Illinois; State of Illinois, State Geological Survey. *Venezia*: R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. *Voronez*: Obščestvo estestvoispytatelej (Soc. des Naturalistes de Voronège). *Warszawa*: Egyetemi Könyvtár; Fundamenta Mathematicae szerk.; Institut M. Nencki; Polskie Towarzystwo Fizyczne; Societas Botanicorum Poloniae; Towarzystwo Naukowe Warszawskie (Soc. Scient. Varsaviensis). *Washington*: Bureau of American Ethnology; Carnegie endowment for intern peace; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution; U. S. Geological Survey; U. S. National Museum. *Wellington* (New-Zealand): New-Zealand Institute. *Wien*: Akademie der Wissenschaften; Geologische Bundesanstalt; Naturhistorisches Museum; Universitäts-Bibliothek; Verein für Geschichte der Stadt Wien; Verein zur Verbreitung naturwissenschaftlicher Kenntnisse in Wien; Zool.-Botanische Gesellschaft. *Zágráb*: Jugoslavenska Akademija Zna-

nosti i Umjetnosti. Zürich: Naturforschende Gesellschaft in Zürich.

Adományaikkal a következő magánosok gazdagították a könyvtár állományát:

Alexander Ch. P. (Washington), Aldrich J. M. (Wash.), Ballai K., Bartsch P. (Wash.), Bassler L. S. (Wash.), Battistini Mario (Anvers-Volterra), Bechterev P. (Leningrad), Berman H. (Wash.), Berry E. W. (Wash.), Berzeviczy Albert elnök úr, Bodor A., Braun S. (Beregszász), Canu F. (Wash.), Carpenter Fr. M. (Wash.), Casanowicz L. M. (Wash.), Cockerell T. D. A. (Wash.), Chapin E. A. (Wash.), Cross W. (Wash.), Crozet-Fourneyron & Cie. (Le Chambon, Loire), Csahihen K., Cushman J. A. (Wash.), Czimer K. (Szeged), Daday A., Dall W. H. (Wash.), Dávid L., Dragomir Silviu (Kolozsvár), Dura Máté, Dyar H. G. (Wash.), I. sz. sebészeti klinika (Budapest), Fenton F. A. (Wash.), Ferenczi Z., Fettich Nándor, Forster Gyula br., Foshag A. W. (Wash.), Gage P. (Wash.), Gahan A. B. (Wash.), Gálffy Ignác, Gálócsy A., Gilmore Ch. W. (Wash.), Gombó F., Greene Ch. T. (Wash.), Grósz Emil, Gyalokay Jenő, Győrffy István, György Lajos (Kolozsvár), Harrison G. D. (Wash.), Healey D. W. (Wash.), Heinrich C. (Wash.), Hoeller Móric br., Howell A. Br. (Wash.), Hune F. R. (Wash.), Inger Sulejmán (Nagyvárad), Jankovics Marcell, Japikse N. (Hága), Jónás Károly, Jorgensen Th. (Sonderburg, Dánia), Kárpáti Gy. (Fiume), Kellogg R. (Wash.), Kemény Ferenc, Kirk Edw. (Wash.), Kolosy Iván, Kövesligethy Radó, Laidlaw F. F. (Wash.), Lakner Károly, Cs. Lázár László, Leszik A. (Miskolc), Linton Edw. (Wash.), Lohmander H. (Wash.), Lósy-Schmidt E., Mac Callum G. A. (Wash.), Mansfield W. C. (Wash.), Marshall W. B. (Wash.), Merrill G. P. (Wash.), Miller G. S. (Wash.), Morrison H. és L. (Wash.), Mosse R., Muesebeck C. F. W. (Wash.), Munkácsi Ernő, Nagyvárad püspökség, Pelliot Paul (Párizs), Pivány Jenő Preisz Hugó, Prestage Edgar (London), Price E. W. (Wash.), Radnay R., Radó J., Rass K. (Kolozsvár), Reiner János, Reinhardt E. (Berlin), Rejtő Sándor, Richmond Ch. W. (Wash.), Rignáth Béláné, Siley F. H. (Wash.), Rudnay Béla, Schaffer Károly, Scherffel A., Schmidt P. (Wash.) Schumann R. (Stuttgart), Schwartz B. (Wash.), K. Sebestyén József (Köpec), Shannon R. C. (Wash.), Shannon E. W. (Wash.), Stein Aurél (Srinagar), Stejneger L. (Wash.), Stephenson L. W. (Wash.), Stumme H. (Leipzig), Szabolcsi Bence, Szalay-Ujfalussy L., Szentirmay J., Széchenyi Viktor gr., Tattersal W. (Wash.).

Tomsányi János, Török Pál, Travnik E. (Győr), Treadwell A. L. (Wash.) Várnai V. Ferenc, Vidéky E., Visnya Aladár (Szentgotthárd), Völlich Brunó, Weigand Gustav (Leipzig), Wells Gabriel (New-York), Wilkens A. (Kiel), Willey A. (Wash.), William W. A. (Camden, N. Y., U. S. A.), Zelovich Kornél.

IV. A könyvtár olvasótermi és kölcsönzési forgalmáról külön részletező táblázatos kimutatások számolnak be.

A könyvtár forgalma ebben az esztendőben is fokoza-
tos emelkedést mutat. Magában az olvasóteremben az olvasók
száma 12·8, az olvasott kötetek száma pedig 55·7%-kal
emelkedett. E százalékok értékelésénél azonban tekintetbe
kell venni azt is, hogy ebben az évben a középiskolai
tanulók közül már csak a VIII. osztálybeliek kaptak enge-
délyt a könyvtár olvasótermének látogatására. A könyv-
kölsönzők számánál 28·7, a kivett kötetek számánál pedig
37·9% az emelkedés.

Az olvasóterem forgalma volt:

É v	Állandó látogatók száma	Hány ízben?	Használt kötetek száma
1926	501	4,144	13,059
1927	334	4,675	20,336

A könyvkölcsönzési forgalom:

Év	Kölc-sönzők száma	Kivett kötetek száma
1926	1,932	4,615
1927	2,487	6,364

A kéziratárból az év folyamán 137 kutató 343 köte-
get 857 ízben használt.

A Széchenyi-Múzeumot 1016, a Goethe-szobát 842
látogató kereste fel.

1927-ben a könyvtár a következő könyvtárakkal és
intézetekkel érintkezett könyvek és kéziratok kölcsönzése
ügyében:

Aszód: Ev. reálgimnázium. *Bécs*: Haus-, Hof- und Staatsarchiv; Magyar Történeti Intézet. *Berlin*: Collegium Hungaricum; Preussische Staatsbibliothek. *Bruxelles*: Bibliothèque Royale de Belgique. *Budapest*: Kereskedelmi és iparkamara könyvtára; M. kir. posta és távirda-igazgatóság; M. kir. technológiai és anyagvizsgáló intézet; M. Nemzeti Múzeum könyvtára; Orsz. könyvforgalmi és bibliografiai Központ; Országos Levéltár; Pestvármegye Levéltára. *Debrecen*: Egyetemi Könyvtár; Ref. kollégiumi nagy könyvtár. *Detroit-Michigan*: Amerikai Magyar Klub. *Eger*: Érseki joglyceum. *Heidelberg*: Universitäts-Bibliothek. *Milano*: Biblioteca Ambrosiana. *Miskolc*: Ev. jogakadémia. *New-York*: Columbia egyetem. *Pannonhalma*: Főapátsági könyvtár. *Pápa*: Ref. főiskola könyvtára. *Pécs*: Egyetemi könyvtár. *Pozsony*: Knihovna univ. *Prága*: Archiv Prazského Hradu. *Sárospatak*: Ref. főiskola könyvtára. *Szeged*: Egyetemi könyvtár.

Budapest, 1928. évi március hó 1-én.

Szinnyei József

r. és ig. t., osztálytitkár,
h. főkönyvtárnok

I. táblázat. Kimutatás az olvasóterem rendes látogatóinak foglalkozásáról.

	1927.	1926.
Hittudományi hallgató	4	1
Joghallgató	11	10
Orvostanhallgató	12	10
Bölcsészeti hallgató és tanárjelölt	74	75
Műegyetemi hallgató	11	8
Közgazdasági kari hallgató	6	13
Más főiskolai hallgató	8	14
Közép- és szakiskolai tanuló	80	207
Lelkész	4	1
Magánzó és háztartásbeli	3	3
Köztisztviselő	30	30
Hírlapíró	3	7
Tanár	35	41
Tanító	3	3
Ügyvéd	8	9
Orvos	3	2
Mérnök	5	12
Katonatiszt	4	6
Művész	3	2
Vegyész	3	5
Gyógyszerész	—	1
Földbirtokos	—	1
Kereskedő	4	5
Iparos	4	3
Magántisztviselő	16	32
Összesen:	334	501

II. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár olvasótermének forgalmáról.

Hónap	Olvasók száma		Használt kötetek száma	
	1927.	1926.	1927.	1926.
Január	469	380	2030	710
Február	597	426	2505	763
Március	575	555	2098	1034
Április	480	340	2018	667
Május	502	375	2548	687
Június	310	252	1312	405
Július	175	84	722	442
Augusztus	65	122	245	773
Szeptember	310	241	1512	1188
Október	359	452	1592	1912
November	460	552	2130	2493
December	382	365	1682	1985
Összesen :	4675	4144	20336	13059

III. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár kölcsönzési forgalmáról.

Hónap	Kölcsönzők száma		Kivett kötetek száma	
	1927.	1926.	1927.	1926.
Január	196	146	588	307
Február	198	150	485	375
Március	263	175	658	375
Április	160	130	400	325
Május	184	94	460	235
Június	230	136	575	162
Július	138	122	305	305
Augusztus	60	91	218	228
Szeptember	310	242	775	605
Október	237	227	592	568
November	270	256	673	640
December	241	163	603	490
Összesen	2487	1932	6364	4615

V. A M. Tud. Akadémia halottjai 1927-ben

György Endre r. t.	január 15.
Koch Antal r. t.	február 8.
Br. Kétly Károly l. t.	február 19.
Székely István l. t.	február 27.
Prohászka Ottokár r. t.	április 2.
Freycinet Károly k. t.	
Veronese Giuseppe k. t.	
Darányi Ignác t. t.	április 27.
Schuchardt Hugó k. t.	április 21.
Thomsen Vilmos k. t.	május
Ferenczi Zoltán r. t.	május 31.
Richter Aladár l. t.	június 11.
Csernoch János ig. t.	július 25.
Croiset Alfréd k. t.	
Schafarzik Ferenc r. t.	szeptember 5.
Bury John k. t.	
Mittag Lettler Magnus Gösta k. t.	
Szendrei János l. t.	szeptember 25.
Fényi Gyula l. t.	december 21.

VI. Kivonatok

az osztály- és összes üléseken bemutatott
értekezésekből.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr felolvasása
«Az októberi diploma előzményeiről» 1928 március
5-én a II. osztály ülésén.

Berzeviczy Albert «Az októberi diploma előzményeiről» cím alatt az «Az absolutismus kora Magyarországon» című műve most készülő harmadik kötetéből olvasott fel egy fejezetet, mely az 1860-ik év júniusától október 20-ikáig terjedő eseményeket tárgyalja, a kibővített birodalmi tanács (Verstärkter Reichsrath) ülésezései köré csoportosítva. A gr. Rechberg elnöklete alatti osztrák absolut kormány, főképp hogy a birodalomnak az 1859-iki elvesztett olaszországi háború következtében súlyosan megrendült pénzügyeit és hitelét némileg megszilárdítsa, az addig inkább csak egy titkos

államtanács szerepét vivő Reichsrathot a császár által a különböző országokból és tartományokból meghívott rendkívüli birodalmi tanácsosokkal bővítette ki s e testület által — mely a magyar Kancellária üresen álló helyiségeiben, ott hol később a magyar delegáció ülésezett, székelt, — akarta az állami költségvetést — persze csak véleményadólag — tárgyaltatni. Nagy nehézségekkel járt magyar tanácsosokat kapni, mert ezt a középponti parlament színét öltő tanácskozást Magyarországon nagy bizalmatlansággal fogadták, amiért a meghívást többen visszautasították. Végre sikerült a magyar conservatívek közül a részvételre rábírní gr. Apponyi Györgyöt, gr. Andrássy Györgyöt, gr. Barkóczy Jánost, Mailáth Györgyöt és gr. Szécsen Antalt, Szögyény László már előbb benne volt a tanácsban. Ezek már megjelenésükkor bizonyos óvással éltek a jelenlétükből Magyarország alkotmányának rovására vonható következtetések ellen, s azután oly kegyetlen kritikát gyakoroltak a költségvetés kapcsán a közállapotok s a kormány egész politikája fölött, mely feloldotta az osztrák tanácsosok nyelvét is, úgy hogy nemsokára magyarok és osztrákok vetélkedve szídták a kormányzatot. Különösen az egészen osztrák érzelmű gróf Nádasdy Ferenc igazságügyminiszter ellen intéztek oly támadásokat, melyek nemsokára lemondását idézték elő. És mindez — az eredeti terv ellenére — meglehetősen nyilvánossággal ment végbe. A magyar urak kezdettől végig elismert vezető szerepet vittek nagy debatteri képességükkel; Szécsen szerkesztette meg a határozati javaslatot, melynek megnyerniük sikerült az osztrák konzervatív arisztokráciát, a horvátokat, olaszokat és lengyeleket is, úgy hogy az többségi határozattá lett s azután alapjául szolgált az októberi diplomának. A kormány csak most látta, milyen szellemeket idézett föl; megpróbálta még egyszer gr. Goluchowski belügyminisztertől szerkesztett reformjavaslatokkal vágni elébe az eseményeknek. Azonban a Reichsrath ülésezésének befejezése után (szept. 29.) a császár már minél kevesebbet tanácskozott minisztereivel s minél többet a magyar urakkal. Különösen gr. Szécsen Antal nyerte meg bizalmát, főképen ő szerkesztette azokat a meglehetősen hevenyészett kibocsátványokat, melyek — az uralkodó küszöbön álló varsói útja miatt — október 20-áról kelteztek. Az úgynevezett októberi diploma a forradalom leveretése óta uralkodott abszolutisztikus rendszerben minden esetre az első jelentős fordulatot jelzi. Mint császári engedmény és mint Magyarországra nézve az 1847-iki kormányzati állapotok

visszaállítása, természetesen nem felelt meg a magyar nemzet várakozásainak, melyek az alkotmányos jogfolytonosságnak az 1848-iki törvények alapján való helyreállítására irányultak. Azonban az októberi diploma kibocsátása — a velejárt személyváltozásoktól el is tekintve — bizonyos vívmányokat hozott. Visszaállította a magyar és erdélyi kancelláriát s a helytartótanácsot és ezek hatáskörében a magyar szolgálati nyelvet, eltávolította az idegen hivatalnoksereg legnagyobb részét, visszaacsatolta a bánságot és vajdaságot és — habár csak rövid időre — létrehozta az országgyűlést és fel-támasztotta a megyei életet. A később bekövetkezett abszo-lutisztikus «provizórium» a nemzetet többé meg nem foszthatta alkotmánya visszaállításának reményétől. El lehet mondani, hogy a magyar konzervatívoknak a kibővített birodalmi tanácsban való fölényes szereplése nélkül létre nem jött volna az októberi diploma, az októberi diploma nélkül létre nem jött volna az 1861-iki országgyűlés és az 1861-iki országgyűlés nélkül ki tudja, létre jött volna-e az 1867-iki kiegyezés?

2. Báró Forster Gyula ig. és t. t. «A M. Tud. Akadémia és a műemlékek védelme» című centenáris előadásának kivonata.

(Az előadás az 1928 március 26-i összes ülésen tartott.)

A felolvasó egyrészt ráá akart mutatni arra, hogy elfozultság és közöny mily akadályokat gördített az elődök emlékeinek megbecsülése és megvédése elé, másrészt pedig ismertetni kívánta azokat a nehézségeket, melyeket akkor kellett elhárítani, midőn a védelem állami feladattá tétetvén, a műemlékek fentartására Bécsben 1850-ben császári ren-delettel felállított központi bizottmány működésének Magyar-országon megszűntetése és külön, önálló magyar bizottmány felállítása vétetett tervbe.

Voltak uralkodók, így Nagy Theodorik, kik a régi emlékek megóvása iránt rendelkezéseket tettek. De a védelem mégis szórványos tünet, mert az általános jelenség az, hogy az ember nem becsüli meg az előző nemzedékek alkotásait. Mivé lett Theba, Troja, Babylon, Carthago? Mint Gibbon mondja talán Róma is eltűnt volna, ha titokszerű élet-principium nem hatotta volna át ezt a várost, mely által újból dicsőségre és uralomra jutott. És csodálatos, hogy bár a román és a gót styl a francia zseni szülöttje, mégis

épen a francia elme legkiválóbb képviselői illetik azt a legnagyobb gúnnyal, sőt nem vonakodtak azokat a bámulatos cathedralisokat, melyeknél Isten dicsőségére szebb templomokat nem emeltek, a lerombolásra szánni. A rombolásnak Napoleon iparkodott gátat vetni, ki azonban megteremti az új, hivatalos, az empire-stylt. melynek rendeltetése volt, hogy a középkor és a renaissance művészi alkotásaitól megvonja a megbecsülést. Tempus edax rerum, Hugo Victor hozzá teszi azonban, homo edacior, az ember az időnél is többet pusztít. Rousseau mondja, hogy a gót templomok azok szégyenére állanak fönn, kiknek türelmük volt azokat létesíteni. Molière kigúnyolja a «fade gout des ornemens gothiques, ces monstres odieux des siècles ignorants».

A régi emlékek védelmére vonatkozó irányzat a Napoleont felváltó Restauratio végső idején 1830 előtt a romantizmussal jut kifejlésre. Chateaubriand, Hugo Victor, Montalembert és követőik keresztes hadjáratot indítanak a rombolók ellen és Montalembert reá mutat arra, hogy «les longs souvenirs font les grands peuples».

A romantizmus közvetlen hatása nálunk a XIX. század első felében még nem mutatkozott. Hogy is lehetett volna? midőn a francia Hallays írja honfitársairól, hogy nekik «1830-ban a középkor Franciaországa, a román, a gót Franciaország ismeretlen föld volt». De még sem hallgathatjuk el, hogy Kolozsvárott 1837-ben kezdték gót stylben építeni Szt. Mihály templomához azt a gót tornyot, melyet Haynald püspöksége alatt fejeztek be.

Hazai emlékeink védelmére már nem oly sokára a M. Tud. Akadémia felállítása után lelkes férfiak emelték fel szavukat. Élükön Henszlmann. Már 1841-ben az Akadémia tagja, ki a szabadságharc után Angliában és Franciaországban folytatta tanulmányait és kiadta az építészeti arányokról — melyeket a köb háromszögéből fejlesztett ki — írt nagy feltűnést keltő művét, melyre III. Napoleon 10.000 frankot engedélyezett. Henszlmann ezen művében hivatkozik a XIII. században Magyarországon működő francia építészre, Villard de Honnecourt-ra, kinek albumát Lassus, a párisi Sainte Chapelle és Notre-Dame építészé készítette elő kiadásra és aki Villardnak magyarországi szereplése iránt Henszlmannhoz fordult felvilágításért. Lassus is, mint Henszlmann, az építészeti arányt tanulmányozta, melynek azonban mértéke szerinte az emberi test, a proportion humaine.

Villard kezdte Lassus szerint építeni 1250 felé a kassai egyházat és Esztergomban a templomok helyreállítását.

Enlart szerint 1235 után, mi összeesik ez időben a cisterciták számára 10 apátság építésével. Quicherat szerint Villard magyarországi tartózkodása 1244—1247 közé esik. Őt valószínűleg a Cambrai-i egyház szentélyének építésénél szerzett hírnevel juttatta Magyarországra, hiszen Szt. Erzsébet aranyat és ezüstöt küldött a Cambrai-i Szűz Mária szentélyének befejezésére és Erzsébetnek szentté avatása után az egyik kápolnát az ő tiszteletére szentelték.

A hazai műemlékek védelme iránt a természetvizsgálók és orvosok egyesülete Kassán 1846-ban tett indítványt Henszlmann javaslatára és ugyancsak az ő indítványára a M. Tud. Akadémia 1847 febr. 22-én hozsátott ki szöveget minden, a nemzeti becsületet szívében viselő magyarhoz a védelem iránt. Am a magyar kormány már nem intézkedhetett és 1850-ben Ferenc József császár a kereskedelmi minister javaslatára felállította Bécsben a műemlékek fenntartására szolgáló központi bizottmányt, melynek hatásköre 1860-ig Magyarországra is kiterjedt. A bizottság magyar tagjai azonban kineveztetésük előtt rendkívül hosszú processus informativuson mentek keresztül politikai szempontból, vajjon elég loyalisok és gut gesinnt-ek-e, hogy a régi romok védelme iránt forradalmi szellemű véleményt ne adjanak. Így a kinevezésre ajánlott gróf Waldstein János, a bécsi műegyesület elnöke, herceg Bretzenheim, Sárospatak ura, Schwarzenberg minsterelnöknek sógora, nem voltak elég «gut gesinnt»-ek és nem is neveztettek ki.

A bécsi bizottság kinevezése azonban nem zavarta a M. Tud. Akadémiát, hogy a műemlékek ügyével ne foglalkozzék és Wenczel Gusztáv javaslatára 1858 jún. 4-én megalakította Kubinyi Ágoston elnöklete alatt az archaeologiai bizottságot és megállapította annak utasítását, majd ügyrendjét.

A bécsi központi bizottmány az 1860 októberi diploma után is fenn akarta tartani Magyarországon az ő működését olyképen, hogy a kancellária jövőben is hozzá «mint illetékes és csakis véleményező közeghez forduljon.» A helytartótanács előadója, Pápay István azonban kifejtette, hogy az ország jelen közjogi viszonyaival ez össze nem egyeztethető s megkeresendőnek találta az akadémiát, vajjon nem lenne-e célszerű ily bizottmányt az országban felállítani s nem lenne-e hajlandó annak létesítését sikeresíteni. Az Akadémia javaslata az volt, hogy a kormány «az Akadémiának archaeologiai bizottságával egyesülve az építészeti és történeti műemlékek vizsgálatára és megőrzésére a kormány különös gondja alatt

állandó kir. bizottmányt alakít» a kormánynak bel-, pénz-, építészeti-, vallás és nevelés-ügyi osztályait képviselő két-két hivatalnokából, az Akadémia archaeologiai bizottmányából, végre állandóan alkalmazható vagy alkalmosszerűleg felhívandó szakértő építészekből, művészekből, tudósokból és tárgykedvelő egyénekből.» A kancellária csatlakozott a tervhez és a bécsi központi bizottmánynak sem volt kifogása. Am ellene volt a kancellária referense Korizmic püspök, udv. tanácsos és a helytartótanács azt a választ kapta, hogy a bécsi központi bizottmány kutatásait az országban továbbra is fenntartani kívánja, a helytartótanács azonban kérdezze meg az Akadémiát, hogy nem lehetne a teendőket az Akadémia archaeologiai bizottmányára ruházni. Az Akadémia azonban kijelentette, hogy «a dicső és közhasznú ügyhöz nem járulhat, mert a M. Tud. Akadémia más akadémiáktól eltérő szervezeténél s alapítói szándékánál fogva.... kormányi organummá nem lehet.»

A helytartótanácsnak végre is nem volt kifogása, hogy a bécsi bizottmány a tudomány érdekében továbbra is működhessék, de aggodalmát fejezte ki, ha azt úgy akarná folytatni, mint a múltban. A kancellária azonban időközben a bécsi központi bizottmányba Korizmic udv. tanácsost kiküldte. A további tárgyalások folyamában az Akadémia a helytartótanács kebelében külön archaeologiai osztály felállítását hozta javaslatba, ezt azonban a helytartótanács mellőzendőnek találta. Időközben a bécsi központi bizottmány merev álláspontra helyezkedett és kívánta, hogy kebelében mind a három kancelláriának a magyar, a horvát, az erdélyinek legyen képviselője. Ekkor került az ügy ismét Pápay István referens kezébe, ki erélyesen védte a magyar álláspontot és korholta a követelt ferde és hazánk érdekeivel ellenkező eljárást, mely az ügynek elintézését felette nehezíti, sőt alig lehetéssé teszi. A tárgyalások tovább folytak, végre Belcredi államminister 1866 (augusztusban) készséggel jelentette ki, hogy az Akadémia kebelében külön országos bizottság felállításához hozzájárul. Ezután bekövetkezett a császár elhatározása, mellyel a bécsi központi bizottmány hatáskörét módosítván, Magyarországra nézve teendőit a M. Tud. Akadémia javaslata szerint az akadémia archaeologiai osztály utasításának az eredetileg tervezett országos műemléki bizottság részére kidolgozott szabályzat lényeges pontjaival leendő kiegészítése mellett az archaeologiai osztályra ruházta, de megengedte, hogy a bécsi központi bizottmány, melynek véleményét a magyar kancellária az elhatározásá-

nak fenntartott esetekben meghallgatja, működését saját céljaira Magyarországon tovább folytathassa.

A helytartótanács 1866 dec. 15. felhívta az Akadémiát végleges javaslata megtételére. A megoldás azonban, melyhez az ügy két alkalommal közel állott, a politikai nagy változás következtében ismét elmaradt. Eötvös a visszaállított felelős magyar kormány kultusministere azonban már 1867 októberben felkérte az Akadémiát az alapítványok uradalmaiban alkalmazott gazdatisztek számára a műrégiségeknek mi módon leendő fenntartása iránt utasítás kidolgozására, majd ugyancsak Eötvös kérésére Ipolyi mutatott be a műemlékek védelméről törvényjavaslatot, melyet a cultusministerium Ipolyi és Römer közbejöttével letárgyalás után véleményezés végett az Akadémiához küldött, mely azt elfogadta. Végre 1872-ben Pauler közoktatásügyi miniszter 1872-ben felállította a műemlékek országos bizottságát, majd Trefort miniszter javaslatára a törvényhozás 1881-ben megalkotta a műemlékek fenntartásáról szóló törvényt.

A felolvasásból kitűnik, hogy mily nagy arányú munkásságot fejtett ki az 1858-ban felállított archaeologiai bizottság, melynek első elnökei: Kubinyi Ágoston, Pulszky Ferenc, br. Nyári Jenő, első előadói pedig Ipolyi, Römer, Henszlman, Hampel voltak. Az Akadémiának döntő szerepe volt a műemlékek védelmére vonatkozó intézkedések meghozatala körül már nemsokára felállítása után és ez tartott tovább is az orsz. műemléki bizottság szervezése s a műemléki törvény meghozatala után is, sőt a ministerium indokoltnak találta a műemlékek ismertetését s tudományos feldolgozását is az Akadémia archaeologiai bizottságára ruházni.

Ami magát a műemlékek helyreállítását illeti, a felolvasásból kitetszik, hogy az mily nehézségekkel járt egyrészt, mert hiányzott erre a célra a megfelelő javadalom, másrészt pedig hiányoztak a műemlékek helyreállítására képzett építészeink. Voltak ugyan nagytehetségű kiváló építőművészeink, de nem voltak a középkori stílusok képviselői. És ime a felelős magyar kormány visszaállítása után a fiatal nemzedékből egyszerre három jeles tehetségre irányul a figyelem. Ezek Schulcz Ferenc, Steindl Imre és Schulek Frigyes, mind a bécsi hírneves Schmidt Frigyes, a gót stílus nagy mesterének tanítványai; kik közül az első a vajdahunyadi vár restaurálására, a második a műegyetemi tanári állásra, majd a kassai székesegyház helyreállítására, a harmadik pedig a mintarajztanodai tanszékre és a budavári koronázótemplom restaurálására nyer meghívást.

Nem lehet azonban elhallgatni, hogy mielőtt a bécsi iskolából kikerült fiatal építőművészeinknek az alkotó munka terén alkalom nyílt tehetségük és képességük kimutatására, már korábban is történtek nevezetes emlékeink helyreállítása iránt intézkedések és pedig éppen Ipolyi, Rómer, Henszlmann lelkes buzdítására. Fennmaradt emlékeink közt számra, jelentőségre kiválnak templomaink. Ezek különösen éppen a bencésrend apátsági egyházai, melyek közül restaurálásra jutottak a jánosi, a lébenyi, a szentbenedeki. De mit első helyen kell említeni, a pannonhalmi főmonostori székesegyház, mert ez az egyetlen, mely a hazában és a külföldön fennmaradt Szent István alkotásai közül; mert ez az egyetlen, melybe lépve tudjuk, hogy itt kérte imáiban Isten áldását a magyar katolikus egyháznak, a magyar királyságnak megalapításához. Pannonhalmán és Esztergomban építette azt a két pillért, melyen a magyar egyház és ezzel kapcsolatban a királyság nyugszik. Változatlanul a kereszténység és a keresztény műveltség jelenleg is az a két pillér, mely biztosítja a jövőt. És most, midőn Isten kegyelme ismét Pannonhalmáról küldte Esztergomba az ország főpapját, ebből a megújuló kapcsolathól áraszsa a nemzetre gazdag áldását, hogy ezeréves hazájának ígéretföldjén a második évezredre biztosítsa az őt körülvevő népek közt évszázadokon át bírt méltó helyét.

3. A mondattan elmélete.

(Kivonat KLEMM ANTAL, lev. tagnak 1927. nov. 14-én tartott székfoglalójából.)

A szerző megírta a M. T. Akadémia kiadásában megjelenő *Magyar nyelvtudományi kézikönyv* számára *A magyar nyelv történeti mondattanát*, amely most van sajtó alatt; továbbá most készül, illetőleg főbb vonásaiban készen van a szerzőnek *Finnugor összehasonlító mondattana*. A magyar történeti mondattan és a finnugor összehasonlító mondattan megírása folyamán sok rendszerbeli és módszerbeli kérdés merült föl. E kérdéseket tisztázni kellett a mondattani jelenségek tárgyalása előtt, s ez legtöbbször csak hosszú vizsgálódással és elmélkedéssel volt lehetséges, minthogy a nyelvtudomány nagyon sokat vitatott kérdéseiről volt szó. Az így fölmerült nyelvtudományi kérdésekről elsősorban a kezdetlegesebb szerkezetű fr. nyelvek tanulmányozása alapján kialakult véleményeit foglalta össze a szerző székfoglaló értekezésében *A mondattan elmélete* címen. A sok vitás kérdés két részben kerül tárgyalásra. Az első főrész magában foglalja a mon-

dattan *rendszerét*, a második a mondattani vizsgálat *mód-szereit*. Az első főrészre vonatkozó vizsgálódások eredményei a következő fejezetekben vannak összefoglalva: 1. A nyelvtan rendszere általában. 2. A nyelvtan rendszerének történeti áttekintése. 3. A nyelvtani jelentéskategóriák és a nyelvlogika. 4. A mondatrészek és a szófajok lélektani és logikai alapja. 5. A mondattan tüzetesebb rendszere. 6. A nyelvtan és a stilisztika kapcsolata. A második főrész a következő fejezetekre oszlik: 1. A mondattani vizsgálat módszereiről általában. 2. A lélektani, művelődéstörténeti és logikai magyarázat szerepe a mondatban. 3. Az összehasonlító nyelv-vizsgálati módszer szerepe a mondatban, különös tekintettel a fgr. összehasonlító mondatra.

A nyelvtan *rendszere* régóta vita tárgya, de különösen RIES J.: *Was ist syntax?* (1894¹, 1927²) c. műve első kiadásának megjelenté óta. Abban az időtájtban a mondatnak háromféle tárgyalási módja volt szokásban: a *vegyülék-syntaxis* (mischsyntax), a MIKLOSICH-féle ú. n. *negatív-syntaxis* és a *mondat tanával* (satzlehre) *azonosított syntaxis*. A mondatban tárgyalásmódja természetesen a nyelvtan egész rendszerén érezteti hatását. RIES új nyelvtani rendszert állított föl a syntaxis mivoltáról való fölfogása alapján. Szerinte a syntaxis tárgya a *szószervezetek* (wortgefüge), a mondat csak azért alkotja a syntaxis tárgyát, minthogy a mondat szerinte szószervezet. A *mondattant* (satzlehre) tehát RIES nem veszi azonosnak a syntaxissal, szószervezettannal, hanem csak a syntaxis (szószervezettan) egy részének tartja. RIES a nyelvtant három részre osztotta föl: *hangtan-*, *szótan-* és *mondattanra*. A szótanban kell tárgyalni szerinte a szavak alakját és jelentését, a szószervezettanban pedig a szószervezetek alakját és jelentését. Ezt a nyelvtani rendszert nem fogadhatjuk el, sem a főfölosztási alapot (hang, szó, szószervezet), amely a nyelvi vizsgálat tárgyára vonatkozik, sem az ezt keresztező alaki és jelentésbeli szempontot, amely a nyelvi vizsgálat módszerére vonatkozik. A főfölosztási alapot azért nem fogadhatjuk el, mert ez teljesen alaki szemponton nyugszik (hang, szó, szószervezet), nem pedig jelentésbeli szemponton (szó, szólam, mondat). A második fölosztási alap pedig azért nem alkalmas a nyelvtan rendszerének megalkotására, mert az alaki és a jelentésbeli szempont nem választható úgy el egymástól, ahogy RIES teszi. Ha a nyelvi jelenségeknél elvonatkoztatunk a nevekhez fűződő képzettartalomtól s csupán a vizsgált nyelvben szokásos hangokat, hangsorokat és ezeknek változásait vizs-

gáljuk, akkor ez a vizsgálat az illető nyelv *alaktana*, más szóval *hangtana* (fonétika, fonológia) lesz. Ha a tudattartalmat a névhez való viszonyától teljesen elvonatkoztatva, önnönmagában vizsgáljuk, akkor az illető vizsgálat már nem a nyelvtudomány tárgya, hanem a lélektan és a logika körébe tartozik. Mi a syntaxiszt azonosnak vesszük a *mondat tanával* (satzlehre). Szerintünk a nyelvtan részei: a *mondattan*, a *szótan* és a *hangtan*. A *mondattanban* foglalkozunk a mondatdal és eninek részeivel, azaz a szavaknak egymáshoz való viszonyjelentésének és a mondatok egymáshoz való viszonyjelentésének nyelvbeli kifejezésével. A *szótanban* tárgyalni kell a szavak fogalmi jelentésének nyelvbeli kifejezését, tekintet nélkül azoknak más szavakhoz való mondatbeli viszonyjelentésére, tehát a szavak szófaji jelentéskategóriáit, a szavak fogalmi jelentésének megváltozását előtaggal (szóösszetétel), utótaggal (szóképzők, fokozás, többesjel), külső és belső képzettársulással, azaz jelentéstapadással, jelentés-vonzással. A *hangtanban* a szavak hangalakjával és ennek változásaival foglalkozunk, tekintet nélkül a szavak jelentésére. A hangtan nemcsak a szótanban, hanem a szótanban és a mondatban áll szemben mint egésszel. RIES fejtegetéseinek eredményei közül csak az értékes, hogy kimutatta a *negatív-syntaxisnak*, azaz a mondatnak a szófajok és a szóalakok jelentésánál való azonosításának tarthatatlanságát, továbbá hogy nyomatékosan rámutatott arra, hogy az alaktan és a mondatban egymás mellé állítása helytelen, s hogy az alaktan helyébe a mondatban mellé a szótant kell tenni. RIES azonban nem tudta teljesen kiküszöbölni a nyelvtanból a régi *önálló alaktant*, a szótan keretén belül RIESnél és másoknál is még ma is kísért a régi önálló alaktan, amely a XII. sz. óta szerepel a syntaxis mellett mint a nyelvtan önálló része. RIES és többen ugyanis a ragokat először tisztán alaki szempontból a szótanban tárgyalják, azután pedig jelentésüket, szerepüket a mondatban. Elvileg ez nem helyes. Amint ugyanis nem tárgyalhatjuk a szóképzést először egy önálló alaktanban külön alaki szempontból, elvonatkoztatva a jelentéstől, utána pedig egy önálló jelentés-tanban a képzők jelentését elvonatkoztatva az alaktól, épúgy helytelen a viszonyjeleket előbb a szótanban tisztán alaktani szempontból tárgyalni, utána pedig jelentésüket, mondatbeli szerepüket a mondatban. Az ily tárgyalásmód még visszásabbá lesz, ha meg nem tartva a természetes sorrendet a szótant a mondatban elé tesszik, mert így a mondatnani fogalmak a mondatnani terminológiával együtt már a mondat-

tan tárgyalása előtt anticipálva vannak. A ragok és némely jelek mondatbeli viszonyt fejeznek ki, tehát csakis a mondatban szabad őket tárgyalni, mégpedig úgy, hogy a jelentésből kiindulva kutatjuk, hogy ezt vagy azt a mondatbeli viszonyt hogyan fejezzük ki nyelviileg. A viszonyjeleket (jeleket, ragokat, névutókat), tehát jelentésbeli és alaki szempontból együtt a mondatban kell tárgyalni. A szótant és a mondatant csak ily alapon lehet egymástól helyesen elválasztani. A szótan és a mondatban följebb adott meghatározása ezen a fölfogáson alapszik.

A következő fejezetben a szerző kritikailag ismerteti az újabb mondatant, illetőleg nyelvtani rendszereket: BEHAGHEL, SÜTTERLIN, DELBRÜCK, BRUGMANN, VONDRÁK, MEYER R., OTTO E., LAGERCRANTZ, JESPERSEN, BRUNOT F., DAUZAT rendszerét. A szerző szerint teljesen a mondatant kategóriákra kell alapítani a mondatant rendszerét s mindig a jelentésből kiindulni. Ennek megfelelőleg azután a szótant is mindig a jelentésből kiindulva szótani kategóriák alapján kell tárgyalni. A mondatantnak a *jelentésből* kiinduló tárgyalásánál mindjárt fölmerül a kérdés, honnan vegyük a nyelvi jelenségeknek ily alapon való tárgyalásához a jelentésbeli szempontokat, a nyelvtani jelentéskategóriákat. Ez a kérdés már régóta foglalkoztatja a nyelvtudományt. A skolasztikus bölcselek ily irányú munkálataikkal egész külön tudományágat teremtettek a XIII. században, főkép a párizsi egyetemen *tractatus de modis significandi* vagy *summae modorum significandi* vagy *grammatica speculativa* néven, melyet magyarul a *jelentések tiszta alaktanának* vagy a *jelentésmódok*, *jelentésformák elméletének* vagy egyszerűen *jelentéselméletnek*, *nyelvlogikának*, *egyetemes*, *általános nyelvtannak* lehet nevezni. A skolasztikus bölcselek a nyelvtani jelentéskategóriákat bizonyos ontológiai és logikai kategóriákkal azonosították. Ez a nyelvlogikai irány folytatásra talált egészen napjainkig a párizsi PORT ROYAL tagjainak, továbbá HERMANN G., BECKER K. FERD., MARTY A., HUSSERL Ö. és mások személyében. A szerző a nyelvlogikai irány, főkép HUSSERL idevágó fölfogásának (Der unterschied der selbständigen und unselbständigen bedeutungen und die idee der reinen grammatik. Logische untersuchungen. 1913². II. köt. 1. r. 294—342. l. és 1921². II. köt. 2. r. 196—99. l.) kritikai vizsgálata alapján arra az eredményre jut, hogy a nyelvi jelenségeknek a jelentésből kiinduló tárgyalása számára szükséges jelentéskategóriákat a nyelvlogikai irány ismertetett útjain nem lehet elérni. A nyelvtani jelentéskategóriákhoz csak ezek igazi mivoltának megismerése útján

lehet eljutni. A nyelvtani jelentéskategóriák (a szófajok és a mondatrészek) mivoltának vizsgálatában a szerző arra az eredményre jut, hogy azok nem azonosíthatók a logikai kategóriákkal, hanem logikai alapú lélektani fejlődési képződmények, melyeknek keletkezését időben lefolyó lelki folyamatok és időtől független logikai jelentésbeli mozzanatok határozzák meg. Ezért a nyelvtani jelentéskategóriáknak, a szófajoknak és a mondatrészeknek a legáltalánosabb fogalmakból folytonos szűkítéssel való levezetése, miként a skolasztikus bölcselek csinálták, vagy részben az Ítélet kategóriáinak, részben a KANT-féle vagy más bölcséleti rendszer kategóriáinak a nyelvtani jelenségekre való alkalmazása a PORT ROYAL *Grammaire générale et raisonnée*-ja vagy HASSE, HERMANN G., BERNHARDI és mások módjára semmiképp sem helyeselhető. De nem alkotható meg a nyelvtani jelentésformák rendszere HUSSERL szellemében sem. A nyelvtani jelentéskategóriákat empirikus módon magukból a nyelvi adottságokból kell kifejtetni. Az így kapott nyelvtani kategóriákat visszakövetkeztetéssel (*reductio*) vissza lehet vinni a lélektani alany és állítmány kategóriájára, továbbá a substantia és accidens, az ok és okozat logikai kategóriáira, gondolkodásformáira. Ily módon megkapjuk a nyelv főbb jelentésformáinak, a nyelvtani alapkategóriáinak rendszerét, amely minden nyelvre szükségképi és egyetemes érvénnyel bír. *Általános, egyetemes nyelvtan* tehát bizonyos értelemben és bizonyos mértékben jogosult. Itt tárgyalásra kerül a szófajoknak és a mondatrészeknek lélektani és logikai alapon való kifejlődése, továbbá a szófajok osztályozásának és a mondatrészek lélektani és nyelvtani szempontból való meghatározásának sokat vitatott kérdése.

Ezekután hozzáfog a szerző egy tisztán a mondattani kategóriákra alapítandó és teljesen a jelentésből kiinduló *mondattani rendszer* fölállításához. Sok bajt okoz a határozóknak a jelentésből kiinduló tárgyalása, mert nincs oly, a jelentésből kiinduló határozórendszerünk, amely logikailag teljesen kifogástalan volna. A szerző a szokásos határozórendszerek kritikai ismertetése után azok hibáinak kiküszöbölésével igyekszik megfelelő határozórendszert felállítani.

A mondattannak a nyelvtan többi részeivel, a szótannal és a hangtannal való határkérdéseire járul még a mondattannak a *stilisztikával* való határkérdése is. A stilisztika nem negyedik része a nyelvtannak a hangtan, a szótan és a mondattan mellett, hanem a nyelvtan körén kívül álló, önálló, öncélú tudományág. A stilisztika nem egyedül a

mondattannal, hanem az egész nyelvtannal áll szemben, sőt a szótárral is. A szótár bemutatja általában a nyelv szó-készletét, a nyelvtan pedig általában bemutatja egyfelől a szó-készlet jelentéskategóriáit és ezeknek szerkezetét (hangtan, szótan), másfelől a szó-készletnek fölhasználását, illetőleg összeszerkesztését értelmi egységek (mondatpótlók és mondatok) létesítésére (mondattan). A stilisztika bemutatja a szó-készletnek *bizonyos eszményi módon* való fölhasználását, illetőleg összeszerkesztését lelki tartalmaink közlésére. Míg a nyelvtan általában a nyelv szerkezetének tudománya, addig a stilisztika a nyelvi kifejezőmód mesterségének a tudománya. A nyelvtan és a stilisztika tehát a tárgy tekintetében nem különbözik egymástól, csak más-más szempontból tekinti midegyik ugyanazt a tárgyat.

A második főrészben a szerző először általában tárgyal a *mondattani vizsgálat módszereiről*, a leíró, a származtató (szoros értelemben vett történeti, összehasonlító) és az emotionális módszerről, majd a lélektani, művelődéstörténeti és logikai magyarázat szerepéről a mondattanban. Mind a történeti, mind az összehasonlító nyelvvizsgálati módszer szükségképi kiegészítő része a nyelvi jelenségek keletkezésének és fejlődésének a megfelelő föltételekből és okokból való magyarázata. A XIX. század közepe óta STEINTHAL nyomán a nyelvtudomány szoros értelemben vett lélektani föltételekkel és okokkal magyarázza a nyelvi jelenségeket. Újabban azonban visszahatás támadt a történeti és a lélektani magyarázó elv ellen a HUSSERL-féle *jelentéسلمéleti* (fönomenológiai) irány és a VOSSLER-féle müncheni nyelvtudományi idealizmus részéről.

A VOSSLER körül csoportosuló nyelvtudományi idealisták nem tartják elegendőnek a nyelvi jelenségeknek szoros értelemben vett lélektani magyarázatát, mert ez szerintük nem az emberi szellemben (geist), ennek tevékenységében keresi a nyelvi jelenségek keletkezésének és fejlődésének okait, hanem magukban a nyelvi jelenségekben, ezeknek egymásra-hatásában, tehát lelki mechanizmusban. Vosslerék a szoros értelemben vett lélektani szellemben magyarázó nyelvtudományt *pozitivistá* szelleműnek mondják, minthogy ez szerintük valójában nem is keresi a nyelvi jelenségek keletkezésének és fejlődésének okait, hanem csak föltételeit. A pozitivistá szellemű nyelvtudomány alaptévedése Vosslerék szerint az, hogy tévesen azonosítja a nyelvi jelenségek keletkezésének és fejlődésének feltételeit az okokkal. Valamely nyelvi változás sohasem lehet oka egy másik változásnak, legföljebb csak föltétele. A nyelvi változások igazi oka a tevékenyen

működő, szabadon, tudatosan, szándékosan teremtő emberi szellem (geist) az ő kimeríthetetlen intuícióival, ezért a természettudományi mechanizmus szellemében magyarázó *lélektan* nem magyarázhatja meg igazában a nyelvi jelenségeket, hanem csak az *esztétika*, a *stilisztika*. Azt a nyelvtudományi magyarázatot, amely ily szellemben fogja föl a nyelvi jelenségek alapját, *idealisztikusnak* nevezi VOSSLER. A nyelvi jelenségek és azoknak változásai a nyelvtudományi idealizmus szerint *egyéni* eredetűek, azaz egyetlenegy vagy kevés számú egyéntől indulnak ki, egyesek azután fönnmaradnak, elterjednek, mások ellenben eltűnnek. A nyelv történeti fejlődésének megértéséhez nem elegendő csak a nyelvi jelenségek *keletkezésének* okait kimutatni, hanem ezeken kívül föl kell tární *elterjedésük* okait is. A nyelvtudományi idealizmus az újonnan keletkezett nyelvi jelenségek és ezek változásainak, továbbá ezek, valamint amazok elterjedésének okait a *kor szellemi áramlataiban*, *művelődési viszonyaiban* keresi (kulturbegründung). A nyelvi jelenségek tudatos, szándékos, egyéni eredetére vonatkozólag a mai nyelvtudomány nagyrészt ellenkező állásponton van. A nyelvi jelenségek elterjedési okainak kutatását az ú. n. pozitivistá nyelvtudomány is elengedhetetlenül szükségesnek tartja, s nem tagadja általában véve művelődéstörténeti tényezők *közvetett* hatását sem a nyelv fejlődésére. Művelődéstörténeti tényezők *közvetlen* hatását azonban a nyelvtudományi idealizmus még eddig nem tudta kimutatni, s ha sikerülne is neki közvetlen kapcsolatot kimutatnia a nyelv fejlődése és a művelődéstörténeti viszonyok között, akkor sem volna mellőzhető a szoros értelemben vett lélektani magyarázat.

HUSSERL sem ért teljesen egyet az újabb nyelvtudomány módszerével, hanem azt vallja, hogy a nyelvi jelenségek megértését, magyarázatát nem csupán a nyelvtörténetre és egyéb tapasztalati (empirikus) tudományokra kell alapítani. A nyelvi jelenségeket szerinte nemcsak lélektani fejlődéstörténeti (psychogenetikus) szempontból kell vizsgálni, hanem egyúttal *logikai*, közelebbről *jelentéelméleti* (fenomenológiai) szempontból is, mert a nyelvi jelenségeknek nemcsak fiziológiai, lélektani és művelődéstörténeti okaik vannak, hanem egyúttal apriorisztikus logikai alapjaik is. A nyelvtudománynak tehát nemcsak a nyelvi jelenségekben végbemenő lelki folyamatok között levő causalis (psychogenetikus) összefüggéseket, kapcsolatokat kell kutatnia, hanem egyúttal a nyelvi jelenségek objektív gondolati tartalmának bizonyos fajta rationalis, logikai összefüggéseit is, azaz nemcsak

történeti (genetikus), hanem *leíró* (fenomenológiai, systematikus) szempontból is kell vizsgálnia a nyelvi jelenségeket. HUSSERL-nek ez a tétele helyesnek bizonyul. A nyelvtani jelentéskategóriák logikai alapjait a szerző az első főrészben vizsgálja, itt most a nyelvtani jelentéskategóriákra vonatkozó logikai apriorisztikus törvényszerűségeket állapítja meg. A nyelvtan és a logika helyes viszonyának megállapítása után arra az eredményre jutunk, hogy a nyelvi jelenségek történeti fejlődésének megértéséhez, megmagyarázásához a társas és az egyéni lélektani föltételeken kívül még a logikai föltételek ismerete is szükséges.

Az utolsó fejezetben a szerző vizsgálja az *összehasonlító nyelvvizsgálati módszer* szerepét a mondattanban. Az összehasonlító módszerrel kapcsolatban fölmerül az a fontos módszertani kérdés, meglehet-e állapítani annak segítségével a mondattani alakképző elemek eredeti jelentését, ú. n. *alapjelentését* (grundbedeutung, grundbegriff). Az összehasonlító mondattan művelői két táborra oszlanak ebben a kérdésben. Az egyik tábor, amely a nyelv alakképző elemek eredetére vonatkozó kérdésben a BOPP-féle összetételes (agglutinációs) elmélet alapján áll, élén DELBRÜCK-kel azt vallja, hogy a nyelvi alakképző elemeknek eredetileg jól körülhatárolt, egységes alapjelentésük volt, ebből fejlődtek egyes különös jelentésekre való elkülönődéssel a nyelvtörténet segítségével megállapítható különböző alapnyelvi használattipusok. Ezekből az alapnyelvi használattipusokból visszakövetkeztéssel meg lehet állapítani az alapjelentést. A másik tábor, amely az alakképző elemek eredetére vonatkozó kérdésben a LUDWIG-féle ráalkalmazásos (adaptációs) elmélet alapján áll, azt vallja, hogy az alakképző elemeknek eredetileg semmiféle jelentésük nem volt, legföljebb rámutató szerepük, jelentés nélküli szavégek voltak, amelyek ráalkalmazással jutottak jelentésükhöz. Szó sem lehet tehát szerintük az alakképző elemek alapjelentéséről, az alapjelentések helyébe az alapnyelvi használattipusokat kell helyezni. Ezek az alapnyelvi használattipusok azonban nem egy eredetileg egységes jelentéstípusnak egyes különös jelentésekre való elkülönődései, hanem nagyszámú, többé-kevésbé rokonjelentésű használati módok egyirányban való fejlődése folytán keletkeztek, így tehát a fejlődésnek nem a kezdetén, hanem a végén állnak. Tehát nem *egy* eredeti jelentésbeli egységből fejlődött a képzők, jelek és ragok jelentésbeli sokasága, hanem a *sokaságból* fejlődött az egység. A szerző kimutatja fgr. példákkal, hogy ráalkalmazás esetén is lehet néha szó alapjelentésről.

Tagadhatatlan, a nyelvhasznító módszernek megvannak a maga határai, amelyek az egyes nyelvi jelenségek s a különböző nyelvtörzsek (idg., sémi stb.), nyelvcsaládok (szamojéd, fgr. stb.) és nyelvcsoporthoz (ősfinn stb.) szerint különbözők lehetnek. Az összehasonlító módszer alkalmazásának határt szab továbbá egyfelől az a körülmény is, hogy csak az alapnyelv megoszlását *közvetlenül* megelőző nyelvvállapotra tudunk vele visszakövetkeztetni, proto-alapnyelvi nyelvvállapotra csak nagyon ritkán; másfelől a párhuzamos különnyelvi fejlődések lehetősége a jelentések terén. Mindamellett nem követhetjük Morrist és másokat az összehasonlító mondattan jogosultsága ellenvaló állásfoglalásukban. Az bizonyos, hogy az alapnyelvi mondattani alakképző elemek hangalakjának megállapítása csak az összehasonlító módszer segítségével történhetik, miként a szótani alakképző elemeké is, úgyhogy az összehasonlító mondattannak e szempontból ugyanolyan jogosultsága van, mint az összehasonlító szótannak és hangtannak. A összehasonlító módszerrel gyakran kikövetkeztethetjük az alapjelentést is, különösen, ha valamely mondattani alakképző elem összetétel (agglutinatio) útján keletkezett, sőt néha ráalkalmazás esetén is.

4. Kivonat 'Sigmond Elek r. t.-nak a III. osztály 1928 február 13-án tartott ülésén felolvasott előadásából.

'Sigmond Elek dr. r. t. bemutatja *Hungarian Alkali Soils and Methods of their Reclamation* c. angol munkáját, mely a magyarországi szikesekről írt, pályadíjjal koszorúzott monografiájának átdolgozott angol fordítása. Ismerteti az angol kiadás történetét és annak jelentőségét, hogy ugyanaz az amerikai egyetem adta ki az ő munkáját, ahol a híres *Hilgard* professzor működött, t. i. a kaliforniai állami egyetem mezőgazdasági kísérleti állomása. *Kelley W. P. dr., Hilgard* jelenlegi utóda a kaliforniai szikesek tanulmányozása terén, *Hutchinson C. B. dr.,* az Intern. Education Board igazgatójával karöltve lehetővé tették, hogy az angol munka kiadásához szükséges költségek rendelkezésre álljanak. *Kelley* professzor az angol könyvhöz írt bevezetésében igen elismerőleg nyilatkozik 'Sigmond munkájáról és azzal indokolja a könyv kiadását, hogy noha szigorúan magyar viszonyokra vonatkozik, a munka mégis olyan általános érdekű elméleteket és tapasztalatokat tárgyal egészen új alapokon, hogy a szikesek tanulmányozásával és javításával foglalkozók igen értékes felvilágosításokat és útbaigazításokat nyerhetnek. Ezért a

könyvet mindenkinek ajánlja, hogy elolvassák és tanulmányozzák. Az angol munka 156 oldalra terjed és igen szép kiállítású. A munkát Sigmond professzor irányításával és átjavításával ifj. Fináli István vegyész-mérnök fordította angolra és Arany Sándor dr. vegyész-mérnök, ki Kelley mellett dolgozott Kaliforniában, sokat segített Kelleynek a munka sajtó alá rendezésében. Ily módon sikerült a magyar tudós munkáját a külföldi nemzetek tudósainak és gyakorlati embereinek is hozzáférhetővé tenni.

VII. Bizottsági jelentések.

1. Jelentés az 1928. évi Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról.

Tekintetes Akadémia!

A Magyar Tudományos Akadémia Nagyjutalma és Marczibányi-mellékjutalma az 1928. évben a fizikai és kémiai tudományok köréhez tartozó, az 1919-től 1927-ig terjedő kilenc évi időszakban megjelent legértékesebb munkáknak ítélendő oda. A jelentéstétel céljából kiküldött bizottság a nevezett időszakban magyar nyelven megjelent és eredeti kutatásokon alapuló fizikai és kémiai tárgyú tudományos dolgozatok gondos tanulmányozása alapján egyhangú megállapodással javasolja a Tekintetes Akadémiának, hogy a Nagyjutalommal Zemplén Gézának, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának «Redukáló disaccharidok lebontása és a disaccharidok szerkezetének közvetlen bizonyítása» című, a Matematikai és Term. tud. Értesítő 44. kötetében 1927-ben megjelent cikksorozatát, a Marczibányi-mellékjutalommal pedig báró Eötvös Lorándnak a Math. és Term. tud. Értesítő (XXXVII. kötet 1—28. old. 1920) hasábjain «Kísérleti kimutatása annak a nehézségi változásnak, amelyet valamely, a szabályos alakúnak felvett földfelületen kelet vagy nyugat irányban mozgó test e mozgás által szenved» cím alatt megjelent dolgozatát tüntesse ki.

E javaslat részletes indokolását a következőkben terjesztjük a Tekintetes Akadémia elé.

I.

Kémiai szakirodalmunk az utolsó decenniumban értékes dolgozatokkal gyarapodott. A bizottság — tagjainak munkás-

ságát teljesen figyelmen kívül hagyva — mellőzi jelentésében azoknak az érdemes kutatóknak névszerinti felsorolását és munkásságuknak egyenként való ismertetését is, akik igen nagy számú dolgozattal és számottevő eredményekkel művelték szaktudományukat. E dolgozatok legtöbbje ugyanis, noha egyesek igen kiváló értékűek, részletproblémák megoldására irányul s így kihatásában kisebb jelentőségű, mint a kitüntetésre ajánlott dolgozat. Az alábbiakban ezért csak ennek behatóbb ismertetésére szorítkozunk.

Hogy Zemplén Géza dolgozatainak tudományos értékét kellőképpen méltányolhassuk, rövid visszapillantást kell vetnünk az organikus kémia amaz ágának fejlődésére, melyre kutatásai vonatkoznak.

A szénhidrátok szerkezetének rendszeres tanulmányozását Fischer Emil hírneves berlini tanár alapvető kutatásai indították meg. A phenylhydrazin és az oszazonok előállításával és tanulmányozásával addig ismeretlen cukrok felfedezését és a nehezen elválasztható ismert szénhidrátok felismerését és elkülönítését, új módszerek alkalmazásával pedig, milyen a lactonreduktió, a savaknak pyridin okozta sterikus átalakulása, továbbá a cyanhydrinsynthesis a különböző monószacharidok kölcsönös átalakítását és synthesisét és a szerkezetük közötti vonatkozásoknak a felismerését is lehetővé tette. A pentózosok és hexózosok, valamint reduktív és oxydációs termékeik és oszazonjaik közötti vonatkozásoknak éles elméjű elemzésével pedig a természetes, valamint az elmélet értelmében lehetséges és általa mesterségesen elő is állított monosaccharidok konfigurációját is megállapíthatta.

A monosaccharidok szerkezetének tanulmánya ezzel befejezettnek látszott. De csakhamar kitűnt, hogy ezen a téren is vannak még megoldatlan kérdések. Abból a körülményből, hogy az aldózosok nem adják az összes aldehydreactiókat, már Colley és Tollens azt következtették, hogy aldehyd-csoportjuk acetalszerűen van a molekulában félcycklusosan kapcsolva s ez a felfogás egy igen fontos vegyületcsoport, a glükosidok szerkezetének magyarázatára mellőzhetetlennek bizonyult. E vegyületcsoport első típusos képviselőinek, az α - és β -methyglükosidnak mesterséges előállítására kiindulási pontja számos fontos dolgozatnak, melyeknek célja a természetes glükosidok és az ugyanebbe a csoportba sorolható di- és trisaccharidok szerkezetének megismerése. E vegyületek molekulájában kétféle oxygenhíd van, melynek helyzete megállapítandó; az egyik az, mely az összetett cukor hydrolysisakor megszakad, a másik pedig

a hydrolysis-termékekben is megmaradó belső acetalszerű oxygenhid. E probléma megoldásán a hírneves kutatók hosszú sora fáradozott s hogy azt ma részben megoldották, részben pedig a megoldásra megérettnek tekinthetjük, ahhoz Zemplén munkái is lényegesen hozzájárultak. Különösen az angol kutatók által alkalmazott vizsgálati módszerek alapelvei a következők: Glükosidszerű szerkezetű vegyületek metylálásakor dimethylsulfáttal és nátronlúggal az alkoholos hydroxylcsoportok methoxyllal helyettesíttetnek; a glükosidkötés lúgokkal szemben állandó. Savak a glükosidkötést felbontják, míg a methylcsoportok aetherszerű kötését változtatlanul hagyják. A teljesen methylezett cukroknak savakkal előidézett hydrolysisekor ennél fogva olyan termékeket kapunk, melyek csak a glükosidkötés helyén tartalmaznak szabad hydroxylcsoportot s amelyeknek ismert szerkezetű methylezett monószokkal való azonosítása útján a glükosidkötés helye megállapítható. E módszerek segítségével a maltóz és gentiobióz α , illetőleg β glükosido — 6 — glükóznak, a cellobióz β glükosido — 4 — glükóznak, a tejcukor β galactosido — 5 — glükóznak adódott. Az így kapott eredmények azonban nem feltétlenül megbízhatók. Minthogy ugyanis a methylezett cukorból a methylcsoportok le nem választhatók, nem áll módunkban ellenőrizni, vajjon az elég brutális műveletnek tekinthető methylezés a cukor szerkezetét nem módosította-e? Továbbá a methylezett hydrolysis-termékek szerkezetének felismerése is — mint a fentebb közölt eredmények megállapításának története igazolja — nehézségekkel jár. Ezért nagyon kíváncsnak látszott olyan eljárást kidolgozni, mellyel az összetett cukrok szerkezetét az előbbitől független úton is meghatározhatjuk. Ilyen, redukáló összetett cukrok szerkezetének megállapítására alkalmas módszert köszönünk Zemplén Gézának. Elve a következő:

Ha sikerül a redukáló összetett cukor molekuláját — a glükosidkötés érintetlenül hagyásával — úgy lebontani, hogy a szabad carbonylcsoporttól számítva az egyes szénatomokat lépésenként eltávolítjuk, akkor az oszazonreakció segítségével megállapíthatjuk, hogy melyik szénatomnál érjük el a glükosidkötés helyét. E célra alkalmas módszer eddig nem állott rendelkezésre. A Wohl-féle eljárás, mely a monószok szerkezetének tanulmányozására jó szolgálatokat tett, az összetett cukroknál nem alkalmazható, mert a cyan-csoport leválasztásakor acetamid-vegyületek keletkeznek, melyekből a szabad cukor csak savakkal állítható elő, ezek pedig az összetett cukornak éppen azt a kötését szüntetik

meg, amelynek helye megállapítandó. A Ruff-féle oxydatiós lebontási módszer rossz termelési eredménye és a bőségesen keletkező melléktermékek miatt e célra szintén alkalmatlan. Zemplén a kitűzött célt a következő módon éri el. A vizsgálándó cukrot, Wohl eljárásához hasonlóan, hydroxylamminal oximmé, ezt pedig ecetsavanhydriddal és nátriumacetattal acetylezett nitrillé alakítja. A cyánhydrogént azonban nem ammoniás ezüstoxyddal távolítja el, hanem e célra azt a módszert használja, melyet 1923-ban a cukrok nátriumvegyületeinek tanulmányozása kapcsán az acetylezett cukrok acetylesoportjainak eltávolítására kidolgozott s amelynek az acetylezett nitrilekre való alkalmazásakor kitűnt, hogy a nitrilesoport mennyiségi eltávolítására is alkalmas. Az eljárás abban áll, hogy az acetylezett nitrilt chloroformos oldatban methylalkoholban oldott nátriummethyláttal elszappanosítjuk s ecetsavval való megsavanyítás után a keletkezett cyanhydrogent ezüstacetattal eltávolítjuk. Ezzel az eljárással például cellobiózból (glükosido-glükóz) glükosido-arabinózt kapunk. Ha a leírt műveleteket ezzel megismételjük, glükosido-erythrózhhoz jutunk. Ez utóbbi oszazonképződésre alkalmatlannak bizonyult, amiből következik, hogy az aldehycsoporttal szomszédos szénatomnál már nem tartalmaz szabad hydroxylcsoportot; e szénatomnak, vagyis a cellobióz redukáló komponense 4-ik szénatomjának kellett tehát a glükosidszerű kötést a másik glükózmolekulával közvetítenie, miáltal a cellobióz szerkezete — legalább a két glükózmolekula kapcsolódását illetőleg — egyértelműen meg van határozva.

Zemplén ezt az értékes módszert a redukáló összetett cukrok hosszabb sorozatára alkalmazta. Gyors egymásutánban jelentek meg dolgozatai a cellobióz, a tejcukor, a melibióz, a raffinóz és a maltóz szerkezetének megállapításáról. Mindezekben az esetekben sikerült neki, módszerével a cukorösszetevők kötésének helyét véglegesen eldönteni, a turánóz és a melezitóz esetében pedig a lehetséges szerkezetű képletek számát kettőre csökkenteni, melyek között a végleges döntést a fructózösszetevőben előforduló belső oxygenhid helyzetének biztos megállapítása fogja megadni.

Ennek, az utolsó két év folyamán megjelent értekezés-sorozatnak már a megjelenés gyors egymásutánja is igazolja, mennyire termékenynek bizonyult az új eljárás olyan kérdések megoldására, melyek ma a kutatók hosszú sorát foglalkoztatják s amelyeknek megoldása nagy fontossággal bír a nem cukorszerű polysaccharidok szerkezetének felderítése

szempontjából is. Az új módszerrel megoldható feladatok sora még korántsem teljes s az eddigi sikerek alapján további alkalmazása még szép reményekkel kecsegtet.

Korábbi dolgozataiban Zemplén más problémákkal is eredményesen foglalkozott, behatóbb méltatásukat azonban itt mellőzzük. Ilyenek a salicin néhány származékára és az amygdalinra vonatkozó vizsgálatai, mely utóbbiak e fontos glükosid teljes synthesiséhez vezettek.

Az elmondottakban igyekeztünk Zemplén munkásságának tudományos jelentőségét röviden jellemezni, s tisztelettel javasoljuk a Tekintetes Akadémiának, hogy a «Redukáló disaccharidok lebontása és a disaccharidok szerkezetének közvetlen bizonyítása» című értekezés-sorozatot a Nagyjutalommal kitüntetni méltóztassék.

II.

A hazai fizikusok a szóbanforgó időközben eredményes munkát végeztek és számos értékes eredménnyel gazdagították a fizikai tudományt. Ez évciklusban elvégzett tudományos munkák közül két munka emelkedik ki eredetiség, tudományos érték és jelentőség tekintetében. Ezek egyike az 1919. évben elhunyt Eötvös Loránd báró dolgozata a földön mozgó testek nehézségéről, mely a szerző halála után a Matematikai és Természettudományi Értesítő (XXXVII. kötet 1—28. old. 1920) hasábjain «Kísérleti kimutatása annak a nehézségi változásnak, amelyet valamely, a szabályos alakúnak felvett földfelületen keleti vagy nyugati irányban mozgó test e mozgás által szenved» cím alatt jelent meg. A második munka Fröhlich Izidornak a M. Tud. Akadémia kiadásában megjelent kiváló könyve: «Vizsgálatok igen vékony rétegben porlasztva kormozott üvegfelületekről szétterülő fénysugarak polározásáról».

Fröhlich Izidor említett nagy munkájában az elhajlított fény polározási állapotára vonatkozó, az utolsó másfél évtizedben végzett vizsgálatait és azok elméletét közli. A könyv táblázatai és a hozzájuk tartozó ábrák teljes felvilágosítást nyújtanak a másodrendű gerjesztéssel keltett fény polározási állapotáról. E könyv nélkülözhetetlen mindazoknak, kik az elhajlított fény polározási állapotát tanulmányozzák, de nélkülözhetetlen a fluoreszcencia és foszforeszcencia jelenségekkel — e modern problémákkal — foglalkozók részére is. Bár Fröhlich Izidor a szóbanforgó vizsgálatokat az 1919—1927. évciklusban végezte, mégis könyve csak az

1928. évben jelent meg s így e munka tulajdonképen nem tartozik a szabályzat által meghatározott évciklusba, mint azt maga Fröhlich professzor úr jegyezte meg. Ennek folytán meg kell elégednünk annak a megállapításával, hogy Fröhlich Izidor említett könyve a hazai irodalom egy igen értékes és kimagasló terméke.

Eötvös Loránd fentemlített munkájának nagy értékét azok az előzmények igazolják legfényesebben, melyek őt e kísérleti vizsgálatok elvégzésére indították.

A Galilei—Newton-féle mechanikának szükségképeni következménye, hogy a testnek nehézsége megnagyobbodik, ha az a földön nyugat felé mozog, ellenben kisebbedik, ha a test mozgása kelet felé történik. A klasszikus mechanikának eme következménye Eötvös vizsgálatáig kísérleti igazolást nem nyert, s egy elkövetett hiba volt az, mely Eötvöst a vizsgálatok végrehajtására indította.

Ugyanis O. Hecker 1908-ban egy hatalmas munkát publikált, mely az Atlanti és Indiai Óceánokon mozgó hajón végzett nehézségi megfigyeléseit közölte. E terjedelmes, nagy gondnal és körültekintéssel készült munka felkeltette Eötvös érdeklődését s az ő mélyenjáró elméje hamar észrevette, hogy az észlelések eredményeinek kiszámításánál egy lényeges tényezőt, a hajó mozgását figyelmen kívül hagyták. Eötvös figyelmeztetésére e vitás kérdés eldöntése céljából Hecker méréseit a Fekete Tengeren megismételte, mégpedig keletről nyugatra és ellenkező irányban haladó mozgásnál. E vizsgálatok Eötvös felfogását, a klasszikus mechanika fentemlített következményét igazolták. Mivel később ismét kételyek merültek fel ez effektus létezése tekintetében, Eötvös arra törekedett, hogy oly kísérletet gondoljon ki, mely a hatást közvetlenül, minden kétséget kizáróan igazolja. Eötvös e kísérleti feladatot fent idézett munkájában tökéletesen megoldotta. E dolgozat jelentőségét igazolja az a tény, hogy a fentemlített hiba felismerése volt az indító ok, melynek alapján a Porosz Tudományos Akadémia Eötvöst tagjai közé választotta. E hatást a tudományos irodalom «Eötvös-effektusnak» nevezi.

Eötvös dolgozatának, mely a legapróbb részleteiben is eredeti gondolat alapján készült, nagy tudományos értéke és jelentősége van s így a dolgozat minden tekintetben jutalomra érdemes. De a Tekintetes Akadémia Eötvös Loránd munkásságát már egy ízben a Nagyjutalommal koszorúzta, s az Akadémia szabályzata értelmében e jutalom egy és ugyanannak a szerzőnek csak egy ízben adható ki, ezért mély

tisztelettel javasoljuk, mondja ki a Tekintetes Akadémia, hogy bár Eötvös Lorándnak «Kísérleti kimutatása annak a nehézségi változásnak, amelyet valamely a szabályos alakúnak felvett földfelületen keleti vagy nyugati irányban mozgó test a mozgás által szenved» című munkáját a Nagyjutalommal jutalmazandónak tartja, tekintettel azonban arra, hogy Eötvös Loránd e jutalmat már egy ízben elnyerte és az Akadémia szabályainak értelmében a jutalom egy és ugyanannak a szerzőnek csak egy ízben adható ki, Eötvös e munkáját a Marczibányi-mellékjutalommal tünteti ki.

Meggyőződésünk, hogy a Tekintetes Akadémia cselekedetével méltó kegyeletet tanusít Eötvös Loránd báró dicsőséges emlékének, a magyar természettudósok legnagyobbikának, ki örökbecsű munkájával a magyar tudománynak széles e világon a legnagyobb elismerést és dicsőséget szerzett.

Dr. Illosvay Lajos s. k.

elnök

Dr. Buchböck Gusztáv

l. tag előadó

Fröhlich Izidor

r. tag

Dr. Rybár István

l. tag előadó

Tangl Károly

r. tag

Dr. Winkler Lajos

r. tag.

2. Jelentés a Chorin Ferenc-alapítvány 1928. évi kamatainak odaítéléséről.

Mielőtt a Nemzetgazdasági bizottság a Chorin Ferenc-jutalom odaítélése tárgyában javaslatot tesz, előre kell bocsátania, hogy ama munkák és dolgozatok közül, amelyek az 1927. évben a közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében megjelentek, azokat, amelyek speciális kérdéseket vagy olyanokat tárgyalnak, amelyeknek a közgazdasági tudománnyal vagy annak egyes ágaival való összefüggése lazább, már eleve elkülönítettük, mint olyanokat, mint amelyek a díj odaítélésénél mellőzhetők, különösen akkor, amikor, amint az alábbiakban kifejezni szerencsénk lesz, 1927. év folyamán megjelentek közül vannak olyanok, amelyek terjedelmüknél és értéküknél fogva a bírálat körébe joggal bevonandók.

Az 1927. év folyamán megjelent munkák közül kettőt szerzőik az Akadémiához azzal terjesztettek be, hogy azok

a jutalomra pályáznak. (1964 és 1965 ex 1927. ügyszámok). Az egyik Alföldi Antalnak *«Magyarország és a nagyobb gazdasági területek»*, a másik dr. Domány Gyulának *«A Magyar Szanálás»* című munkája. Hogy az utóbbin kezdjük, dr. Domány a magyar szanálás történetével és annak hatásával az államra és a magángazdaságra foglalkozik. Az utóbbi hatásokkal kapcsolatosan kiterjed a hazai gazdaság fejlődéseinek lehetőségeire. Történeti tények elősorolásából indul ki, következtetéseiben nagy általánosságokban jelzi a követendő irányokat anélkül, hogy kritikájával erősebben rávilágítana a felmerült különböző javaslatokra, amit ha megtesz, dolgozatának gyakorlati értékét növelte volna.

Alföldi Antal munkája *«Magyarország és a nagyobb gazdasági területek»* mélyen szántó munka. A vámpolitikának a XIX. század elejétől napjainkig terjedő fejlődését ismeretve áttér dolgozatának tulajdonképeni tárgyára és alapos-sággal, kiterjedt elméleti felkészültséggel ismerteti a nagyobb gazdasági területek hatását Magyarország közgazdasági termelésének különböző ágaira, ugyancsak ismerteti a gazdasági szervezeteknek azt az átalakulását, amely nagyobb gazdasági területek létrejötté esetén be fog következni. Híve a nagyobb gazdasági területeknek s ebben az irányban fejtegeti az ezen a téren felmerült különböző eszméket és javaslatokat. A trianoni Magyarország életbevágó gazdasági kérdéseinek tudományos és gyakorlati szempontok szerint való elemzése a munkálatnak kiemelkedő részét alkotja. Európában a nagyobb gazdasági területek alakulásának számos kombinációja és lehetősége elgondolható. Mindegyik Magyarországon részleteiben más és más hatást gyakorolna. Nagyon kíváncsok lett volna, ha a szerző, akit értékes munkája után ítélve, erre feltétlenül illetékesnek kell tartanunk, vizsgálatait ezeknek a különböző lehetőségeknek szintén különböző hatásaira bővebben kiterjesztette volna.

Dr. Mattyasovszky Miklós közzétett 1927-ben egy nagyobb tanulmányt *«A földművelés közgazdaságtana»* címen. Az alapfogalmaknak elméleti szempontból helyes ismertetése és meghatározása után áttér a munkának tulajdonképeni gerincére, az agrárpolitikára és azoknak az intézkedéseknek az rendszereknek az ismertetésére, amelyek a mezőgazdasági termelés tényezőire hatással vannak. Ebben a részben gondot fordít a birtokrendezés, a földbirtokpolitika és kiválólág a nálunk végrehajtott földreform ismertetésére és indokolására. A felsorakoztatott indokok a reform politikai szükségességét emelik ki.

Kaán Károly tagtársunk *«A Magyar Alföld»* címen gazdaságpolitikai tanulmányt tett közzé, amely Akadémiánk kiadásában jelent meg. A magyar Alföld sajátos viszonyait a részletekre kiterjedő módon, érdekesen ismerteti. Elénk tárja ennek a területnek gazdasági elmaradottságát, a gazdasági és kulturális nehézségeket, amelyek fejlődése elé tornyosulnak. Ezekből a megállapításokból kiindulva, részletes, a közigazgatási, tanügyi és gazdasági politika körébe vágó, hozzáértésről és ügyszereetről tanuskodó programot terjeszt elő, amelynek megvalósítása a szerző megítélése szerint a gazdasági és nemzeti szempontból káros, sőt veszedelmes állapotok megszüntetésére vagy orvoslására alkalmas.

Az 1927. év folyamán megjelent közgazdasági munkák közül erősen kiemelkedik Neubauer Gyula: *«A határhaszonelmélet bírálat»* c. könyve (Pécs: Danubia, 1927. 160 l.). Nehéz elméleti kérdést tárgyal benne a szerző, mely ma az egész világirodalmat foglalkoztatja. A munka szerzőjének kiváló elméleti tehetsége látszik meg a könyvön. Teljesen önálló ítélettel és tudományos módszerrel ragadja meg a kérdést, melynek legújabb irodalmát ugyan nem egészen ismeri, de a kérdés lényeges pontjait biztos kézzel ragadja ki és nagy elmeállal bírálólag fejtegeti. A Neubauer által adott megoldás vitatható és még behatóbb bírálatra szorul. Annyi azonban megállapítható, hogy a szerző teljes felkészültséggel, alapos elméleti képzettséggel és érzékkel tárgyalja az értékelmélet nehéz és bonyolult kérdését. Teljesen átérti azt, hogy ha a határhaszonelméletnek az élettől távoleső megoldásaitól idegenkedünk is, ez nem elegendő ok a szubjektív értékelméletnek általában való elvetésére.

Mindenképpen nagyjelentőségű munka Laky Dezső: *«Budapest székesfőváros népességének fejlődése 1900-tól 1920-ig»* különös tekintettel a fejlődés gazdasági rúgóira. I. rész. (Statisztikai Közlemények 55. köt. 2. szám. Kiadja Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, 1927. 191 l.) c. könyve, melynek a múlt évben jelent meg első része. Lényegében *statisztikai* munka e könyv, melynek címéből demográfiai tanulmányt sejténénk. Laky Dezső azonban sokkal szélesebb alapon és egészen új szempontból ragadja meg a székesfőváros népessége fejlődésének kérdését. A gazdasági tényezőket és ezek alapvető befolyását vizsgálja és ebből vezeti le a főváros népességének alakulását. A legnemesebb értelemben oknyomozó tehát ez a munka, mely sokkal többet nyújt éppen módszerénél fogva, mint amit címe ígér. Volta-

képpen megvilágítja mint a főváros fejlődésének hátterét az egész magyar gazdasági fejlődést az általa minden részletében ismert statisztikai anyag segítségével, mely egyes kérdéseknél 1880-ig bele van dolgozva a könyvbe. Gazdag tárháza tehát e könyv a magyar gazdasági fejlődésnek általában nemcsak az utolsó 20 évre, hanem majdnem egy félszázadra visszamenőleg. A nagy önállósággal kutató tudós kiváló és a módszer szempontjából is a legnagyobb figyelmet érdemlő munkával gyarapította így nemcsak statisztikai, hanem *közgazdasági* irodalmunkat is.

1927. év nyarán tette közzé dr. Surányi-Unger Tivadar «*A Gazdaságpolitika Tudományos Alapkérdései*» című munkáját, amelyet nemcsak jelentésünk lehető teljessége érdekében, hanem azért is megemlítenünk, sőt kiemelendőnek tartunk, mert az utóbbi években napvilágot látott és a közgazdasági elmélet terére tartozó hazai publikációk között kimagaslik. Nem érintheti annak tudományos értékét, hogy két fejezete jórészt a szerző egy korábbi, 1924-ben napvilágot látott dolgozatának ismételése. Nagy elméleti felkészültség, a gazdasági elmélet világirodalmának ismerete alapozza meg tételeit, amelyekkel gazdaságpolitika normáit a tudomány terére utalja.

Ugyancsak 1927-ben jelent meg dr. Teleszky János munkája «*A Magyar Állam Pénzügyei A Háború Alatt*» címen. A mű a Carnegie-alapítvány megbízásából íródott és az alapítvány vezetősége és Akadémiánk között létrejött megállapodás következtében az utóbbi adta ki.

Hogy fejtegetései számára az összehasonlítási alapot szolgáltatassa, először is a bevezető fejezetben Magyarország pénzügyi helyzetét a háború kitörésekor ismerteti tömören, de azért a fontos részletek teljes megvilágítása mellett. Áttér azután az állami kiadásoknak, az állami bevételeknek alakulására a háború alatt, az állami hitelügyre, a háború alatt követett adópolitikára, a háborúnak hatására a pénzpiacra, hogy az utolsó fejezetben, amelyet összefoglalásnak nevezett el, a háború tartama alatt Magyarországon felmerült háborús költségeket és az utólagos háborús kiadásokat ismertesse, azokat a többi hadviselő állam háborús költségeivel összehasonlítsa, a utóbbiak fedezési módját ismertesse. Befejezésül előadja nézeteit, vajjon az állam pénzügyei véglegesen rendbe hozathattak volna-e a háború után, ha a Monarchia összeomlása és Magyarország feldarabolása nem következett volna be. Teleszky hivatottságát, hogy ezt az anyagot maradandó értékkel feldolgozza,

bővebben talán nem kell indokolni. Lényegesen értékesebbé teszi hivatottságát munkájában megnyilatkozó az a teljes tárgyilagosság, amellyel azt a pénzügyi politikát megvilágítja, amelynek intézésében a háború tartamának nagyobb részében vezető szerepe jutott. Munkájának az állami gazdálkodás minden részletére kiterjedő mérete, határozottan tudományos jellege, a hazai gazdaságtörténeti dolgozatok között kiváló helyet biztosít számára. Pénzelméleti fejtegetései, az azokból levont következtetések, amely utóbbiakra a háborús kiadások és bevételek s általában a háborús gazdálkodás eredményeinek helyes megítélésére szüksége volt, hogy a folyton változó pénzérték mellett a számok valódi jelentőségét megállapíthassa, a tudományban elismert helyes alapokon nyugszanak. Ugyanez áll azokra a részekre, amelyekben az infláció veszedelmeit ecseteli és ezekből igazolja takarékos pénzügyi politikáját, amelyet a háború alatt követett, szemben azokkal, akik az infláció korszakában az állami kiadások lazább kezelését kívánták, hogy ú. n. reálértékek legyenek az inflációs időkből átmenthetők. Dominálja az adóelméletet. A háborús adópolitikai intézkedéseket tárgyaló fejezet rávilágít azokra a nehézségekre, amelyekkel az adóztatás helterjesebbé tételére és ezzel a pénzérték csökkenéséből eredő pusztítások ütemének lassítására irányuló törekvései találkozottak. Munkájával a háború közgazdasági és politikai történetirodalmát gazdagította, nemcsak a tények és események pragmatikus előadásával, hanem azáltal is, hogy bőséges forrásokat tár fel és útmutatásokkal jelöl meg, amelyeken a további részletkutatás elindulhat.

A Chorin Ferenc-alapítvány kamatainak odaitéléséről szóló 1927. évi április hó 4-én kelt bizottsági jelentés abból a felfogásból indult ki, hogy a díj lehetőleg osztatlanul adassék ki. Ezt a felfogást, amelyet a bizottság jelentésében indokolt is, továbbra is követendőnek tartjuk, amikor azt javasoljuk, hogy az alapítvány kamatait a folyó évre osztatlanul és pedig Dr. Teleszky Jánosnak «*A Magyar Állam Pénzügyei A Háború Alatt*» című munkájának, amelyet az előadottak szerint arra mindenképp érdemesnek tartunk, méltóztassanak kiadni. — Budapest, 1928. évi április hó.

Gaál Jenő

a bizottság elnöke.

Popovics Sándor

a bizottság előadója.

B. Wlassics Gyula ig. és t. t., Fellner Frigyes, Heller Farkas, Kaán Károly, Zelovich Kornél l. tt.

a bizottság tagjai.

3. Jelentés a báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1927. évi kamatainak felhasználása tárgyában.

Tekintetes Akadémia!

A M. Tud. Akadémia 1927. évi LXXXVII. nagygyűlésén a báró Kornfeld-alapítvány 1927. évi kamatainak felhasználásával megállapított jutalomra: *«Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz esztendőben, különösen 1867 óta»* pályatételt tűzte ki. A pályázati feltételek szerint 1927 december 31-ig a mű részletes tervezetét és egy teljesen kidolgozott fejezetet kellett benyújtani.

A kitűzött határidőre egyetlen pályamű érkezett be, amely azonban nemcsak a kívánt fejezetet, hanem a teljes munkát foglalja magában.

Alulírottak ilyen módon természetesen az egész művet átvizsgálva teszik meg jelentésüket.

A szóban levő tanulmány szerzője *Vig Albert*, nyugalmazott helyettes államtitkár, az iparoktatásnak huzamos időn át volt országos főigazgatója és az iparoktatási tanácsnak titkára, akinek kezén minden ügye keresztül ment. A kitűzött pályatétel megírására szinte predesztinálva volt, minthogy több mint három évtizeden át az iparoktatás ügyének élt, annak szentelte minden idejét s odaadó tevékenysége az illetékes tényezők osztatlan elismerését vívta ki.

A kitűzött pályakérdést valóban nemcsak az önként értetődő tárgyismerettel, hanem emellett nagy szeretettel is dolgozta ki.

A hatalmas nagy szorgalommal összegyűjtött anyagot céltudatosan kellő rendszerbe foglalta.

A történeti fejlődés során az iparoktatással kapcsolatban markáns vonásokkal jellemzi az ipar állapotát. Természetesen kiterjeszkedik a külföldi viszonyok ismertetésére is.

Helyes célkitűzésében kultúrtörténetet ír, amelyben sem a közállapotok közvetlen hatását, sem a lélektani mozzanatokat nem téveszti szem elől.

Tartalmas munkája valóban megérdemli a kitűzött jutalmat.

A méltán kiérdemelt elismerés mellett azonban rá kell mutatnunk a mű egyes, inkább formai fogyatkozásaira is, amelyeknek a publikálás előtt megszüntetése a szerzőnek nem is fog nehézséget okozni.

A műnek kétséggkívül előnyére fog válni, ha egyes fejezetei (Előszó, Bevezetés, IX. Fejezet stb.), anélkül, hogy lényegbe vágó részeket kellene elhagyni, rövidebbek lesznek. Viszont néhány kiegészítés s egyes részeknek célszerűbb elhelyezése is kívánatos.

Mintfogya a Kegyesrendiek iparoktatási tevékenysége már Mária Terézia uralkodása alatt számottevő, megokolt volna az első fejezetnek ezt a részét nem az 1790/91-iki országgyűlés részéről kiküldött «Tanulmányi bizottság» hatáskörének ismertetése után, hanem a történeti sorrendnek megfelelő helyen tárgyalni.

A múlt század negyvenes éveinek iparoktatási mozgalmában ki kellene terjeszkedni a m. kir. udvari kamara részéről Máramarosszigeten tervezett ipartanoda ügyére is. Ugyanebben a fejezetben ismertetni kellene *Széchenyi*-nek «Magyarország kiváltságos lakosaihoz» intézett II. cikkét, amelyben 5 reáltanoda felállítását kívánja, valamint «A kereskedelmi és azzal kapcsolatban levő tárgyak iránt kiküldött választmányynak jelentése»-t. (L. Zelovich K.: A m. kir. József műegyetem és a hazai technikai felső oktatás története.) A b. Brudern érdekes végrendeletére vonatkozó adatok id. Szily Kálmán műegyetemi rektor megnyitó beszédében foglaltak szerint volnának kiegészítendőek.

A mű átnézésakor mindenütt be kell iktatni a hivatkozott rendeletek számát és keltét, úgyszintén a hivatkozott művek oldalszámát.

A tanulmány stílusa a mű elején még olykor hivatalos ízű, de később keresetlen és világos. A simítás e tekintetben sem okoz nagyobb munkát, annál kevésbbé, mert alulírott bírálók a kisebb-nagyobb tévedésekről és hiányokról részletes jegyzéket állítottak össze, amelyet, hogy a kívánságoknak eleget tehessen, a szerző rendelkezésére bocsátanak.

Ki kell emelnünk viszont előadásának színgazdagságát s erős nemzeti érzését.

Objektív bírálati, tapasztalatokon, jó megfigyeléseken alapuló javaslatai kétségtelenül irányító befolyással lehetnek a jövőre. A műnek szociálpolitikai vonatkozásaiban figyelemreméltó a lélektani elemzés is.

Vajha egyéb gazdasági ágaknak még hiányzó oktatásiügyi történetét hasonló alapossággal és sikerrel dolgoznák fel.

Kulturánknak ilyen módon való bemutatása nyilván annak ellensúlyozására is szükséges, hogy a hazánk testé-

ből leszakított részek által felduzzadt ú. n. utódállamok — balkániak és mások — ne tulajdoníthassák el közművelődési, évszázados, becsületes törekvéseinknek nagy áldozattal elért sikereit és az ezeket megillető elismerést. Ez a védekezés jogos nemzeti önérzetünk és önbizalmunk ápolásához is szükséges.

A vesztett háború után nagy részben idegen fennhatóság alá került iparoktatási intézetek nyilván ott is hirdetik a magyar géniusznak alkotó erejét. Ezeknek az intézeteknek a szerző nyújtotta forró hazaszeretetéről tanuskodó leírása nemzeti érzésünk erősítésére szolgál.

Mindezek alapján Vig Albert pályaművének a kitűzött pályadíj kiadását javasoljuk.

Budapest, 1928 március hó.

Báró Wlassics Gyula ig. és t. t.,

a bizottság elnöke.

Gaal Jenő, r. t. *Zelovich Kornél*, l. t.

a bizottság előadói.

Popovics Sándor ig. és t. t. *Szinnyei József* ig. és r. t.

a bizottság tagjai.

4. Jelentés a Vojnits-érem odaítélése tárgyában.

Tekintetes Akadémia!

Mióta fennáll a Vojnits-jutalom — mely a korona elértéktelenedése folytán immár nem pénzösszegben, hanem emlék-éremben fejeződik ki — az Akadémiának évről-évre szemlét kell tartania kiküldött bizottsága útján a magyar drámairodalomnak Budapesten bemutatott új termékei fölött, hogy közülük kiválassza az irodalmi becs és színpadi siker tekintetében legkiválóbb drámai munkát, mely kitüntetésre érdemes.

A mult 1927. esztendőben Budapesten — a kabarékat nem véve számításba — a bizottság megállapítása szerint 16 új eredeti magyar drámai mű került bemutatóra: a Nemzeti Színházban 5, a Nemzeti Színház Kamara-Színházában 1, a Vigszínházban 5 s a Belvárosi Színházban is 5, mely legutóbbiak közül azonban 3 egyfelvonásos darab egy estén került színre. Nem érdektelen megjegyezni, hogy a Magyar Színház egyetlen magyar ujdonsággal sem állt elő.

Az új eredeti darabok száma — a színházakéhoz viszonyítva — nem mondható nagynak. Ha az utóbbi esztendők adatait nézzük, megállapíthatjuk, hogy számra ez a tavalyi esztendő évek óta a legszegényebb volt az előadott drámák tekintetében — tartózkodni kívánunk azonban attól, hogy e körülményből akár irodalmi, akár színház viszonyainkra vonatkozólag messzebbmenő következtetést vonjunk le.

A darabok kevés száma magában véve még igazán nem lenne baj sem a drámairodalom, sem a színházak életének szempontjából. Elvégre, ha a tizenhat darab mind, vagy legalább is nagyrészen jó színpadi mű, figyelemreméltó alkotás lenne: drámairodalmunk jelentékeny gazdagodásáról és fényes színházi esztendőről beszélhetnénk. Sajnos, azonban nem beszélhetünk. Mert bizony a tavalyi magyar darabok közül alig 3—4 az, amely magasabb színvonalat sikeresen képvisel — míg a többinek oly sok a fogyatkozása, hogy nemcsak az önálló irodalmi becs szempontjából nem lehet róluk szó, hanem még az igazi drámai hatásnál kevesebbet jelentő színpadi sikert sem értek el valami nagy mértékben. Hogy nálunk minden új darab magán a bemutató estén zajos tetszést arat, amennyiben zúgó tapsok közt rendületlenül hívják a szerzőt — az mitsem jelent. Illetőleg sokszor csak azt jelenti, hogy minden szerzőnek meg vannak a maga hívei, akik gyakran még jobb meggyőződésük ellenére sem hagyják cserben barátjukat olyan kritikus órákban, mint amilyenek a premiére-éi. De meg aztán — a tömeg-lélektan ismeretes egyszerű törvénye szerint — a bemutatók közönsége mindenképpen kíváncsi és a kritikátlan ellágyulás is régi tulajdonságai közé tartozik s így világért sem engedné el a szerző-hívás hagyományos szokását. Ennél a természetszerű megnyilatkozásnál szomorúbb, hogy még a színházi kritikákban is sokszor találkozunk a pajtáskodásnak, az elfogult állásfoglalásnak jelenségével, olyan szempontok érvényesülésével, amelyeknek kívül kelleni maradniok a tárgyilagos kritika körén. A Vojnits-bizottság nem tarthatja ugyan magát csálhatatlannak, de ezúttal is komoly törekvéssel volt azon, hogy keresse az igazságot s igen örülne, ha emez igyekezetében s megállapításaiban a tekintetes Akadémiának helyeslésével találkozánk.

Az a három kis darab, — a *Lepketánc*, a *Piros és kék*, s *A bor, az arany és az asszony* címűek — miket tavaly a Belvárosi Színház mutatott be, nem nélkülözi ugyan az irodalmi szint, de talán még szerzőik: *Karinthy Frigyes*,

Zágon István és *Hevesi Sándor* sem fűznek hozzájuk semmi magasabb igényt, annál kevésbbé, mert a két utóbbi nem is a maga leleményét dolgozta föl, hanem neves elbeszélőknek: *Herczeg*-nek és *Mikszáth*-nak egy-egy novelláját gyúrta át több-kevesebb szerencsével színjátékká. Hevesi darabocskájánál még azt is meg kell jegyeznünk, hogy voltaképpen színpadí műként sem újdonság, mert ezt a novellát ő már egyszer feldolgozta a Nemzeti Színház számára.

Hatvany Lili-nek ugyancsak a Belvárosi Színházban előadott, *Az első férfi* című, bántóan érzéki koncepciójú négyfelvonásos «játék»-a, ha nincs is éppen hijával a szellemességnek, az Akadémia részéről semmiképpen sem számíthat komoly méltánylásra, amit egyébként sem érdemel meg.

Nyáry Andor — a jóízű elbeszéléseiről ismert, rokonszenves tehetségű író, aki néhány évvel ezelőtt egy kis darabjával a Kamara Színházban némi sikert aratott — tavaly *A nyúl a bokorban* című háromfelvonásos parasztvígjátékával egyáltalában nem járult hozzá drámairodalmunk gazdagításához és semmiképpen sem érte el azt a színvonalat, amely a Nemzeti Színházban kötelezőnek mondható. Valami olyan félszeg, teljességgel valószínűtlen paraszt-furfangok szálaiból köti a szerző a drámai cselekvény csomóját, hogy megérteni is alig lehet, elmondani semmi esetre sem érdemes.

Hasonlóképpen nagyon csekély értékűnek mondhatjuk — akármelyik szempontból is — *Fodor László*-nak *Dízelőadás* című vígszínházi darabját, mely ugyan nem minden írói becsvágy nélkül vonultatja föl a pokolból a sátánt és ugyanonnan Don Juan-t, s győzeti le ez utóbbit egy már sok kalandon keresztül ment híres operaénekesnővel — de mindez kissé zavarosan és nem eléggé érdekesen van bemutatva, néha nagyon is durva, ízléstelen ötletek puffogatása közben.

Harsányi Zsolt — aki Mikszáth-regényekből készített darabjaival a múlt években igen nagy színpadí sikerekhez jutott, egyik ilyen dramatizálásával 1926-ra szólólag a Vojnits-érmet is megnyerte — tavaly, mikor nem más író után, hanem egészen a maga koncepciójával dolgozott: csak felettébb gyenge alkotást tudott produkálni a Víg-színházban színre került *A zenélő óra* című darabjában, mely a múlt század ötvenes éveiben játszódik, anélkül, hogy annak a szomorúan érdekes időszaknak hangulatát igazában éreztetni tudná. A darab minden érdeme egy-két sikerültebben rajzolt epizód-alakra — a szakácsnééra és a zsidóéra — s egy aratóünnepi jelenet látványosságára zsugorodik.

Nagy Samu — a hírlapíró-toll régi munkása — *Zörög a haraszt* című szatirikus vígjátékával a Belvárosi Színházban nem egészen sikertelenül próbálkozott, bár művének elgondolása nem igen rokonszenves. Alapötlete ugyanis az a darabnak, hogy a kisvárosi pletyka holmi, silány nehéz körülmények közt kikezd egy úri asszonyt, mikor az egészen ártatlan, — de mikor aztán igazán lenne ok a megbotránkozásra: akkor a ragyogó környezet hódolatra készíti a gonosz nyelveket. A helyzetek nincsenek eléggé elhíhétövé téve — de mindezek ellenére is, az alakok rajzában s a darab megírásában tehetség nyilatkozik, mit nem hagyhatunk elismerés nélkül.

A jeles író *Zilahy Lajos* — már nem egy igazi színpadi diadal után — tavaly a Vigszínházban színre került *Világ bajnok*-kal nem igen bokrosította drámairói koszorúját. Hogy vígjátéki ötletéből ezúttal bohózat kerekedett, az még nem lenne baj. Baj azonban, hogy ez a bohózat nem eléggé mulatságos. Az ötlet az, hogy egy ifjú mellé, aki nem akar házasodni, oda férkőzik egy leány, szerelemre gyújtja az ifjút, aki aztán túl téve magát az akadályon, elveszi a leányt. Ez régi téma ugyan — de hát vajjon van-e új a nap alatt azóta, hogy Böles Salamon ama híres mondása elhangzott? De régi tárgyból is lehet jó új darabot készíteni, csak a régi eszmék bolygó csillagait az igazi költészet egyéni fényével kell megvilágítani. Mikor *Zilahy* boxbajnokká tette hőst: ezzel már bohózati területre lendítette a darabot, mert hiszen minálunk ezidőszert még a boxolás hősei bajosan volnának komolyabban tárgyalhatók színpadon. Ez a világ bajnok azért nem szerelmeskedhetik, mert trénerje — egyébként a darab legsikerültebb és legmulatságosabb figurája — a tréning érdekében mesterségesen távol tart tőle minden nőszemélyt. A darabban nem igen nyilatkozik magasabb írói becsvágy, bár itt-ott önkéntelenül visszatér *Zilahy* a tiszta vígjátéki hanghoz, mely neki kedves eleme. Ezúttal a Nemzeti Színház közönsége helyett csak a magánszínház kevesebb igényű, más ízlésű publikumát kívánta kielégíteni, de ott sem ért el valami nagy sikert.

Fóthy János is egyik legősibb vígjátéki témához nyult a Kamara-Színházban előadott *Igazgyöngy* című darabja elgondolásakor. E darab tárgya ugyanis az, hogy ha a férj szerelme lankadni kezd, a feleség a féltékenység üres szalmájával lobbantja ismét lánggra a hamu alá temetkezett paraszat. E művében a tagadhatatlanul sok kedves írói tulajdonsággal bíró *Fóthy* teljesen — de nem eléggé tökélete-

sen — a francia vigjátékok és bohózatok recipéje szerint dolgozott, pedig hát ugyan miért állít elénk magyar szerző ál-magyar keretben olyan franciás modorú és gondolkodású embereket, amilyenek nálunk nem igen vannak, nem is igen lehetnek? Pedig egyébként Fóthynak sok jó ötlete van, a helyzetek komikuma iránt eleven érzékkel bír s ha nem kacérkodnék a külfölddel, hanem idehaza nézne szét és nem darabokat utánozna, hanem az életet tanulmányozná: írhatna sokkal különb darabot. Az *Igazgyöngy* első felvonásában így is sok a kellem s a zavaros második felvonás után a harmadik különösen mulatságos részletekkel szolgál.

Bibó Lajos-nak — az erős tehetségű elbeszélőnek, a néhány éve adott *Juss* című népszínmű írójának — képzeletét, sok más drámaíró társa után, megragadta a Báthorynak tragikus története, s az ő korukból merített tárgyat *Báthory Zsigmond* címmel a múlt év elején a Nemzeti Színházban adott drámájához.

Báthory Zsigmonddal is olyanformán vannak a magyar színpadi írók, mint Martinuzzival. Mindkettőnek rejtelmes egyénisége állandóan izgatja fantáziájukat, de vérbeli drámaíró még eddig nem tudta igazán meglátni és jól megfogni sem a kályhafütőből lett biboros érdekes alakját, sem az ingatag jellemű, beteg testű-lelkű erdélyi fejedelemét. Bibó Lajos vállalkozása sem mondható sikerültnek — sem irodalmi, sem színpadi szempontból. Hogy hogyan tükröződik az ő lelkében Báthory Zsigmond sokszínű képe: nem is tudjuk, mert nem érteti meg hőstét a közönséggel, s nem fejezi ki világosan a maga költői szándékát. Igaz, hogy Báthory Zsigmond alakja a históriában is felettébb zavaros, úgyszólván érthetetlen s teljességgel különös magatartását és összevissza cselekedeteit a történésznek is legfeljebb csak testi súlyos bajaival tudja valamennyire is megmagyarázni. De a költőnek éppen az a feladata, hogy ha a valóságban megtalálni nem lehet, akkor fantáziája segítségével képzelje el és hitesse el velünk a lélektani rúgókat, melyek a történeti alakokat mozgatják. Az élet persze nem tartozik az emberi értelem előtt mindent megokolni, — a történész is elismerheti valakiről, hogy ezt vagy azt a tettét lélektanilag nem lehet megmagyarázni — de a drámaírónak elengedhetetlen kötelessége a motiválás. Ezzel Bibó Lajos adós marad — s általában egész darabján valami szürke köd borong, ami megakadályozza, hogy az egyébként költői színű és szép magyaros nyelven írt munka fölmelegítsen és elragadjon bennünket.

Lengyel Menyhért — az erős drámai szövésű *Taifun* szerzője, legtermékenyebb színpadi íróink egyike — a múlt évben is megjelent egy új darabbal a Vígszínház színpadján, de nem arathatott gáncstalan elismerést. Már szinte feleslegesnek tartjuk itt is hangoztatni, hogy *A postáskisasszony* témája sem új, s hogy a baj itt sem ebben a körülményben rejlik. Az elszegényedett, dolgozó, tisztas úri leány és a gazdag földbirtokos úr bensőséges vonzalommal vannak egymás iránt, de az urat régi szenvedélyes szerelem húzza egy kacér szép asszonyhoz, kivel azonban összekülönbözött. A szegény leány — a postáskisasszony — föláldozva magát, összehozza a régi szerelmeseket. Ez a téma minden ósdisága mellett sem rossz, lehetett volna belőle jó darabot is csinálni, ám a szerző lesiklott a magasabb rendű siker felé vivő vágányokról. A postáskisasszony, hogy megmentse a földbirtokost az öngyilkosságtól, nemcsak berohan ennek szobájába, hanem aztán ott is tölti azéjszakát. A szerzőnek semmiképpen sem dicséretes igyekezete, hogy mindenáron érzéki izgalmat keltsen — de ezzel a fordulattal igazában csak visszatetszést kelt. A kacér asszony alakjának rajzában is hiba van, mert oly léhának van feltüntetve, hogy megtérésében, szerelme igazságában egyáltalában nem hihetünk. S dramaturgiai szempontból nagy megbicsaklás, hogy a földbirtokos és a kacér hölgy megbékélése a színpalak mögött történik, pedig olyan gyakorkiott drámaíró mint Lengyel, tudhatná, hogy ilyen döntő eseményeket nem szabad a kulisszákra és a néző képzeletére bízni. Legtöbbit ér az egész darabban egy csitri leány mulatós alakja, mely csupa szín, csupa fény — de arra nem eléggé jelentős, hogy megmentse a darabot.

Sokkal melegebb sikert aratott ugyancsak a Vígszínházban *Fodor László*-nak múlt évbeli második darabja, *A templom egere* című vígjáték. A darab hősnője, az élelmes gyors- és gépirónő, Nagy Zsuzsika, állás nélkül lévén, a cerberusokat kijátszva, ügyesen besurran a nagyhatalmú báró-bankelnök szobájába, s olyan kedves temperamentumról tesz bizonyosságot, hogy az elnök őt ülteti le az írógép mellé, annak a léha nőcskének helyére, akinek csak azért mondott föl, hogy vele majd feszélyezettség nélkül flörtölhessen. Az elnök úr üzleti ügyekben Párisba utazván, oda is magával viszi a templomnak immár vígabban mozogni kezdő egerét, ki az ottani nagyvilági életben, igen léha környezetben is megmarad tisztességesnek, s végre is a sok léhaságtól, érzéki élvezettől megcsömörlött elnök felesége lesz. Ez a történet meglehetősen egyszerű, de a darab kedvesen, szellemesen, ötletesen van

írva, könnyed modorban, de malackodás nélkül. Első felvonása különösen jó — kár, hogy a továbbiakban nincs emelkedés.

Zilahy Lajos-nak is volt tavaly másik darabja is, *A fehér szarvas*, mit a Nemzeti Színház mutatott be s mi óriási magasságban áll a fentebb említett *Világbjainok* fölött, anélkül azonban, hogy a jeles író egy-két régebbi Nemzeti Színházbeli darabjának értékét el tudná érni. A fehér szarvas — mit Hunor és Magyar, Ménrót fiai, úztek, kergettek, folyam partján, tenger partján, kietlen pusztákon keresztül — *Zilahy* darabjában szimboluma az összetört Magyarország álmainak, ábrándjainak, miket most nekikeseredten, majd bizakodva hajszoznak a megszállott területről menekülők. Alapgondolata, veleje, csattanója pedig a darabnak az, hogy sem hirtelenében felfujt részvénytársaságok alapításával, sem pokolgépekkel, hanem egyesegyedül csak szorgos, kitartó munkával — akár szellemivel, de akár testivel is — lehet megtalálnia a letört középosztálynak a feltámadás útját. *Zilahy*, aki igazi költő, a szív hangjainak kitűnő megszólaltatója és a kedves ötletek mestere — ezúttal sem tagadja meg magát, ez a darabja azonban inkább csak a hangulat fonalára felfűzött életképek sorozatának mondható. És ezek az életképek sem sikerültek mind. Az első felvonás, a határszéli állomás várótermében: hangjával, a csonka országba menekülők alakjaival, az élethűség művészi fényében ragyogó részletrajzával — elsőrendű alkotás. A második felvonásban — másfél évvel utóbb — a darab főalakja, az ezredes, már egy szilárd alap nélkül alapított ipari részvénytársaság elnöke s megszervezi az irreredenta célokért küzdő Fehér Szarvas-Társaságot. Fia nem akar belépni apja társulataiba, mire a szenvedélyes apa kitasítja őt házából — de sem a fiú vonakodása, sem az apa haragja nincs drámai szempontból eléggé meggyőzően indokolva. Az irreredenta társaság alakuló ülése is — bár a többszázados családi ereklýeket képező ősi gyertyák lángra lobbantása költőien szép gondolat — visszásan hat, vagy azért, mert ezek a szónokló titkos egyesületek ma már eléggé hitelüket veszítették, vagy azért, mert ezek az események még nem kapták meg históriai patinájukat. A harmadik felvonás további hat hónap mulva játszódik. A részvénytársaság bukóban, a «Fehér szarvasok» elszéledtek, az ezredesék dobra kerültek s az ezredes maga — drámailag előkészítetlenül — súlyos szívbajban megbetegedett. Itt egy magában véve jó életkép következik: a haldokló ezredes

két üveg megmaradt pezsgő és egyenként beszállingózó cigányok hegedűszója mellett még egyszer kimutatja magát két öreg cimborájával s utolsó bankóit a cigány homlokára ragasztva, úgy hal meg, hogy egy régi magyar nóta leírt szövegénél egyéb nem marad a bugyellárisában. Az utolsó felvonás hozza ki aztán a darab értelmét s magyarázza meg — kissé későn — az ezredes fiának magatartását. E fiatalember ugyanis titokban asztalos lett s maga csinálja meg apja koporsóját — a magyar uraskodás elmúlásának szimbolumát. Itt a díkeió igen meleg, lendületes — a koporsónak a színpadon történő készítése azonban nemcsak fölösleges, hanem művészietlen lelemény is.

Hegedűs Loránt — közéletünknek régi érdekes alakja, aki néhány év óta az irodalom munkájában is élénk részt vesz — a múlt év őszén mint drámaíró mutatkozott be a Nemzeti Színházban, *Kossuth*-jával. A múlt század derekán lezajlott nemzeti átalakulásnak és rettentő bukásnak igazi tragikai hőse Széchenyi — és nem Kossuth. Kossuth nagy-szerűen ihletheti a lírai költőket, vonzhatja az epikusokat is, de szereplése a drámaírónak nem nyújt eléggé alkalmas, egységes tárgyat. A darabban élénk színekkel van ugyan festve a hatalmas szónok, kit temperamentumának heve, szenvedélye a nemzeti ügy terén oly végtetesen elragadt, — s látjuk tévedését a föllelkesített nemzetnek is, mely Kossuth egyéniségének varázsától megbűvölve, elfordult a «legnagyobb magyar»-nak politikájától. De az illusztris író nagy történelmi tudása és költői ereje s a megírás pazar ötletessége sem segít a tárgy eredendő drámaiatlanságán, amit még fokoz az, hogy a darabban a Kossuth pályájának negyven hosszú esztendeje van összesűrítve. Így aztán erős-kötésű dráma helyett csak lazán összefüggő drámai képek sorozatát kapjuk. Mindazonáltal kétségtelen, hogy a *Kossuth* című színjáték egy zseniális elme és csupalánglélek alkotása, s a belőle áradó érzés és szellem meg is találta útját a magyar szívekhez.

Csathó Kálmán — néhány év óta egyik legnépszerűbb regény- és drámaírónk — 1927-ben a *Te csak pipálj, Ladányi* című kedves kis regényének alakjait állította színpadra.

Ennek a vígjátéknak — mely pompásan illusztrálja egy úri penzió létrejöttének és megindulásának történetét — voltaképpen igen komoly alapgondolata van, súlyos társadalmi problémát vet föl nagyképűség nélkül és old meg szívárványos hangulatban. Hogyan pusztul munkátlanul, eszem-iszom között a magyarság híres nemzet-fentartó eleme,

a birtokos középosztály, a honfoglaló nemességnek vérben és érzésben egyenesen leszármazója — s hogyan kaphat új erőre, ha nem restell eltanulni egyetmást a gyakorlatibb észjárású rétegektől: ezt tárgyalja ez a kedves darab. S középpontjában Ladányi Miska bácsival, meg egy szerelmes kislány szívügyével: olyan jól megszerkesztette ezt a színpadi munkáját Csathó Kálmán — kinek alakrajzolói és beszéltető fényes talentumát már azelőtti darabjaiból is ismertük — hogy komoly öröme telhetik benne a magyar közönségnek, mert nemcsak élvezetet, hanem okulást is találhat benne.

A darab két alakjának elgondolásában és megfestésében különösen excellált a jeles szerző: Ladányiéban és Klementina sógorasszonyéban. Akik jól ismerik a vidéki magyar úri házakat s a bennük élők társaságát, bizonyíthatják, hogy régen kerültek színpadra ilyen nagyszerű alakok, kik az élet eleven színeivel ékesek s kiknek ereiben melegen csörgedez a tiszta magyar vér.

Az irányával és hangjával, jellemrajzával és cselekvényével egyaránt kitűnő darab igazi irodalmi sikeréhez hozzásegődött — a pompás előadás szárnyain — a szinte páratlan színpadi diadal is. Ez az egészen irodalmi eszközökkel dolgozó, az érzékek izgatására nem utazó, az ember nemtelen indulatait fölkorbácsolni nem akaró, külföldi példákat nem követő, színmagyar szellemet árasztó darab — melynek bemutatásától mostanig éppen egy esztendő telt le — ez alatt az év alatt nem kevesebbszer, mint 85-ször került színre, ami még a sorozatos előadásokra berendezett magánszínházakban is ritka sikert jelenthetne, a változatos műsorra utalt Nemzeti Színházban pedig — azt hisszük, még sohasem fordult elő. Ez a Csathó-darab, mely a pusztuló dzsentri boldogulásának reményét olyan okosan és olyan biztatólag csillogtatja meg: eleven bizonyosság arra nézve, hogy hogyan kell a jelen irodalmának a múlt fényes hagyományaira támaszkodva, haladni a korral s egyengetni a jövő útját. A *Te csak pipálj*, *Ladányi* méltó utóda a Kisfaludy, Szigligeti és Csiky legjobb vigjátékainak, de nemcsak hogy izigvérig magyar darab, hanem egészen modern munka is e szónak nemesebb értelmében.

A Vojnits-bizottság, mely — *Ferenczi Zoltán* társunk időközben bekövetkezett halála után — *Császár Elemér* r. tag elnöklete alatt *Kéky Lajos* l. tagból s a jelentéstevőből állott, egyhangúlag hozott határozattal arra kéri a tekintetes Akadémiát, hogy az 1927-re szóló Vojnits-éremmel *Csathó*

Kálmán-nak jelentékeny irodalmi értékkel bíró és nagy színpadi sikert aratott, *Te csak pipálj*, *Ladányi* című háromfelvonásos vígjátékát méltóztassék kitüntetni, s ezzel a napi kritikának és a közönségnek egybehangzó véleményét a tudós Társaság tekintélyével is helybenhagyni és megerősíteni méltóztassék.

Budapesten, 1928. évi februárius hó 18-án.

Császár Elemér r. tag,
elnök.

Szász Károly l. tag,
előadó.

Kéký Lajos l. tag,
biz. tag.

5. Jelentés a Kónyi Manó-jutalomról.

Jelentésünket az 1925—27. évkörben megjelent s a *Kónyi Manó*-jutalom szabályzata alá eső művekről megtéve, elsőbbsen is kegyelettel, hálával kell megemlékeznünk annak a férfinak publicisztikai és történetírói munkásságáról, akinek nevére fia a jutalmat oly finom érzéssel alapította.

Kónyi Manó Deák Ferenc korának és egyéniségének történelmi főforrásává lett, oly lankadatlan szeretetteljes szakértelemmel összegyűjtött adataival, melyek Deák Ferenc beszédeit az akkori helyzetek, tényezők gondos rajza által megvilágítják. Egyben pedig történelmi megállapításaival erősen közrehatott Deák alkotásának megszilárdításához a nemzet közvéleményében.

A jutalomra beküldettek a következő munkák: 1. *bárá Kaas Albert*. Az alkotmányfejlődés tényezői. 128 l. 2. *Dr. Olay Ferenc*. A magyar kultúra válságos évei. 337 l. Továbbá cikkek a Bud. Szemlében, Bud. Hirlapban és Nemzeti Újságban. 3. *Buday Barna*. Magyar Fényképek. 48 l. 4. *Dr. Szűdeczky K. Lajos*. a) Külföldi kritikák a békekötésről. 22 l. b) A béke-revizio kérdése. 150 l. Ugyanez angol fordításban. 132 l. c) A székely nemzet története és alkotmánya. 400 l. Csatolva voltak e munkákhoz a «Magyarság», «Pesti Napló», «Széphealom» és a «Hadtörténelmi Közlemények»-ben rólok megjelent bírálatok.

Bizottságunk előtt az 1925—27.-i évkörből a fent elősoroltakon túl a publicisztikai, újkori történelmi, közjogi irodalomnak számos terméke feküdt, melyeket tekintet nélkül arra, ha pályáztak-e? a szabályzat rendelkezése szerint mérlegelni kellett. Nemcsak a termés bősége a három

gondolatkörben, hanem a három között annak meghatározása, melyikből vétessék a jutalmazott munka, szinte megoldhatatlan feladat elé állította volna jelen esetben a bizottságot, ha a szabályzat a három kör egymásutánjának megállapítása mellett döntő irányítást nem adna azzal a meghagyással, hogy lehetőleg annak műve jutalmazandó, aki legeredményesebben működik közre Nagymagyarország területének békés úton visszaállításában.

Ezzel az iránytűvel elindulva két munkán akadt meg szemünk. Az egyik Hegedüs Lorántnak *«Harc a magyar igazságért»* című 170 oldalas kötete, mely rövidebb, hosszabb cikkekben foglalkozik nemzetünk régi helyének visszanyeréséért az emberiség nagy életmunkásságában. A másik Dr. Krisztics Sándor *«A békeszerződések revíziója.»* 508 lapos könyve.

Az első határozottan publicisztikai jellegű. A másodiknak is publicisztikai a célzata. A bennünket agyonnyomó trianoni parancsot a jog, az emberség nevében igazságos nemzetközi életszabállyá akarja átformálni. Ennek a célzatának eléréséhez azonban már nem a publicisztikának rövidebb, hanem a tudománynak sokféle, messzebb húzódo utain igyekezik. Hegedüs Loránt tudóshátizsákja észrevétlen marad fennemlített írásaiban. Pedig ebben a zsákban a szociológia, a népesedésitan, a közgazdaság, a szociálpolitika, a pénzügyek, az alkotmány szakmáiból igen szép készlet van elraktározva, amióta 1901-ben, akkor még mint vendég Akadémiánkban a *«Szociologia sarktéte»* című értekezését bemutatta.

Krisztics Sándor könyvének 38 első lapján a revízió-lehetőségét a nemzetközi jog szempontjából világítja meg. Erre mintegy 400 oldalon Európa történelmét adja 1870-től a párisi békekonferenciáig, a háborús felelősség szempontjából. Az utolsó száz oldal az erők kiegyenlítődésének címe alatt a Párisvidéki békék tarthatatlanságának és átalakulásának fázisait rajzolja, mindezt a ma már nyilvánosságra jutott német, orosz, osztrák, belga, angol diplomáciai okmánytárak s a gazdag irodalom alapján.

Krisztics Sándor könyvét ez a tárgyilagos nagy felkészültség emeli ki, minden célzata ellenére is, a publicisztikai műfaj köréből és helyezi azt az újkori történettudomány s a jogi apológiák sorába.

A publicisztika a mai napra, az aktuális életre akar hatni, a tudományos vértetű történetírás és apológia ellenben nemcsak a mai élet aktusaira, hanem az előbbi

élet lezárt aktáira, azután pedig a megismert igazságnak teljes világításba helyezésére fekteti a súlyt. Ezért nehezebben fér hozzá a közvéleményhez, ami pedig a publicisztikának a hivatása.

Publicisztikai jellegűek a pályázó művek között Dr. Olay Ferenc *«A magyar kultúra válságos évei 1918—1927.»* 337 l. munkája és a mellette beküldött időszaki sajtóbeli cikkei, továbbá Szádeczky K. Lajos *«A békerevizio kérdése»* 150 l. s annak angol fordítása. Utóbbi munka a súlyt a külföldi vélemények egybeállítására helyezi, az előbbi a trianoni parancs igazságtalanságának kimutatása után az első 40 lapon, továbbá a revizio szükségességét külföldi véleményekkel is támogatva a 293—323. lapokon, erejét 250 oldalon a siralmas helyzet rajzolására összpontosítja, amelyben a magyar szellemi élet különböző megnyilvánulásai jutottak. A nagy gonddal készült rajzot kimerítő bibliográfia 8 lapon zárja. Mindkét munka a Nemzeti Szövetség kiadványa. Olay Ferenc munkájának idegen nyelvű kiadása igen kívánatos volna.

Báró Kaas Albertnek *«Az alkotmányfejlődés tényezői»* című 128 oldalas munkáját a szabályzat rendelkezései értelmében, mint a pályázat körén kívül esőt, nem tette mérlegelés tárgyává a bizottság. Hasonló okból nem foglalkozott Szádeczky K. Lajosnak a vonatkozó bírálatokkal együtt beküldött *«A székely nemzet története és alkotmánya»* című 400 oldalas könyvével, mivel annak vagy negyven lapja vonatkozik csak az 1848/49-i szabadságharera s az 1877-i székely puccsra, azaz ennyi belőle ujkori történelem.

Mint publicistát vezeti be Buday Barnát *«Magyar Fényképek»* című könyve előszavában Csajthay Ferenc, akinek lapjában a könyvet tevő cikkek megjelentek. Bizonyos fokig helyesen. A szépirói művészetnek, a meleg, nemes érzésnek, a tiszta látásnak, a tösgyökeres, zamatos magyarságnak ezek a termékei publicisztikai művek is, mert nemcsak az egyszerű nép, de a nemzet más részeinek is felemelését célozzák, ahol kell «a piszokból és sárból, ahol kell az úrhatnámságból, a hivalkodó tétlenség, a köz iránti közönyből». Buday Barna fényképezésében nem állt meg a faluban, a magyar társadalom más rétegeiből valókat is állított éles erejű camera obscura-já elé. Mégis értékük kevésbé a másokat egyenes tetterre sugalló, átalakítani akaró voltukban rejlik, — aránylag ritkák az ily egyenes felhívások: a tehetségek kiválasztása a falusi gyermekek közül, a kultúrház, az útcsinálás, családi pótlék, nagy hagyományok és vagyonok urai ne

szálljanak le a pocakeresztők közé, hol alszik a nemzet jobb lelke, a magyar nő? — mint társadalmunk szövődményeibe való elmélyedésükben, amelyekből szívja állami létének nedveit a nemzet.

Buday Barna fényképeiben örömmel látjuk társadalomrajzunk gyéren művelt területének újabb munkába vételét, Ecsery Lajos *«Szegényember»*-ének Vadnay Andor *«Tisza Mellek»*-ének folytatását. Vajha végre e folytatás politizálásba fulladt szociális érzésünk föléledését s Trefort Ágostonnak Riehl műveit méltató reménye teljesülését jelentené, melyet (*Emlékbeszédek és Tanulmányok.* 1881. 211. l.) társadalmunk kapcsolatainak tiszta látása által nemzetünk állami létének nagyobb biztosságához fűzött.

Teljesen publicisztikai jellegű Szász Zsombornak szép kisebbségi tanulmánya, *«Erdély Romániában»*, 366 l. Angol nyelven is megjelent. Alapos, nagy gonddal készült munka a Romániához csatolt magyar területeken a nemzetközi joggal szöges ellentétben létesített állapotokról. Értékét emeli, hogy fegyvereit a románok saját fegyvertárából, román forrásokból meríti. Mint a munka címe is mutatja, egyenes célja nem a revízió, hanem a kisebbségi jogok védelme, így nem is áll egyenes viszonyban a Kónyi Manó-jutalom szabályzatának főcéljával.

Szemlét tartva az 1925—27-i évkört illető irodalmi munkák fölött, magasán kiemelkedve látja azok között bizottságunk gr. Andrássy Gyulának *«A világháború előzményei»* című, újkori történelmi két kötetét, (I köt. 145 l. II. köt. 231 l.) mely Európának 1871—1905-ig terjedő nemzetközi állapotát rajzolja és magyarázza, amint az a vezető államférfiak hatása alatt előállott. Ugyanaz az éleslátás a tények megállapításában s azok bölcseleti értékelése, mely *«Az 1867-i kiegyezésről»* írt munkáját jellemezte s neki a Bródy-jutalom kitüntetését hozta, *«A magyar állam főnnmaradásának és alkotmányos szabadságának okai»* című nagy munkájának átfogó tekintete örvendeztet meg bennünket mostani könyvében is, mely egyben nagynevű atyjának benső lelki világába is átvezet.

Minthogy az alapítvány rendelkezése szerint az elsőség a jutalmazandó gondolatkörök között a publicisztikát illeti, különös tekintettel nemzeti létünk csonka voltának békés megszüntetésére, mivel pedig a publicisztika az államot és társadalmat alakítani akaró művészetnek esztétikai formák közti irodalmi üzése, a bizottság gondos mérlegelés után Krisztics Sándornak tudományos szempontból igen értékes

«A békeszerződések revíziója» elé kellett tegye Hegedüs Lórántnak remek gyűjteményét «*Harc a magyar igazságért*».

E gyűjtemény cikkei, egészen a háttérbe húzódó szakszerű fölkészültséggel, de a gúnynak, a humornak, az ötletes szellemnek, a messzelátásnak, az egybeolvadt nemzeti és nemzetközi meleg érzésnek kivételes erejével oly világosan varázsolják elé a sötétségbe dobott magyar igazságot a maga sirjából, vezetik közelebb a maga teljes helyreállításához, amint ezúttal semmi más publicisztikai munka tenni nem bírta.

Ha e varázslat egének fénylő csillagai közé furcsa, itt-ott groteszk felhők is befurakodnak, a gyöngyöző szellemnek, a forró érzésnek ezek az esztétikailag talán kifogásolható túlzásai nem kisebbíthetik az egész gyűjtemény értékét, mert ezek a felhők is a léleknek jogos méltatlankodásából és becslésre méltó őszinteségéből erednek.

De nem feledkezhetünk meg Hegedüs Lórántnak politikai regényéről, «*Mikor a háború meghal*» (240 l.). Amit egy angol, Heber Hart, az ipswichi coroner a versailles-i béketárgyalások alatt írt s egy bécsi professor «*Das Bollwerk des Friedens*» név alatt szent hittel németre fordított, hogy a világbéke akkor fog bekövetkezni, ha az *english speaking world* lesz a világ ura, ezt Hegedüs Lóránt Vernei gúnyos fantáziával, közéletünk találó ironizálásával 1970/71-re teszi, anélkül hogy az ipswichi coroner «komoly» könyvéről tudomása lett volna.

A bizottság szótöbbséggel hozott határozatával az 1925–27-i évkörre a Kónyi Manó-jutalmat Hegedüs Lóránt publicisztikai munkáinak javáljára kiadni.

1928 ápr. 14-én.

Csánki Dezső ig. és r. t.
elnök.

Concha Győző ig. és r. t.
előadó.

Bernát István r. t.
b. tag.

Pintér Jenő l. t.
b. tag.

6. Jelentés Buza László: «A kisebbségek jogi helyzete stb.» c. pályamunkájáról.

Tekintetes Akadémia!

A világháború szerencsétlen befejezése és a még szerencsétlenebb békekötés után a Magyar Tud. Akadémia helyesen

ismerte fel, hogy a kisebbségi védelem az ország egyik legfontosabb kérdése. Az országnak meglegető érdeklődéssel kell viseltetnie azok sorsa iránt, akiket tőle elszakítottak, mert nagy részben saját fennmaradása is attól függ, hogy ezek mennyiben képesek megőrizni saját nemzeti jellegüket. A kisebbségi védelem kérdése azonban, főleg nemzetközi vonatkozásai, egészen újak voltak a nemzet előtt, a legelső teendő tehát az volt, az országot erről a kérdéstről kimerítően és megbízhatóan tájékoztatni. Hivatásához híven ezt a feladatot a Magyar Tud. Akadémia vállalta magára. Azonnal a békekötés után pályatételt tűzött ki a kérdés feldolgozására. A bemutatott terv alapján, amelyet a Magyar Tud. Akadémia megfelelőnek talált, *Buza László* szegedi egyetemi tanárt bízta meg a kisebbségi jog megírásával. A szerző a reá bízott feladatnak megfelelt. A múlt év végén az egész kisebbségi kérdést felölelő terjedelmes munkát nyújtott be ily cím alatt: *«A kisebbségek jogi helyzete a békeszerződések és más nemzetközi egyezmények értelmében.»* A cím teljesen megfelel a kitűzött pályatételnek és annak a gondolatkörnek, amelyben a Magyar Tud. Akadémia a feldolgozást kívánta.

Az alábbiakban a munka bírálatát van szerencsénk előterjeszteni.

A munka 297 ív nagyságú sűrűn gépelt oldalon öt fejezetből áll. Az első fejezet szól a kisebbségi jog fogalmáról, történetéről és forrásairól; a második a kisebbségek jogi helyzetéről az állammal szemben, melyet a szerző anyagi kisebbségi jognak nevez. A harmadik fejezet a kisebbségi jogok védelmét, az ú. n. alaki kisebbségi jogot tárgyalja. A negyedik fejezet azokat a kisebbségi ügyeket ismerteti, amelyek a Nemzetek Szövetsége előtt megfordultak. Az ötödik fejezet szól a kisebbségi jog reformjáról.

A szerző az egész kisebbségi jognak rendszeres feldolgozását nyújtja. Vannak már eddig is munkáink a kisebbségi jogról, amelyek, főleg azáltal, hogy a meglevő joganyagnak eredeti szövegben vagy fordításban való összegyűjtésére vállalkoztak, igen jelentős hasznára vannak az országnak, mindazáltal a rendszeres feldolgozást ezekben még nem találjuk meg, pedig nem lehet kétséges, hogy az egész kérdés teljes megértése és biztos megítélése csak rendszeres feldolgozás alapján lehetséges. Ilyen feldolgozást tartott szem előtt a Magyar Tud. Akadémia, midőn a pályatételt kitűzte, s ezt nyújtja a szerző munkája is. Szabatos közjogi ismeretekre támaszkodva, a szerző a kisebbségi

jog kérdését a közjog keretébe illeszti be helyesen. Más oldalról a kérdés jelentékeny részének nemzetközi szabályozására való tekintettel, azt mint az újabb nemzetközi jogfejlődés egyik legjelentősebb eredményét mutatja be. Ezekből a szempontokból indulva ki, helyesen világítja meg a kisebbségi jog különböző rendszereit, s helyesen fejti ki az állampolgárságnak mint a kisebbségi védelem alapintézményének jelentőségét. Nem szenvedhet kétséget, hogy ha a kisebbségi védelmet hatályossá akarjuk tenni, az állampolgárság kérdését kell előbb szilárd alapon szabályozni.

A rendszeres feldolgozás keretében a szerző híven és teljes részletességgel ismerteti a kisebbségi jog tételes joganyagát, mely elsősorban a nemzetközi szerződésekben áll s amelyekhez a Szövetségi Tanács számos határozata is járul. Az olvasó mindezek alapján a szerző munkájából teljes áttekintést nyer az egész kérdésről. A fennálló tételes nemzetközi jogállapot ismertetésénél azonban szükséges, hogy a szerző újabb megfontolás tárgyává tegye az Állandó Nemzetközi Bíróság szerepére vonatkozó fejtegetéseit. Nem zárkózott el a szerző a jelenlegi szabályozás fogvatkozásai elől sem s ezekkel kapcsolatban ráutal azokra a reformokra is, amelyek a kisebbségi jog védelme terén szükségesek, valamint tüzetesen foglalkozik a felmerült reformmozgalmakkal is. Ma már nagy valószínűséggel megállapíthatjuk, hogy a kisebbségi jog a jövő államalakulásnak gerince lesz s hogy az intézmény internacionalizálásának útján a jogfejlődés tovább fog haladni. Ez különösen magyar szempontból rendkívül fontos. A szerző azonban ezen ponton nagyobb tartózkodást tanusít s nem teszi magáévá elég nyomatékkal azokat a reformtörekvéseket, amelyek magyar részről meglehetősen egyhangúsággal felmerültek. Mi sohasem titkoltuk el, hogy különösen a kisebbségi védelmi eljárásnak oly új szabályozását tartjuk szükségesnek, amely bizonyos fokig túlmegegy a jelenlegi jog keretein.

És noha nem is vagyunk abban a helyzetben, hogy a szerző minden tételét magunkévá tegyük, azt őszinte örömmel állapítjuk meg, hogy a szerző munkája valóban jeles alkotás, melynek a magyar közönség igen nagy hasznát veheti. A kérdés forrásanyagát a szerző gondosan felhasználja. A vonatkozó bel- és külföldi irodalmat is gondosan értékesíti a szerző. Az irodalom egyik-másik jelentősebb terméke mégis elkerülte figyelmét. Kivánatos volna, hogy nemcsak a közönség teljesebb tájékoztatása, de saját ellenőrzése céljából is a kötet végére kimerítő irodalmi jegyzéket is illesszen.

Mindezek alapján tisztelettel van szerencsénk indítványozni, hogy méltóztassék a szerzőnek a pályadíjat odaítélni.

Kíváncsún tartjuk, hogy a szerző munkája azoknak a megjegyzéseknek figyelembevételével, melyeket fentebb tettünk, mielőbb könyv alakjában is megjelenjék, mert a cél, melyet a Magyar Tud. Akadémia a munka által elérni kíván, csak így lesz elérhető.

Budapest, 1928 március 1.

B. Wlassics Gyula

t. t.

Magyary Géza

r. t. előadó.

7. Jelentés a hadtörténelmi pályázatról.

Tekintetes Akadémia!

Amidőn a Hadtörténelmi Bizottság — több fontos hadiesemény közül — éppen az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi csatát jelölte ki pályatételül, az a gondolat vezérelte, hogy II. Rákóczi Ferenc most is nagyon egyoldalúan ismert szabadságharcának ezt a különösen fontos mozzanatát, valahára az igazságnak megfelelő előadásban ismerje meg a magyar közönség.

A feladat kétségtelenül szép s így érdemes vele behatóan foglalkozni. Joggal reméltük tehát, hogy sok pályázónk lesz s hogy olyan dolgozatot is kapunk, amely a trencsényi csata kérdését talán egyszer s mindenkorra megoldja. Sajnos, reményünk csalóka volt.

A pályázatra mindössze két munka érkezett. Az egyik Grivičič Gyula alezredesé, aki teljes dolgozatot mutatott be, mindössze 21 gépirásos oldalra terjedő szöveggel és 4 oldalnyi melléklettel. A másik pályázó — Dr. Bokor Ignác százados — a feltételeknek megfelelően, munkájának tervvázlatát és kidolgozott 3-ik fejezetét: magának a trencsényi csatának leírását küldötte be.

Bírálókul Gyalókey Jenő és Dr. Tóth Zoltán levelező tagokat jelölte ki az Akadémia.

Áttanulmányozván a két pályaművet, véleményünket az alábbiakban foglaljuk össze:

Mind a két szerző szorgalmasan dolgozott s igyekezett alapos munkát végezni; de éppen ott mutatkozik leggyöngébbnek mind a kettő, ahol talán legtöbbet vártunk, t. i. a források gondos felkutatása terén.

Ugyanis, néhai Thaly Kálmán, aki egy emberöltőt meghaladó időn át kutatta a kurucvilág történetét, egyrészt nem tudott a higgadt tárgyilagosságnak arra a fokára emelkedni, amelyet a történelmi tisztánlátás kíván; másrészt pedig — nem lévén katona — hadművelleti tervek és intézkedések megbíráására s egyáltalán a katonai szakmába vágó kérdések eldöntésére, nem volt eléggé hivatott. Ideje se volt hozzá, hogy mindent felkutasson, sőt még a rendelkezésére állott forrásanyagot se dolgozta fel, vagy közölte teljesen, mert gyakran mellőzte azt, ami a kuruc hadvezetésre valamilyen képpen árnyékot vetett.

Annak tehát, aki az 1703 és 1711 közé eső évek bármelyik eseményével lelkiismeretesen akar foglalkozni, nem szabad megállapodnia annál, amit Thaly és követői állítanak, hanem mélyreható gondos kutatással kell pótolnia azt, amit az előttejárók valami oknál fogva elmulasztottak.

Elég rámutatnunk arra, hogy a Nemzeti Múzeumban éppen Thaly Kálmánnak van egy terjedelmes és kiadatlan iratgyűjteménye. Temérdek fontos és nyilvánosságra eddig nem jutott adat rejtőzik az u. n. Erdődy-Rákóczy levéltárban, amelyet szintén a Nemzeti Múzeum őriz; továbbá az Országos Levéltárban és természetesen, a bécsi hadi és állami levéltárban is. Szinte lehetetlen, hogy éppen a trencsényi csatáról ne találánánk egyikben vagy másikban valami fontos új adatot.

Grivičič Gyula a bécsi levéltárakban kutatott ugyan, de máshol nem; ellenben Dr. Bokor Ignác csupán kiadott forrásanyag alapján dolgozott.

Mi úgy gondoljuk, hogy annak, aki a trencsényi csata részletes leírására vállalkozik:

1. Nagyon alapos kutatással kell kiegészítenie az eddig ismert kútforrányagot.

2. Beható revízió alá kell fognia az eddig megjelent feldolgozásokat, részrehajlás nélkül megállapítván, hogy mi jó bennük és mi rossz. Vagyis: részletes forráskritikát várunk, mert csak ilyen úton-módon lehet a köztudatban netalán gyökeret vert tévedéseket eloszlatni s talán ki is irtani.

3. Különösen fontos feladat volna, hogy az író a csata színhelyét és a seregek állását lehetőleg pontosan jelölje ki. Nem vagyunk ugyanis bizonyosak benne, hogy a mostani helymeghatározás valóban helytálló-e? A kételkedésre különösen az ad okot, hogy — minden eddigi feldolgozóval együtt — a két pályázó is *a mai térképre* támaszkodik. Már pedig ilyen alapon nem lehet egy, több mint 200 évvel ezelőtt lezajlott csata színhelyét megbízhatóan kijelölni.

Vissza kell tehát menni az egykorú, vagy ezek hiányában az eseményhez a mostaniaknál sokkal közelebb álló, térképekre. Elő kell venni a történelmi földrajz egyéb segítőeszközeit: a hajdani birtokpereket, határjárásokat, úrbéri összeírásokat stb. stb., amelyek a csatátér kijelölésénél nélkülözhetetlen támasztékkul kínálkoznak.

Ezeknek mellőzése esetén például könnyen megtörténhetik, hogy a mai térkép nyomán dolgozó hadtörténetíró, lovasságot vagy tüzérseget rajzol oda, ahol a tárgyalt esemény korában valami sűrű fiatal erdő állott.

A harcoló felek állásának kijelölésénél szintén egy sarkalatos hibával találkozunk:

Rákóczi serege körülbelül 14000 főből állhatott, amelyet mindkét pályázó körülbelül 8000 lépés hosszúságú vonalon oszt el. Ebből tehát vagy az következik, hogy az arcvonala 1—1 lépésnyi darabjára két ember se jut, ami a XVIII. századbéli mélyretagozott felállításnál képtelenség; vagy az, hogy Rákóczi hada összefüggéstelen csoportokban volt elszórva ezen a hosszú vonalon, ami alig hihető s így nagyon alapos bizonyításra szorul.

És itt vissza kell térnünk egy, a helyrajzi meghatározásoknál gyakran ismétlődő hibára.

Aki egy kissé behatóbban foglalkozott az ilyesmivel, jól tudja, hogy régi forrásainknak az az állítása, hogy valamely esemény X-falunál történt, korántsem magyarázható mindig úgy, hogy a szóbanforgó epizód éppen a mostani falu szélén játszódott le. Legtöbbször csak arra szabad következtetnünk, hogy a tárgyalt esemény színhelye az illető falu *határába* esik. Itt tehát megint csak odajutunk, amit az előbb mondtunk, hogy elő kell vennünk az idevágó kútfőket s azok alapján kell meghúznunk azt a vonalat, amelyen túl az X-faluhoz fűzött esemény nem történhetett.

Természetes, hogy ezzel a módszerrel, távolságok dolgában, csak egy bizonyos határértéket kapunk, de legtöbbször be kell ezzel is érniünk, nehogy a kellően alá nem támasztható feltevések terére kalandozzunk.

Talán nem szükséges különösen hangsúlyoznunk: mennyire fontos volna annak eldöntése is, hogy a trencsényi csata történetében szereplő falvak valóban ott állottak-e 1708-ban is, ahol most vannak? Nem változtatták-e a helyüket valami elemi csapás következtében?

Egyéb részletekre áttérve: nem érthetünk egyet Dr. Bokor Ignácnak azzal a szándékával, hogy a csapatok szellemével a harc leírása után akar foglalkozni. Véleményünk

szerint ennek a csata tárgyalása előtt volna a helye. A szerző munkájának többi, talán még el sem készült fejezetéhez természetesen nem szólhatunk. De ha azoknak megírásánál sem támaszkodik önálló forráskutatásra és forráskritikára, akkor nem sok jót várhatunk tőle. Egyes elejtett megjegyzései (pl. Heister nagy önbizalmáról, továbbá Rákóczi állításáról, hogy az ellenség hadserege gyöngébb volt az övéénél) arra vallanak, hogy nem látja, mi rejlik az effélék mögött s hogy mennyire szabad egy-egy célzatos kijelentést értékelni.

Griivič Gyula dolgozata általában véve jobbnak látszik, bár nem helyeselhetjük, hogy mondanivalóját az 1703. évvel kezdi. A politikai helyzetkép, amelyet vázol, elfogadható, leszámítva azt a hibáját, hogy az 1707-i ónodi határozatok jelentőségét nem hangsúlyozza eléggé. 1708-ban még nem dőlt el a spanyol örökösödési háború s így Bécsnek nem volt közömbös, vajjon el van-e vágva a Magyarországgal való békés megegyezés lehetősége, avagy sem?

A szerző helyesen állapítja meg a császári hadak gyöngeségét és nyomorúságos ellátását, de nem említi, hogy a kurucok, rendes csatában, csaknem mindig tehetetlennek bizonyultak s csak portyázóharcban állották meg, annyira amennyire a helyüket.

Hányzik a vezérek egyéniségének és katonai képességének részletes jellemzése is, ami — kivált itt — nagyon szükséges lett volna, sok jócskán elterjedt ferde nézet megcáfolása végett.

Nem akarunk itt apróbb részletekbe bocsátkozni, mert meggyőződésünk szerint a pályázat az imént felsorolt három főfeladat elégtelen megoldása következtében meddőnek bizonyult.

Ennélfogva tisztelettel javasoljuk, hogy a tekintetes Akadémia egyik szerzőt se bízza meg pályaművének teljes kidolgozásával, hanem hirdesse meg megegyeszer ugyanezt a pályázatot, alapfeltételül szabva az önálló forráskutatást és a beható forráskritikát is.

Budapest, 1928 március 20.

Gyalókey Jenő

1. tag.

Tóth Zoltán

1. tag.

8. Jelentés a Wahrmann Mór-jutalomról.

T. Akadémia!

Az 1893-ban alapított *Wahrmann*-jutalom szabályzata értelmében a folyó évben a jutalmat annak a magyar állampolgárnak kell odaitélni, aki az 1921. évtől 1926. évig terjedő hatusztendős időszak alatt az ipar terén «akár a tudomány előbbrevitele, akár a gyakorlati találmányok, szerkezetek vagy szervezetek vagy intézmények fejlesztése és fölvirágoztatása szempontjából . . . legnagyobb érdemeket szerzett».

Az «Akadémiai Értesítő» 1927. évi 437. sz. füzetében Akadémiánk felhívta a jutalomra igényt tartókat, hogy 1927. december 31-ig jelentkezzenek. A kitűzött határidőre azonban senki sem jelentkezett.

A bizottságnak ennél fogva az ügyrend értelmében a jutalmazandót azoknak a sorából kellett kiválasztani, akiknek érdemes ipari tevékenységéről a bizottság tagjainak tudomása volt.

Örömmel állapította meg a bizottság, hogy az elveszett háború után az ország talpraállítása érdekében kifejített hatalmas munkából a magyar ipar felvirágoztatására irányuló eredményes munkálkodásukkal többen vették ki részüket.

A bizottság véleménye szerint ebben a tekintetben az említett időszakban különösen négy hazánkfia: *Bánki* Donát, *Frommer* Rudolf, *Szurday* Róbert és báró *Weiss* Manfréd működése válik ki.

Bánki Donátnak új vízturbinája, mint a tudományos kutatásnak kiváló eredménye és nagy gyakorlati jelentőségű találmány a természettudományok és a technika mester-műveinek múzeumában a páratlan müncheni Deutsches Museum-ban hirdeti a magyar géniusz hatalmas alkotó erejét.

Ezt a nevezetes magyar alkotást alulírott bizottság a Wahrmann-jutalomra nem hozza javaslatba, mert az időközben, 1922-ban, elhunyt *Bánki*-nak ezt a kiváló művét Akadémiánk már 1927. évi *Nagyjutalmá*-val tüntette ki és ezzel kifejezte elismerését a lángeszű mérnöknek a tudományos technika fejlesztése terén egy emberöltőn át párfját ritkító munkálkodása fölött is.

Frommer Rudolfnak kétségen kívül nagy érdeme, hogy szűkös viszonyaink között saját maga alkotta gépekkel, saját szerkezeteivel és hazai munkaerők kiképzésével megteremtette hazánkban a szabatos tömeges fegyvergyártást.

Nemcsak a világháború folyamán fejtett ki az illetékesek részéről elismert eredményes működést, hanem az összeomlás után új életre kelt magyar honvédségnek megfelelő fegyverrel való ellátása tekintetében is.

Szurdai *Szurday* Róbertnek kiváló érdeme, hogy a háború után a magyar textilipart az integer Magyarországot túlhaladó szintjára emelte.

A bizottság véleménye szerint *Szurday*-nak az e téren kimagasló szervező működése inkább a legközelebbi alkalommal volna figyelembe veendő, amikor Akadémiánk a *Wahrmann*-jutalommal a kereskedelem fejlesztésében elért sikereket fogja kitüntetni.

Báró csepeli *Weiss* Manfrédnak a magyar ipar fejlesztése terén kifejtett sikerekben gazdag tevékenységét Akadémiánk már 1921-ben érdemesnek tartotta a *Wahrmann*-jutalomra, s amennyiben két díj állott volna rendelkezésére, már akkor kitüntette volna őt.

Báró *Weiss* Manfrédnak azok a kimagasló érdemei, amelyek az 1921. évi *Wahrmann*-jutalomra vonatkozó jelentésben vannak felsorolva, az 1921-től 1926-ig terjedő időszakban is fenn állanak sőt fokozódnak, noha 1922-ben elköltözött az élők sorából.

Önfeláldozó tevékeny munkássága fokozottabb mértékben tűnik ki a háború elvesztése után.

Számos elsőrangú iparvállalat alapítása, nagyszámú iparág meghonosítása és megerősítése fűződik nagyszabású működéséhez.

A világháború alatt hatalmas gyártelepe 30 ezer munkással dolgozott. A kommunizmus és az oláh megszállás után a munkások száma négyszázra csökkent. Az oláhok 1600 vagon gépet és fémeket hurcoltak el ipartelepéről. A termelés megszűnt.

És amikor bekövetkezettnek látszott az idő, amelyről elmondható: *occidit spes omnis et fortuna nostri nominis*, báró *Weiss* Manfréd egész anyagi és erkölcsi erejével hozzáfogott gyárának újjáteremtéséhez, azt életének valóban legnehezebb munkájával talpra állította s kijelölte a magyar ipari termelés föllendítésének útját. Új munka- és megélhetési lehetőségeket teremtett.

A világháború alatt főképpen hadiszereket gyártó ipartelepén a háború után a békés fejlődés céljait szolgáló: ekék, gazdasági gépek, acél-csővek, hengerelt vas- és fémáruk,

zománcdedény és hazai gyapjából készült posztó gyártását indította meg.

1922-ben, igaz hogy élete árán, elérte, hogy nagy műve életképessé vált. Ekkor már 10 ezer munkással folyt a termelő munka.

Néhai báró *Weiss* Manfréd eredménydús működésének kezdetét ismerjük, vége azonban be nem látható, mert hatalmas munkájának gyümölcseit a jövő generáció is fogja élvezni.

Akadémiánk a *Wahrmann*-jutalom odaitélésével ipari kultúránk fokát állapíthatja meg. Ezt a fokot súlyos egyéniségekkel jellemezheti.

Ha végig tekintünk az eddigi kitüntetetteken, jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy a magyar ipar fejlesztése terén több olyan kiváló egyéniségünk volt, akik közül már egy is az ipari kultúra magas fokát jelzi, együttesen pedig ennek a magas foknak állandóságát biztosítják.

Világító fáklyák ők a nemzet életében. Fényükben a mai nemzedék utánpótlásra méltó példákat láthat.

Az ipari gyártás és organizáció terén *Wahrmann*-jutalommal kitüntetett gyakorlati szakembereink között a Ganz-gyár felvirágoztatója *Mechwart* András és a magyar vasipar föllendítője *Borbély* Lajos után, báró *Weiss* Manfréd a harmadik súlyos egyéniség, akinek lelkes hazafias munkálkodása biztatóan mutatja a *Széchenyi* által ajánlott «jó irányzat»-ban való haladást, amely által a magyar elérheti «az emberi kifejlés legmagasabb fokát is».

Alulírott bizottság egyértelműen azt javasolja, hogy Akadémiánk a *Wahrmann*-jutalommal az 1921—26. évek közti időszakban a magyar ipar fejlesztése terén kifejtett érdemdús működéséért az időközben elhunyt báró *Weiss* Manfrédet tüntesse ki s ezáltal is fejezze ki elismerését azért a lelkes önfeláldozó munkásságért, amelyet a magyar ipar felvirágoztatása érdekében egész életén át kifejtett.

Budapest, 1928 április hó 16.

Dr. Horváth Géza
bizottsági elnök.

Zelovich Kornél l. t.
bizottsági előadó.

Dr. Bláthy Ottó t. t.

Gaál Jenő r. t.

Kovács Alajos l. t.
a bizottság tagjai.

VIII. Újabb levélváltás az elszakított területeken eddig nem kézbesített magyar nyomtatványok szabad terjeszthetése érdekében.

a) A M. Tud. Akadémia a múlt év folyamán értesült arról, hogy egyes kiadványaink, illetőleg általában az 1918 után megjelent magyar tudományos és irodalmi munkák nem juthatnak el szabadon azokhoz a magyar nemzetiségű honfitársainkhoz, akik az ú. n. utódállamok, különösen Csehszország, Románia és az S. H. S. királyság területén laknak.

Ennek folytán a tudományos együttműködés ügyei-
nek intézésére alakított Magyar Nemzeti Bizottságnak 1927 június 8-án tartott üléséből Berzeviczy Albert elnök úr megkeresést intézett az *Institut International de Coopération Intellectuelle* igazgatójához, Julien Luchaire úrhoz és tőle a Nemzetek Szövetsége útján, illetőleg a Commission I. de C. I. közvetítésével hathatós intézkedést kért.*

A Commission Internationale de Coopération Intellectuelle 1927-ben tartott ülésén tárgyalta ezt a kérdést, de a határozatról a Magyar Nemzeti Bizottság egyelőre nem kapott értesítést, minek folytán a hivatalos híradást Berzeviczy elnök úr 1927 november 20-án Julien Luchaire igazgató úrhoz intézett *alábbi* levelében megsűrgette:

1811. Monsieur le Directeur!

1927. Au mois de juin dans ma missive nr. 1008 j'avais l'honneur de vous communiquer la décision de la Commission Nationale Hongroise de C. I. au sujet de la libre circulation des publications hongroises et de porter à votre connaissance le fait que l'entrée et la diffusion des imprimés hongrois parus après 1918, de nature purement scientifique et littéraire sans aucune tendance politique (entre autres les publications de l'Académie Hongroise) est interdite dans certains pays successeurs de l'Autriche Hongrie.
Dans votre réponse de 25 juin vous avez bien voulu m'informer que la question «sera soumise à l'examen de la Commission de Coopération Intellectuelle dans sa session du mois prochain».

Du procès-verbal de la que session de la Commission Internationale de C. I. tenue à Genève au mois

* A megkeresés és arra érkezett válasz közzétett az *Akadémiai Ertesítő* XXXVIII. kötetének 159–160. lapján.

de juillet 1927 je vois en effet que la Commission a examiné cette question et a pris la décision de renvoyer, pour examen, la réclamation de la Commission Nationale Hongroise à une Commission d'experts qui va examiner les obstacles de toute nature qui s'opposent à la diffusion du livre. Permettez-moi de vous prier, au nom de la Commission Nationale Hongroise, d'employer, auprès de la Commission d'experts, votre influence bienveillante et impartiale dans le sens que cette interdiction immotivée et nuisible soit enfin abolie.

Veillez agréer, Monsieur le Directeur, l'expression de ma haute considération.

Budapest, le 20 novembre 1927.

Albert de Berzeviczy,
président de la Commission
Nationale Hongroise de C. I.

Erre a megkeresésre a következő válasz érkezett:

Monsieur Albert de Berzeviczy,

*Président de la Commission nationale hongroise de coopération
intellectuelle, Magyar Tudományos Akadémia.*

Budapest, Hongrie.

Paris le 5. dec. 1927.

Monsieur le Président!

J'ai bien reçu votre lettre du 20 novembre, en réponse à laquelle j'ai l'honneur de vous informer que la Commission de coopération intellectuelle, lors de sa dernière session, a renvoyé la question qui vous intéresse à un Comité d'experts qui doit se réunir en décembre 1927 et en mars 1928.

Les décisions de ce Comité seront elles mêmes renvoyées à une nouvelle session de la Commission de coopération intellectuelle.

Je ne manquerai pas de vous tenir au courant, en temps voulu, des avis et décisions du Comité et de la Commission.

Veillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

Le Directeur
Julien Luchaire.

A válasznak magyar fordítása a következő:

«Elnök Úr!

Megkaptam november 20-ról kelt levelét, amelyre válaszolva szerencsém van Önt értesíteni, hogy a Tudományos Együttmunkálkodás Nemzetközi Bizottsága utolsó ülése alkalmával az Önt érdeklő kérdést szakértők bizottságához utalta. A szakértők 1927 december és 1928 március havában fognak összeülni.

E bizottság határozatai a Tudományos Együttmunkálkodás Nemzetközi Bizottságának új ülésszaka napirendjére fognak kitüzetni.

Nem fogom elmulasztani, hogy megfelelő időpontban Önt a szakértő bizottság és a Nemzetközi Bizottság véleményéről, illetőleg döntéséről tájékoztassam.

Engedje meg, Elnök Úr, kiváló tiszteletem kifejezését.

Julien Luchaire

az Institut International de C. I. igazgatója.»

b) Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök úr irata
a külügyminiszter úrhoz.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A M. Tud. Akadémia és a nemzetközi tudományos együttmunkálkodás ügyeinek intézésére alakított Magyar Nemzeti Bizottság az utóbbi években sajnálattal tudomást szerzett arról, hogy az 1918 óta megjelent tisztán tudományos és irodalmi (nem propagandisztikus vagy irredenta) természetű munkák és ezek között Akadémiáinknak számos kiadványa is, továbbá a magyar tudományos folyóiratok nem juthatnak be az elszakitott területeken levő könyvtárakba, sem Akadémiáinknak ott lakó tagjaihoz, illetőleg az ott lakó magyarajkú tudósokhoz és tanárokhoz.

Amikor az Institut International de Coopération Intellectuelle igazgatója, Julien Luchaire úr, 1927 június 8-án a Magyar Nemzeti Bizottság meghívása alapján Budapestre érkezett és résztvett Bizottságunk ülésén, mint a Bizottság elnöke előszóval is, később a Bizottság június 8 án tartott üléséből írt hivatalos megkeresésemmel¹ is felkértem őt arra, hogy tegyen a Commission Internationale de Coopération

¹ Ak. Ért. XXXVIII. köt. 159—160. l.

Intellectuelle útján megfelelő lépéseket ezen indokolatlan, káros és terhes korlátozások teljes megszüntetése iránt. Ezt Luchaire úr 1927 június 25-én kelt válaszában kilátásba is helyezte.

A C. I. de C. I.-nek 1827 július 20—26-ig Genfben tartott ülésén Oprescu úr, a bizottságnak akkori titkára elő is terjesztette a M. N. Bizottságnak erre vonatkozó panaszát, de annak kiemelésével, hogy ez az irat kényes kisebbségi kérdést hoz napirendre és egészen formális politikai jellegű, azt az indítványt tette, nem kellene-e azt, mielőtt határozat hozatnék, a Nemzetek Szövetsége titkárságának valamelyik osztályához áttenni. A bizottság alelnöke, Murray tanár úr, az oxfordi egyetemen a filologia professzora, azt az ellenvetést tette, hogy ez az eljárás az átiratnak túlságos jelentőséget tulajdonítana. Csak a bizottság elnökének, Lorenz leideni fizikusnak javaslata mentette meg a M. N. Bizottság átiratát, mert az ő indítványára átiratunk a szakértők olyan bizottságához tétetett át, mely a nyomtatványok terjesztésének mindennemű akadályait van hivatva vizsgálni. A bizottság végül annak a reménynek adott kifejezést, hogy ezekből a tárgyalásokból olyan határozatok fognak hozatni, amelyek az érdekelt panaszosokat kielégíthetik.

Minthogy a nemzetközi bizottság határozatáról nem kaptunk értesítést, 1927 október 27-én kelt iratommal megkerestem Luchaire urat az érdemleges határozat szíves közlésére.

Luchaire úrnak 1927 december 5-én kelt válasza szerint ez az ügy először 1927 decemberben és 1928 márciusban szakértők bizottságához utaltatik, azután fog újból tárgyalatni a C. I. de C. I. ülésén, előreláthatólag a folyó év nyarán.

Az általam beszerzett adatok szerint jelenleg a helyzet az, hogy kisebb füzetek, értekezések, egyes csekély terjedelmű nyomtatványok zárt borítékban, ajánlott levél gyanánt eljutnak ugyan az elszakított területeken tartózkodó címzettekhez, de nagyobb terjedelmű tudományos kiadványok kézbesítés előtt a vámhivatalba jutnak és ott elkallódnak, illetőleg olyan kezelésben részesülnek, amelynek alapján nem kézbesíttetnek.

Minthogy pedig az utolsó évtizedben egész könyvtárra menő és csak egy-egy példányban is több ezer kötetet kitevő tudományos és irodalmi munka jelent meg Csonka-Magyarországon, illetőleg nagyobb terjedelmű nyomtatványokat *csak postai csomagban, nyomtatvány gyanánt* lehet az elszakított területeken levő iskolák és egyesületek könyvtáraihoz,

valamint az ott lakó tudósokhoz, magyarnyelvű tanárokhoz és érdeklődőkhöz eljuttatni; ilyen küldési módozat mellett azok *nem* kerülnek a címzett kezébe.

Megállapított az is, hogy még a legújabb időben is egyes tudományos (pl. kizárólag természet vagy orvos-tudományi) tartalmú folyóiratok, ha azokat nyomtatvány gyanánt akarják a kiadók az elszakított területekre eljuttatni, «non admis» jelzéssel visszaküldetnek a feladóhoz; végre adatok vannak arra nézve is, hogy az elszakított területek egyik-másik részén, pl. a Rusinsko és Slovensko elnevezéssel megjelölt területeken előleges postai cenzura van hatályban.

A fennebbiek alapján szerencsém van Nagyméltóságodat a Magyar Nemzeti Bizottságnak 1928 január 30-án tartott ülésében hozott határozatok alapján is megkeresni, szíveskedjék saját hatáskörében is megfelelő lépéseket tenni az iránt, hogy ez az indokolatlan és a magyar tudományos-ságra nézve rendkívül hátrányos korlátozás mielőbb megszüntettesék.

A fennebbiekben hivatkozottt átirataimat, illetőleg Luchaire úr válaszának másolatát szerencsém van megküldeni.¹

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilváníását.

Budapest, 1928 január 30.

Berzeviczy Albert s. k.,
a M. Tud. Akadémia elnöke.

IX. Összeállítás

a nemzetközi értelmi együttmunkálkodás tárgyában kiküldött Magyar Nemzeti Bizottság 1927. évi munkásságáról.²

I. A Magyar Nemzeti Bizottság (M. N. Biz.) múlt évi munkásságát lényegileg ugyanabban a szervezetben végezte, mint az előbbi években. A Commission Internationale de Coopération Intellectuelle (C. I. de C. I.) óhajának megfelelőleg a Bizottság tagjává megválasztatott egyik kiváló magyar pedagógus, Fináczy Ernő egyetemi tanár, a Budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem rektora; továbbá a Bizottságba a magyar nyelvű szépirodalmi és tudományos

¹ Közzeltettek Ak. Ért. XXXVIII. köt. 159—160. l. és fennebb *a)* alatt.

² A Bizottság korábbi munkásságáról közölt adatokat lásd Akad. Ért. XXXV. k. 1925. évf. 192—194. lap és XXXVIII. k. 1927. évf. 77—80. lap.

munkák francia fordítási ügyének előmozdítása végett a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ifj. báró Wlasics Gyula h. államtitkár urat küldte ki.

II. A m. kir. kormány az Institut de C. I. (I. de C. I.) mellé a kormány hivatalos képviselőjéül Magyary Zoltán v.- és k. miniszteriumi tanácsos urat küldte ki.

III. *Julien Luchaire* úr, az I. de C. I. igazgatója, a M. N. Biz. meghívására 1927 június 8-án Budapestre érkezett. Az igazgató urat Berzeviczy Albert, a M. N. Biz. elnöke a Bizottságnak ugyanezen a napon tartott ülésén francia nyelvű beszédben üdvözölte (közöltetett Ak. Ért. XXXVIII. k. 155–158. lap), *Luchaire* úr pedig ugyanezen az ülésen ismertette az I. de C. I. legközelebbi programját és június 9-én előadást tartott «*A Coopération Intellectuelle és Magyarország*» címen.

1927 november 30-án dr. *Krüss Hugó András*, «Ministerialdirector», a berlini porosz állami könyvtár főigazgatója tartott a M. Tud. Akadémiában előadást «*A nemzetközi tudományos együttműködés és a Német Birodalom*» címen.

IV. *R. Dupierreux* úrnak, az I. de C. I. egyik osztálya főnökének 1927 június 13-i látogatása alkalmat adott arra, hogy a M. N. Biz. az I. de C. I. kezdeményezése alapján az 1928 október havában tartandó *Nemzetközi Népművészeti Kongresszus* előkészítése iránt intézkedjék. Különösen megalakított a magyar előkészítő bizottság és egyrészt a magyar népzeneről, másrészt a többi magyar népművészetről több communication készítettetett elő.

E tárgyban végzett munkásságáról a M. N. Biz. az illető nyomtatványok közzétételével kapcsolatosan külön fog részletesen beszámolni.

V. A C. I. de C. I. megkeresése alapján a M. N. Biz. intézkedéseket tett a végből, hogy magyar tudósok különböző külföldi ünnepélyeken és tanácskozásokon megjelenjenek. Így képviselve volt a Biz. az Edinburgban tartott Lord Lister-ünnepélyen (kiküldetett Grósz Emil budapesti egyetemi orvostanár); továbbá a Varsóban 1927 nyarán tartott Kelet-európai Történettudományi Értekezleten, amelynek határozata alapján Lukinich Imre budapesti egyetemi tanár, a M. Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárának igazgatója bízott meg egy újonnan megindítandó kelet-európai *Bulletin d'Information des Sciences Historiques* szerkesztésével.

Minthogy a M. N. Biz.-nak megfelelő összegek nem állnak rendelkezésre, ennek a nemzetközi folyóiratnak segélyezésére a M. Tud. Akadémia állapított meg már 1928

január havától kezdve több féléven át megfelelő összegeket.

A C. I. de C. I. küldöttjének, Lhéritier Mihály úrnak Budapesten tartott előadásában kifejezett óhaj alapján a M. N. Biz. az Oslóban tartandó Nemzetközi Történettudományi Kongresszuson képviselve lesz Angyal Dávid, Domanovszky Sándor és Lukinich Imre budapesti egyetemi tanárok, a M. Tud. Akadémia tagjainak kiküldése útján.

A M. N. Biz. egyik tagja, *Horváth Géza* osztályelnök, r. t. úr volt elnöke a Budapesten 1927 szeptember havában tartott nagysikerű Nemzetközi Zoológiai Kongresszusnak.

A M. N. Biz.-nak egy másik tagja, *Grósz Emil* budapesti egyetemi tanár úr, részt vett a Hágában 1927 július 12--15. között tartott nemzetközi természeti értekezleten, amely őt az 1929 szeptemberre tervezett XIII. nemzetközi természeti kongresszus egyik előadójává választotta.

VI. A M. N. Biz. 1927-ben is teljesítette az I. de C. I., illetőleg a C. I. de C. I. részéről érkezett megkereséseket és megfelelő adatokat gyűjtött, illetőleg válaszokat adott; hasonlóképen felvilágosításokat adott a hozzánk fordult más (különösen francia és lengyel) bizottságoknak is.

Így közölte a M. N. Biz. az 1926-ban megjelent 10 kiváló magyar munka jegyzékét; továbbá válaszolt arra a kérdésre, hogy a nagyobb magyar közönyvtárakban mely tisztviselő urak foglalkoznak könyvek megrendelésével, ki-kölcsmzésével és kik foglalkoznak francia irodalommal; adatokat gyűjtött a levéltári anyag megőrzése tárgyában, stb.

Nagyjelentőségű volt az a munka, amelyet a Magyar Nemzeti Bizottság az Institut megkeresésére a M. Tud. Akadémia II. és III. osztályának, különösen pedig Kovács Alajos úrnak, az Országos Központi Statisztikai Hivatal igazgatójának szíves közreműködése mellett végzett abból a célból, hogy a különböző nyelveken eltérően használt földrajzi neveknek egységes jegyzéke elkészíttessék. A Kovács Alajos államtitkár, igazgató, l. t. úr által nagy fáradsággal készített előmunkálatok alapján (1927. évi 2204., 1401. és 1586. sz.) az elkészített új jegyzék a Magyarországi Helységnevtár egy példányával együtt megküldetett az Institut igazgatójának. Remélhető, hogy e munkálatoknak magyar nemzeti szempontból előnyös eredményei lesznek.

VII. A M. N. Biz. egyik legjelentősebb feladatának tekintette megfelelő lépéseket tenni arra nézve, hogy a Magyarországtól az 1920 év előtti békekötésben elszakított

területekre eljuthassanak az 1918 óta kinyomatott tisztán tudományos és szépirodalmi jellegű magyar kiadványok.

E tárgyalások eddigi eredményeit az *Akademiai Értesítő* XXXVIII. kötetének 159—1 O. lapjain, valamint a 439. füzetben fennebb (79—83. l.) tettük közzé.

X. Az Institut International de Coopération Intellectuelle igazgatójának Luchaire (Julien) úrnak meghívása a M. Tud. Akadémia tagjai részére Berzeviczy Aibert elnök úrhoz.

Monsieur le Président,

L'Institut International est toujours honoré de recevoir la visite de membres des votre Société quand ils viennent à Paris.

Il nous arrive de pouvoir leur rendre quelques services, notamment en facilitant leurs relations avec des groupements scientifiques, littéraires, artistiques, qui nous ont manifesté le désir de prendre contact avec les hautes personnalités étrangères de passage

Je me permets, en conséquence, de vous rappeler qu'il nous serait toujours agréable de connaître à l'avance la date et la durée probable du séjour des membres de votre Société à Paris.

Naturellement toute personnalité intellectuelle recommandée par vous, même si elle n'appartient pas à votre Société, sera ici la bienvenue.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

Le Directeur

Julien Luchaire m. p.

A válasz magyar szövege:

109/1928.

Igazgató Úr!

A M. Tud. Akadémia köszönettel vette Onnek A. III. C. L. 19. 1927. sz. iratát, amelyben közölte, hogy az Institut I. de C. I. szívesen látja Társaságunknak Párizsban tartózkodó tagjai látogatását.

Igazgató Úr lekötő sorait tudomására hoztam tagtársainknak és nincs kétségem afelől, hogy azok, akiknek módjukban lesz Párisba utazni, élni is fognak a szíves felhatalmazással.

Kénytelen vagyok azonban felemlíteni, hogy azok a gazdasági viszonyok, amelyek az utolsó évtizedben Magyarországon a tudósok munkáját s így az Akadémia tagjainak külföldi tanulmányútjait is megnehezítik, csak ritkán engedik meg azt, hogy magyar tudós és különösen Társaságunk tagja külföldre utazzék.

Méltóztassék tehát ennek tulajdonítani, hogy az Akadémia tagjai csak kivételesen és aránylag nem nagy számban fogják igénybevenni ezt a szíves meghívást.

Fogadja, Igazgató Úr, tiszteletem kifejezését
Budapest, 1928 január 20.

Berzeviczy Albert s. k.,
a M. Tud. Akadémia elnöke.

A válasz eredeti szövege :

Budapest, le 20 janvier 1928.

Monsieur le Directeur,

L'Académie Hongroise prend acte avec reconnaissance de votre lettre C. L. 19. 1927 (A. III.), dans laquelle vous déclarez de vouloir recevoir la visite des membres de l'Académie quand ils viennent à Paris.

J'ai communiqué votre lettre aux membres de notre Académie et je suis persuadé qu'ils ne manqueront pas, à l'occasion, de satisfaire à votre aimable invitation.

Mais je ne peux pas passer sous silence le fait que l'état financier de notre pays a rendu très difficile le travail scientifique et les savants hongrois, en premier lieu les membres de notre Académie ne sont que par exception en état de pouvoir se payer le luxe d'un voyage d'études à l'étranger. Je vous prie donc vouloir attribuer exclusivement à cette circonstance fâcheuse la rareté probable des visites hongroises.

Veuillez agréer, Monsieur le Directeur, l'assurance de ma haute considération.

Albert de Berzeviczy
président de l'Académie Hongroise.

Monsieur

Julien Luchaire
Directeur de l'I. de C. I.

Paris.

XI.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA 1927-RŐL

A Magyar Tud. Akadémia

	Pengő	Pengő
1 Ingatlanok:		
a) az Akadémia palotája, bérháza, könyvtárkészlete és egyéb fel- szerelések értéke	1.500,000.—	
b) a széphalmi birtok a Kazinczy- mauzoleummal	80,000.—	1.580,000.—
2 Értékpapírok:		
a) az Akadémia sajátja	11,274·47	
b) Alapítványok értékpapirjai	133,583·41	144,857·88
3 Adósok, átfutó követelések		5.815·69
4 Készpénzkövetelések folyószámla és takaréketétszámlákon		169,490·38
Összesen		1.900,163·95

Koós Zoltán s. k.

Tartozik

A Magy. Tud. Akadémia veszteség- és

		Pengő	Pengő
	<i>I. Személyi kiadások:</i>		
1	a) Főkönyvtárnok és osztálytitkáruk fizetése; ügyészi, könyvvezetői, mérnöki és orvosi tiszteletdíjak és egyéb személyzeti kiadások	13,498·30	
	b) Nyugdíjak és segélyek	9,960·—	23,458·30
	<i>II. Dologi kiadások:</i>		
2	Az Akadémia épületének fenntartására, javítására fordított költségek	23,925·80	
3	Irodai és egyéb kiadások	1,911·74	
4	Adó	21,769·70	
5	Előre nem látott kiadások	16,545·81	
6	Rendkívüli kiadások:		
	a) Kazinczy-mauzoleum (Széphalmon) s javítása	2,936·79	
	b) Vörösmarty-szoba berendezése	827·56	
	c) Vegyesek	2,499·—	
		6,263·35	70,416·40
	<i>III. Tudományos kiadások:</i>		
7	Akadémiai Értesítő nyomdai költsége	6,847·33	
8	Budapesti Szemle	12,560·—	
9	I. osztály és Bizottságai	24,032·44	
10	II. „ „ „	38,589·82	
11	III. „ „ „	28,690·55	
12	Könyvkiadó Bizottság	5,542·19	
13	Szótári Bizottság	1,728·—	
14	Külön kiadványok	13,911·47	
15	Tudományos társulatok stb. segélye	13,100·—	
16	Könyvtári kiadások	11,256·52	
17	Pályamunkák jutalomdíjai	7,200·—	163,478·32
			257,353·02

Budapest, 1927

A Magyar Tudományos Akadémia

MAGYAR FÖLD-

Koós Zoltán s. k.

Függelék.

Alapítványok és azok kamatai 1927 december 31-én.

I. Alapítványok, melyek készpénzben és értékpapírokból vannak elhelyezve.

	Tőke P	Kamat P
Gróf Andrássy Dénes alapítványa	8·64	
Czintula Mihály alapítványa	1·60	
őzv. Fejes Jánosné alapítványa	—·02	
Fabrizzy Sámuel alapítványa	6,639·04	
Schwarzer Lajos alapítványa	—·93	
Fraknoi Vilmos alapítványa (Akadémiai rész)	8·—	
Fraknoi Vilmos alapítványa	2·35	
Dr. Ortvy Tivadar alapítványa	3·20	
id. Pekár Imre alapítványa	8·—	
Báró Podmaniczky Gézáné alapítványa	8·—	
Udvardi Cherna János alapítványa	—·19	
Feridun ösztöndíj alapítványa	6·06	
Feridun Kiamil Zádé bej hagyománya (Akad. rész)	2·40	
Román Ferenc alapítványa	202·90	
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány	30,777·44	16·18
Chorin Ferenc alapítvány	69,336·75	121·72
Serbán János alapítvány	4,215·—	497·24
Kazinczy Gábor és neje alapítványa	6,543·67	780·46
Unghváry László alapítványa	17,194·64	2,577·71
Hangya alapítványa	1,376·40	
Összesen	136,335·23	3,993·31

II. Alapítványok kizárólag készpénzben elhelyezve.

Wellisch Alfréd alapítvány	1,600·—	460·03
Pesti M. Keresk. Bank gr. Széchenyi István alapítv.	8,000·—	544·49
Kónyi Manó alapítvány	10,000·—	1,583·79
Halmos Izor alapítvány	2,272·86	149·81
Makfalvy Géza alapítvány	80·—	28·11
Jékey László alapítvány	80·—	
Somossy Béla alapítvány	80·—	56·13
Európai áruipodgyász r.-t. «Rákosi Jenő» alapítv.	80·—	36·34
Benedek Sándor alapítvány	400·—	172·—
Szemző István alapítvány	1,393·49	602·75
Kugler Mihály-féle «Rákosi Jenő» alapítvány	80·—	13·53
Nyiregyházi takarékpénztár alapítvány	800·—	98·85
Darányi Ignác alapítvány	1,000·—	26·60
Csernoch János alapítvány	1,500·—	30·98
Értéküket veszített alapítványok kiegészítésére szánt összegek	5,493·43	1,008·88
Összesen	32,859·78	4,312·29
Együtt	169,195·01	8,805·60

Budapest, 1927 december 31.

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

Koós Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

III. A Magyar Tud. Akadémiánál korábban tett alapítványok.

	Korona
Bésán József	80,000·—
Bohács János és neje	99,370·—
Borbély István	49,950·—
Bródy Zsigmond	40,000·—
Bulyovszky Gyula	4,000·—
Bük László	14,000·—
Herceg Czartoriczky	7,472·23
Dóra Szilárd	4,000·—
Duka Tivadar	2,000·—
Edl-Holczer	32,000·—
Egyesült bpesti föv. takarékpénztár	8,000·—
Dr. Etischer Gyula «Goethe-alap»	4,000·—
Első magy. ált. bizt. társ.	22,000·—
Farkas István	4,000·—
Gróf Festetics László	21,000·—
Flór Ferenc és neje	40,000·—
Forster János emlékére Forster Gyula által tett alapítv.	24,000·—
Forster Gyula második alapítványa	30,000·—
Scitovszky János emlékére	31,000·—
Galgóczy Károly	3,260·68
Gorove László és István	22,000·—
Herbert Victor	10,000·—
Hollós László	2,199·24
Dr. Hosszu Nándor	150,000·—
Ipolyi Arnold	26,837·—
Kanizsay Károly	2,800·—
Gróf Karátsonyi Guidó	63,000·—
Kautz Gyula	4,000·—
Koczán Ferenc	28,000·—
Körösy József	8,000·—
Kovács Ferenc	20,023·61
Gróf Kuun Géza	16,747·34
Léderer Béla	10,000·—
Lehr Albert	2,000·—
Lévay Henrik	20,000·—
Lukács Móric	40,000·—
Marczibányi	8,400·—
Gróf Nádasdy Ferenc	10,500·—
Oltványi Pál	2,400·—
Ornody Vilmos	10,000·—
Ordódy István	6,313·52
Ráth György	8,755·20
Rosenberg Alfréd	50,214·—
Rózsay József	8,400·—
Rökk Szilárd	20,000·—
Reguly-alapítvány	5,831·04
Péczei József	10,500·—
Pollák Jakab	12,000·—
Sámuel—Kölber	12,100·—
Schossberger Zsigmond	20,000·—

 Átvitel ... 1.110,073·86

	Korona
Áthozat	1,110.073·86
Schreiber Ignác «Kautz Gyula» emlékalap	10,000·—
Semsey Andor	200,000·—
Székely kivándorlási alap	49,678·93
Szilágyi István	4,000·—
Szilágyi—Ullmann testv.	10,000·—
Szmrecsányi Lajos	10,000·—
Szőnyi Pál	60,000·—
Sztrókay Lujza	10,000·—
Gróf Teleki József	24,000·—
Tomory Anasztáz	20,000·—
Ullmann Imre és testvérei	6,000·—
Vályi Gyula	10,000·—
Vigyázó Sándor	81,930·—
Vitéz-alap	2,100·—
Özv. Voinits Tivadarné	20,000·—
Wahrmann Mór	20,000·—
Báró Wodianer Albert	58,400·—
Összesen	1.696,152·79

A könyvelésért:

Dr. Badics László.

Budapest, 1927 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

*Koós Zoltán s. k.**Kelemen s. k.*

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1927 dec. 31-iki közép- árfolyamok	pengőben
Értékpapírok.		
<i>I. Az Akadémia értékpapirjai :</i>		
K 92.000 n. é. Magyar. földh. int. zlglevél		7·36
K 4.000 n. é. Egyes. bpesti főv. tkp. zlglevél		—·32
K 1.900 n. é. 4% nostr. m. koronajár.		—·15
K 7.000 n. é. 4% m. földteherm. kötv.		—·56
K 200 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. zlglevél		—·02
K 21.000 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. alap. okirat		1·68
K 1.210.000 n. é. 6% m. hadikölcsön		96·80
K 833.200 n. é. 5½%		66·64
K 200.000 n. é. Magyar mezőgazd. szöv. alapítói üzlet rész.		540·—
K 2.400 n. é. Tiszaszab. sorsjegy		—·19
1 magyar, 1 osztrák vöröskereszt sorsj.		—·19
32 drb Pesti hazai I. taktár részvény	230·50	7,876·—
8 drb Első budapesti gőzmalom részvény	43·25	346·—
9 drb Belvárosi tkptár részvény	81·25	731·25
10 drb Magyar Nemzeti Bank részvény	210·75	2,107·50
		11,274·47
<i>II. Az alapítványok értékpapirjai :</i>		
Gróf Andrássy Dénes alapítvány :		
K 108.000 n. é. 4% nostr. m. korona-járadék		8·64
Czintula Mihály alapítvány :		
K 20.000 n. é. 6% m. hadikölcsön		1·60
Özv. Fejes Jánosné alapítvány :		
K 200 n. é. m. földh. int. zlglevél		—·02
Fabriczy Sámuel alapítvány :		
K 4.400 n. é. 4% m. földh. int. zlg.		—·36
K 208.200 n. é. 4% m. földh. int. zlg.		16·66
9 drb Borsod-miskolci gőzmalom rv.	45·90	413·10
3 drb Farbenindustrie részvény M. 1600		5,692·97
2 drb Deutsche Bank részvény M. 120		515·95
Schwarzer Lajos alapítvány :		
K 11.500 4% conv. osztr. járadék		—·92
K 100 4½% osztr. járadék		—·01
Átvitel		17,924·70

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1927 dec. 31-iki közép- árfolyamok	pengőben
Áthozat		17,924·70
Fraknói Vilmos alapítvány:		
K 22.000 n. é. 4% m. földh. zogl. ...		1·76
K 3.400 n. é. 4% m. földh. szab. zogl. ...		—·27
K 4.000 n. é. 4% szab. zogl.		—·32
Fraknói Vilmos akadémiai letét:		
K 100.000 magyar hadikölcsön		8·—
dr. Ortway Tivadar alapítvány:		
K 30.000 földh. int. zogl.		2·40
K 10.000 magyar hadikölcsön		—·80
id. Pekár Imre alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy		8·—
Báró Podmaniczky Gézáne alapítvány:		
K 100.000 5% Angol m. bank járadék- jegy		8·—
Udvardy Cherna János jub. alapítvány:		
K 2.400 m. hadikölcsön		—·19
Feridun ösztöndíj alapítvány:		
K 75.800 n. é. magyar földh. int. zogl. ...		6·06
Feridun alapítv. akadémiai rész:		
K 30.000 m. földh. int. zlglevél		2·40
Román Ferenc alapítvány:		
4 drb Bereg-munkácsi bank rv. à 300 ök		202·90
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány:		
137¼ drb Magyar Nemzeti Bank rv....	210·75	28,925·44
Chorin Ferenc alapítvány:		
329 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	210·75	69,336·75
Serbán János alapítvány:		
20 drb Magyar Nemzeti Bank rv....	210·75	4,215·—
Kazinczy Gábor és neje alapítvány:		
27 drb Magyar Nemzeti Bank rv....	210·75	5,690·25
Unghváry László alapítvány:		
64—11/25 drb Magyar Általános Hitel- bank rv....	91·45	5,893·04
40 drb P. M. Keresk. Bank rv.	127·40	5,096·—
Átvitel... ..		137,322·28

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1927 dec. 31-iki közép- árfolyamok	pengőben
Áthozat... ---		137,322·28
Unghváry László alapítvány:		
8 drb Pesti hazai I. tkp. rv.	230·50	1,844·—
26 drb Rimamurányi rv.	114·10	2,966·60
60 drb Osztrák-magyar államvasút rv.	23·25	1,395·—
Hangya alapítvány:		
Hangya üzletrész... ---		1,330·—
Összesen ... ---		144,857·88

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1927 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

*Koós Zoltán s. k.**Kelemen s. k.*

XII. Néhai Darányi Ignác t. t. alapítványának ügyrendje:

Néhai Darányi Ignác t. t. végrendeletileg 1000 (ezer) pengő alapítványt tett a M. Tud. Akadémia részére és ezt az összeget családjának egyik tagja «a Megboldogultnak életében és holtá után is tanusított sok jóságára való megemlékezéssel» újabb 4000 pengővel kiegészítette.

Az 5000 pengő alapítványi összeg felhasználásának közelebbi módzatait az Akadémia a következőkben állapítja meg.

I. A tőke mint néhai Dr. Darányi Ignác t. t. emlékére tett alapítvány állandó lekötéssel kezelendő a M. Tud. Akadémia vagyonában.

II A tőke jövedelme három évenként használandó felváltakozva a mező- és erdőgazdasági tudományok, illetőleg a gazdaságtörténet körében mindig az előző hat év alatt megjelent, de nagyobb akadémiai jutalomban nem részesült olyan értekezés vagy monográfia jutalmazására, amely tudományos jelentőségénél fogva a jutalomra méltónak mutatkozik.

III. Az Akadémia az előző évi nagygyűlésen hirdeti ki azt, hogy ezt a jutalmat minő évkörben megjelent értekezés jutalmazására melyik évben fogja felhasználni.

IV. A pályázatban résztvesznek az Akadémiához beküldött értekezéseken felül mindazok az értekezések is, amelyekről a bírálóknak tudomásuk van.

A jutalom odaítélése a kiküldött bizottság javaslata alapján a nagygyűlésen egyszerű szótöbbséggel történik.

A Bizottság elnöke abban az évben, amikor a mező- és erdőgazdasági tudományok körében megjelent munka jutalmazásáról van szó, a Nemzetgazdasági Bizottság mindenkor elnöke, tagjai pedig a III. osztály és a Nemzetgazdasági Bizottság két-két tagja. Amikor pedig a gazdaságtörténet körébe vágó munka jutalmazása kerül sorra, a bírálóbizottság tagjaiul kettőt a Nemzetgazdasági Bizottság, kettőt pedig a Történelmi Bizottság küld ki s a bírálóbizottság elnöke a Történelmi Bizottság mindenkor elnöke.

V. Ha a jutalmazott a díj odaítélésének időpontjában már nincs életben, a jutalmat özvegye, ennek nemlétében pedig törvényes leszármazói kapják. Törvényes leszármazók hiányában az összeg az alaptőkéhez csatolandó.

XIII. Ünnepi beszédek.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr üdvözlő beszéde a Magyar Mérnök- és Építészegylet 1927 december 8-án tartott jubiláris közgyűlésén.

Királyi Fenség! Méltóságos Elnök Úr!
Mélyen tisztelt ünnepi Közgyűlés!

Amikor két évvel ezelőtt a Magyar Tudományos Akadémia alapításának centennáriumát ünnepelte, megbízta legszakavatottabb tagjait — mindegyiket a maga tudománykörében — azzal, hogy dolgozza ki és tüntesse fel az Akadémia százéves működését a tudományok szolgálatában. Az Akadémiának a műszaki tudományokra való hatását leírni annak a t. kollégámnak jutott feladatul, kit éppen a mai napon mint kitűnő szónokot és előadót tiszteltünk, s aki ennek a feladatának a nála már megszokott alapossággal és formatökéllyel felelt meg. Az a jelentés feltűntette azt, ami különben Zelovich t. barátom mai előadásából is szembeötlött, hogy az Akadémia megalapítása óta állandóan igyekezett fenntartani és ápolni a kapcsolatot a műszaki tudományokkal, azokat töle telhetőleg előmozdítani és főképen magához csatolni vagy kitüntetni mindazokat, akik a műszaki tudományok előmozdítása körül nálunk a legnagyobb érdemeket szerezték és a legnagyobb sikereket aratták.

Amidőn az Akadémia így járt el, csak nagy alapítójának szellemét követte, mert hiszen tudjuk, hogy gróf Széchenyi Istvánnak nyilvános pályája egész tartama alatt, talán még a politikai problémáknál is erősebben ragadták meg és foglalkoztatták képzeletét, tevékenységét, akaraterejét a nagy technikai problémák: a Tisza-szabályozás, a dunai hajózás, a balatoni hajózás, a Lánchíd. Az Akadémia tehát — ismétlem — nagy alapítója szellemében járt el és jár el, amikor a technikai tudományok iránt folytonos meleg érdeklődést tanusít.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, amely ma 60 éves fennállásának ünnepét üli meg, fontos gyakorlati célok követése mellett egész odaadással szenteli magát a műszaki tudományok érdekeinek is. Azokat hathatósan előbbre vitte és előbbre viszi tanácskozásaival, kutatásaival, előadásaival, pályázataival és főképen nagyértékű könyvkiadó vállalatával. A tudomány szolgálatának köszönhetjük tehát azt az együtt-

érzést, amelynek révén az Akadémia a mai napon megjelent, hogy üdvözlje a jubiláló Egyletet. Az Akadémiát üdvözlésnek kifejezésekor kettős érzelem vezet: egyrészt az elismerés, tisztelet és hála a múltért, másrészt erős bizalom és remény az Egyesület jövő munkássága és felvirágozása iránt.

2. A nemzet tanítója.

Gyulai Pál, a tanár és tudós.

Császár Elemér r. t. beszéde a leányfalusi Gyulai-napon, 1927 szept. 8-án.

Három évtizednél hosszabb irodalmi pályafutásomon nem szerzett nekem megbízás olyan örömet, mint a leányfalusi társadalmi egyesület fölszólítása, hogy mint a M. Tud. Akadémia kiküldöttje a mai napon Gyulai Pálról beszéljek, és épen azon a földön, amelyet ő a legjobban szeretett. Itt, Leányfalunak akkor még köves, göröngyös útjain, kapaszkodott föl Gyulai Pál mindennap, kampós botjára támaszkodva, a Messzelátóhoz, itt gyönyörködött, magasról letekintve, az ezüstösen csillogó Dunában s a messze kéklő hegyek koszorújában, itt borultak az ő szent feje fölé az erdő szeliden bólingató fái — talán ugyanazok a fák, amelyek alatt most mi jártunk. Kit ne ihletne meg itt a *genius loci* — hiszen itt mindenütt, az erdőben és fáiban, a hegyekben és a Duna hullámaiban, Gyulai szelleme él, minden kődarab és minden fűszál az ő emlékét idézi elénk.

Az első fölbuzdulás lelkesedése után mégis csakhamar a kétség lett úrrá a lelken. Ráeszméltem, hogy Gyulairól beszélni könnyű, ha az embernek hosszú órák állnak rendelkezésére, de annál nehezebb, ha egy kis félórára van korlátozva az ideje. Az *egész* Gyulait bemutatni, működésének minden oldalát megvilágítani csak úgy futtában, röpke szavakkal nem is lehet, de egyénisége oly rendkívüli gazdag, hogy még akkor is zavarban vagyunk, ha csak egyik feléről akarjuk megrajzolni. S melyik Gyulait válasszuk? Beszéljünk a *kritikusról*? Egész könyvet kellene szentelni a legnagyobb kritikus méltatásának. Szóljunk a *költőről*? Íveket kellene teleírni, hogy a közönség megismerje igazi valójában ezt a csöndes, de annál mélyebb költői világot. Jellemezzük az *embert*? Szép föladat, hiszen Gyulai egyike volt az utolsó nagy magyaroknak, mindenvonatkozásában eredeti és értékes — de épen ezért külön tanulmányt kíván. Én ezúttal munkásságának azt a felét ragadom meg, amely hozzám, a magyar nemzetnevelés szerény munkásához, Gyulai egykori

tanítványához legjobban illik, s Gyulairól, a *magyar nemzet* legnagyobb *tanítójáról* akarok beszélni.

Mi teszi Gyulait olyan nagygyá a nemzetnevelés terén? Nemcsak az, hogy mindig és mindenütt tanított, szóval és írással egyaránt. Ezt megteszi minden jó tanár. Nem, Gyulai nagysága abban áll, hogy amit ő mondott és írt, az behatolt tanítványai lelkébe, ott megrögződött, mint az ő szellemi tulajdonuk, majd kiáradt onnan a tanítványok tanítványainak lelkébe, s innen megint tovább és újra tovább. A lelkeknek ez a láthatatlan láncolata nem szakadt meg sem térben, sem időben, beletartozik minden művelt magyar ember; amit egy félszázad óta a maga irodalmáról a magyarság tud, az mind, in ultima analysi, Gyulaira megy vissza. Tőle tanultuk mi, tanítványai, közvetlenül, s tőle tanulták Önök a mi közvetítésünkkel. Vajjon, mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, Önök, amikor még látták, vagy két évtizeddel ezelőtt. Gyulait Leányfalu lankáin, s tisztelettel tekintettek a kicsi ősz ember jóságos, derült szemébe: volt-e csak sejtelmük is arról, hogy műveltségük egy részét neki köszönik? Hiszem, hogy most, mikor kitergettem azt a finom szálát, amely Önöket hozzáfűzi Gyulaihoz, mélyebb érzéssel fognak visszaemlékezni Leányfalunak testben legapróbb, de lélekben legnagyobb emberére. Mi, akiknek jó sorsunk megadta, hogy tanítványai lehettünk, ma sem tudunk, tizenhét évvel halála után, erős hálaérzet és mély megindulás nélkül gondolni rá; ragaszkodásunk, tiszteletünk nem vesztett semmit erejéből azóta sem, hogy Gyulai örökre itt hagyott bennünket. Amit régen, ifjúkorunkban, *megéreztünk*, azt most férfisorban *tudjuk*: Gyulai a legértékesebb egyéniség volt mindazok között, akikkel a tudomány kertjében együtt dolgoztunk.

Sőt most már, mikor az évek távola elmosta a szubjektív, zavaró mozzanatokat, s fölül tudunk emelkedni viszonyokon és érdekeken, meg is tudjuk jelölni Gyulai kiválóságának gyökerét, amiből egyéniségének értékes tulajdonságai kihajtottak. Ez az ő *emberi* nagysága. Tudósaink, tanáraink sorában ő volt mint ember, mint karakter a legnagyobb. Tiszta, fényes jellem, a legegyszerűsebb, a legbátrabb, a legőszintébb ember, aki valaha a magyar tudomány terén működött, olyan nemes, olyan önzetlen, annyira ment az emberi gyarlóságoktól, mint senki kivüle. S gyökeresen magyar, nem is típusa, hanem prototípusa a magyarságnak. Ha Emerson példájára meg akarjuk nevezni a sajátosan magyar szellem képviselőit a XIX. század második felében, a korszak két legmagyarabb egyéniségéhez, Aranyhoz, a

magyar költőhöz és Deákhoz, a magyar államférfiúhoz, harmadikul Gyulait, a magyar tanárt, kell soroznunk.

Gyulairól, a tanárról szeretnék képet adni, úgy amint az lelkemben évek sora alatt, az állandó együttlét következtében lerajzolódott. Hű, objektív képet akarok szemük elé állítani, s tudatosan elhallgattatom még ma is eleven szeretetemnek föltörekvő hangjait.

Gyulai megbírja a legtárgyilagosabb beállítást, s épen mert olyan nagyon szerettem Gyulai bácsit — így hívtuk, tanítványai, eleinte csak magunk között, később bizalmasabb viszonyba kerülve vele, szemben is — megengedhetem magamnak azt, hogy a félreértés veszedelme nélkül őszintén beszéljek a legőszintébb emberről.

Gyulai nem tartozott az ú. n. parádés tanárok közé. Nem volt szóközi természet — katedrán meg épen nem. Egyszerűen, minden cicoma nélkül beszélt, ötlet, élc sohasem került ajkára, s amilyen művészien csiszolt, köbe véshetően tiszta volt *írásaiban* a stílusa, olyan keresetlen, hogy ne mondjam mindennapi volt a *beszélt* stílusa. Hangjából is hiányzott az érc és a moduláció. De előadása épen egyszerűségében volt becses. Nemcsak frázis nem csúszott komoly, tartalmas szavai közé, de kép is ritkán: minden mondata súlyos volt, mert valami tényt, megállapítást, igazságot vagy ítéletet közölt. Minden szavát érdemes volt nemcsak meghallgatni, hanem meg is tanulni, s aki magáévá tette az előadásain hallott igéket, az igen sok ismeret-anyagot gyűjtött magába — eleven szellemi tőkét, amelyet kitűnően gyümölcsöztethetett tanári pályáján.

Es mégsem ebben állott Gyulainak mint tanárnak igazi jelentősége és hatása. Az a Gyulai, akit mi, idősebb nemzedék, mesterünknek tisztelünk, nem annyira a katedrán ülő s a hét meghatározott óráin jegyzeteiből prelegáló Gyulai volt, hanem az a tanár, aki leszállva a katedráról elvegyült közénk, aki fölkeresett a dolgozó helyiségünkben, elkísértette magát velünk haza, a Franklin-társulatba, az Akadémia. vagy a hónap első szerdáján, az egyetemről a Kisfaludy-Társaság üléseire sietve, beültetett magához egy konflisba. s aki vendégül látott magánál egy-egy ebédre a fővárosi lakásán vagy egész napra itt, leányfalusi nyaralójában. A szemináriumban, a dolgozó szobájában, az utcán, a kertben, az erdőben tanított igazán bennünket, fesztelen beszélgetés vagy épen vitatkozás során — legtöbb tanártársával szemben. Gyulai nagyon szerette, ha ellent mondtunk neki, persze csak akkor vette jó néven az ellenmondást, ha okosan mondtunk ellen.

Megtanított bennünket a két legnehezebb dologra: *érteni* és *érezni*. Megérezni azt az igazi költői erőt, amely az irodalmunk egyes alkotásait remekművekké avatja, s megérezni azokat a finom szépségeket, amelyekben költőiségük határozódik; megérteni egy-egy műalkotást, fölismerve azt a kapcsolatot, amely a művet a teremtő lélekkel összefűzi: ezt minden magyar tanár, aki ma 40 és 80 év között a Duna két partján él Dévénytől Orsováig, Fiumétől Uzsokig — Gyulaitól tanulta. S tőle kaptuk irodalmi ízlésünket is. Azokat az írókat szeretjük ma is, hazaiakat és külföldieket, akiket ő szeretett, azoktól idegenkedünk, akikért ő sem tudott lelkesedni. Elmondhatom nyugodt lelkiismerettel, hogy szellemi világom kiformálásában nincs férfi, akinek olyan nagy része volt mint Gyulainak — s ezt elmondhatnák velem együtt igen sokan.

Kedélyéletünkre is igen nagy hatást tett Gyulai. Hallgatóit közel engedte szívéhez s megajándékozta annak kincseivel. Amikor én a keze alá kerültem, már régen elismert vezére volt az irodalmi életnek, s mi mégis olyan bizalmasan közeledtünk hozzá, mintha nem is tanárunk, hanem valamilyen öreg barátunk lett volna. Viselkedésünkön megérzett, hogy a legnagyobb tisztelettel vagyunk iránta, de tiszteletünk nem az a köteles, hideg tisztességsadás volt, amellyel a hallgató tartozik tanárának, volt benne valami közvetlenség, melegség — mert csak egyik gyökere eredt az értelemből, a másik a szívbe nyúlt le. Egyébként is valami egészen sajátos volt a viszonyunk Gyulai bácsival, elsősorban azért, mert érintkezésünknek legjellemzőbb vonása az őszinteség volt. Ő nagyobb uraknak is megmondta szemükbe a véleményét, előttünk sem hallgatta el, mit gondol rólunk és munkásságunkról, a mi részünkről meg teljesen hiányzott a hízelkedés, a kedveskedni akarás — vagy nevezük igazi nevén: a stréberség. Hiába is lett volna. Gyulainak nem lehetett hízelegni — lesült volna szégyenünkben arcunkról a bőr, — a stréberektől meg ő fordult el az erősek egészséges ösztönével. Egyszerű és természetes volt tehát a méltóságos tanár úr és a t. c. filozopterek viszonya, ösztönszerűen úgy adtuk magunkat professzorunknak, amint voltunk, de ő is egészen odaadta magát nekünk, beláthattunk szívébe, elméjébe. Talán szabad ez alkalommal, mikor Gyulai emlékének áldozunk, a dicsőség egy sugarát magunkra is vetnünk: mi, zsenge ifjú létünkre is, fölismertük Gyulai nagy szellemét, elméjének fényét, szívének nemességét, és érc-érenél keményebb karakterét; tudtuk, milyen kincse a magyar

közéletnek Gyulai Pál — s már akkor büszkék voltunk, hogy Gyulai a mi tanárunk, a mi pártfogónk. Ez az érzés nem veszett ki azóta sem szívünkéből, mindannyian ma is büszkén valljuk magunkat Gyulai tanítványainak. Sőt azt hiszem, Gyulai minden tanítványa úgy van, mint én: hogyha képzeletem időnként visszaszáll a múltba, s vagy három évtizedet keresztülszökkenve, egyetemi pályámra térnek gondolataim: mindig Gyulai alakja elevenedik meg először előttem, s azokra az órákra emlékszem vissza legszívesebben, amelyeket az ő társaságában töltöttem, kivált itt, Leányfalun. Valóban Gyulai nemcsak tanított és tudományt terjesztett, ő azonkívül jóságot vetett és szeretetet aratott — innen van, hogy minden magyar professzor között neki volt a leghálásabb, legemlékezőbb hallgatósága. Hozzá még sirjában is hívek tanítványai.

De az egyetemi katedra nemcsak ismeretek közlésére kötelezi a tanárt. Van az egyetemi professzornak egy sokkal nehezebb, de sokkal szebb hivatása is: meg kell tanítania a hallgatóságát tudományosan dolgozni, fölébresztteni a fiatal lélekben először a tudós hajlamot, azután megadni a készséget, hogy a tudomány hasznos munkása legyen. De tudományos hajlamot csak az ébreszthet, akiben magában is megvan, tudományosan dolgozni csak az taníthat meg másokat, aki maga is tud. Az igazi egyetemi tanár mindig tudós is, s csak annak a professzornak van nevelő hatása és tudományos jelentősége, aki a maga tudományában önálló, eredeti, akinek van módszere, vannak gondolatai és szempontjai. Mi a jelentősége tehát Gyulainak mint tudósnek? Olyan idegenszerűnek érzem Gyulai neve mellett a «tudós» jelzőt! Hallatára a legtöbb ember gondolatában az elvontság, a szárazság, az élettől való elvonatkozás képzele támad föl, Gyulai pedig írásaiban maga volt az élet, a temperamentum, a harc. Lehet-e azt mondani róla, hogy «tudós» volt? Úgy, amint a német fogja föl a «Gelehrter» szót, alig. Tudományos forráskutatásokat nem végzett, nagyszabású összefoglaló, rendszerező munkát nem írt. Francia terminussal «critique»-nek nevezhetnők őt; tudvalevőleg «le critique» nemcsak kritikust jelent, hanem olyan esztétikust is, aki művészeti alkotások és remekek méltatásával foglalkozik. Ez volt Gyulai igazi eleme is: műalkotások fejtegetése és bírálata. Irodalomtörténetünk atyjával, a gyűjtő, összefoglaló, rendszerező Toldy Ferenczel szemben, elemző és értékelő lélek volt, az elemzésben és értékelésben rejlett ereje, ez volt az, amiben minden magyar irodalomtörténetírónál, elődeinél,

utódainál egyaránt nagyobb volt. Toldy is értékelt, de mivel nem volt biztos ítélete és kiművelt ízlése, s mivel nagyon elfogultan állott szemben mind a régibb, mind az újabb irodalom jelenségeivel, értékelései nem mindig megbízhatók, sok közöttük a téves vagy épen az igazsággal homlok-egyenest ellenkező. Gyulai, még mielőtt egy német elme világgá röpítette az «Umwertung der Werte» jelszavát, valóban átértékelte a magyar irodalom jelenségeit: az egyes művek és írói egyéniségek művészi elemzése alapján mind-egyiknek megállapította igazi értékét és kijelölte helyüket az irodalom fejlődésében. Amihez remek tanulmányaiban hozzányúlt, azt maradandóan elintézte, ami véleményt mondott íróról és műalkotásról, azt ércebe lehetett volna vésni, az századoknak szól — az bizonyos, hogy már a harmadik nemzedék tudománya belőle táplálkozik. Tudományos eredmény-e ez? Az a legteljesebb mértékben, s Gyulai munkásságának jelentősége a magyar irodalomtörténetnek, mint tudománynak fejlődésében, korszakos. Az irodalomtörténet ugyanis neve szerint történelmi tudomány, lényegében azonban éppannyira axiológiai is, egyik legfontosabb hivatása az értékelés — már pedig a magyar irodalomtörténetnek marandó értékítéletei javarészből Gyulaitól valók.

Ez Gyulainak a tudósnak egyik nagy érdeme. Van azonban irodalomtörténeti munkásságának egy másik eredménye is. Gyulai megérezte, hogy az irodalomtörténet, fejlődése magasabb fokán, éppannyira művészet, mint tudomány, s csak a művészi előadás az, ami a száraz, s pusztán a szakembernek szóló tudományt az egész nemzet számára hozzáférhetővé, nemzeti kincsé s egyben nemzeti disciplinává teszi. S volt ereje ezt a talán öntudatossá nem is vált fölfogását gyakorlatban megvalósítani: az ő irodalomtörténeti munkásságában a szép szinte egyenrangú elv az igazzal, művei nemcsak okulásnak, hanem gyönyörűségnek is forrásai. De ennek köszöni Gyulai, hogy művei ma is nemcsak az irodalomtörténeti tanítás és irodalomtörténeti alkotás nélkülözhetetlen eszközei, hanem a művelt közönség kezén is forognak, annak kedves olvasmányai. Ezek a művek élnek ma, alkotójuk halála után is, s fognak élni a messze jövőben, élteti őket eleven erejük, nagy tudományos és művészi értékük.

De ha Gyulai hű és hálás tanítványaira gondolkodok, akik ma is őrzik szívében mesterük emlékét, és végigtekintek ezen a szép ünneplő gyülekezeten, akkor úgy érzem, hogy Gyulainak nemcsak művei élnek, hanem él szelleme,

él ő maga is. Mindenki addig él, amíg emlékeznek rá, s akkor hal meg, amikor elfelejtik. Íme, mennyien vagyunk itt együtt e teremben, akik kegyelettel gondolunk reá, egyik a jó öreg úrra, a másik a legnagyobb magyar tanítóra, a harmadik a ragyogó tollú essayistára, az egyik szeretettel, a másik hálával, a harmadik csodálattal — egyre megy, milyen alakban idézzük magunk elé és milyen érzéssel, a fontos az, hogy minél többen foglalkozzék elménk és szívünk Gyulaival, mert minden gondolat, mely feléje száll, minden érzés, amelyet bennünk fölkelet, tovább élteti ezt a nagy szeilemet, Leányfalu büszkeségét, Gyulai Pált.

XIV. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét l. Akad. Ért. XXXVIII. k. 438. f. 241—242. l.)

Aldásy Antal: Zsigmond király és Spanyolország. 127 l. Ára 5 P.

Décsi Lajos: Gróf Apponyi Sándor emlékezete. (Emlékbeszédek XX. k. 3. sz.) Ára 1 P.

Fröhlich Izidor: Vizsgálatok igen vékony rétegben porlasztva kormozott üvegfelületekről szétterülő fénysugarak polározásáról. 96 l. + 8 tábla. Ára 15 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXIX. évf. 1. f. (1928. 133 l.)

Hekler Antal: A M. Tud. Akadémia és a művészettörténet. 181. Ára 1 P.

Illés József: Hajnik Imre és a magyar jogtörténet. Ért. a Filozófiai és Társadalomtudományok köréből. III. k. 2. f. 20 l. Ára 1 P.

Irodalomtörténeti Közlemények XXXVII. évf. 1—2. f. 159 l. Ára 4 P.

Kazinczy Ferenc Levelezésének XXII. k. (Kazinczy Ferenc Összes Művei. III. osztály. Levelezés.) 1—XX + 1—555 l. Ára 15 P.

Navratil Ákos: Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban. (Értekezések a Filozófiai és Társadalomtudományok köréből.) III. k. 3. sz. 56 l. Ára 2 P.

Pinzger Ferenc S. J.: Hell Miksa Emlékezete. II. rész Hell Levelezése. I—IV + 235 + 22 l. Ára 9 P.

Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes 1927. évf. 3—4. f. 209—420. l.

Schaffer Károly: Moravesik Ernő Emil Emlékezete. Emlékbeszédek XX. k. 4. sz. 14 l. Ára 0·80 P.

Szabolcska Mihály: Őseim Nyomán. Költemények. 107 l. Ára 3 P.

Szily Kálmán: Földnyomás és Kohézió. Matematikai és Természettudományi Közlemények XXXVI. k. 3. sz. 49 l. Ára 4 P.

Teleszky János: A magyar állam pénzügyei a háború alatt. 428 l. Ára 15 P.

Varga Béla: A subsistentia fajai. (Értekezések a Filozófiai és Társadalomtudományok köréből.) III. k. 4. sz. 80 l. Ára 2·50 P.

XV. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és alapítványok folytatólagos jegyzéke.

(Lásd Akad. Ért. XXXVIII. k. 438. f. 242. l.)

I. Alapítványok:

Győr sz. kir. város az elértéktelenedett alapítványok tőkéjének kiegészítésére (harmadik részlet)	800 P
Kazinczy Gábor alapítványának kiegészítéseül	1000 „

II. Adományok:

N. N. visszaajándékozott tiszteletdíj	640 P
Franklin Társulat	1600 „
Budapest Székesfőváros Tanácsa természettudományi jutalom-tétel céljára	1000 „
Vári Rezső visszaajándékozott tiszteletdíj	120 „
Csanád-Arad-Torontál vm. adománya	500 „
N. N. el nem fogadott tiszteletdíj és székhelyfoglalójának nyomdai költsége	720 „
N. N. fel nem vett tiszteletdíj	400 „
Carnegie-Békealapítvány a világháború gazdasági és társadalmi történetének magyar sorozata II. kötetére (nyomdai költségek és írói tiszteletdíjra) 500 dollár	2850 „
N. N. a Darányi-alapítvány 1928. évi kamata gyanánt	240 „

XVI. NEKROLÓG.

Gróf Mailáth József ig. tag beszéde Gróf Dessewffy Aurél ig. tag ravatalánál 1928 március 30-án.

A régi Magyarországnak, az úgynevezett konzervatív korszaknak, ennek a nem tulságosan dicsért, sőt némelykor igazságtalan gáncsok kitett korszaknak egyik utolsó érdekes oszlopa dőlt ki *Dessewffy Aurél* személyében. A megboldogult atyja, Dessewffy Emőke gróf, alapította több rokonzású és szellemű társával a Magyar Földhitelintézetet, amelyet a megboldogult 44 éven keresztül a legnagyobb odaadással, szeretettel, ragaszkodással, szakértelemmel és erelménnyel vezetett, sőt hazánk egyik leggyászosabb korszakában, amidőn minden régi intézményünket fenekestül akarták a minden régi jónak és szépnek ellenségei felforgatni, megsemmisíteni — akkor az Ő erélyének, előrelátásának és éberségének köszönhetjük mi mindnyájan, akik a Magyar Földhitelintézet fennmaradásán fáradoztunk, hogy ezt a törekvéseinket siker koronázta. A megboldogult az utolsó pillanatig sem akart megválni ettől a munkakörből és csak akkor mondott le — mikor egészsége már annyira megrendült hogy az Ő szigorú felfogása és nagy kötelesség-érzete szerint már nem felelhetett meg feladatának azzal a szeretettel és azzal a gondossággal, amelyet Ő elengedhetetlennek tartott az intézet érdekében.

Nagy megnyugvására és örömeire szolgált neki a halálát rövid napokkal megelőző időben, hogy a helyébe fia — hagyományainak és nevének folytatója lépett.

De nemcsak a Magyar Földhitelintézet, az egész ország nagyon sokat veszített Dessewffy Aurél gróf elhunytával.

Hisz ő hosszú közeleti pályája alatt közjogi méltóságokat is viselt. Ő zászlós ur volt, még Nagymagyarországnak utolsó kinevezett országbírója, a régi Főrendiháznak négy évig, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek 20 évig és a Széchenyi István által alapított Tiszavölgyi Társulatnak is 5 évig volt elnöke. Kilenc évig volt képviselő és nem volt az a közgazdasági, különösen mezőgazdasági kérdés, — miután ő jeles gazda is volt — mely őt ne érdekelte volna és amelyet munkakörébe ne vont volna be.

A Magyar Tudományos Akadémia legidősebb igazgatósági tagját vesztette el benne és itt az Akadémia megbízásából kegyelettel emlékezem meg róla, ki még betegsége alatt is érdeklődött a tudományok iránt.

A legmagasabb közjogi méltóságokat viselte ugyan, de lelke, egyénisége a magyar földből nőtt ki. Nem volt az agráréletnek olyan nyilvánulása, melyben ne láttuk volna az ő vezető szellemét.

Hogyan jellemezzük Őt legjobban? Őbenne a hagyomány és a haladás szelleme élt. A *hagyomány*, amely formálja a nemzetek jellemét és hitét, a *haladás*, mely vezeti őket a változó idők nehézségei között.

Bennünket, akiket Ő elhagyott, vigasztaljon az a tudat, hogy élete követésre fog találni és buzdításul fog szolgálni, hogy a hazánkat ért megpróbáltatásokkal nagyobb lélek-erővel, türelemmel és Isten akaratában való nagyobb megnyugvással fogunk szembenézhetni. Nyugodjék a nagy Halott békében és legyen emléke mindenha áldott!

XVII. Az Akadémiának a kiváló elemi iskolai tanítók részére kiadott jutalmát kapták:

- 1926-ban *Krug Lajos* soproni ág. h. ev. igazgató és
Szirbek József székesfehérvári községi elemi isk.
felügyelő igazgató;
- 1927-ben *Hanuszik Antal* ózdi igazgató-tanító és
Szieberth Róbert, a pécsi népiskoláknál munkálkodó
felügyelő igazgató;
- 1928-ban *Gál István* rinyaszentkirályi elemi iskolai igazgató-
tanító és
Kemenes Bálint szombathelyi községi elemi isk.
tanító.
-

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Die inneren Mitglieder der Akademie	1
- II. Erinnerungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anlässlich der 500-Jahreswende der Geburt Bonfinis in der am 19-ten Dezember 1927 gehaltenen Gesamtsitzung	5
III. Eröffnungs- und Begrüßungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy in der Sitzung des Ungarischen Nationalkomitees für internationale wissenschaftliche Zusammenarbeit am 13-ten April 1928. (Anlässlich der Gedenkrede des ausw. Mitglieds E. Denison Ross über Alexander Körösi Csoma	7
IV. Die Tätigkeit der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in 1927 :	
a) Die in 1927 gehaltenen Sitzungen	11
b) Bericht über den Zustand der Bibliothek der Akademie in 1927	14
V. Die Toten der Akademie	27
VI. Auszüge aus den in den Klassen- und Gesamtsitzungen vorgetragenen Abhandlungen :	
1. Die Vorlesung des Präsidenten Albert von Berzeviczy über die Antezedenzen des Oktober-Diploms, in der Sitzung der II. Klasse am 5. März 1928	27
2. Baron Julius Forster Dir. und Ehrenmitglied: Die Ungarische Akademie der Wissenschaften und der Schutz der Kunstdenkmäler. (Auszug aus dem Zentenarvortrag in der Gesamtsitzung am 26. März 1928)	29
3. Anton Klemm korr. M.: Die Theorie der Satzlehre (17. Nov. 1927)	34
4. Alexius 'Sigmond legt die englische Ausgabe seines Werkes über Alkalinische Erden vor	42
VII. Ausschussberichte :	
1. Bericht über den Grossen Preis und den Marczibányi-Preis (III. Klasse, physikalische und chemische Werke)	43
2. Bericht über die Zuerkennung der Zinsen der Franz Chorin-Stiftung vom Jahre 1927	49
3. Bericht über die Verwendung der Zinsen der Baron Sigmond Kornfeld-Stiftung vom Jahre 1927	54
4. Bericht über den Vojnits-Preis	56
5. Bericht über den Emanuel Kónyi-Preis	65
6. Bericht über die Preisschrift des Univ.-prof.-s Ladislaus Buza «Die Rechtslage der Minderheiten»	69
7. Bericht über den Preis für Kriegsgeschichte (Die Beschreibung der am 3. August 1708 stattgefundenen Schlacht bei Trencsén)	72
8. Bericht über die Zuerkennung der Maurus Wahrmann-Medaille	76

VIII. Neuer Briefwechsel im Interesse der freien Verbreitung der in die abgetrennten Gebiete nicht einföhrbaren ungarischen Drucksachen	79
IX. Zusammenstellung der Arbeit des ungarischen Nationalkomitees der Cooperation Intellectuelle im Jahre 1927	83
X. Die Einladung des Institut Int. de C. I. an die Mitglieder der Akademie	86
XI. Kassenbericht der Ungarischen Akademie der Wissenschaften von 1927	89
XII. Geschäftsordnung der Ignaz Darányi-Stiftung	100
XIII. Festreden :	
1. Rede des Präsidenten Albert von Berzeviczy bei Anlass der jubilaren Generalversammlung des Ungar. Ingenieur- und Baumeistervers eins	101
2. Die Festrede des o. M. Elemér Császár anlässlich der Gedenkfeier Paul Gyulais	102
XIV. Neuasgaben der Ung. Akademie der Wissenschaften	108
XV. Stiftungen und Schenkungen an die Ung. Akad- der Wissenschaften	108
XVI. Nekrolog :	
Rede des Dir. M. Graf Josef Mailáth an der Bahre des Dir. M. Graf Aurél Dessewffy am 30. März 1928	109
XVII. Liste der von der Akademie mit dem Wodianer-Preis ausgezeichneten Volksschullehrer in den Jahren 1926—1928	110
XVIII. Deutsches Inhaltverzeichnis	111
XIX. Französisches Inhaltverzeichnis	113
XX. Englisches Inhaltverzeichnis	115
XXI. Bericht über die Wahlen der Akademie	117

SOMMAIRE.

	Page
I. Les membres internes de l'Académie	1
II. Discours commémoratif, prononcé par M. A. de Berzeviczy, Président de l'Académie Hongroise à l'occasion du Ve centenaire de la naissance de Bonfinius (séance plénière du 19 déc. 1927)	5
III. Discours de salutation prononcé par M. A. de Berzeviczy Président de l'Académie, à l'ouverture d'une session de la Commission Nationale Hongroise de C. I. le 13 avril 1928 (à l'occasion de la conférence commémorative de M. E. Denison Ross, membre à titre étranger, sur A. Csoma de Kőrös)	7
IV. Travaux de l'Académie Hongroise en 1927:	
a) Séances tenues en 1927	11
b) Rapport sur l'état de la Bibliothèque en 1927	14
V. Nécrologie de l'année 1927	27
VI. Extraits des conférences présentées dans les séances plénières et dans les séances de classe:	
1. A. de Berzeviczy: Les antécédents du Diplôme d'octobre (séance de la 2 ^e classe, tenue le 5 mars 1928)	27
2. Extrait de la conférence centenaire du Baron Gy. de Forster: L'Académie Hongroise et la conservation des monuments artistiques (séance plénière du 16 mars 1928)	29
3. A. Klemm, m. c.: Théorie de la syntaxe (extrait de son discours de réception, prononcé le nov. 1927)	34
4. E. 'Sigmond présente l'édition anglaise de son ouvrage sur les sodiques	42
VII. Rapports des commissions:	
1. Rapport sur le Grand-prix et le prix-accessoire Marczibányi (3 ^e classe, travaux de sciences naturelles et de chimie)	43
2. Rapport sur l'administration de la fondation Fr. Chorin	49
3. Rapport sur l'emploi des intérêts annuels de la fondation fait par le baron S. de Kornfeld (sur l'ouvrage de M. A. Vig: Histoire de l'enseignement industriel en Hongrie au 19 ^e siècle)	54
4. Rapport sur le prix Vojnits	56
5. Rapport sur le prix M. Kónyi	65
6. Rapport sur l'ouvrage de M. L. Buza: La situation juridique des minorités	69
7. Rapport sur le prix pour l'histoire des guerres (Description de la bataille de Trencsén livrée le 3 août 1708)	72
8. Rapport sur le prix Maurice Wahrmann	76
VIII. Nouvelle correspondance au sujet des imprimés hongrois cons- fiques, pour avoir la possibilité de leur libre diffusion	79

	Page
IX. Rapport sur les travaux de la Commission Nationale Hongroise de C. I.	83
X. L'invitation de l'Institut international de C. I. envoyée aux membres de l'Académie	86
XI. L'état financier de l'Académie en 1927	89
XII. Les statuts de la fondation Darányi	100
XIII. Discours solennels :	
1. Discours prononcé par M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie dans la séance jubilaire de l'Association des Architectes Hongrois	101
2. Discours commémoratif de M. E. Császár m. o. sur Paul Gyulai (Le mentor de la nation)	102
XIV. Publications récentes de l'Académie (v. Ak. Ért. 1927, p. 241—2)	108
XV. Dons et fondations	108
XVI. Necrologie :	
Oraison funèbre sur le comte A. Dessewffy, prononcé par le comte J. de Mailáth, membre du bureau, le 30 mars 1928	109
XVII. Les instituteurs récompensés de l'Académie, au cours des années 1926—8	110
XVIII. Traduction allemande du sommaire	111
XIX. Traduction française du sommaire	113
XX. Traduction anglaise du sommaire	115
XXI. Rapport sur les élections académiques.	117

CONTENTS.

	Page
I. Internal Members of the Academy	1
II. Pres. Albert de Berzeviczy's address at the General meeting held to commemorate the 500th anniversary of the birthday of Bonfinius, on December 19th 1927	5
III. Opening and welcoming address held by Pres. Albert de Berzeviczy at the meeting of the Hungarian National Committee of International Intellectual Cooperation, on the occasion of Sir E. Denison Ross's lecture on Kőrösi Csoma Sándor's Memory, delivered on 13th April 1928	7
IV. The activities of the Academy in 1927:	
a) Meetings held in 1927	11
b) Library Report of 1927	14
V. Obituary for 1927	27
VI. Excerpts from treatises introduced at Sectional or General Meetings:	
1. Lecture given by Pres. Albert de Berzeviczy on the meeting of Section II. on March 5th 1928 on »The Antecedents of the October Diploma»	27
2. Hon. Mem. Baron Julius Forster: Synopsis of centennial lecture on »The Hungarian Academy of Science and the Protection of Monumental Works of Art» delivered at the General Meeting on March 26th 1928	29
3. Corr. Mem. Anton Klemm: »The Theory of Syntax» excerpt of his address of inauguration on Nov. 17th 1927	34
4. Prof. Alex de 'Sigmund, introducing the English translation of his work on »Alkali Soil»	42
VII. Committee Reports:	
1. Report on the Grand Prize and the Marczibányi Prize (Section III. works on Physics and Chemistry)	43
2. Report on awarding the interests of the »Francis Chorin» Endowment 1928	49
3. Report on the application of the interests for 1927 of the »Sigismund de Kornfeld» Endowment on »History of Industrial Education in Hungary during the Last Century», the work of Albert Vig, Secretary of State in Retirement, Headmaster of Industrial Education	54
4. Report on the »Vojnits» Prize	56
5. Report on the »Emanuel Kónyi» Prize	65
6. Report on the treatise by Prof. Leslie Buza Professor of Szeged Univ., entitled »The Legal Status of the Minorities &c»	69

	Page
7. Report on the prize for War-History «Description of the Battle of Trencsén on August 3rd 1708»	72
8. Report referring to the awarding of the «Maurice Wahrmann» Medal	76
VIII. Further exchange of letters in the matter of forwarding Hungarian publications to the dismembered parts of the country	79
IX. Statement on the work of the Hungarian National Committee delegated to further International intellectual cooperation (1927)	83
X. Invitation of the Institut International de Cooperation Intellectuelle to members of the Hungarian Academy of Science	86
XI. Financial Report of the Hungarian Academy for 1927	89
XII. Adenda of the «Ignatius Darányi» endowment	100
XIII. Festival addresses:	
1. Pres. Albert de Berzeviczy's speech at the Jubilar-Meeting of the Association of Hungarian Engineers and Architects	101
2. Ord. Mem. Elmer Császár's festival address at the Paul Gyulai Memorial Festival, («The Teacher of the Nation»)	102
XIV. Recent publications of the Hungarian Academy (vide pages 241—2 of our last years's Records)	108
XV. Endowments and donations	108
XVI. Necrology:	
delivered by Count Joseph Mailáth at the catafalque of Count Aurel Dessewffy on March 30th 1928	109
XVII. Teachers having received the award of the Hungarian Academy in 1926—1928	110
XVIII. List of contents in German	111
XIX. List of contents in French	113
XX. List of contents in English	115
XXI. Report on the elections of the Academy	117

XXI Jelentés az akadémiai választásokról.

Az 1928. május 18-án tartott nagygyűlési összes ülésen, illetőleg az e napon tartott elegyes ülésen megválasztottak:

Elnöknek: Berzeviczy Albert ig. és t. t. 46 szóval, egyhangulag.

Másodelnöknek: Vargha Gyula t. t. egyhangulag.

Az I. osztályba:

Osztályelnöknek: Némethy Géza r. t. egyhangulag.

Rendes tagoknak a B) alosztályba:

Szinnyei Ferenc l. t. Pintér Jenő l. t.

Külső tagoknak:

Bolte János berlini egyet. tanár, az ethnologia művelője,
Rozwadowski János a lengyel tud. akad. elnöke, indo-
germanista.

A II. osztályba:

Osztályelnöknek: Csánki Dezső ig. és r. t. egyhangulag.

Tiszteleti tagnak: Gróf Bethlen István államférfi.

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Kornis Gyula l. t.

Levelező tagnak:

Tomcsányi Móríc egyet. tanár, a közigazgatási jog
művelője,

Vinkler János egyet. tanár, jogtud. író.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Hajnal István történetíró,

Fögel József egyet. tanár, történetíró.

Külső tagnak:

Zdziechowsky Marian vilnai egyet. tan., történetíró és
filozofus.

A III. osztályba:

Osztályelnöknek: Horváth Géza r. t. egyhangulag.

Tiszteleti tagnak: Ilosvay Lajos ig. és r. t.

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Zelovich Kornél l. t.

Levelező tagnak:

Császár Elemér egyet. magántanár, fizikus.

Rendes tagnak a B) alosztályba:

Dégen Árpád l. t. B. Nopcsa Ferenc l. t.

Levelező tagnak:

Orsós Ferenc egyet. tanár, orvostud. író.

Külső tagnak:

Hissink Jakab holland. Talajtani Intézet, a talajtudományok művelője,

Hugo de Vries amsterdami egyet. tan., biológus,

Aimo Kaarlo Cajander, a helsinki egyetemen az erdőművelés tanára,

Lionel William Lyde, a londoni egyetemen a földrajz tanára.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXIX. KÖTET.

1928 június—július

5—7. FÜZET.

I. A M. Tud. Akadémia LXXXVIII. ünnepélyes közülése.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr
megnyitó beszéde:

A háború és a békekötés hatása tudományra
és irodalomra.

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Nemsokára tíz éve lesz, hogy a gyászos emlékü világ-háború kockája a mi vesztünkre eldőlt s a hadműveletek megszűntek, helyet adván úgynevezett béketárgyalásoknak, melyeknek hatalomszóval ránkparancsolt eredménye azután megpecsételte sorsunkat.

Ez a tíz év talán elegendő történelmi távolság arra, hogy szemügyre venni és megállapítani tudjuk azt a hatást, melyet a háború és a békekötés az európai tudomány és irodalom, általán a szellemi élet állapotára gyakorolt.

Szándékos és éles megkülönböztetést tesztek a háború és a békekötés hatása között, mert ez a különbség nemcsak a szellemi élet terén, hanem a politikai és erkölcsi hatás tekintetében is szembeötlő.

A háború, mióta a világ áll, mindig az erőszak s a felszított szenvedélyek uralmát jelentette s ennek megfelelően szedte áldozatait és vitte végbe rombolásait. Azonban a legutóbbi világháború idejéig legalább az újabb korban s a művelt nemzetek összeütközéseiben a békekötést mondhatni megegyezészerűen mindig oly feladatnak tekintették, mely ugyan nem foszthatja meg a győztest győzelme gyümölcseitől s nem mentesítheti a legyőzöttet veresége következményeitől, de mégis mindig legalább bizonyos határig helyt ad a megegyezésnek s oly állapotokat igyekszik teremteni, melyek a háborútól megzavart béke tartós és szilárd helyreállítását biztosítják.

A művelt nemzetek történetében ezúttal először történt meg az, hogy annak a csalfa tételnek fölállításával, mintha

a legyőzöttek a háború kizárólagos előidézői lettek volna, ők megfosztattak a békekötésnél a szerződő fél minden jogaitól, meg sem kérdeztettek, ki sem hallgattattak, hanem védtelen állapotukban kényszerítették olyan megállapodások elfogadására, melyeket minden mérséklet, államférfiúi előrelátás, minden előzőleg pontozatokba foglalt békeprogramm megtagadásával csupán a gyűlölet, bosszú és határtalan birtokvágy sugalmaztak s melyeknek igazolására a rágalom, a történethamisítás és a tényleges állapotok teljes semmibevétele szolgáltatták az alapot.

Igy történhetett meg azután, hogy a békekötés az európai emberiség sorsán sokkal többet rontott, mint a háború. Mert a fegyver letevésével az erőszak uralma szükségkép megszűnik; de ha az, amit békének neveznek, nyilvánvaló igazságtalanságokat szentesít, megbontja a nemzetek együttélésének összes természetes alapjait, a nemzetek fölszabadítása címén olyan elnyomásnak és jogfosztásnak nyit utat, aminőre a háború előtt példa nem volt, a győzelem véletlenére egyes államok fennhatóságát s más államok rabságát építi fel, ez nemcsak a valódi békét, a háború sebeinek gyógyulását teszi lehetetlenné, hanem meglazít minden erkölcsi köteleket s a jogba, igazságba vetett hitet is.

Ez a rettentő, a békekötés által fokozott, állandósított hatása a lezajlott háborúnak mutatkozik európai szellemi életünk képén is.

A tudomány és irodalom, melyekről itt tüzetesebben szólni akarok, mindig sokat veszítenek a háborúk következtében, különösen az oly hosszú, vérengző és pusztító hadjárat által, minő a legutóbbi világháború volt.

Az elesettek és munkaképtelenné váltak között mindig vannak nagy számmal szellemi munkások is, a tudomány és az irodalom a maga munkaszervezetében és működésében mindig megérzi a háborúnak nemcsak egyidejű, hanem utólagos hatását is. Az egymással harcban álló nemzetek között a harc ideje alatt minden szellemi együttműködés, még a szellemi érintkezés is megszűnik s gondoljunk csak arra a káros hatásra, melyet az érintkezések e megszakadása az irodalmi termékek, a tudományos munkaeredmények kicserélése terén előidézik és az általános elszegényedésre, mely a szellemi munkát is megbénítja.

Éppen ezért eddig a művelt nemzetek mindig rajta voltak, hogy az ellenségeskedések megszűntével a szellemi érintkezések fonalát mielőbb újra fölvegyék, a mulasztásokat pótolják, a hézagokat betöltsék.

Ez ezúttal a háborúnak az újabb korban amúgy is példátlanul hosszú tartama után is még huzamos ideig lehetlenné vált a győztes nemzetek körében uralomra jutott gyűlölködés és elbizakodás következtében.

Mi, legyőzöttek, a háború egész ideje alatt nem is gondoltunk arra, hogy ellenségeink irodalmi termékeit szellemi életünkől kiküszöböljük, tudosaikat, íróikat a mi tudományos és irodalmi társaságaink névlajstromáról töröljük. Játékszínünkön a háború alatt is szívesen látott jelenségek voltak az ellenséges nemzetek jelesebb irodalmi termékei, s a háború kellő közepén, Németországgal karöltve megünnepeltük a brit szellemóriás, Shakespeare halálának háromszáz éves fordulóját.

Nem így ellenségeink. Az Akadémiák nemzetközi szövetségének ama szervezete helyett, melynek mi is tagjai voltunk s melynek működése a háború alatt szükségsszerűen megszűnt, az ellenünk szövetkezett államok tudományos testületeinek képviselői 1918 október 11-én Londonban, később novemberben Párizsban és a következő év júliusában Brüsszelben határozatokat hoztak, melyek értelmében a központi hatalmakat minden tudományos együttműködésből kizárták.

E határozatok indokolásából kiemelem a következőket: «A háború a multban gyakran megszakította az egyesek együttműködését anélkül, hogy kölcsönös megbecsüléseket lerombolta volna, mert ez a tudomány értékének megérzésére volt alapítva; a béke csakhamar eltörölte az elmúlt harcok nyomait. Ha ma a szövetséges nemzetek és az amerikai Egyesült Államok képteleneknek érzik magukat még tudományos jellegű személyes érintkezésekbe is lépni újra a központi hatalmak tudósaival, míg ezek nem vétettek föl újra a polgárosult nemzetek társaságába, ezt teljes felelősségök tudatában teszik s kötelességüknek érzik ez elhatározásuk okait közölni.» Itt aztán elősoroltattak azok az állítólagos háborús iszonyatosságok, melyekkel Németország, mely ellen főképpen irányult a bojkott, vádolva volt. «Mégnevezhetetlen bűnök — mondják tovább e nyilatkozatok — az azokat elkövető nemzetek történetében oly nyomokat hagynak hátra, melyeket azok egy szerződés aláírásával le nem moshatnak magukról.»

Egy mint tudós és mint államférfiú egyaránt nagy-hírű francia politikus, ki ma is miniszter s ki ebbeli nézetét azóta már módosította, mondta ugyanakkor ezeket az emlékeztető szavakat: «A lezajlott küzdelem minden megegyezést

kizáró élet-halálharc volt az emberi civilizáció kétféle fölfogása között: el kellett döntení, vajjon a tudomány az ember számára a fölszabadulás és nemesbülés, vagy a rab-szolgaság eszköze-e?... túl a Rajnán óriási erőfeszítést láttunk, mellyel egy egész nemzet arra igyekezett, hogy a gyilkolás legtokéletesebb eszközeit hozza létre... Mindenek fölé helyezendő tehát az az elhatározás, hogy akik ezt tették, azokra nézve ennek a megismétlése lehetetlenné tétessék...»

Ez az elhatározás szülte meg a szellemi tudományok számára az új «Union académique internationale» s az exact tudományok művelésére a «Conseil international de recherches» című szervezeteket, melyek eredetileg csak a háborúban ellenünk szövetekezett nemzetek képviselőiből alakultak; csak később vétettek föl semleges államok képviselői is, amennyiben fölvétetni kívántak, mert voltak semleges államok — s ezt dicséretükre kell fölemlítenem — melyek ilyen, a háborús mentalitásra alapított tudományos munkaszervezetbe belépni nem akartak.

De több is történt; magokba a békeszerződésekbe fölvétettek pontozatok, melyek a legyőzött államokkal tudományos viszonylatokra, szerzői jogra, találmányi szabadalmakra nézve a multban kötött egyezményeket föloldották, ez tehát a szellemi bojkottnak a gyakorlati, anyagi téren a győztesek javára való hasznosítását is jelentette.

Eveknek kellett eltelniök, amíg e téren a józanabb gondolkodás az elvakult gyűlöletet leküzdeni tudta. Mikor a természettudományi kutatások tanácsának Brüsszelben 1922-ben tartott ülésén a svéd Akadémia az összes nemzetek kivétel nélküli fölvételét e munkaszervezetbe indítványozta, indítványát a tanács harminc szóval három ellenében elvetette. Angolországé az érdem, hogy a szövetségesek meg egyezését a tudomány szolgálatában való kizárolagosságra nézve megtörte. Már 1923-ban tartatott Edinburghban egy fiziológiai kongresszus teljesen nemzetközi alapon s 1924-ben Finnországgal együtt a londoni matematikai társaság is megtagadta részvételét a kanadai Torontóban tartott matematikai nemzetközi kongresszusban, mert abból a központi hatalmak képviselői kizárattak. Ez időben már Németalföld s az amerikai Egyesült-Államok is a központi hatalmak fölvételének álláspontjára helyezkedtek, ellenben jellemző Csehszlovákiára nézve, hogy az ugyanazon évben Prágában tartott anthropológiai kongresszusból a saját német főiskoláit is kizárta.

Legengesztelhetlenebbeknek bizonyultak a franciák, kik még egy 1925 tavaszán Varsóban létesített francia intézet felavatásakor több mint hatszáz, nagyrészt valóban kiváló francia szellemi munkás aláírásával ellátott üdvözlő iratot intéztek a lengyel nemzethez, mely gyűlölködő támadás volt Németország ellen s azt minden téren mint az emberiség állandó veszélyét tüntette föl. Azonban már ugyanazon év végén az időközben Párizsban megalakult «Fédération internationale des Unions intellectuelles» a maga körébe fölvette a legyőzött nemzetek képviselőit is és Milanóban tartott kongresszusán egy neves francia természettudós hangoztatta a szükségességét a nemzetek kivétel nélküli békés együttműködésének a tudományok szolgálatában.

Miután a Nemzetek Szövetsége keblében a szellemi együttműködés számára szervezett bizottság s az ennek irányítása alatt álló, Párizsban létesített Institut de Coopération intellectuelle munkásságuk körében szükségkép helyet adtak a Nemzetek Szövetségéhez tartozó legyőzött nemzeteknek is, a háború utáni légkörben megszületett két, a központi hatalmak kizárására alapított tudományos szervezet, az «Union» és a «Conseil» is végre 1926 nyarán kénytelen volt a bojkottot forma szerint megszüntetni, bár az előzmények után kétséges, vajjon e határozat az összes legyőzött nemzeteknek e szervezetekben való fenntartás nélküli együttműködését fogja-e eredményezni?

Bár e szerint a győztes és legyőzött nemzetek egyenjogúsága a tudományos együttműködés terén az előbb elfoglalt álláspont megtagadásával elvben immár el van ismervé s a jövő érdekében kívánatos volna fátyolt vetni a multa, mi, akikre mint a központi hatalmak egyik részesére a háborúban, szintén ki volt mondva az ítélet, hogy vezekeljünk és tisztuljunk meg, mielőtt a művelt nemzetek társaságában ismét helyet foglalhatunk, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy vezeklésre csak azoknak lehet szükségük, akik győzelmük negédjében annak a hitnek adták oda magukat, hogy szellemi téren is új világosztást csinálhatnak s a legyőzött nemzeteket mindenkorra alárendelhetik a győztesek vezetésének.

Ez ellen az irányzat ellen pedig küzdenünk kell továbbra is, mert azt a bojkott egyszerű megszüntetésével még ki-küszöbölve nem látjuk. A tudományos együttműködésnek a háború után létesített összes szervei, úgy azok, melyek a Nemzetek Szövetségével kapcsolatban, mint amelyek azon kívül működnek, egytől-egyig a győztes államok területén,

vagy a semlegesnek alig tekinthető francia Szejcban székelnek. Azok szervezete olyan, hogy minden döntés oly központi testületektől függ, melyekben a győztes hatalmak és azok szövetségeseinek többsége föltétlenül biztosítva van. Bizonyos külsőségekben tagadhatatlan előzékenység és figyelem nyilvánul a központi hatalmak iránt, de a szellemi fennhatóságra való törekvés jeleivel még mindig találkozunk. Már pedig a kölcsönös bizalmat, de a tudomány újabb, választott fölvirágoztatását is csak az önkéntességnek, egyenjogúságnak és szabad versenynek az a teljessége hozhatja meg, amelyhez a háború előtt szokva voltunk.

Nekünk legtöbb érintkezésünk e téren az értelmi együttműködés párizsi intézetével van. A Nemzetek Szövetsége illetékes bizottságának felhívására mi is megalakítottuk Akadémiánk kebelében a mi nemzeti bizottságunkat, mint a nemzetközi szellemi együttműködés magyarországi orgánusát s ennek viszonya a párizsi intézethez tisztán a bürokratikus ügyforgalom szempontjából máris nagy fejlettséget mutat, a gyakorlati eredmény azonban eddig fölötte szerény.

A párizsi intézet vezetőjéről, Julien Luchaire úrról, ki bennünket is meglátogatott s velünk személyes tárgyalásokat folytatott, csak elismeréssel nyilatkozhatom. Széles látkör és teljes elfogulatlanság mellett nagy előzékenységet, buzgalmat és jóindulatot tanusít minden ténykedése, azonban az adott viszonyoknál és az intézmény természeténél fogva érintkezésünk eddig jobbára csak a kérdőívek és körözüvények, az adatgyűjtés és tájékozódás terén mozgott. A genfi bizottság és a párizsi intézet hazánkat az első országok közé sorolták, melyeknek a háború következtében tudományos téren mutatkozó hiányait megállapítani siettek. Mi bőven szolgáltattuk az adatokat s felhívás ment a kedvezőbb helyzetben levő országok főiskoláihoz és gyűjteményeihez fölsegítésünk érdekében, eddig minden látható eredmény nélkül. A párizsi központ pedig nem is rendelkezik anyagi eszközökkel arra, hogy a leginségesebb országok segítségére legyen.

Mi a tudomány és irodalom terén a háború és a békeszerződések következtében mindenesetre a leginségesebb országok sorába jutottunk. Tanintézetek, különösen főiskolák és tudományos célokat szolgáló közgyűjtemények tekintetében megcsonkíttatásuk által minden ország között legtöbbet veszítettünk. Ausztria számszerű vesztesége talán nagyobb, de a nyelvi megoszlás következtében ott az elszakított intézmények könnyebben válhattak más nemzeti kultúrák tényezőivé, mint a mi esetünkben, ahol a magyar

nemzeti kultúra szempontjából az elszakítás abszolút veszteség jelentőségével bír. És ne feledjük, hogy hazánk szétszakítása következtében három és fél millió magyar lett a miénknél jobbára alantasabb nemzeti kultúrába való beolvasztás veszélyének kitéve.

A megmaradt országban az összeomlástól előidézett forradalmak és a román megszállás, még sokkal inkább mint a háború, okozóivá lettek anyagi romlásunknak, pénzértékünk megsemmisülésének, amely óriási becsű, szellemi célokat szolgáló alapítványok elértéktelenedésével járt együtt. Tudományos felszerelésünk műszerek, bűvárlati és kísérleti anyag tekintetében roppant hiányokat szenved. A drágaság a nyomdatermékek előállítása körül fokozottan éreztette hatását ugyanakkor, amikor olvasóközönségünk országunk megcsonkítása következtében lényegesen megcsökkent. Császár Elemér társunk egy tanulmányában nem rég kimutatta, hogy irodalmunk gazdagságát mily nagy részben köszönhattük a multban oly szellemi erőknél, melyek a tőlünk most elszakított területekről származtak. Ebből következtetést vonhatunk arra, mily nehéz lesz — különösen ha a szomszéd államok elzárkózása tovább fog tartani — szellemi életünknek és munkásságunknak ottani forrásait nélkülöznünk.

Ebben a nagy inségünkben eddig — mint már említettem — hiába vártunk kívülről segílyt, de nem is kaphatunk lényeges támogatást. Elismerendő, hogy társadalmunk — a saját elszegényedése közepett is — kivált az összeomlást követő első időben tekintélyes önkénytes adományokkal segítségére sietett Akadémiánknak. A magyar tudomány nevében kötelességem e helyről és ez alkalommal mélyen érzett köszönetet mondani kormányunknak és különösen vallás- és közoktatásügyi miniszterünknek nemcsak azért a hathatós anyagi támogatásért, amelyben Akadémiánkat részesítette és részesíti s amely nélkül tudományos irodalmunk úgyszólván holtpontra jutott volna, hanem még inkább azért, hogy a legsúlyosabb pénzügyi válságban sem hagyta veszni tudományos érdekeinket, sőt azokat viszonyainkhoz mérten sokak szemében túlságosnak látszó gondoskodás tárgyává tette.

Sok szó esett nálunk arról, hogy egy ilyen kicsiny és szegény országnak aminővé mi lettünk, sok a négy egyetem. Ha pusztán azt tekintjük, hogy Nagymagyarország — mindenkor vallott nézetem szerint helytelenül — soká beérte két egyetemmel, visszaának látszhatik az, hogy most a harmadrésnyi ország négy egyetemet tartson fenn. Azon-

ban mi, a tudomány emberei e kérdésben csak a kormány álláspontját tehetjük magunkévá és elismeréssel kell, hogy adózzunk a szilárdságnak, mellyel az ellentétes áramlatnak ellenállott. Mert itt nem arról van szó, hogy egy kis ország számára két új egyetemet létesítenek, hanem arról, hogy két, részben már dúsan kifejtett, részben a kifejlődés stádiumában levő egyetem az átplántálás által ránk nézve a megsemmisüléstől megóvatott. Egy működésben levő nagy kultúrintézmény megszüntetése mindig káros és veszedelmes visszalépést jelent a kultúréletben. És ha mi fenntartjuk — amint hogy jogosítva és kötelezve vagyunk fenntartani — igényünket egy nagyobb Magyarországra, ezt az igényünket nem tagadhatjuk meg azzal, hogy oly intézményeket, melyek hivatva vannak majdan arra a nagyobb Magyarországra kisugározni, megszüntetünk.

Szellemi integritásunknak egyik elsőrendű, föltétlenül jogos, sőt még a kegyetlen békeszerződésekben is elismert követelménye volna, hogy a fölünk elszakított területeken élő magyar véreink nemzeti kultúrmunkánkban élénk részt vehessenek, aminek elengedhetetlen föltétele, hogy szellemi termékeink hozzájuk akadálytalanul eljuthassanak. A valóságban e követelmény sem teljesülhet a bennünket három oldalról környező utódállam, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia rideg magatartása miatt. Nemcsak a magyarországi politikai napisajtót — egy-két nekik rokonszenves lap kivételével — tiltják ki, hanem a tisztán tudományos és szépirodalmi termékek bevitelére is, amennyiben azok 1918 ősze után keletkeztek, akadályokba ütköznek. Vagy egyszerűen visszaküldetnek, vagy a cenzura és vámkézelés súllyesztőjében tűnnek el. Hogy ez az önkényes rendszabály mennyire egyedülálló, azt egy közeli példa igazolja. Egyfelől Olaszország, másfelől Ausztria és Németország politikai viszonya a déltiroli németiség helyzete miatt gyakran kiélesedett; Olaszországnak mégsem jutott soha eszébe a német irodalom termékeit területéről kitiltani. Ilyet egy nagy kultúrnemzet tenni nem képes, ilyet csak azok tesznek, akik ilyen szellemi védvám segítségével remélik az uralmuk alá jutott magyarságot a maga magasabb nemzeti kultúrája fokáról a maguk alantasabb szintjára le szállíthatni.

Ismételve fölszólaltunk az illetékes nemzetközi fórumoknál e súlyos sérelmünk orvoslása érdekében, mindeddig eredménytelenül. Azok a nagy kultúrnemzetek, amelyek intézményeket létesítettek a nemzetek szellemi együttműködé-

sének helyreállítására és biztosítására, hallgató pártfogásukban részesítik azokat a kis szövetségeiket, amelyek önkényükkel még az egy és ugyanazon nemzethez tartozók szellemi együttműködését is meghiúsítják.

Amíg e téren változás nem áll be, méltányosan nem kívánhatják tőlünk, hogy bizalommal viseltessünk azok iránt a nemzetközi szervezetek iránt, melyek a tudomány és irodalom érdekeinek védelmét írták zászlajokra, de a létező bajok orvoslására vagy elszántsággal vagy hatalommal nem bírnak, s még kevésbé várható, hogy megfelelünk annak a hozzánk ismételve intézett kívánságnak, hogy a Nemzetek Szövetségét iskoláinkban és közönségünkben propagandaszerűen népszerűsítsük. De nem mondunk le a reményről, hogy jogos álláspontunk az elfogulatlan nagy nemzeteknek a háborús mentalitástól való lassankinti elfordulásával végre mégis diadalmaskodni fog.

Mai ünnepi közülésünkön, melyet a régi Nagymagyarország virágzó és gazdag szépirodalmának egyik legkedvesebb koszorús képviselőjéről való, késő, de szívből fakadó megemlékezésnek szentelünk, kötelességemnek tartottam a mult emlékei mellett a jelen bajait is feltárni, mert azok orvoslásától függ szellemi jövőnknek multunkhoz méltó alakulása.

Ezzel melegen üdvözölve a megjelenteket, Akadémiánk nyolcvanadik ünnepi közülését megnyitom.

2. Akadémiánk történetéhez.

írta: *Balogh Jenő* főtitkár.

Ebben a sokszor vaksötét magyar éjszakában ritkán gyúlt ki annyi fényes csillag, mint a XIX. század elején: természetes tehát, hogy a M. Tud. Akadémia az utolsó években tartott ülésein többször invokálta azoknak a nagy férfiaknak szellemeit, akik száz év előtt munkálkodtak, vagy akkor indultak életútjukra.

Ma megint elsősorban arra a *Legnagyobbra* emlékezünk, akinek Akadémiánk nemcsak alapítását, hanem életre kelését is köszöni.

I.

Már hetvenöt éven át megnyilvánult törekvések és tervezgetések léptek a megvalósulás szakába, amikor a magyar országgyűlésnek Pozsonyban, 1825 november 3-án tartott

kerületi ülésében a négy alapító a Magyar Tudós Társaság felállítására érdekében megtette korszakos ajánlatát.¹

Az alapítók e tárgyban öt nap múlva emlékiratot nyújtottak be József főherceg nádorhoz és az országgyűléshez.

1828 november 21-én a négy «alkotó» (amint akkor az alapítókat nevezték), benyújtotta az Akadémia Alapszabályainak első tervezetét is.

Az országgyűlés a következő év elején mindjárt tárgyalta Akadémiánk ügyét.²

1826 február 17-én mindkét tábla megválasztotta azokat a férfiakat, akiknek az alapítók óhaja szerint az lett volna feladatuk, hogy a Magyar Tudós Társaság igazgatását átvegyék.

E férfiak munkálata alapján 1827 október 18-án szentesítették az 1827. évi XI. t.-c., amely elrendelte: «hogy Magyar Tudós Társaság, vagy Akadémia Pest sz. kir. városban a lehető legrövidebb idő alatt, minél előbb, sürgősen felállíttassék».

Az életbeléptetés további fejleményeiért két kiváló férfinak tartozunk különös hálával.

József nádor Ö Fensége, amint fennebb idézett alaptörvényünk mondja: «a magyar haza iránt szívében gyökerező szeretetnél fogva, a négy alapító kérelmére elvállalta az Akadémia pártfogását» és már az 1827. XI. t.-c. szentesítését követő hónapban, 1827 november 30-án bizottságot nevezett ki abból a célból, hogy az Akadémia szervezésének részletei, különösen az Alapszabályok és az Ügyrend is kidolgoztassanak.

Most száz éve annak, hogy ez a «Küldöttség» 1828 tavaszán Pesten üléseit megkezdte és két hónapon át naponként tanácskozva, feladatát elvégezte.

A főherceg nádor a Bizottság elnökévé Gróf Teleki Józsefet, akkor Csanád vármegye főispánját nevezte ki, akit később az első alakuláskor az Akadémia elnökévé is választott. A «Kiküldöttség» tagjaivá kinevezettek: Gróf Széchenyi István és a másik három alapító: Gróf Károlyi

¹ Az előzményeket ismertettem «A M. Tud. Akadémia alapítása» cím alatt a *Budapesti Szemle* CLXII. kötetében (1925 novemberi szám) és az *Akadémiai Értesítő* 430—431. füzetében, 240—244 l.

² A részletes adatokat l. *Acta Comitiorum Regni Hungariae*. (1825. Tom. I. 290—292. l. és 270—279 l. és Tom. II. 1120—1125 l.) (továbbá Kovachich József Márton: *Collectio Diariorum Dietalium Inclyti Regni Hungariae* 25. pont, [Magyarország Gyűlésének jegyzőkönyve]. Pozsony, 1825—26, 680—681 l.).

György, Vay Ábrahám és Gróf Andrássy György; az írók közül Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor, Szemere Pál, Döbrentei Gábor, Jankovich Miklós; a r. kath. egyházi férfiak közül Horváth János, Bosoni püspök, Fejér György prépost, Pázmándi Horváth Endre, győrmegyei plébános, Bittnicz Lajos, szombathelyi r. kath. liceumi tanár, Guzmics Izidor, a tudós szentbenedekrendi professzor; a ref. egyház köréből Budai Ézsaiás, debreceni püspök, Ercsey Dániel debreceni filozófiai és Kövy Sándor, sárospataki jogi tanárok; a pesti Kir. Magyar Tudományegyetemet Bene Ferenc orvostudományi és Schedius Lajos bölcsészeti professzorok képviselték. A «Kiküldöttség» tagjai voltak még Báró Mednyánszky Alajos helytartósági tanácsos és Gróf Dessewffy József több vármegye táblabírája (a Taglátat szerzője). A jegyzőkönyvet Horvát István, a M. Nemzeti Múzeum könyvtárának őre írta.

Az első ülésen 1828 március 15-én Gróf Széchenyi István indítványozta, hogy a tanácskozásokról a jegyzőkönyvet *nemzeti* nyelven vezessék és «maguk a kidolgozandó munkák is *nemzeti, magyar nyelven* alkottassanak *eredeti képen*».

Ez indítvány akkor még úttörő volt, mert hiszen a törvények is még akkor latinul hozattak és hirdettettek ki.

A bizottság csakugyan abban állapodott meg, hogy a jegyzőkönyvek *magyar* nyelven vitessenek, a készítendő egyéb kidolgozások pedig az 1805: IV. t.-c. példájára «meghajtott papiroson egyszersmind *magyar és deák* nyelven készíttessenek és ezen formában a «Felső» (akkor így írták) Náadorispánhoz által küldetessenek».

Széchenyi, aki a többi üléseken is jelen volt, később is tett más indítványokat. Így 1828 márc. 29-én javasolta, hogy az «Alapintézet» (Alapszabályok) újból véglegesen szövegeztessék. 1828 márc. 30-án pedig a tagsági oklevél alakjára nézve adta elő nézetét.

Sajnálatos, hogy az Akadémiának elnöki irattárában őrzött és ezideig még közzé nem tett jegyzőkönyvek a bizottság munkásságáról nem adnak teljes képet, mert azok az egyes felszólalásokat nem közlik, csak a tanácskozások menetét és a határozatokat foglalják össze.

II.

A Bizottság tanácskozásai 1828 április 17-én véget értek, de az Akadémia még éveken keresztül sem alakulha-

tott meg, mert az e tárgyban tett nádori előterjesztés kiadatott az osztrák rendőrminiszternek, gróf Sedlnitzky Józsefnek és a királyi jóváhagyás csak 1830 júliusában érkezett le s ugyanekkor erősítették meg az Igazgatóság tagjai is.

Egykorú levelekből és feljegyzésekből tudjuk, hogy a magyar írók és tudósok különböző összejöveteleiken (pl. egyik-másik főispáni beiktatáson) kérdezték egymástól az Akadémiára vonatkozó híreket és találgatták, mi lesz a Társaság későbbi sorsa?

De a legtöbben, a másik három alapító is, hozzá voltak szokva ahhoz, hogy a magyar vágyak csak lassan válnak valóra. Meghozták áldozatukat és türelmesen vártak.

Ellenben Széchenyi nem maradt tétlenül az alapítás és az első nagygyűlés közé eső hat év alatt sem.

Ő teljesen átértékelte és előre látta az Akadémia jövőbeli munkásságának jelentőségét és állandóan gondja volt arra, hogy a magyar nemzeti ébredés nagy úttörőinek ez a régi vágya valóra váljon.

Eltekintve a személyes közbenjárásoktól, Széchenyi leveleket írt Gróf Reviczky Ádám, akkor magyar főkanclárhoz.

Az 1828 szeptember 24-én kelt levélben (Gróf Sz. I. *Levelei*, összegyűjtötte Mailáth Béla, I. köt. [1889] 92. l.) kiemelte, hogy Reviczkytól várja a haza «a Magyar Tudós Társaság talpraállítását. Múltotassék ezen tárgyat *minél előbb* kegyes pártfogása alá venni és ha lehet, a dolgot úgy intézni, hogy a jövő télre már dolgainkat kezdhethetnénk».

A másik, 1828 december 22-én kelt levélben (id. h. 114—116 l.) hangsúlyozza: «*Előttem semmi egyéb cél nincs*, egyedül csak hazánk virágzása s előmenetele; s mivel azt csak *concentratio* által hiszem eszközölhetőnek, azért iparkodtam több más olyanokkal, akik úgy gondolkoznak, mint én s fáradoztam a *Versenyfutások* és a *Pesti Casino* felállításán, azért kívánom érzékenyen, hogy a *Tudós Társaságnak* helybenhagyását *mennél előbb* megnyerjük és az a közmívelődésre törekedő munkálkodásait valahára elkezdhesse.»

Barátaihoz írt leveleiből szintén kitűnik, hogy Széchenyi mennyit foglalkozott az Akadémia életrekeltségével. Így 1928 szeptember 27-éről B. Wesselényi Miklósnak (id. h. I. k. 95 l.) azt írja: «Kérlek istenért, (így írva) úgy intézzed dolgodat, hogy a telet itt tölthessed, mert *«soha se, ha most nem»*. A Tudós Társaságot *életbe kell hozni.*»

Széchenyinek Akadémiánk érdekében kifejtett ezekre a fáradozásaira annál nagyobb hálával kell visszagondolnunk, mert ebben az időben széleskörű közéleti munkásságát *már számos más*, szintén nagy jelentőségű társadalmi, gazdasági és egyéb kérdésre is kiterjesztette. *Éppen száz évvel ezelőtt* tette közzé a «*Lovakrul*» irt első terjedelmesebb művét is. (Pesten, 1828., 246 l.), amely nemcsak a lótenyésztés és lónemesítés kérdéseit, hanem általában a magyar mezőgazdaságnak több fontos problémáját is tárgyalta.

De míg más eszméket és javaslatokat Széchenyi gyakran csak megpendített s azután a keresztülvitelt másokra bízta, Akadémiánknak életre keltése érdekében évekig fáradozott.

III.

T. Közönség! Ez a nap legyen ma a *száz év előtti* eseményekre *visszaemlékezésnek* és így az örömnnek és a háladásnak kegyelletes ünnepe.

Más alkalomra kell hagynom, hogy folytatólagosan képet adjak Akadémiánk legutolsó évi munkásságáról.³

Örömmel fel kell azonban említenem, hogy Társaságunknak az idén is módjában volt több jeles tudóst, illetőleg sok kiváló munkát, valamint egyeseknek hazánk érdekében kifejtett egész tevékenységétpályadíj odaítélésével kitüntetni.⁴

Végre fájdalmas kötelességem megemlékezni azokról a veszteségekről, amelyek az utolsó nagygyűlés óta értek bennünket.

Elsősorban annak az elköltözött derék társunknak emlékét kell felújítanom, akivel Akadémiánk elnöksége hosszabb idő óta mindennap szoros összeköttetésben volt.

Tisztelt barátunk, *Ferenczi Zoltán* főkönyvtárnok négy évtizeden keresztül fáradhatatlan munkával és több irányban úttörő kutatásokkal szolgált a magyar irodalomtörténet tudományát.

Évtizedek múlva is neki fogják köszönni, hogy *Petőfi* Sándornak egész életét megvilágította. *Deák Ferencről* szóló három kötetes művével lekötölte a társadalomtudományok és újabbkori történelem művelőit.

Jeles munkákban megírta *Báró Eötvös József*, *Jósika*, *Csokonai* és mások életrajzát. Minden munkájában nagy

³ Az 1927. évi adatokat közöltem Akadémiai Értesítő XXXVIII. k. 117—140 l.

⁴ Az e tárgyban szerkesztett bizottsági jelentések I. az A. É. 439. sz. 43—78 l., továbbá alább 147—153 l.

alaposságról és teljes megbízhatóságról tett tanuságot. Mint főkönyvtárnokunk, példát mutató kötelességtudással gondozta Akadémiánk egyik kincsét, több mint 260 ezer kötetre menő és évről-évre nagy arányokban gyarapodó könyvtárunkat és a jelentős kézirattárt.

Utolsó nagygyűlésünk óta elhunytak még következő tagtársaink:

Csernoch János biboros hercegprimás, igazgató tag, aki nemcsak egyházának volt kimagasló vezérférfia, hanem mint bölcs és nagytehetségű államférfi, a legnehezebb években nemzetének és Magyarországnak rendkívüli szolgálatokat tett és áldásos működésével utódainak is példát adott arra nézve, miként kell hazánkban fenntartani és ápolni az állam és az egyház, továbbá a felekezetek közti jó viszonyt.

Richter Aladár I. tag, aki már a jeles Hazslinszky Frigyes buzdítására kora fiatalságában botanikai tanulmányokkal foglalkozott, később pedig kilenc külföldi államban természettudományi intézményeket és múzeumokat tanulmányozott és a *növénytan* körébe vágó anatómiai, szisztematikai és hisztológiai vizsgálatai eredményeit éveken keresztül magyar és német nyelven közzétette.

Schafarzik Ferenc r. t., az ásványtan- és földtannak páratlan szorgalmú és élete utolsó hetéig fáradhatatlan munkása, a fiatalabb *geologus* nemzedéknek méltán nagyra becsült mestere, aki Akadémiánk iránti kötelességeit úgy is mint egyik folyóiratunk (a «Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn») társszerkesztője, mindig a legnagyobb pontossággal teljesítette.

Szendrei János I. t. a történelemnek és az archaeológiának több mint félszázadon át buzgó munkása, aki egyes vidékek történelmi és régészeti emlékeit tanulmányozta, leírta Borsodmegye őstelepeit és archeologiai ásatásokat is végzett.

Főtisztelendő *Pater Fényi Gyula* S. J., aki életének több évtizedét a magyar ifjúság nevelésének szentelte, azután pedig mint a Haynald-obszervatórium igazgatója több mint 35 éven keresztül, csodálatra és elismerésre méltó kitartással a *csillagászati* tudomány terén végzett olyan buzgó kutató megfigyeléseket, amelyek nevét a német, olasz és angol szakferfiak előtt is ismertté és tiszteltté tették.

Rejtő Sándor r. t., aki fiatal korában vasszorgalommal és hazafias lelkesedéssel dolgozott a magyar ipar fejlesztésén, azután pedig négy évtizeden keresztül, mint a Műegyetem tanára, egész mérnöki nemzedékeket nevelt. Szervezte ennek

a főiskolának *technologiai* szertárát és nagy tudományos munkásságot fejtett ki főleg az anyagvizsgálatok tekintetében, különösen úttörő vizsgáldásaival és kísérleteivel bebizonyította a testek maradandó alakváltozási jelenségeinek matematikai törvényszerűségeit.

Ez évben ment el közülünk a minden élők útján Akadémiánk *fénykorának*, a 60-as évektől fogva megindult örvendetes fejlődésnek utolsó élő tagja is. Gróf Dessewffy Aurél országbíró úr, Igazgató-Tanácsunknak legidősebb tagja, aki nagyérdemű nagyatyjától, Gróf Dessewffy Józseftől és édes atyjától, Akadémiánk második nagynevű elnökétől, Gróf Dessewffy Emiltől örökölte Társaságunk iránti állandó érdeklődését és nehéz időkben is kipróbált hazafiságának nimbuszával s ezenfelül magas közjogi méltóságának, valamint hosszú közéleti pályája alatt szerzett nagy tekintélyének súlyával is Akadémiánk díszét és javát növelte. Mindnyáján hálával gondolunk arra, milyen lelkiismeretesen érdeklődött ő Akadémiánk ügyei iránt és mily pontosan vett részt magas kora ellenére üléseinken mindaddig, míg egészségi állapota ezt megengedte.

Külső tagjaink közül az utolsó év alatt külföldön is jól ismert kiváló szakférfiakat veszítettünk el.

Croiset Alfréd, a francia Institut tagja, a classica philologia művelője, Pindarosról írt tanulmányával és nagy terjedelmű görög irodalomtörténetével tűnt ki.

Bury János, a cambridgei egyetemen a történelem tanára, nemzetünk iránti jóindulatát bizonyította azzal, hogy magyarul is megtanult és figyelemmel kísérte a honfoglalás korára vonatkozó magyar irodalmat.

Mittag Leffler Magnus Gösta, a stocholmi egyetemen a matematika tanára, szakmájában elsőrendű tudományos tekintély volt, különösen függvényelmélet-kutatásaival tudományában új utakat jelölt meg.

Emléküket kegyelettel fogjuk megőrizni.

IV.

Száz év távlatából még néhány tanulságra és néhány vigasztaló, bátorító, felemelő igazságra kívánok utalni.

Társaságunknak *gondviselésszerű* szerencséje volt, hogy *nem* mint udvari akadémia keletkezett, hogy *nem* valamelyik uralkodónak bőkezősége, hanem a hazafiak áldozatkészsége alapította. *Csak így* lehetett igazán «Magyar Tudós Társaság».

Igaz, az alapításkor hiába volt a Legnagyobb Magyar-nak példát adó tette, hasztalan volt a többi alapító és adományozó áldozatkészsége, az akkori centralizáló törekvések és az osztrák kormány féltékenysége húzta-halasztotta a megalakulást és gyanusnak tekintette, sőt hosszú évekig rendőri megfigyelés alatt tartotta az Akadémia munkásságát is. De amikor, — amint Széchenyi *jelszavunk indítványozásakor prófétai lélekkel előre látta*, — «*borura derü*» következett, az Akadémia fényesen betöltötte nemzeti hivatását.

Abban, hogy mégis megérhettük az első *szervezésnek* mostani, *centenaris* évfordulóját, a *Gondviselésnek* kegyelmes munkáját látom.

Ilyen felsőbb segítség nélkül ez a maroknyi nemzet, amely csak a XVIII. században kezdte «pallérozni» nyelvét, amely akkor törekedett nemzeti létét erősebben kifejleszteni, miképp állhatott volna meg és különösen hogyan haladhatott volna előre szemben azzal az európai nagyhatalommal, a centralizáló osztrák császári hatalommal, amely a napoleoni háborúk győzelmes befejezése után a csaknem mindenható kancellárnak, Metternich hercegnek befolyása alatt a magyar-nak önálló nemzeti létét nem szívesen ismerte el. Ma is mély hálával gondolunk arra, hogy a küzdelem és győtrődés legnehezebb évtizedei elmúltak és Akadémiánk az 1860-as évektől kezdve (kivéve 1919-ben néhány hónapot) szabad mozgást fejthetett ki.

Ebben az évben a Legnagyobb Magyar kiváló unokáinak, gróf *Teleki* Tiborné, Széchenyi Alice grófnő és gr. *Károlyi* Lajosné, Széchenyi Hanna grófnő áldozatkészségéből kinyomatott két terjedelmes kötetben Társaságunk feltüntetetheti az első évszázadnak egész tudományos munkásságát is.

De ha a multa visszanézünk is, — mindig a *jövőbe tekintünk*.

Igaz, másirányú nagy nehézségekkel küzdünk ma is, de rendületlenül tovább fogunk dolgozni kiváló vezérünk, Berzeviczy Albert elnök ur irányításával, akit ezen a Nagygyűlésünkön immár *kilencedszer* titkos szavazás útján, *egyhangulag* újból elnökké választottunk.

Nagygyűlésünknek szintén *egyhangú* szavazata Gróf Széchenyi Istvánnak másodelnöki székébe *Vargha Gyula* t. t.-ot, a költőt és a tudóst emelte. Ez a választásunk is ki akarta fejezni Társaságunknak a magyar költészet és irodalom kitűnő munkásai iránt érzett nagyrabecsülését.

Bízva-bizunk abban, hogy Akadémiánk sorsát ezentúl is a *Gondviselés* fogja intézni és buzgón fohászkodunk:

legyen Társaságunk világfogytáig *nemzeti* Akadémia, élessze szünetlenül a nemzeti lelket és különösen ezekben a szomorú években ápolja és fejlessze a szétszakított magyarság összetartozandóságának, értelmi és szellemi egységének hatalmas érzését.

Akadémiánknak első félszázadában azok az államférfiak, tudósok és költők is tagjai voltak, akiknek fényes neve el nem múló dicsőséggel ragyog a magyar művelődés évkönyveiben.

Az a lelkesedés, kötelességérzet és a nemzet haladására irányuló az a szent akarát, amely a Legnagyobb Magyart és Társaságunk fénykorának azokat a többi kiválóságait vezette, — hassa át ezen a Nagygyűlésen megválasztott nyolc új tag-társunkat* is, akiket a régi szokáshoz képest Akadémiánk nevében tisztelettel és legjobb kívánságokkal üdvözlök.

3. Mikszáth Kálmán emlékezete.

Irta: *Herczeg Ferenc* t. tag.

4. Pál Athénben. (Székfoglaló.)

Irta: *Ravasz László* t. tag.

Ez a két előadás nagyobb terjedelménél fogva külön kiadvány gyanánt hagyta el a sajtót.

II. LXXXVIII. Nagygyűlés.

Első nap, 1928 május 16-án.

I. A főtitkár bemutatja a f. évi május hó 20-án tartandó ünnepélyes közülés programját:

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnöki megnyitó beszéde («A háború és a békekötés hatása a tudományra és irodalomra»).

2. Balogh Jenő főtitkár: «Akadémiánk történetéhez.»

3. Herczeg Ferenc t. t.: Mikszáth Kálmán emlékezete.

4. Ravasz László t. t.: «Pál Athénben» (Székfoglaló).

II. A Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom a folyó évben a fizikai és kémiai tudományok köréből az 1919—1927-ig terjedő 9 évben megjelent magyar nyelvű tudományos munkák legjobbjait illette. A javaslatlételre kiküldött bizottság (Hosvay Lajos ig. és r. t., másodelnök elnöklete alatt Fröhlich Izidor, Tangl Károly és Winkler Lajos r. tt., valamint Buchböck Gusztáv és Rýbár István l. tt., az utóbbiak mint előadók) szemlét tartott az említett

* Névsoruk közöltetett Ak. Ért. 439. sz. 117—118 l.

évkörben megjelent munkák felett és azt javasolta, hogy a Nagyjutalom Zemplén Géza r. t.-nak «Redukáló disaccharidok lebontása és a disaccharidok szerkezetének közvetlen bizonyítása» c. értekezés-sorozatának ítéltessek oda, a Marczibányi-mellékjutalommal pedig, tekintettel arra, hogy Báró Eötvös Lóránt a Nagyjutalmat már egy ízben elnyerte és Akadémiánk szabályai értelmében ez a jutalom egy és ugyanazon szerzőnek csak egy ízben adható ki, Eötvös Lórántnak posthumus munkája tüntetessék ki. E munka címe «Kísérleti kimutatása annak a nehézségi változásnak, amelyet valamely, a szabályos alakúnak felvett földfelületen keleti vagy nyugati irányban mozgó test e mozgás által szenved» (Lásd Ak. Ért. 439. f. 43—49. l.).

A III. osztály egyhangú javaslata alapján a nagygyűlés egyhangúlag ilyen értelemben határoz és egyúttal a főtitkár indítványára kimondja, hogy a Marczibányi-mellékjutalom (800 pengő) néhai Báró Eötvös Lóránt két leányának egyformán megosztva lesz kiutalandó.

III. A kiküldött bizottság (Szinnyei József, Petz Gedeon és Gomboz Zoltán r. tt., valamint Melich János r. t., az utóbbi, mint előadó) jelentése alapján a nagygyűlés az I. osztály javaslatára az 1928. évi Sámuel-Kölber-díjat (200 pengő) Zsirai Miklósnak ítélte oda «Orom» c. értékes tanulmányaért (Magyar Nyelv XXIII. k. 310—20 lap).

IV. A Chorin Ferenc-alapítvány 1928. évi kamatait az Ügyrend értelmében kiküldött hét tagú bizottság (Gaal Jenő r. t. elnök, Báró Wlassics Gyula ig. és t. t., Fellner Frigyes, Heller Farkas, Kaán Károly, Zelovich Kornél l. tt. és Popovics Sándor ig. és t. t., ez utóbbi mint előadó) Dr. Teleszky Jánosnak javasolja kiadatni «A magyar állam pénzügyei a háború alatt» c. munkájáért. (Akad. Ért. 439. f. 49—53 l.) Ehhez a javaslathoz a II. osztály és a nagygyűlés egyhangúlag hozzájárult.

V. A Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1927. évi kamatai «az Akadémia bevételeiből kiegészítve» 2000 pengő, a Báró Wlassics Gyula ig. és t. t. elnökelete alatt kiküldött bizottság (Gaal Jenő r., Zelovich Kornél l. tt. mint előadók, továbbá Popovics Sándor ig. és t., Sinnyei József ig. és r. tt., biz. tt.) javaslatára Vigh Albert «Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz esztendőben, különösen 1867 óta» c. pályamunkának adatik ki (V. ö. i. h. 54—56 l.).

VI. A Kónyi Manó-jutalom (1800 P) a kiküldött bizottság (Csánki Dezső ig. és r. t., elnök, Concha Győző ég. és r. t., előadó, továbbá Bernát István r., Pintér Jenő

és Szinnyei Ferenc l. tt.) és a II. osztály javaslatára Hegedüs Lóránt l. t. publicisztikai munkáinak adatik ki (V. ö. i. h. 65—69 l.).

VII. Buza László szegedi egyetemi tanár a mult évi nagygyűlésen kapott megbízás alapján kidolgozta «A kisebbségek jogi helyzete a békeszerződések és más nemzetközi egyezmények értelmében» c. pályamunkát, amelynek a bizottság (Báró Wlassics Gyula t. t. és Magyary Géza r. t., előadó) és a II. osztály javaslatára a pályadíj (1000 pengő) kiadatik.

VIII. Az 1708. évi trencsényi csata leírását kívánó hadtörténelmi jutalomtételre beérkezett két pályamunka egyikének sem adatik ki a díj, mert Gyalóky Jenő és Tóth Zoltán l. tagok, bírálók, indokolt véleménye szerint a beküldött munkák az eddig ismert kútforrást nem egészítették ki, a szerzők nem végeztek alapos levéltári kutatást és nem vették revízió alá az eddig megjelent feldolgozásokat.

IX. Wellisch Alfréd építész, budapesti lakos az általa tett alapítvány kamatait a mult évben 400 pengőre egészítette ki. Az ez alapon hirdetett pályázat során hat pályamunka érkezett be, amelyek közül a bizottság (Báró Forster Gyula ig. és t. t., elnök, Hekler Antal l. t., előadó, továbbá Gerevich Tibor, Möller István és Petrovich Elek l. tt.) és mind a három osztály javaslatára a jutalom Dr. Hoffmann Edithnek adatik ki. «A Szépművészeti Múzeum néhány olasz rajzáról» c. művészettörténeti értekezéseért.

X. A II. és III. osztály tagjaiból Horváth Géza r. t., osztályelnök elnöklete alatt kiküldött bizottság (Horváth Géza r. t. elnök, Zelovich Kornél l. t., előadó és Bláthy Ottó t., Gaal Jenő r. és Kovács Alajos tt.) és a III. osztály javaslatára a Wahrmann Mór-érem néhai Weiss Manfrédnek ítéltetik oda a magyar ipar felvirágoztatása érdekében, különösen 1921 óta is kifejtett érdemes működéseért.

XI. A III. osztály javaslatára a nagygyűlés megbízást ad 'Sigmond Elek r. t.-nak és Hankóczy Jenőnek a Forster János-jutalomra beérkezett pályázati terv és a kidolgozott részlet alapján a következő jutalomtétel kidolgozására: «Téessék vizsgálat tárgyává, mily módon befolyásolja a búza nemesítése a liszt minőségét, tekintettel az ú. n. sütőképességre».

XII. Titkos szavazás útján a nagygyűlés 27 szóval egyhangúlag elhatározza, hogy Gróf Széchenyi Béla ig. és t. t. úrnak leánya, Gróf Károlyi Lajosné úrnő által ajánlkozott arcképe a képes teremben elhelyeztessék.

XIII. Az illetékes osztályok javaslata alapján is a nagygyűlés a következő új jutalomtégeket tűzi ki:

1. Gróf Széchenyi István életrajzának jutalma 3000 P.
2. Két elemi iskolai tanító jutalmazására egyenként 200—200 P.
3. A Kazinczy Gábor és neje-jutalomtétel 400 P.

Az I. osztály köréből:

1. Vojnits-jutalom (a M. Tud. Akadémia Vojnits-érme).
2. Sámuel—Kölber-díj. (Nyelvtudományi értekezések jutalmazására.) 200 P.

A II. osztály köréből:

1. Az 1929. évi Nagyjutalom 2000 P.
 Marczibányi mellékjutalom 800 P. Az 1920—28. év-
 körben megjelent filozófiai munkák legjobbjainak.
2. Chorin Ferenc-jutalom az 1928-ban megjelent köz-
 gazdasági, ha pedig ilyen jutalomra érdemes munka nem
 volna, államtudományi munka jutalmazására.
3. A magyar földbirtokjog alapelvei történelmi kiala-
 kulásukban, figyelemmel a törvényhozási eredményekre,
 1000 P.
4. Darányi Ignác-jutalom az 1923—28. években meg-
 jelent gazdasági értekezések legjelesebbikének, 1000 P.
5. A főkegyúri jog jogalapja, tartalma és a magyar
 közigazgatási jog idevágó szabályai, 1000 P.
6. Fraknói Vilmos-jutalom az 1924—28. években meg-
 jelent legjobb történettudományi munka jutalmazására.
 1000 P.
7. Egyúttal a II. osztály javaslatára a nagygyűlés
 tudomásul veszi, hogy Eckhart Ferenc l. t. a Serbán János-
 alapítvány kamatainak felhasználásával, ezeket az Akadémia
 bevételeivel kiegészítve 2000 P jutalomtétel mellett meg-
 bízott a következő kérdés kidolgozásával: «A magyar
 jobbgazdaság jogi és gazdasági helyzete Mária Terézia korától
 a földtehermentesítésig».

A III. osztály köréből:

Az osztály javaslatára hirdettetni fog Budapest székes-
 főváros technikai jutalomtége «Fejtessenek ki az útbur-
 kolás legjelentősebb feladatai», tekintettel a nagy városok
 fejlődő forgalmára és különösen figyelembevétel a székes-
 fővárosi viszonyokat». Jutalma 1000 P.

Az I—III. osztály javaslatára a nagygyűlés elhatározza, hogy a tavaly hirdetett és még le nem járt pályázatok újra hirdetendők lesznek.

XIV. Az illetékes egyetemi hatóságok javaslata alapján a nagygyűlés nyelvészeti, illetőleg történettudományi jutalmul legfeljebb 10—10 akadémiai kiadványt ítél oda a következő egyetemi hallgatóknak:

*A Budapesti m. kir. Pázmány Péter-Tudományegyetem
részéről:*

Lőcsei Antal, IV. éves bh. (nyelvészeti),
Hoór-Tempis István, III. éves bh. (történettudományi).

*A Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem
részéről:*

Apostol Bertalan, IV. éves bh. (nyelvészeti),
Szabó Béla, III. éves bh. (történettudományi).

A Pécsi m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem részéről:

Szabó Aladár, III. éves bh. (nyelvészeti),
vitéz Bokor Ignác, III. éves bh. (történettudományi).

*A Szegedi m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem
részéről:*

Turi Károly, IV. éves bh. (nyelvészeti),
Metzner Károly, IV. éves bh. (történettudományi).

XV. A nagygyűlés tudomásul veszi, hogy az osztályok megválasztották az új bizottságok tagjait és a Keleti Bizottságba a II. osztály az elhunyt Matlekovits Sándor helyébe Kovács Alajost, a III. osztály pedig néhai Schafarzik Ferenc r. t. helyett Vendl Aladár l. t.-t választotta.

XVI. A nagygyűlés megállapítja a Filozófiai Bizottság végleges ügyrendjét. A II. osztály javaslatára az akadémiai Ügyrend 48. §-a után «d) Filozófiai Bizottság» felirással beiktatja ez újonnan szervezett bizottság feladatának és munkakörének megjelölését; ezzel kapcsolatban a 43—44. §§-ba a megfelelő változtatásokat, illetőleg kiegészítéseket felveszi. A teljes akadémiai Ügyrend csak az Akadémia pénzügyi helyzetének javulásával később fog újból kinyomatni.

XVII. A főtitkár bemutatja az egyes osztályok tagajánlásait.

Az I. osztály részéről:

A B) alosztályba rendes tagnak:

Szinnyei Ferenc l. t. ...	26 szavazattal	3 ellen
Pintér Jenő... ..	25 „	6 „

Külső tagnak:

Bolte János... ..	egyhangulag
Rozwadovszky János ...	„

A II. osztály részéről:

Tiszteleti tagnak:

Gróf Bethlen István ...	52 szavazattal	6 ellen
-------------------------	----------------	---------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Kornis Gyula l. t. ...	50 szavazattal	8 ellen
------------------------	----------------	---------

Levelező tagnak:

Tomesányi Móric	46 szavazattal	8 ellen
Balás Károly	41 „	15 „
Vinkler János	37 „	15 „

A B) alosztályba levelező tagnak:

Hajnal István	52 szavazattal	6 ellen
Főgel József	44 „	15 „

Külső tagnak:

Zdziechowsky Maryan... ..	32 szavazattal	3 ellen
---------------------------	----------------	---------

A III. osztály részéről:

Tiszteleti tagnak:

Ilosvay Lajos ig. és r. t.	34 szavazattal	2 ellen
----------------------------	----------------	---------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Zelovich Kornél l. t. ...	30 szavazattal	8 ellen
---------------------------	----------------	---------

Levelező tagnak:

Császár Elemér... ..	33 szavazattal	6 ellen
----------------------	----------------	---------

A B) alosztályba rendes tagnak:

Dégen Árpád l. t. ...	35 szavazattal	1 ellen
B. Nopcsa Ferenc l. t. ...	28 "	10 "

Levelező tagnak:

Orsós Ferenc ...	36 szavazattal	1 ellen
------------------	----------------	---------

Külső tagnak:

Hissink Jakab ...	egyhangulag	
Hugó de Vries ...	"	
Aimo Caarlo Cajander	32 szavazattal	1 ellen
Lionel W. Lyde ...	32 "	1 "

A főtitkár felemlíti, hogy az osztályok újból megválasztották az osztályelnök urakat és pedig az I. osztály Némethy Géza r. t., a II. osztály Csánki Dezső ig. és r. t., a III. osztály Horváth Géza r. t.-t.

XVIII. Az elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére Karácsonyi János és Melich János r. t. urakat kéri fel s ezzel az ülést bezárja.

Második nap, 1928 május 18.

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr elnöklete alatt jelen voltak: Vargha Gyula t. t. másodelnök, Badics Ferenc, Bláthy Ottó, Báró Forster Gyula, Herczeg Ferenc, Károlyi Árpád, Kozma Andor, Popovics Sándor, Szaboleska Mihály, Gróf Teleki Pál és Báró Wlassics Gyula t. tt.; Áldásy Antal, Angyal Dávid, Bernát István, Csánki Dezső, Császár Elemér, Dézsi Lajos, Fináczy Ernő, Földes Béla, Fröhlich Izidor, Gaal Jenő, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Karácsonyi János, Kollányi Ferenc, K. Kováts Gyula, Kövesligethy Radó, Kürschák József, Mágocsy-Dietz Sándor, Magyary Géza, Mauritz Béla, Melich János, Munkácsi Bernát, Négyesy László, Némethy Géza, Pauler Ákos, Petz Gedeon, Rados Gusztáv, Schaffer Károly, 'Sigmond Elek, Szarvasy Imre, Szinnyei József, Tangl Károly, Thirring Gusztáv, Vári Rezső, Zemplén Géza, Zimányi Károly és Zolnai Gyula r. tt. — Baros Gyula, Bruckner Győző, Fröhlich Pál, B. Harkányi Béla, Horváth János, Iványi Béla, Jakubovich Emil, Lukinich Imre, Mahler Ede, Örtvay Rudolf l. tt. és Balogh Jenő főtitkár.

I. Az *elnök úr* az Ügyrend értelmében sorshúzással megállapítja az osztályoknak a tagválasztásnál leendő sorrendjét. Az eredmény II., I., III.

II. Titkos szavazással, golyózás útján megválasztottak:

Az I. osztályba:

A B) alosztályba rendes tagnak:

Szinnyei Ferenc l. t. ...	41 szavazattal	4 ellen
Pintér Jenő l. t. ...	38 „	7 „

Külső tagnak:

Bolte János ...	39 szavazattal	3 ellen
Rozwadowszky János ...	41 „	1 „

A II. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Gróf Bethlen István ...	44 szavazattal	6 ellen
-------------------------	----------------	---------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Kornis Gyula l. t. ...	45 szavazattal	5 ellen
------------------------	----------------	---------

Levelező tagnak:

Tomesányi Móric ...	45 szavazattal	5 ellen
Vinkler János ...	39 „	7 „

A B) alosztályba levelező tagnak:

Fógel József ...	41 szavazattal	5 ellen
Hajnal István ...	38 „	9 „

Külső tagnak:

Zdziechowsky Maryan ...	40 szavazattal	6 ellen
-------------------------	----------------	---------

A III. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Ilosvay Lajos ig. és r. t.	39 szavazattal	2 ellen
----------------------------	----------------	---------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Zelovich Kornél l. t. ...	38 szavazattal	4 ellen
---------------------------	----------------	---------

Levelező tagnak:

Császár Elemér... 38 szavazattal 4 ellen

A B) alosztályba rendes tagnak:

Degen Árpád l. t. ... 37 szavazattal 5 ellen

Báró Nopcsa Ferenc l. t. 29 " 12 "

Levelező tagnak:

Orsós Ferenc ... 36 szavazattal 2 ellen

Külső tagnak:

Aimo Caarlo Cajander... 36 szavazattal 0 ellen

Lionel William Lyde... 34 " 0 "

Hissink Dávid Jakab... 35 " 1 "

Hugo de Vries... 35 " 1 "

III. A M. Tud. Akadémia jutalomtételei
1928-ban.

1.

A M. Tud. Akadémia 1896 október 5-én tartott összes ülésén elhatározta, hogy bármikor is fog Széchenyi Istvánnak az ő nevéhez és működéséhez méltó életrajza akár kéziratban, akár kinyomatva benyújtani, ennek szerzője jutalomban fog részesülni. E jutalomdíj összege 3000 pengő.

A pályaművek megbírálásában egy az Akadémia három osztályából kiküldött öttagú bizottság előterjesztése alapján a nagygyűlés dönt. E bizottság elnöke a II. osztály elnöke vagy akadályoztatása esetén valamely ilyenül megválasztott tiszteleti tagja, tagjai közül kettőt a II., egyet-egyet az I. és III. osztály választ. A jutalom odaitétele vagy ki nem adása iránti véleményes jelentést a bizottsági tagok egyike szerkeszti és terjeszti elő a nagygyűlésen.

2.

A M. Tud. Akadémia saját bevételeiből (az id. Báró Wodianer Albert alapítvány kamatainak felhasználásával) fejenként 200—200 pengő jutalmat tűz ki Magyarország bármely népiskolájában működő két leg-érdemesebb néptanítónak, tekintet nélkül az iskolafenntartó jellegére.

A jutalmat az Akadémia 1929 márciusi összes ülésén ítéli oda. A jutalmazottaknak a jutalmat az Albert napját követő áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke adja át.

E jutalomra az Akadémiához kérvényt nem lehet beadni, mert csak a tanfelügyelőkől a közoktatásügyi minisztérium útján beérkezett jelentések szolgálhatnak a döntés alapjául.

3.

Kazinczy Gábor nyug. kúriai bíró és neje Várady Szabó Anna alapítványának évi kamatait (ezidőszerint kerek összegben 400 pengő) az

Akadémia olyan érdemes tudós, illetőleg író vagy művész munkásságának megjutalmazására tüzi ki, aki hosszabb időn át kiváló munkásságot fejtett ki olyan tudományzakma terén, vagy olyan irodalmi, illetőleg művészeti téren, melynek jövődelme nincs arányban a végzett szellemi munkának belső értékével.

Az Akadémia a jutalmat a nagygyűlés második napján ítéli oda.

A jutalomra jelentkezés a folyamodó munkásságának feltüntetésével 1928 december 31-ig küldendő be a Főtitkári Hivatalba. Ha a jutalomra érdemes író vagy művész a kitűzött határidő előtt jelentkezne e jutalom elnyerése végett, az Akadémia sürgősség esetén összes ülésben is kiadhatja a jutalmat.

Az I. osztályból.

I. Új jutalomtételek.

4.

Az özv. Vojnits Tivadarné-jutalomra (a M. Tud. Akadémia Vojnits-érme) az 1928. évben Budapesten előadott irodalmi becsű és a színpadon sikert aratott magyar eredeti tragédiák, vígjátékok és népszínművek pályáznak. Bármely más jutalmat nyert színmű nem jön tekintetbe.

A jutalom az 1929. évi februári összes ülésben fog odaítéltetni.

5.

Az 1928-ban megjelent nyelvtudományi értekezések legjelesbike a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Sámuel Alajos (Kölber)-alapítvány kamatainak felhasználásával 200 pengő jutalomban fog részesülni. A jutalom odaítélése a nagygyűlésen fog kihirdettetni.

E pályázatban résztvesznek az összes 1928-ban megjelent értekezések, amelyekről a bírálóknak tudomásuk van.

II. Már hirdetett jutalomtételek.

6.

«50 év Buda és Pest irodalmi életéből 1780—1830-ig.»

Jutalma Budapest Székesfőváros adományából 800 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

7.

«A magyar igekötők fejlődése a XV. század végéig alaktani és jelentéstani szempontból.»

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Marczibányi-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki. A jutalmazott munkát a szerző kiadni tartozik, ha ezt egy esztendő lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

8.

«A magyar dráma története 1867-től 1896-ig.»

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Bésán-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

A II. osztályból.

Új jutalomtételek.

9.

Az 1929. évi akadémiai *Nagyjutalom* (2000 pengő) és a *Marczibányi-mellékjutalom* (800 pengő) 1920—28. évkörben megjelent filozófiai munkák legjobbjainak lévén odaítélendő, az Akadémia figyelmezteti az ily *nyomtatott* munkák szerzőit, hogy művüket 1928. évi december 31-ig az Akadémia Főtitkári Hivatalába küldjék be, feljegyezvén röviden azt, amit munkájuk kiváló vonásának tartanak. Azonban e figyelmeztetés nem zárja ki azt, hogy be nem küldött munka, amelyről a tagoknak tudomása van, pályázhassék; sőt, ha az az Akadémia kiadásában jelent meg vagy könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző pályázni kíván vele.

10.

A Salgótarjáni Köszénbánya r.-t. által elhunyt elnökének, Dr. Chorin Ferencnek emlékére tett 40.000 pengős alapítvány 1928. évi kamata a jövő évi nagygyűlésen elsősorban a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében 1928-ban megjelent munkának, amelynyiben pedig a kiküldött bizottság a jutalomra érdemes ilyen közgazdasági művet nem találta, olyan államtudományi munka jutalmazására lesz felhasználható, amely tudományos jelentőségénél fogva erre a jutalomra méltó.

Ennélfogva az Akadémia felszólítja mindazokat, akik a Chorin Ferenc-jutalomra igényt tartanak, hogy munkájukat 1928. december 31-ig a Főtitkári Hivatalhoz címezve küldjék be. Ez a figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy olyan be nem küldött munka, melyről a kiküldendő bíráló bizottság tagjainak tudomásuk lesz, szintén pályázhassék.

A jutalmat az 1929. május havában tartandó nagygyűlés fogja odaítélni.

11.

(Nyílt pályázat.)

«A magyar földbirtokjog alapelvei, történeti kialakulásukban és különös figyelemmel a legújabb törvényhozási eredményekre.» Jutalma Győr sz. kir. város alapítványa kamatainak felhasználásával ezeket kiegészítve a M. Tud. Akadémia bevételeiből 1000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1928. december 31-ig küldendő a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap.

A jutalom újabb bírálat után csak önálló becsű teljesen kész munkának adatik ki.

12.

Darányi Ignác-jutalom.

Az 1923—28. években megjelent *gazdaságtörténeti* értekezések legjelesbike Darányi Ignác t. t. alapítványa kamatainak felhasználásával — ezeket a M. Tud. Akadémia bevételeiből kiegészítve — ezer pengő jutalomban fog részesülni.

A jutalom odaítélése az 1929. évi nagygyűlésen fog kihirdettetni.

Az Akadémia figyelmezteti tehát az említett évkörben kinyomatott gazdaságtörténeti értekezések szerzőit, hogy művüket 1928. december 31-ig a Főtitkári Hivatalba küldjék be.

A pályázatban részt vesznek azonban az említett évkörben megjelent összes értekezések, amelyekről a bírálóknak tudomásuk van.

Ha az értekezés az Akadémia kiadásában jelent meg, vagy könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző pályázni kíván vele.

13.

«Fejtsessék ki a főkegyúri jog jogalapja, tartalma és a magyar köz-jog idevágó szabályai.

Ismertetni kell a magyar király főkegyúri joga körül Mária Terézia kora óta kialakult gyakorlatot.»

Jutalma Molnár Kálmán egyetemi tanár adományából 1000 pengő.

Határnap 1929 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

14.

Fraknói Vilmos-jutalom.

Az 1924—28. években megjelent legjobb történettudományi munka a M. Tud. Akadémia bevételeiből Fraknói Vilmos emlékére kitűzött 1000 pengő jutalomban fog részesülni. Felszólíttatnak tehát mindazok, akik e jutalomra igényt tartanak, hogy az említett évkörben megjelent munkájukat 1928. évi december 31-ig a Főtitkári Hivatalba küldjék be.

E figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy be nem küldött munkák, amelyekről az Akadémia tagjainak tudomásuk van, figyelembe ne véssenek.

Ha a munka az Akadémia kiadásában jelent meg vagy könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző pályázni kíván vele.

II. Már hirdetett jutalomtételek.

15.

(Nyílt pályázat.)

A konjunktúra-elmélet alapjai, a konjunktúra-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálata.

Jutalma a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István alapítványa két évi kamatainak felhasználásával 2000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1928 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak a teljesen kész és jutalmazásra érdemes munkának adatik ki.

16.

(Nyílt pályázat.)

Az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi-csata részletes leírása hiteles adatok alapján.

Jutalma a M. kir. Hadtörténelmi Levéltár adományából P 400 azaz négyszáz pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1928 december 31-ig küldendő a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához.

A munka tervrajzát, valamely teljesen kidolgozott fejezet kíséretében, 1929 szeptember 30-áig kell a Magyar Tudományos Akadémia főtitkári hivatalához beküldeni.

A legjobb tervrajz és fejezet szerzője záros határidővel megbízást kap a mű megírására. A jutalmat, újabb bírálat után, csak abszolút ér-

tékü — mélyreható önálló forráskutatáson és részletes forráskritikán alapuló — teljesen kész munka kaphatja.

A pályadíjnyertes dolgozat a Hadtörténelmi Közleményekben jelenik meg s nyomtatott ívenként 80 pengő tiszteletdíjban is részesül.

A részletekre vonatkozóan Pilch Jenő ny. ezredes, a Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottságának előadója (Budapest, IV. Váci-u. 38. Tishti Kaszinó könyvtára), továbbá a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztője ad bővebb felvilágosítást.

A III. osztályból.

Új jutalomtétel.

17.

Budapest Székesfőváros technikai jutalomtétele.

«Fejtsenek ki az útburkolás legjelentősebb feladatai, tekintettel a nagy városok fejlődő forgalmára és különösen figyelembe véve a székesfővárosi viszonyokat.»

Jutalma Budapest székesfőváros adományából 1000 pengő. Határnap 1929 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának adatik ki.

IV. Bizottsági jelentések.*

1. Jelentés a Sámuel—Kölber jutalomról.

Az 1927. esztendőben a magyar nyelvtudomány fiatalabb művelőitől igen sok figyelemreméltó, sőt több maradandó értékű tanulmány, kisebb-nagyobb cikk jelent meg. Ez értékes termelésben is különösen kiválik *Zsirai Miklós*nak *Orom* c. dolgozata, amely a Magyar Nyelvben (XXIII, 310—320) jelent meg. A cikkben a szerző kimutatja, hogy *orom* szavunk annak a fgr. alapszónak a származéka, amely «domb, hegy, erdő» jelentéssel megvan rokon nyelveinkben (vö. vog. *ur*, osztj. *ur*, zürj. *vör*, votj. *vyr*. f. *vaara*, lp. *varre*), s amely *orj*, *orja* alakban s «æ disznónak hátgerince» jelentésben nyelvünkben is megvan. Bizonyításában a szerző megállapítja, hogy a m. *orom*-beli *-m* képző olyan ősi fgr. denominális névszóképző, amely a fgr. alapnyelvben a mostani fgr. nyelvek idevonható szavainak tanúsága szerint elég gyakori alkalmazású volt. Az értekezésben a szerző a fgr. nyelvekből az *-m* képzőre gazdag anyagot idéz s közben sok új etimológiát állapít meg. A nagy gonddal és figyelmes körültekintéssel megírt dolgozat bizonyosága annak, hogy szerzője a fgr. nyelvek terén nagy jártassággal bír és bizonyosága annak is, hogy kiváló módszeres készsége van.

* A többi jelentést l. fennebb 439. sz. 43—78 l.

A szerző egy-egy fgr. szó eredetének, más fgr. szavakkal való alakítani és jelentéstani kapcsolatának feltevésében a legnagyobb óvatossággal, a leggondosabb mérlegeléssel jár el, s ép ezért etimológiai megállják a helyüket, az -m képzőről szóló fejtegetése pedig becses adalék a fgr. alaktanhoz. A bizottság egyhangúlag javasolja a t. Osztálynak, méltóztassék az idei Sámuel-Kölber jutalommal *Zsirai Miklós*-nak *Orom* c. értékes tanulmányát kitüntetni.

Budapest, 1928 április 30.

Szinnyei József

biz. elnök.

Melich János

biz. előadó.

Petz Gedeon, Gombocz Zoltán

biz. tagok.

2. Javaslat a Wellisch Alfréd jutalom odaítélése tárgyában.

A magyar művészettörténeti irodalom föllendülésének biztató jele, hogy a Wellisch-jutalomra öt szerző nyújtott be pályamunkákat, név szerint: Toroczka-Wigand Ede, Vámos Ferenc, Foerk Ernő, Lázár Béla és Hoffmann Edith.

Toroczka-Wigand Ede: «Csernyés házak» c. zamatos székely nyelven megírt és ügyes rajzokkal kísért kis füzete tulajdonképen a néprajz körébe vág. Minden során megérzik a tárgyát szerető, megértő szív ihlete, tudományos értéke azonban nincs. Éppen ezért tekintetbe sem vehető.

Vámos Ferenc két dolgozatát nyújtotta be: az egyik, Budapest városképeinek átalakulása József nádor korától napjainkig (Kny. a Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye 1926. évfolyamából), a másik «Lechner Ödön életrajza (Magyar Művészeti Könyvtár 21—24. szám). Előbbi tanulmányában a szerző — jórészen Gárdonyi munkáira támaszkodva — Budapest városképeinek történeti kialakulását igyekszik megrajzolni, majd pedig Wurga László városrendezési terveinek ismertetése kapcsán Budapest jövő építészeti fejlődése számára nyújt irányító szempontokat. A második fejezetben jellemző példákon mutatja ki, hogy a XIX. század történeti stílusainak váltogazdasága a régebbi építészeti emlékek homlokzatának átépítésében minő károsan és bántón éreztette a hatását. Megjegyzésein itt mindenütt érzik az elméletileg és gyakorlatilag képzett építész kritikai érzékének biztonsága. Sajnálatos azonban, hogy ezt a kritikai érzéket nem támogatta kellő tudományos iskolázottság. Csak

ezzel magyarázható a terminológiának helyenként értelemzavaró bizonytalansága, aminő például az a mondat, melyben szerző «a művészettörténeti *vizsgálatban* valamely *ábrázolás* tudományos értékéről» beszél. (13 l.) — A Lechner-monographiának értékét és jelentőségét főként a gondosan fölépített életrajzi részben kell látnunk. A mester művészetének méltatásánál a szerzőt rajongó kegyelele mintha visszatartotta volna attól az objektív megállapítástól, hogy Lechnerben az emelkedett szándék s a becsületes akarás nagyobb volt az elért eredménynél. Élete végén magának a mesternek is be kellett látnia, hogy a keleti dekoratív fantázia verátömlesztésével az elaggott nyugati hagyományokat nem sikerült új, életképes organizmussá fejlesztenie. A vállalkozás reménytelen merészsége s a szándék komolysága adja meg Lechner művészsorsának a szinte dürieri tragikum színezetét.

Foerk Ernő ugyancsak két tanulmánnyal szerepel: az egyik «A szerb ortodox templomtipus fejlődéséről» (Kny. a M. Mérnök és Ép. Egylet Közleményéből 1927). a másik «Árpádkori templomaink típusairól» (U. ott 1926) szól. Mindkettő alapos építészettörténeti tájékozottságról tanuskodik. Az árpádkori templomokról szóló tanulmány értékét emeli, hogy az egyes típusoknak a művészettörténeti kutatás által már régebben földerített eredetét meggyőző alaprajzi analógiák közlésével igyekszik megvilágítani. A dolgozat, bárha itt-ott a szerző önálló megfigyeléseivel és megállapításával is találkozunk, egészében mégis csupán gondos, nagy emléksmeretre való összefoglalásnak minősíthető.

Lázár Béla külső megjelenésében is igényteljes kötete, melyet a pályázatra benyújtott, «Zichy Mihály életét és művészetét» tárgyalja (Budapest, Atheneum 1927). A munka értékét erősen veszélyezteti, hogy a szerző, talán a kelen-dőség érdekében, — előadás módjában nagyon is igyekezett hírlapi kultúrán fölnevelkedett szélesebb rétegek igényeihez alkalmazkodni. Innen van, hogy a novellisztikus színezet, még Zichy művészetének méltatásánál is szüntelenül kísért. A fölöslegesen alkalmazott idegen kifejezések (profilperdű (sic!), «csupa Haupt und Staatsakció» sic! 180. 1. stb.) fűszere s a tárgyalás modorossá váló kérdés és felelet formájába öltöztetett menete is nyilván ennek a közönségnek az ízlését szolgálja. Az életrajzi rész, mely Zichy egész irodalmi hagyatékának feldolgozásán épül fel, a magyar művészettörténeti irodalomnak határozott értékgyarapodása. A mester művészetének történeti és esztetikai méltatásánál is általában helyes szempontok vezették a szerzőt, sajnálatos azonban, hogy a sok

fölösleges kitérés, közhely és ismétlődés az eredményeket szinte elhomályosítja. Itt kevesebb mindenestre több lett volna. Képleírásai és elemzései sokszor inkább novellák, mint tömör jellemzések, ami a követőket veszedelmes diletantizmusra csábíthatja. Csak egy példát idézek a 178. lapról: «És Samoiloff színművész arcképe! Szintén enteriőrben. Igazi színésznek való környezet. Tele bric-à-brac-kal, lábánál kedvenc kutyája, ő maga szereptanulásba elmélyedve. Elgondolkodik. Képzletében egy idegen világban van, abban, melyet szerepe ír elő s a hálókabátban ülő, jobbára támaszkodó férfi, íróasztala előtt — igazi jellemkép.» Lázár Béla a tárcairó legyőzte a művészettörténészt. Ez az oka annak, hogy könyve inkább irodalmi, mint tudományos babérokra érett meg.

Egészen más jellegű *Hoffmann Edith* dolgozata, melynek szerényen «A Szépművészeti Múzeum néhány olasz rajzáról» címet adta, (Kny. a Szépművészeti Múzeum Évkönyvei IV. kötetéből) mely azonban eredményeinek és merőben új megállapításainak gazdagságával nemcsak a magyar, hanem az egyetemes művészettörténeti irodalomnak is alapvető jelentőségű meggazdagodása. A biztos stílus-érzékel és bámulatos emlékimismerettel fűlszerelt szerző a Szépművészeti Múzeum egész sor olasz rajzának nemcsak mesterét, hanem azon művét is megállapítja, melyhez az illető vázlat vagy tanulmány készült. A tárgyalt képek chronológiai rendjét helyenként írott források tanuságának felhasználásával is igyekszik tisztázni. Minden egyes megállapítása megdönthetetlen, pozitív eredmény. A dolgozat módszertani fölépítése is mintaszerű.

Mindezek alapján a többi pályázó érdemeinek teljes méltánylásával azt javasoljuk, méltóztassék a Wellisch jutalmat Dr. Hoffmann Edithnek odaitélni, aki benyújtott pályaműve mellett a Korvinák művészettörténeti feldolgozása révén is méltán rászolgált erre a kitüntetésre.

Budapest, 1928 április hó 29-én.

B. Forster Gyula ig. és t. t.
elnök.

Hekler Antal l. t.
előadó.

3. Jelentés a Forster János-jutalomról.

A M. Tud. Akadémia III. osztálya a *Forster János* alapítványból 1927-ben pályázatot hirdetett a következő jutalomtételre:

«Téessék vizsgálat tárgyává, mily módon befolyásolja a búza nemesítése a liszt minőségét, tekintettel az úgynevezett sütőképességre.»

A pályázatra összesen egy munkatervezet érkezett be a próbatervezettel együtt. Dr. Sigmund Elek r. t., az Országos Chemiai intézet vezetésével megbízott műegyetemi nyilvános rendes tanár és Hankóczy Jenő kísérletügyi igazgató, a m. kir. Gabona és Lisztkísérleti Állomás vezetője nyújtották be közös néven a tervezetet.

Az újonnan létesített, az Országos chemiai intézettel kapcsolatos Gabona- és Lisztkísérleti Állomás ezidőszertint az egyetlen intézet az országban, amelyben a berendezés lehetővé teszi, hogy ezzel az országos jelentőségű kérdéssel szakszerűen foglalkozhassanak, és a bizottság örömmel állapítja meg, hogy éppen a két intézet igazgatói vállalkoztak e nagy munka elvégzésére.

Tervük az, hogy felveszik az egész ország búzakataszterét, amely természetesen több évre terjedő munka, mert a különböző búzavidékeink standard búzajellege csak több egymást követő év eredményének összehasonlításából állapítható meg. Az évenként változó időjárásnak olyan döntő befolyása van a búzatermés minőségére, hogy egy évi eredményből az egyes vidékek minőségi jellegét megállapítani csak legalább 5 évi tanulmány után lehetséges. Mivel pedig a termelt búza minősége nemcsak a búzafajta egyéni sajátosságaitól és az éghajlati viszonyoktól, hanem nagymértékben a talaj minőségétől is függ, elkerülhetetlenek a talajtani vizsgálatok is. A munkatervezet első fejezeteképen szerepel a liszt süthetősége a búza minősítése szempontjából. E minősítési vizsgálatokban nem kívánnak csupán a sütési kísérletekre szorítkozni, hanem tekintetbe akarják venni mindazokat a sajátságokat, melyek a búzának lisztalakban való értékesítése szempontjából a pékipar és a fogyasztóközönség érdekében fontossággal bírnak.

A kataszterszerűen beosztott ország búzavidékei jellegzetes búzamintáinak vétele alkalmával, a megfelelő talajokat is megmintázzák s azokat általános chemiai, fizikai és biológiai jellegük alapján vizsgálat tárgyává óhajtják tenni. Természetesen, mivel a biológiai vizsgálatok körülményesek, ezeket csakis a kivételesen érdekes és fontosabb előfordulásokra igyekeznek kiterjeszteni.

A 4—5 év alatt, tekintve azt, hogy kb. 200—250 helyről történék a búzamintavétel, összesen kb. 1000 búzát

minősítő vizsgálat volna elvégzendő. Dacára annak, hogy gyakorlati szempontból a búzaliszt süthetősége döntő jelentőségű, mégis nem nélkülözhető az egyéb jellegzetes sajátságok meghatározása sem, melyek a búza gyakorlati értékelése szempontjából nélkülözhetetlenek. Így tervbe vették minden esetben a hektolitersúly-, az abszolút súly-, az őrlési eredmény, az összes fehérje-, a siker mennyisége és minősége, a tészta minősége, a víz felvevő képességnek meghatározását, a sütési kísérleteket, a liszt fermentatív erejének megállapítását, a kisütött kenyér minőségének, a liszt színének, a búza és liszt hamutartalmának a meghatározását.

A vizsgálatok kiterjesztendők volnának úgy eredeti, mint ellenőrizhetően nemesített búzafajtákra.

Ezeknek a kísérleteknek és vizsgálatoknak várható eredménye az lesz, hogy meg fogjuk ismerni azt, hogy az egyes búzaminőségi körzetekben és a helyi változó viszonyokhoz mérten a különböző nemesített búzafajták miként befolyásolhatják az eredeti búzafajta minőségét, különös tekintettel a liszt süthetőségére és az is megállapítható lesz, hogy az egyes vidékeken melyik búzafajták termesztése a legcélszerűbb úgy a termés mennyisége, mint annak minősége, különösen a liszt süthetősége szempontjából.

Ezek a részletes vizsgálatok olyan szempontból lesznek irányítva és végrehajtva, hogy a nyert adatokból az átlagbúzáék és az átlagliszt kitermelésénél a tipizálás lehetővé tétessék, amely tipizálásnak különösen búzaexportunk szempontjából óriási jelentősége van. Lehetőleg oda irányításának a vizsgálatok, hogy válasz adassék arra a kérdésre, hogy melyek azok a termelési módszerek, amelyeknek segítségével a búza-tipizálás a legelőnyösebben megoldható.

A bizottság javasolja továbbá, hogy a munkálatok körébe felvéttessenek a következő vizsgálatok is:

1. Egyes jellegzetes esetekben tanulmányozás tárgyává tétessék a szemtermés anatómiája és az a körülmény, hogy megbecsülhető-e mikroszkópi metszetek alapján kellő szabotossággal a búza minősége.

2. Terjesztessenek ki a vizsgálatok a canadai Manitoba búzára is, különösen arra való tekintettel, hogy miképpen viselkedik az a hazai talajainkban, hogy megtartja-e kíváló minőségét, avagy pedig elfajzik.

3. Figyelemmel kísértessék a búza fejlődési menete alatt észlelt időjárásnak befolyása a sikértartalomnak mennyiségére és minőségére, de nemcsak az átlagos, illetőleg középértékű adatokkal.

4. Kísértessék figyelemmel, milyen összefüggés van a búza eltartása, esetleg hosszabb elraktározása és a nyert liszt minősége között.

5. Tanulmányozandók a különféle dagasztási módok és tészta kelésénél használandó élesztők és kovászok hatása ugyanazon lisztből készült kenyereknél.

6. A tanulmány összeírásánál főképpen az eredményekre fektetessék a főszűly, míg a munkamódszerek csak röviden legyenek ismertetve.

A bizottság a munkatervezetet benyújtóknak egyéniségében garanciát lát arra nézve, hogy a tervezett feladatot sikerrel megoldani képesek, amiről jól átgondolt tervezetük és próbafejzetük tanúskodik és javasolja a M. T. Akadémiának, hogy *Dr. 'Sigmond Elek r. tagot és Hankóczy Jenőt a vizsgálatok elvégzésével és az eredmények megírásával megbízza, a munkálatok elvégzése céljából 6 évet bocsát rendelkezésükre és a munka benyújtása után részesítse őket a Forster János-jutalomban.*

Budapest, 1928 IV. 18.

Mágocsy-Dietz Sándor r. t.

biz. elnök

Zemplén Géza l. t.

biz. előadó

Filarszky Nándor l. t.

Az Orsz. Erdészeti Egyes. részéről:

Tuzson János l. t.

Az O. M. G. E. részéről:

Fabricius Endre

V. A Filozófiai Bizottság ügyrendje.

(Végleg megállapította az 1928 május 16-án tartott nagygyűlési összes ülés.)

A Filozófiai Bizottság *feladata* általában a filozófiai tudományok fejlődését figyelemmel kísérni és a hazai filozófiai kutatást előmozdítani idevágó munkálatok kiadása, támogatása és bírálata útján. A bizottság kiterjeszti működését a filozófia körébe tartozó minden tudomány szak művelésének előmozdítására, mégis különös tekintettel van

a) a logikai, ismeretelméleti, metafizikai, filozófiatörténelmi, értékelméleti, etikai, esztétikai tudományok elvi jelentőségű kérdéseire. Munkássága körébe vonja továbbá az alkalmazott tudományágak közül a jog-, történet-, társadalom-, művelődés- és természetfilozófiát is, végül pedig a lélektan és pedagógia egyetemes jelentőségű kérdéseit.

b) A Bizottság gondoskodik a magyar filozófia történelmére vonatkozó kutatásokról és feldolgozásukról, előmozdítja a magyar filozófia bibliográfiájának összeállítását.

c) A legjelentősebb filozófiai klasszikusok gondos magyar fordításban való közrebocsátását szorgalmazza s kiadásukat támogatásával lehetővé teszi.

d) A filozófia körébe vágó tudományos kézikönyvek megírását és kiadását előmozdítja.

e) Törekszik végül szorosabbá tenni a kapcsolatot a magyar és külföldi filozófiai kutatás között.

VI. Költségvetés

az 1928. év július—december hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> (1928. évf. 2. és 3. füzet)	3.200 P
II. «A tagok irodalmi munkálatai» jegyzékének kinyomatására	400 «
III. A <i>Budapesti Szemle</i> július—decemberi füzetének írói tiszteletdíjára	4.800 «
IV. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> nyomdai kiállításához	500 «
V. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> X. füzetére és írói tiszteletdíjaira	8.000 «
Összesen	16.900 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékebeszédek kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 «
3. Bírálati díjakra	160 «
4. Segély a « <i>Mitteltürkischer Wortschatz</i> » kiadási költségeihez (második részlet)	500 «
5. A <i>Keleti Szemle</i> segélyére	500 «
6. Szász Béla úrnak, a Kisfaludy-Társaság tagjának « <i>Edda</i> » fordítására segély	500 «
Összesen	2.860 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Nyelvtudományi Közlemények</i> új füzetére írói tiszteletdíjjal együtt	3.200 P
2. Melich János: « <i>A honfoglaláskori Magyarország</i> » c. munkája befejező részének nyomdai kiállítására	3.000 «
3. Az előadó úr tiszteletdíjára	80 «
4. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	6.320 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. Csengery János r. t. <i>Pindaros Magyarul</i> c. művének nyomdai kiállítására és az írói tiszteletdíjra	6.000 P
2. A Philologiai Társaság évi segélyére	800 «

3. A Classica Philologia Kézikönyvének bírálati tiszteletdíjaira	300 P
4. Az előadó úr tiszteletdíja	80 „
5. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 „
Összesen	7.196 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1928. évf. 3. és 4. füzetének nyomdai kiállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjára	2.800 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 „
3. Kiseb kiadásokra	16 „
Összesen	2.896 P

Az 1. osztály és bizottságai összesen 19.272 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 „
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre	400 „
Összesen	1.600 P

b) Filozófiai Bizottság.

Különböző kiadványokra 5.000 P

c) Történelmi Bizottság.

1. Szentpétery Imre l. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> c. munka I. kötet 3. (befejező) füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
2. A <i>Történeti Bibliográfia</i> tiszteletdíjaira (7-ik részlet)	1.600 „
3. A <i>Történeti Szemle</i> következő kötetére	3.000 „
4. A Lukinich Imre l. t. szerkesztésében megjelenő <i>Kelet-európai Történettudományi Szemle</i> («Bulletin d'Information») költségeire (második részlet)	500 „
5. Divéky Adorján: <i>A Lengyelországnak elzáróztatott szepesi városok visszacsatolása</i> c. munka nyomdai költségeihez hozzájárulás	500 „
6. Az előadó úr tiszteletdíja	80 „
7. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 „
Összesen	13.720 P

d) Hadtörténeti Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténeti Közlemények</i> 1928. évf. III. és IV. füzetéhez	1.600 P
2. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége <i>«A világ-háború, amelyennek én láttam»</i> c. műve III. kötetére és térképmellékleteire	20.000 „
Összesen	21.600 P

e) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A Carnegie Endowment for the International Peace. magyar kiadványainak következő kötetére	2.400 P
2. A <i>Közgazdasági Szemle</i> segélye	2.400 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Postaköltségekre és egyéb kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	4.920 P

f) Archaeologiai Bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> XLII. kötetének nyomdai kiállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjaira (II. félévi részlet)	2.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	2.096 P
A II. osztály és bizottsági összesen	48.936 P

c) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> 1928. évfolyamának nyomdai kiállítására, a belőle készülő különlenyomatokra és az írói tiszteletdíjakra (II. részlet)	8.000 P
2. <i>Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte</i> újabb kötetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjaira	3.000 «
3. Emlékbeszédekre és írói tiszteletdíjakra	600 «
4. Bírálati díjakra és postaköltségekre	200 «
Összesen	11.800 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Legsürgősebb kiadványokra	800 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
Összesen	880 P
A III. osztály és bizottsága összesen	12.680 P*

Külön kiadványok.

1. Gróf Tisza István Összes munkái következő kötetének nyomdai kiállítására (E munka nyomdai költségei a korábbi kötetek vételárából fedezhetők.)	2.800 P
2. A <i>Berthelot Marcelin-centenarium</i> ünnepi előadásainak nyomdai költségeire	1.000 «
3. E. Denison Ross k. t. « <i>Kőrösi Csoma Sándor hatása az orientalista tudományok terén</i> » c. ünnepi előadásának nyomdai kiállítására	1.500 «
Összesen	5.300 P

A Könyvkiadó Vállalat kötete gyanánt.

Rácz Lajos tanár: « <i>Rousseau élete és művei</i> » c. mű nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	4.000 P
---	---------

Szótári Bizottság.

1. Szótári gyűjtemény tiszteletdíjára	300 P
2. Dolgozott kiadásokra	250 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
Összesen	630 P
Előre nem látott kiadásokra	5.000 «

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, legszükségesebb kötések költségeire és egyéb legszükségesebb kiadásokra	3.000 P
Az <i>Ungarische Jahrbücher</i> évi segélye	3.000 P
A Vörösmarty-szoba katalógusának kinyomatására	800 «
Fraknoi Vilmos íg. és t. t. úr síremlékéhez hozzájárulásul egyszersmindenkorra	5.000 «
A <i>Széchenyi-Múzeum</i> gyarapítására	500 «
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire körülbelül	1.000 «
Centenaris előadások tiszteletdíjára és a nagy centenariumi kiadvány II. részének nyomdai költségeire	2.400 «
A <i>Coopération Intellectuelle</i> költségeire körülbelül	1.000 «
A M. Tud. Akadémia Bolyai-jutalmának kitűzhetése végett f. évi tartalékul	1.400 «
Összes tudományos kiadásokra kb.	130.818 P

Személyzeti kiadások.

Főtitkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr fizetése és lakbéré	3.000 «
A főtitkári irodaszemélyzetnek (Br. Brandenstein dr. tiszteletdíja félévre, továbbá a gépirónő fizetése félévre)	1.040 «
Összesen	4.041 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 800 pengő, összesen	2.400 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 «
Dudás Kálmán építész	800 «
Dr. Badics László könyvelésért	800 «
Altisztek családjainak gyógykezelésére	500 «
Összesen	5.300 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régibb alkalmazottainak nyugdíjára és az időnként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segélyekre, valamint a felemelt lakberek alapján félévi segélyekre	11.000 P
Jónás Károly nyug. gondnok három személy után.	
Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató két személy után.	
Özv. Tiringner Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye két személy után.	
Özv. Borovszky Samuné irodaigazgató özvegye egy személy után	

Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség, valamint mellékhelyiségek).

Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap.

Pados István kapus özvegye a bérházban ingyen lakást, világítást és tüzelőanyagot kap.

<i>Személyzeti kiadások végösszege</i>	20.341 P
Az év végén szokásos ajándékokra (az iroda személyzete, altisztek, postások, kézbesítők)	800 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	1.000 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 «
Vízdíj a palotában és a bérházban együtt	1.000 «
Kéményseprőnek	408 «
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 «
Telefondíj	200 «
Postadíjakra kb.	400 «
Irodai kiadásokra kb.	200 «
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	250 «
Adókra kb.	14.500 «
Illeték-egyenérték	50 «
Tűzkár biztosítási díj	650 «
Összesen kb.	20.778 P

Rendkívüli dologi kiadások- és beruházásokra.

a) Az Akadémia palotájában és bérházában:

1. A palota tetőzetének tető- és födém javítására (folytatólagon) 2.200 P
2. a Történelmi Képcsarnokban szellőztető készülék felszerelésére 500 «
3. A központi fűtőtest berendezése az Igazgató-Tanács üléstermébe 2.200 «
4. Az ülésteremben és a képes teremben a berendezés (székek stb.) fokozatos megújítására 1.000 «
5. Előre nem látott sürgős javítási (pl. csőrepedés) és tatarozási munkálatokra 1.000 «
6. A bérházban levő világító udvarok vakolatának leverése, új vakolás és tisztára meszelés, a törmelék és szemét elfuvarozásával, a világító udvarbeli ajtók, ablakok tatarozásával és mázolásával 700 «
7. A palota földszinti előcsarnoka símára kopott vörös márványlépcsőjének újból szemcsézése 60 «
8. Az Akadémia utcai homlokzaton a palota attica postamensein a terakotta kandeláber fagytól sérült részének kijavítása, nehéz felállással együtt 250 «
9. A palota udvarának leásása, kavicsal feltöltése, a járda és folyóka kövezetének rendbehozásával 400 «
10. A palota és bérház összesen 12 drb üvegtetőzetének gittelésjavítása a törött üvegek pótlásával 300 «
11. A palota tetőzetének műpalával átfedése és az ereszszegelemek megújítása 1.300 «

12. A palota és bérház kéményseprő-járdáinak rendbehozása a korhadt pallók megújításával, a vaskorlátok és vaslépcsőzetek megjavításával, minizálásával, egyszer felkötésre mázolásával	640 P
13. A patkós ülésterem újra festése	100 «
14. Cseri, Csima és Klell altisztek lakásainak újrafestése	400 «
15. A palota összes vas- és cserépkályháinak javítása	400 «
16. A törött székek és beszakadt nádfonások helyreállítása (kb. 35 drb)	350 «
17. A képes teremben két pamlag újra bevonása	485 «
18. A könyvtári és az I. II. emeleti fűtőcső-tartozékok tisztítása a régi Perkins-kazánházak és rostélyok rendbehozásával	250 «
b) a széphalmi Kazinczy-ingatlanoknál:	
A nagy vízmedence és vezetékeinek rendbehozására	1.500 «
Összesen	14.035 P
Összes kiadásokra kb.	186.772 P

Bevételek.

1. Államsegély	60.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	22.000 «
3. Könyvek eladásából kb.	2.000 «
4. Adományokból kb.	1.000 «
Összesen kb.	85.000 P

Pénztári maradvány 1927 június 30-án	43.355 P	14 f.
Rendelkezésre áll	128.355 P	14 f.
Előrelátható hiány kb.	58.000 P	— f.

VII. Kivonat az osztályülésen bemutatott értekezésből.

Horvát éposz Kálmán királyról.

(Bajza József I. tag 1928 máj. 7-én tartott székfoglalójának kivonata.)

A felolvasó ismerteti a Kálmán királyról szóló horvát éposz szerzőjének, a curzolari Kanavelió Péternek (1637—1719) életét és előkelő nemes család sarját. Korán Raguzaba került, kétszer is onnan házasodott és irodalmi munkásságával is egészen beilleszkedett a raguzai irodalomba. Tagja volt a raguzai *Akademya Dangubijeh* (A naplopók akadémiaja) nevű irodalmi társaságnak. Írói álneve *l'indiscreto*.

Irt sok lírai verset, kisebb elbeszélő verseket Raguzá egykorú történetéből és a Bécs felzabádító Sobiesky Jánosról. Mint drámaíró volt a legtermékenyebb. Állítólag 20 drámát írt, melyek közül ma 10 ismeretes. Egy passion,

Guarini *Pastorfidójának* fordításán és egy tragikomédián kívül csupa vigjátékot. Magyarországon játszó tragikomédiája, a *Vučistrah*, ugyanazt a tárgyat dolgozza fel, melyet Calderon *Az élet álom* c. színműve. Vigjátékaiban az egykorú raguzai életet hozza színpadra sok szellemmel és sok trivialitással. Két vigjátéka Molière átdolgozás (*A fösvény*, *Urhatnám polgár*). Ezekkel úttörője a XVIII. században Raguzában felvirágzott Molière-kultusznak.

Főmunkája 24 énekre osztott és 19, 124 nyolc szótagú sorból álló éposza. Az éposz tárgya Szt. Iván trauai püspök élete és Kálmán király 1107-i dalmáciai hadjárata, különösen Zára ostroma. Szt. Iván teremt békét a király és a város között. A király zárai bevonulásának leírását a felolvasó Rédey Tivadar művészi fordításában bemutatta.

Ismertetve a horvát irodalomtörténet eddigi megállapításait az époszról a felolvasó új csapásokon haladva a következő eredményekre jutott: A költő eredetileg Lucius Szt. Iván életrajza nyomán Szt. Iván tauai püspök életét verselte meg 6—7000 sorban. A verses életrajz szokásos formája volt a raguzai irodalomnak. A költő rokonságban volt a trauai Andreis-családdal, mely propagátora volt a szent kultuszának. A költő részt vett a szent hamvainak a trauai székesegyházban 1681-ben történt elhelyezése alkalmával tartott nagy ünnepségeken és része volt abban, hogy Curzola Szt. Ivánt védszentjévé választotta. A verses életrajznak az volt a célja, hogy polgártársait megismertesse védszentjük életével. Másrésztől azonban a költő, aki traui birtokos is volt, traui barátainak és rokonainak kívánt munkájában emléket állítani. A felolvasó kibogozta az éposz szubjektív vonatkozásait, melyekből kiderült, hogy az éposz dalmát hősei mind a költő kortársai sorából kerülnek ki.

Bécs felszabadításának hírére a költő két verset írt Sobiesky Jánosról. A felolvasó gunduliçi analógiák és más külső körülmények alapján azt bizonyítja, hogy Kanavelić a Bécs felszabadítását követő években egy *Sobieskyádát* tervezett. Az époszból nem lett semmi. Mert Bécs felszabadulása után Lengyelország többé nem játszott nagyobb szerepet a felszabadító háborúban. De a tervezett époszból kerültek a Kálmán királyról szóló époszba bizonyos lengyel elemek.

Raguza politikája 1684 óta a felszabaduló Magyarország és Bécs felé fordult. A költő újra elővette Szt. Iván életrajzát, melyben mint epizódalak egy magyar király szerepelt. A XVIII. sz. első tizedében Szt. Iván életrajzát kibővítve, magyar és romantikus elemekkel éposszá dolgozta

át. Kálmán király csatolta birodalmához Dalmáciát. Époszá-
nak célja e példára serkenteni a Habsburgokat, miután
azonban Kanavelic Velence alattvalója volt, ezt oly módon
kellett tennie, hogy ne kerüljön nyílt összeütközésbe hon-
polgári hűségével. Politikai programját tehát allegóriákba
és szimbólumokba öltöztette.

A felolvasó vizsgálat alá veszi az éposz történeti
elemeit és megállapítja, hogy Kanavelic Bonfini követi.
Ami az éposz kidolgozását illeti, Kanavelic Gundulic tanít-
ványa, de a régi életrajzot az új történeti és romantikus
elemekkel nem tudta szerves kapcsolatba hozni.

A felolvasó beható tárgyalás alá veszi az éposz három
nagy romantikus epizódját. Kimutatja, hogy a Valdimir-
epizód a Zrinyi-család allegóriája, a Radomir-Jerina epizód
Gundulicra vezetendő vissza. Az éposz fénypontja a Pelinko-
Rosinda epizód, mely egyszersmind a költő politikai pro-
gramjának a kifejezője. Az ez epizódot megindító rabnő-
történet forrását egy a horvát irodalomban nagyon népszerű
elbeszélésben a Magyar Balázs leányárai szülő regében jelöli
meg. Szétbontva a néprege és feldolgozásainak elemeit be-
mutatja rafinált felhasználásukat a költő célja szolgálatában.
A két szerelmes találkozása Zára alatt, párviadaluk, majd
Zára és a király kibékülése és a két szerelmes násza nem-
csak a költő nővérének Grisogono Margitnak a dicsőítése,
nemcsak az éposz egy szép romantikus epizódja, hanem
szimbóluma Dalmácia és Horvátország egyesülésének a
magyar király védszárnyai alatt.

Székfoglalója befejezésben a felolvasó megállapítja,
hogy Kanavelic nem nagy költő, de mint a raguzai ariszto-
kratikus köztársaság világszemléletének egyik utolsó költői
kifejezője figyelmet érdemel magyar részről azért is, mert
nagy rokonszenvet árul el irányunkban és hazája boldogulá-
sát a megújuló magyar birodalomhoz való csatlakozásban véli
megtalálni.

VIII. Ünnepi beszédek.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. telnök úr megemlékezése
a Kormányzó Úr Ö Főméltóságának hatvanadik
születésnapjáról a M. Tud. Akadémia június 18-iki
összes ülésében.

Tek. Akadémia!

A mai napon ünnepli Magyarország Kormányzójának,
nagybányai vitéz Horthy Miklósnak hatvanadik születés-

napját. Ez ünneplésből Akadémiánk is örömmel veszi ki a maga részét, mert hazafiúi érzésünk bennünket is hálára, tiszteletre és ragaszkodásra kötelez az iránt a férfiú iránt, aki ezelőtt nyolc évvel a nemzet közbizalmából megcsontított országunk élére állíttatván a legnehezebb időkben példás önfeláldozással s higgadt bölcseséggel tett megbecsülhetetlen szolgálatokat hazánknak. E mellett kötelességünk megemlékeznünk arról is, hogy ő főméltósága kormányzói hatáskörében mindig teljes megértést és tevékeny jóindulatot tanusított az általunk képviselt érdekek iránt, melyeknek megvédése a legsanyarúbb viszonyok között kormányunknak csakis az államfő belátó helyeslésével sikerülhetett.

E gondolattól vezérelve s a hódolat és elismerés érzelmeitől áthatva indítványozom, hogy mai összes ülésünkben a következő üdvözlő sürgönnyt intézzük a Kormányzó Úr Ő Főméltóságához:

«A Magyar Tudományos Akadémia mai összes ülésén hálásan megemlékezett arról, hogy a Főméltóságú Kormányzó Úrnak az utolsó hat évben több ízben kelt magas elhatározásai tették lehetővé Akadémiánk tudományos munkássága eredményeinek szélesebb mérvű közzétételét. Öszinte hálával és Főméltóságodnak nemzetmentő munkássága tudatában a mai születésnap alkalmával Akadémiánk egyhangú határozattal hódolatteljes üdvkívánatait küldi.»

Az összes ülés a javaslatot egyhangulag elfogadta.

2. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Dürer Albert halálának négyszázados évfordulójáról a M. Tud. Akadémia 1928. június 18-án tartott összes ülésén.

Tek. Akadémia!

Mielőtt nyári szünetünk szétoszlatna bennünket, azt hiszem, illő megemlékeznünk egy centenariumról, melyet ez évben a művészet ünnepel, különösen Németországban, de mellette méltán Magyarországon is. Albrecht Dürer halálának négyszáz éves fordulóját értem, mely ez év tavaszára esett, s melyről még e teremben is legközelebb illetékes megemlékezés fog történni.

Dürer tudvalevőleg magyarországi és pedig minden valószínűség szerint magyar, nem — mint néhányan állították — német családból származott. Atyja költözött Békésmegyéből előbb Németalföldre, majd Nürnbergbe s nagy fia

maga szeretettel emlékezett meg följegyzéseiben családjának magyar eredetéről, melyet származási helye, a kis Ajtós község németre fordításából eredő neve is hirdet, valamint az ajtói Ajtósokra valló régi magyar címer, melyet a művész maga is, még német nemességének megszerzése után is használt.

Dürer valóságos csodája a művészi lángelmének; Németország képzőművészetében korszakot alkot s sokoldalú, mondhatni egyetemes szellemével bátran Goethe mellé állítható. A festészetben, réz- és fametszésben egyaránt kiváló, sőt talán legkiválóbb a rajzban; a művészetet irodalmilag is előbbre vitte elméletének művelésével, ami által az építészetre is hatással volt. Mint a művészeti renaissance legnagyobb alakjának Németországban, kétségkívül olasz, különösen velencei befolyások is nyilvánultak fejlődésmenetében, de ép oly bizonyos, hogy rajzai viszont befolyást gyakoroltak az olasz rinascimento legnagyobb mestereire. Szellemi rokonsága, különösen Leonardi di Vinci-vel szembeszökő. Aránylag korán halt meg, csak 57 éves korában, de amit alkotott, az növekvő fénnel ragyogja át a négy századot, mely halálától elválaszt. Magyarország nem követelheti őt magának, de származása révén is jogot formál arra, hogy emlékét ünnepelje, mint korszakos alkotó művészt, sőt irodalmi művei alapján, mint a tudomány úttörőjét is.

3. Némethy Géza osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából.

I.

Vári Rezső r. taghoz 1927 március 8.

Kedves Társunk!

Miután székfoglalód megtartásával eleget tettél alapszabályaink követelményeinek, ezennel beiktatlak a M. T. Akadémia rendes tagjainak összes jogaiba és örömmel üdvözöllek immár a legnagyobb tudományos kitüntetés birtokában Téged, mint a klasszika filológia szigorúan tudományos irányának régi és érdemes képviselőjét.

Húsz esztendeig voltál Akadémiánk levelező tagja és főmunkáid azóta jelentek meg, melyek közül különösen kettőt emelek ki: *A classica-philologia encyclopoediája* című kézikönyvet, amely a jelzett tudománykörnek összes disciplináit teljes tudományos önállósággal tárgyalja és *Böles Leo Taktikájának* monumentális kritikai kiadását, melyet a

külföldi bírálat is elismeréssel fogadott, mint a bizanci tanulmányok körében égető szükségét pótló könyvet. Első sorban paleografus és szövegkritikus vagy ugyan, de hogy tudományodnak nagyobb közönség számára élvezhető formát tudsz adni, mutatja *A görög tudomány az ókorban* című népszerűen írt munkád. Nagy érdemet szereztél magadnak végre a római magyar történeti intézet körül is, melynek első szervezése és berendezése a Te fáradságodnak köszönhető.

De engedd meg nékem, ifjúkori barátodnak és tanuló-társadnak, hogy érdemeid objektív méltatása után egészen szubjektív legyek és ebben az ünnepi órában felújítsam a mi legdrágább közös emlékünket, a közös mester emlékét, akinek köszönjük mind a ketten, hogy azok lettünk, amik vagyunk. Ábel Jenőre gondolok, erre a tüneményes tehetségre, aki huszonnégy éves korában már Akadémiánk tagja volt, huszonöt évvel egyetemi professzor, bámulatosan rövid idő alatt maradandó nyomokat hagyott a magyar tudományban, de sajnos, kora ifjúságától fogva egy alattomos kórsággal küzdött, amely őt elragadta tőlünk, mielőtt betöltötte volna harminckettedik évét. Réges régen volt ez és az én szívem elfacsarodik arra a gondolatra, hogy ez a jobb sorsra érdemes ember a természet rendje szerint még ma is ép erőben járhatna köztünk; hiszen ha élne, még most sem volna hetvenéves. Bizonyára jól emlékszel Te is arra a szomorú időre, amikor én szörnyű aggodalmaktól gyötörtén állottam betegággya mellett, hogy segítsen őt utolsó munkája kiadásában, Te pedig olaszországi tanulmányútat közben remegve vártad róla szóló tudósításaimat. Mikor ezután az elháríthatatlan katasztrófa megtörtént, fájdalmunkat nem tudtuk mással enyhíteni, mint azzal a szent fogadással, hogy mi az ő korán félben hagyott munkásságát az ő szigorú szellemében fogjuk folytatni s gondosan kicsíráztatjuk azokat a termékeny eszmemagvakat, amelyeket ő hintett el fiatal lelkünkben. Most pedig annyi év után, midőn itt állunk egymással szemben azon a helyen, ahol ő is annyszor hallatta szavát, azt hiszem, nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy mi állottuk fogadásunkat és az Ábel Jenő szelleme mibennünk élt tovább. Legyen szabad hát nekünk, szívünkben az örök hála és a legjobb tehetségünk szerint elvégzett munka jól eső érzésével, ebben a kegyeletes percben a tudós testület előtt, amelynek dísze volt, felidézni az ő szellemalakját és szólítani dicsőült *Maneseit* a régi rómaiak kegyeletének hagyományos három szavával: *Ave, anima candida!*

II.

Klemm Antal 1. taghoz, 1927 november 14.

Mai székfoglalóddal eleget tettél alapszabályaink követelményeinek, s most már nincs egyéb hátra, mint hogy elnöki minőségemben felavassalak Akadémiánk teljes jogú levelező tagjává és szívesen üdvözljelek körünkben, mint a magyar és a finn-ugor nyelvtudomány érdemes munkását.

Különösen mélyreható tanulmányokat végeztél a magyar és a rokon finn-ugor nyelvek: a votják, az osztják, a vogul és a mordvin nyelv mondattana terén és a mondat-tani kutatás maradt mindég a legkedvesebb foglalkozásod. Elősegítette ezt a finnugorság alapos ismeretén kívül az indogermán nyelvek mondattani irodalmához való nagy jártasságod s e sokoldalúságod érett terméke most megjelenő legnagyobb műved, a nagy hézagot pótló *Magyar történeti mondattan*, melyet Akadémiánk elismeréssel iktatott be kiadványai közé.

Nagy érdemeket szereztél a magyar felsőoktatás terén is, mint a pannonhalmi középiskolai tanárképző intézet tanára és buzgón gyümölcsöztetted a tanügy és a tudomány javára azt a kiváltságos helyzetet, melyet mint bencés szerzetes kora ifjúságodtól fogva élveztél. Te mindig méltó tagja voltál annak a fényesnevű rendnek, amely alapításától kezdve a mai napig elsősorban tudományos társaság volt, amely Európának századokon keresztül a legnagyobb tudósokat adta, s amelynek magyar tartománya is méltónak mutatkozott a nagy alapítóhoz. A rend tagjai Akadémiánk tagjai közt is kezdettől fogva érdemes munkásságot fejtettek ki, s mikor most itt állasz közöttünk, mint új társunk, hálásan emlékezünk vissza azokra a kitűnő elődeidre, akik e falak közt a Te köntösödet viselték. De nekem különösen egy lángeszű és gyermeklelkű aggastyán alakja lebeg lelki szemeim előtt, akit még volt szerencsém testi szememmel is láthatni, s aki annyira ragaszkodott a mi testületünkhöz, hogy még kilencvenes korában is, amikor már régen visszavonult rendjéhez nyugalmat élvezni, megjelent minden nagygyűlésünkön jó kedvvel, fiatalos érdeklődéssel mindnyájunk őszinte örömére. A fizika tanára volt ő a budapesti egyetemen, a mi nagy Eötvös Lórándunk méltó előde, akinek a nevét a tudomány történetében örökre fenntartja az a szerény kis masina, amely egyetemünk fizikai intézetének legdrágább kincse, oly készülék, amely a később Siemens

által oly nagy jelentőségre emelt elektrikus dinamógép őse s elvben már magában foglalja az elektricitás két világra szóló alkalmazását, az elektricitást mint világító eszközt és mint hajtóerőt.

Ilyen nagy ember lakott köztetek egykor a szent Márton hegyén és bizony mondom néktek, boldogok vagytok ti fiatalabb tudósok, hogy ott élhettek híven alapítótok hagyományához, akiről a régi vers azt mondja: *montes Benedictus amabat*, ott a pannoniai akropolison, a tudomány büszke várában, ahol a szent falak közt ihletően és áldóan lebeg fölöttetek oly férfiak szelleme, aminő volt a magyar bencés rendnek, mint különösen tudós rendnek, legnagyobb dicsősége, Akadémiánk egykori disze és nesztora, a kedves emlékü *Jedlik Ányos*.

III.

Bajza József I. taghoz 1928 május 7.

Székfoglalód elhangzása után örömmel üdvözöllek és iktatlak be Akadémiánk teljes jogú levelező tagjai közé Téged, a magyar és a horvát irodalomtörténet érdemes művelőjét.

Örömünket csak fokozza az, hogy Te egy nagy nevet hozol vissza Akadémiánkba, a kedves költő és rettegett kritikus, Bajza József nevét, aki vérbeli elődöd, mert hiszen nagyatyádnak édes testvére volt, s akivel szemben a legméltóbb módon róttad le már ifjúságodban a rokoni kegyelet adóját a róla írt hatalmas monografiával, melyet Akadémiánk az Ipolyi-díjjal tüntetett ki és ki is adott. Ezt a munkát a hazai kritika a legnagyobb elismeréssel fogadta, s megállapította, hogy Te teljesen megoldottad a nagy feladatot: megírtad Bajza József végleges élet- és jellemrajzát.

Ezután délszláv, főleg horvát tanulmányokba mélyedtél el, melyekkel tudományos irodalmunk egy nagy hézagát töltötted be minden elismerésre méltó módon. Megírtad többi közt a magyar-horvát unió felbomlásának történetét is, e kérdésről az egyetlen magyar dolgozatot, világot vetve arra a nemzeti küzdelemre, mely végre ezt a problémát ránk nézve oly szomorú módon juttatta dülőre. Ebbe a körbe esik az a rendkívül érdekes mű is, amelyet Gundulicsról, a raguzai horvát irodalom legnagyobb alakjáról írtál, ahol találóan rajzoltad meg ennek az irodalomnak művelődéstörténeti hátterét is, az olasz és a horvát műveltség egészen sajátos összeolvadását a raguzai híres kis köztársaság szellemi életében.

Te olyan korban vagy, hogy még sokat remélhetünk Tőled: azt kívánjuk tehát Neked, hogy minél hosszabb ideig folytasd oly szépen megkezdett s oly jól megalapozott munkásságodat most már Akadémiánk keretében, mint egy nagy név méltó örököse, aki kezdettől fogva teljes mértékben átérezted annak az igazságát, hogy a név kötelez.

IV.

Csúry Bálint 1. taghoz 1928. június 11.

Székfoglalóddal immár eleget tettél alapszabályaink követelményeinek, s ezután nincs egyéb hátra, minthogy mindnyájunk örömére Akadémiánk teljes jogú levelező tagjának nyilvánítsalak Téged, az általános nyelvtudományba belekapcsolt magyar nyelvtudomány sikeres művelőjét.

Tudományos működésednek egyik jellemző vonása az, hogy Te a nyelvészetben filozófiai alapon állsz, mint jeles tanítványa a legnagyobb magyar filozófusnak, a legönállóbb magyar gondolkodónak, a kedves emlékű Böhm Károlynak, Akadémiánk egykori díszének, akinek megadta a kegyes sors, hogy a maga eredeti rendszerét teljes kiépítettségében hagyhassa ránk *Az ember és világa* jellemző címe alatt megjelent hatalmas munka vaskos kötetében. Ő nemcsak nagy tudós, hanem nagy tanítómester is volt, akinek hatása első pillanatra meglátszik a legkülönbözőbb tudományok képviselőin, akik valaha oly szerencsések voltak, hogy tanítványai lehettek. Innen magyarázható, hogy már egyik legkorábbi munkádban, amelynek címe *A nyelvtudomány ismeretelméleti vizsgálata* volt, kísérletet tettél arra, hogy a nyelv és a beszéd problémáját beléillesszed Böhm ismeretelméleti rendszerébe, s *Az ige* című értekezésedben is az igealak lélektani kifejlődését vizsgáltad.

A másik terület, amelyet nem kisebb sikerrel művelsz, a népnyelv- és nyelvjáráskutatás és idevágó értekezéseid közül különösen kiválik a Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából készülő nagy nyelvjárásmonografiád, melyből szép mutatóványt közöltél *A szamosháti nyelvjárás hanglegjtésformái* cím alatt. Efajta írásaidat is áthatja az a filozófiai szellem, mestered öröksége, amelynél fogva, mint ajánlód igen találóan mondják, arra törekszel, hogy a népnyelv, a nyelvjárás problémáját, mint szellemi problémát, gyökerében fogd meg, s a tanulmányozott nyelvjárás grammatikai (hangtani, alaktani, mondattani) egysége mellett stilisztikai-lélektani egységét is kidomborítsad.

Nagy mestered a kolozsvári egyetem tanára volt, akinek már említett óriási hatását, mint egykori kollégája, a helyszínen magam is bámulattal és jóleső örömmel tapasztaltam. Innen áradtak szét fényes szellemének termékenyítő sugárai, s Te, a méltó tanítvány, annál kedvesebb vagy nekünk, mert ma is, mint kolozsvári tanár, annak a gyönyörű kis országnak lakosa vagy, melyet apáink egykor a másik országnak vagy a másik hazának neveztek, s amelytől elszakadni sem akarunk soha. Légy hát te köztünk a két hazának egyik erős összekötő kapcsa!

IX. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 439. f. 108. l.)

Akadémiai Almanach 1928. Ára 3 P.

Akadémiai Értesítő XXXIX. k. 439. f. 1928 jan-máj. 1—5. f. 1—118 l. Ára 2-50 P.

Báró Forster Gyula: A M. Tud. Akadémia és a Műemlékek védelme. (Centenáris előadás) 1—91 l. Ára 2 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXIX. évf. 2. f. (1928. 137—258 l.) Ára 2 P.

Herczeg Ferenc: Mikszáth Kálmán emlékezete. (Emlékbeszédék XX. k. 3. sz.) Ára 2 P.

Horváth János: Riedl Frigyes l. t. emlékezete. (Emlékbeszédék XX. k. 7. sz. 1928. 1—30 l.) Ára 1 P.

József főherceg tábornagy úr Ö Fensége: A világháború amilyenek én láttam. II. k. VIII + 842 l. Ára 64 P.

Kaán Károly: A M. Tud. Akadémia és az erdőgazdasági tudományok. (Centenáris előadás) 1—42 l. Ára 2 P.

Németh Gyula: Akadémiánk és a keleti filológia. (Centenáris előadás) 1—18 l. Ára 1 P.

Sigmond Elek: A Magyar Tudományos Akadémia és a mezőgazdasági tudományok. (Centenáris előadás) 1—21 l. Ára 1 P.

Kolosváry Bálint: Farkas Lajos l. t. emlékezete. (Emlékbeszédék XX. k. 5. sz.) 1—16 l. Ára 1 P.

Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn. 34. k. 1926—27. 1—158 l. Ára 10 P.

Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn. 35. k. 1928. 1—104 l. (Isidor Fröhlich: Untersuchungen über den Polarisationszustand zerstreuter Lichtstrahlen, die von einer in sehr dünner Schicht zerstäubt berussten Glasebene dispergieren.) Ára 18 P.

Revue des Etudes Hongroises. Janvier-Mars 1928.

X. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és alapítványok folytatólagos jegyzéke.

(Lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 439. f. 108—109. l.)

Adományok:

Teleszky János b. t. t., ny. min. a visszaajándékozott Chorin	
Ferenc-jutalom	4.000 P
B. Forster Gyula ig. és t. t. úr fel nem vett tiszteletdíj (centenáris előadás után)	400 „

Hegedüs Lóránt l. t. a visszaajándékozott Kónyi Manó-jutalom	1.800 P
N. N. egy irodalomtörténeti kiadvány nyomdai költségeire	1.500 «
Ravasz László t. t. visszaajándékozott tiszteletdíj	400 «
B. Kornfeld Móric a <i>Régi Magyar Költők Tára</i> VIII. kötetének kiadására	3.000 «
N. N.	800 «

XI. Nekrologok.

1. Angyal Dávid r. t. beszéde Ballagi Aladár r. t. ravatalánál a Pázmány Péter-tudományegyetem csarnokában 1928 június 21-én.

A m. kir. Pázmány-egyetem bölcsészeti karának, a M. Tud. Akadémiának és a Magyar Történelmi Társulatnak megbízásából búcsúzom tőled Ballagi Aladár. Egyetemünk tanítókarának negyvenhat éven át voltál tagja nyugalomba vonulásodig. Egyetemünket történetének egy zivataros évében mint rector kormányoztad. Voltak tanítványaid, akik nagy figyelemmel hallgatták sokfelé csapongó, élénk előadásaidat és hálásan emlegetik, hogy mi mindent tanultak tőled. A tudomány szeretete a jeles apáról maradt örökséged volt. Alig 19 éves korodban megírtad a magyar királyi testőrség történetét, foglalkozván könyvedben az újkori magyar irodalom megalapítóinak életével és munkáival. Feltűnt e munkában a fiatal szerzőnek törekvése a legkimerítőbb teljességre és rendkívüli bibliografiai tájékozottsága. A magyar művelődés történetével azután is sokat foglalkoztál. Bizonyossága ennek a magyar nyomdászat történetéről írt érdemes munkád és a Kecskeméti Péter ötvöskönyve című kiadványod. A magyar műipar történetének e ritka becsű forrásművét igen tanulságos bevezetéssel és oly glossariummal láttad el, mely szótárírói hivatásodat tanusította.

Szeretted kikutatni a magyar nyelv kincseit régi magyar könyvekből és ellesni a nép ajkáról az irodalomban kevésbé ismert szavakat és fordulatokat. Ezt az élénk érzéket a magyar nép élete és beszédmódja iránt kimutattad a «Bihari síkságról» írt kitűnő néprajzi tanulmányodban, amely valóban lebilincselő módon állítja élénk külső képét és lakóit annak a vidéknek, ahol Arany János és Kazinczy születtek s ahová Bocskay emléke vonja képzeletünket.

S ahogy a magyar falut kedvelted, épp úgy ragaszkodtál fővárosunkhoz is. Utolsó munkádban kimutattad, hogy mennyi történeti tanulságot merithetünk a régi nyomtatványokból Budapest multjára nézve.

Néprajzi, nyelvtörténeti és magyar kultúrtörténeti tanulmányaid mellett maradt időd tanszéked követelményéhez képest az újkori egyetemes történet művelésére is. Wallenstein horvát karabélyosai című munkád többet ad, mint a cím után hinnők. Értékes adalék ez a könyv a magyar hadi szervezet és általában a harmincéves háború történetéhez.

Colbertről szóló nagy monográfiádra a hazai viszonyok is ösztönöztek. A mult század nyolcvanas éveiben ugyanis jelszavá lett nálunk az ipar pártolása által előmozdítani a nemzeti vagyonosságot. Ezért akartad ismertetni annak a férfiúnak munkásságát, aki Franciaország kereskedelmét és iparát hatalmasan fejlesztette s egyszersmind az európai államok gazdasági politikájára oly döntően hatott. E munkádban európai érdekű tárgyat ritkán vagy alig használt források nyomán dolgoztál fel, épp úgy, mint a XII. Károlyról szóló könyvedben. Ezt az életed vége felé megjelent könyvet a legjobban magad jellemezted, midőn azt mondod, hogy világra szóló politikai helyzeteknek és a falu tornya körül forgó helyi aprólékosságoknak feltárására egyenlő gondot fordítottál. Tegyük hozzá, hogy egyenlően nagy gondot.

Az általános európai történetre vonatkozó munkáid közül kiemelem az I. Frigyes Vilmosról írt essayt. Nagy Frigyes apjának, a műveletlen, vad indulatú, de a leg-ritkább kötelességérzettől vezetett uralkodónak képe életre kel előttünk ez igen beható és rendkívül eleven történeti rajzban. Csodálatos, hogy mennyire szeretted ezt a szenvedélyeiben mértéktelen zsarnokot. Sikerrel védelmezed meg emlékét Macaulay bírálata ellenében is. A szenvedély viharai szántották a te lelkedet is. Nem tértél ki a harcok elől; küzdelmekkel volt telve pályád, mert a szeretet és gyűlölet ereje ifjúi tüzzel lobogott benned még hajlott korodban is. Szerencsés adomány ez, noha nem veszélytelen. De a halál rettentő fensége kibékít minden ellentétet. A viharos hullámok elcsendesültek és kiemelkedik belőlük életed értékének képe. Kiemelkedik belőlük az a tanulság, hogy szeretted mindazt, ami mindnyájunk szeretetére érdemes, szeretted a magyar nyelvet, a magyar népet, a magyar könyvet, szeretted Magyarország történetét és annak kapcsolatát az európai történettel. Ezt a szeretetet nem csupán szavakkal hirdetted, hanem türelmes, alapos és eredményes munkával. És most, midőn ez általad annyira kedvelt csarnokban hült tetemed körül csoportosulunk, a munkáért tartozó köszönettel búcsúzunk tőled. Isten áldja emlékedet!

2. Szádeczky Lajos r. t. beszéde Márki Sándor r. t. síremléke felavatásán, 1928 július 1-én Budapesten.

A Magy. Tud. Akadémia és a magy. kir. Ferencz József tud. Egyetem megbízásából, de Erdély, Kolozsvár s a magam nevében is idézem megdicsőült szellemedet — kedves tagtársunk, kartársunk, félszázadon át szeretett bajtársam — Márki Sándor.

Mennyi érdem, a tudománynak és tanügynek tett nagybecsű szolgálat, s mennyi kedves emlék fűződik a Te munkáséleted 72 esztendejéhez.

Ez a 72 év tizenötödrésze hazánk ezeréves történetének, melynek viszontagságait, örömét, keservét, dicsőségét és gyászát szóval és tollal, előadásokkal és műveid hosszú sorozatával hirdetted és tetted nemzetünk közkinsévé.

A Magy. Tud. Akadémia egyik leghívebb munkását becsülte és méltányolta Benned. Te mindig készséggel állottál szolgálatára, lett légyen a feladat nagy, vagy kicsiny.

Műveid nyomán a magyar történelem, korszakai, vezéralakjai új életet és fényt nyertek, — Árpádtól és Szent Istvántól Ferenc Józsefig, Nagy Lajos leánya, Mária királynétól, Erzsébet királynéig. Nemcsak koronás fők történetírója voltál s nemcsak az államférfiakat, mint Széchenyit, Deákot, Kossuthot dicsőítetted, de volt szíved a társadalom alacsony néposztályainak sorsa iránt, mint azt Dózsa Györgyről s Péró lázadásáról irt értékes műveid tanusítják.

A fény és árny végletei között lelked akkor telt meg leginkább az alkotó művészet ihletésével, midőn nemzeti szabadságharcainkról írtál: II. Rákóczi Ferenc életrajzában és az 1848—49-iki szabadságharc történetében.

Ezek a műveid fenn fogják tartani emlékezetedet. Sok mai nagyság nevét régen elfelejtették, mikor a Te hírneved még ragyogni fog.

A kolozsvári, most szegedi Ferencz József magy. kir. Tudományegyetem is kegyelettel őrzi jeles tanára, többszöri dékánja s egykori rectora emlékezetét. Márki Sándor tanárságát nem hivatalnak, de *hivatásnak* tekintette. Ő élő cáfolata volt annak a latin példabeszédnek, hogy «akit az Istenek gyűlölnék, paedagogussá teszik.» Márkit a magyarok Istene szerette, mikor tanárrá tette. A tanártársak, tanítványok is szerették, atyai barátjoknak tekintették.

A mi kolozsvári tanárságunk három évtizede összeesett a kolozsvári egyetem fénykorával. A mi tanárkodásunk gyönyörűség volt, lelki és szellemi élvezet tanárnak és

tanítványnak egyaránt. Volt is áldás működésünkön. Kitűnő tanítványok kerültek ki egyetemünkről, akik továbbterjesztették azt a tudomány szerető hazafias szellemet, melynek Márki Sándor egyik ihletett, felszentelt papja volt.

Ő nemcsak tudásával, de szívével is tanított, s a történelmet nemcsak tudománynak, de művészetnek tartotta, s azt, mint nemzetnevelő eszközt oltotta belé tanítványai szívébe.

Ezzel nemcsak a tanügynek, de a hazának is nagybecsű szolgálatot tett.

Márki Sándor sok ezer tanítványa, száz magáirta könyve, tízezer kötetnyi könyvtára bizonyosága, hogy ő a tanárságot eszményi magasztos hivatásnak tekintette s annak mestere, művésze, mondhatnám *vértanúja* volt. Vértanúja annyiban, mert lázas tevékenysége terén nem ismert pihenést, szünetet, szórakozást, testi üdülést. A szellemi alkotási vágy emésztette fel testi erejét. Hányszor mondtam neki, hogy «inkább 2—3 könyvvel kevesebb, de ugyanannyi évvel több az életből». Ő csak mosolygott az ő áldott jó szívéből s tovább ült íróasztala mellett, melytől csak erőszakkal választhatta el a Végzet.

Erről sokat beszélhetne az ő elárvult könyvtára és kéziratára, mely jóformán gazdátlanul porosodik Szegeden — szellemi terméketlenségre kárhoztatva.

Mit szóljak *Erdély, Kolozsvár és a magam nevében*, anélkül, hogy sajtó sebeket ne tépjek fel. Infandum renovare iubes dolorem!

Minket, a magyar föld szülötteit Erdély történelmi és természeti varázsa alakított át erdélyiekké.

A kolozsvári Egyetem nekünk igazi alma materünk: szellemi tápláló anyánk volt. Fiaink voltak nemcsak az erdélyi, de szívesen sereglettek oda az anyaországi ifjak is. Mert tudták, hogy ott mi egy nagy családot alkotunk. Kolozsvár, a szamosparti Athéne, a magyar kulturának legdisztingváltabb gyűjtő központja volt.

Az Erdélyi Múzeumegylet volt a mi Tudományos Akadémiánk. Mátyás király szülőházából Néprajzi Múzeumot alkottunk. Az Erdélyi Magy. Közművelődési Egylet, az Erdélyi Kárpátgyesület egyesítette az egész erdélyi társadalmat.

Márki Sándor ezeknek egyik legfőbb munkása, éltető szelleme volt. Ezekben sziporkázott leginkább az ő szelleme és aranyos kedélye, főként turista kirándulásainkon.

Együtt jártuk be 40 évvel ezelőtt a svájci hegyeket is; előtte Párist, Londont, útba ejtve Turint, hol Kossuth Lajosnál tisztelegve s a történetírás nemzetnevelő hivatásáról beszélgetve, Márki a nagy száműzöttől nyert ihletet a szabadságharc története megírására. Azóta Márki Sándor is megízlelte a száműzetés keserű kenyerét s végső nyugvóhelyet itt lelt ő is Kossuth mauzoleuma közelében.

Itt nyugosznak körülötte tanító mesterei: újabb történetírásunk atyja Horváth Mihály, kinek életrajzát annyi szeretettel írta meg, volt tanárunk Salamon Ferenc; mentorunk Szilágyi «Sándor bácsi».

Itt nyugosznak jóbarátaink közül Thallóczy Lajos, Fejérpataky László, s többek között a legújabban érkezett Ballagi Aladár.

Kedves Sándorunk, Te itt sem vagy elhagyatott; de az élők között három év multán is frissen él nemes lelked, páratlan jó szíved emlékezete és örökké élni fog szellemi termékeidben.

Azzal a tudattal avatjuk fel siremlékedet (melyet hátrahagyott utolsó műved honoráriumából állított a családi kegyelet), hogy e külső jel rég el fog pusztulni, de a Te emlékezeted örökéletű lesz a magyar történetírás lapjain.

Pihenj csendesen, kedves jó Sándorunk, álmodj a fel-szabadulandó bérces Erdélyről, kincses Kolozsvárról, a virágzásnak indult szegedi egyetemről, s főként az újra felragyogó magyar dicsőségről, melynek oly lelkes történet-írója voltál.

Álmod teljesedjék s Magyarország, feltámadásával boldog lesz a Te feltámadásod is!

SOMMAIRE.

	Page
I. LXXXVIII ^e séance solennelle de l'Académie	119
1. Discours d'ouverture de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie : L'influence de la guerre et de la con- clusion de paix sur la science et la littérature	119
2. J. Balogh, secrétaire perpétuel : Contributions à l'histoire de l'Académie	127
3. Fr. Herczeg, m. h. : La mémoire de K. Mikszáth	135
4. L. Ravasz, m. h. : St. Paul à Athènes	135
II. LXXXVIII ^e séance annuelle de l'Académie (16—18 mai 1928)	135
III. Les prix de l'Académie	143
IV. Rapports des commissions :	
1. Le prix Sámuel—Köiber	147
2. Le prix A. Wellisch	148
3. Le prix J. Forster	150
V. Les statuts de la commission de philosophie	153
VI. Le budget de l'Académie pour l'année 1928 (juin—déc.)	154
VII. Extrait du mémoire présenté à l'Académie :	
J. Bajza, m. c. : Une épopée croate du roi Coloman (le 7 mai 1928.)	159
VIII. Discours solennels :	
1. Discours de M. A. de Berzeviczy à l'occasion du 60 ^e anniversaire de la naissance de son Altesse le Gouver- neur de la Hongrie, le 18 juin 1928	161
2. Discours de M. A. de Berzeviczy à l'occasion du 400 ^e anniversaire de la mort de Dürer, le 18 juin 1928	162
3. Discours de réception de M. G. Némethy président de la 1 ^e classe de l'Académie	163
IX. Publications récentes de l'Académie	168
X. Dons et fondations	168
XI. Nécrologies :	
1. Discours de M. D. Angyal m. o. aux funérailles de A. Ballagi m. h. le 21 juin 1928	169
2. Discours de M. L. Szádeczky m. o. sur le tombeau de A. Márki m. h. le 1. juillet 1928	171

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXIX. KÖTET.

1928 augusztus–december

8–12. FÜZET.

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémiának 1928 október 1-én tartott összes ülésén és javaslatai gróf Vigyázó Ferenc emlékének megörökítése tárgyában.

Tekintetes Akadémia!

Midőn a nyári szünet leteltével újból munkára gyűlve egybe, tisztelt tagtársainkat ez első összejövetelünk alkalmából melegen üdvözlöm, a nyár alatt bekövetkezett oly eseményről kell mindenekelőtt jelentést tennem, mely Akadémiánk évkönyveiben páratlanul áll s méltán állítható a Széchenyi nagy alapítói ténye mellé.

Bojári gróf Vigyázó Ferenc ez évi július hó 29-én Bécsben 54 éves korában elhalálozván, kétrendbeli, 1921-ben és 1923-ban kelt végrendeletében úgy atyjától, mint anyjától, br. Podmaniczky Zsuzsannától örökölt egész nagy vagyonát a M. Tud. Akadémiára hagyta. E rendelkezés az atyai vagyont illetőleg, lényegében csak megerősítése az örökhagyó édes atyja, néh. bojári gróf Vigyázó Sándor 1919-ben kifejezett ama végakarátának, hogy miután ő «még annak a kornak szülöttje, melyben Széchenyi István és munkatársai lerakták a mai Magyarország alapjait, rendíthetetlen meggyőződése, hogy európai színvonalon álló s e mellett minden ízében magyar kultúra Magyarország és a magyar nemzet fennmaradásának legbiztosabb záloga. Ez okból egész vagyonomat — úgymond — a magyar nemzeti kultúra szolgálatába kívánom állítani, mely célt első magyar tudományos intézetünk útján vélem leginkább elérhetőnek».

Azt hiszem, megindultan és főlemelő érzéssel kell, hogy fogadjuk mindnyájan, kik ma a M. Tud. Akadémiát képviseljük, a két végrendelezőnek, atyának és fiúnak ezt a nemes és fennkölt intézkedését s első szavunk az új munkaév küszöbén csak a kegyelet és hála szava lehet azok emléke iránt, kik úgy akarták, hogy magas társadalmi állás és roppant vagyon birtokában mégis szerény visszavonultságban töltve földi napjaikat, csak haláluk után tudja meg a nemzet, hogy műveltségének, tudományának mily lánglelkű, áldozatkész apostolai voltak.

A bojári Vigyázó-család a XVII. századtól kezdve főleg Pestmegyében és egyes dunántúli megyékben a törvényhatósági életben és a katonai pályán működött. Az örökhagyó Ferenc gróf nagyatyja, Vigyázó Antal 1809-ben a napoleoni háborúkban mint kapitány vett részt s már ő szép gyűjteményeket szerzett.

Az örökhagyó atya, Vigyázó Sándor 1825-ben született, 1895-ben öröklő grófi ranggal a főrendiházban foglalt helyet s 1921-ben hunyt el. Arra az esetre, ha egyetlen fia a vagyonról nem rendelkezne és törvényes leszármazók nélkül halna el, tette azt a rendelkezést, melyet előbb idéztem.

Fia, bojári gróf Vigyázó Ferenc 1874 április 5-én született; a budapesti egyetem jogi karán szerzett végbizonyítványt és már mint egyetemi hallgató, tanárai figyelmét magukra vonó értekezéseket mutatott be. Később sub auspiciis regis doktorrá avattatott s három magyar közjogi dolgozatát tette közzé nyomtatásban a kilencvenes évek folyamában, melyek a Pragmatica Sanctióra, az európai közjog alkotmányos garanciáira s az osztrák-magyar közjogi viszony nemzetközi természetére vonatkoztak.

Ferenc gróf örökjogon tagja volt s jegyzője is a magyar főrendiháznak egészen annak megszűntéig. Atyja halála után egész munkásságát nagy vagyona kezelésére fordította s szülei iránt érzett mélységes kegyelete magyarázza meg azokat a korlátozásokat s az Akadémiára nézve jelentékeny terheket is járó kikötéseket, melyeket az örökhagyó végrendeletébe azért foglalt be, hogy a családi kegyelet szempontjából jelentős ingatlanok vagy ingóságok évszázadok múlva is megőriztessenek, s melyek szerint a családi vagyonhoz tartozó ingatlanokat egészökből sértetlenül kell az Akadémiának eredeti alakjukban fenntartania és kezelnie s az Akadémiát elidegenítési jog ezekre nézve nem illeti meg.

Ezek a kikötések nem homályosíthatják el a nemes örökhagyónak azt a világos szándékát, hogy Akadémiánkat magasztos hivatása követésében tehetősebbé és függetlenebbé tegye. S talán nem csalódom, ha én Akadémiánk e nagy-szerű örökségében nemcsak a rendelkezésére álló anyagi eszközök szaporodásának tényét üdvözlöm, hanem még inkább annak a bizonyítékát, hogy a Legnagyobb Magyar halhatatlan kezdeményezésére ezelőtt száz évvel létrejött tudományos intézetünk a száz év minden viszontagságai, veszélyei és nélkülözései közepett is munkásságával megszerezni és megtartani tudta a nemzet legjobbjainak bizalmát, amit régebben és újabban az adakozások és alapítások hosszú sora, de

valamennyinél fényesebben a Vigyázó grófi család hagyatéka tanúsít.

Azonban éppen azért, mert mi legújabb nagy jötevőink dicső tényében első sorban az Akadémia iránti bizalom jelét kell, hogy lássuk, vissza kell utasítanunk végrendeleteik minden oly magyarázatát, mely e bizalmat megtagadva, az Akadémiának az örökhatározó szellemében való ténykedését bármely külső, állandó felülvizsgálat és beavatkozás tárgyává tehetné s ezzel tudós társaságunknak száz éven át híven megőrzött önállóságát és függetlenségét veszélyeztetné.

Mihelyt az Akadémia a bold. gróf Vigyázó Ferenc végakarataráról értesült, intézkedett, hogy kegyelete és halála már az elhunyt temetése alkalmával kifejezésre jusson. A Rákoskeresztúron, f. évi augusztus hó 7-én végbement temetési szertartáson, valamint a másnap a Budapest-belvárosi plébániatemplomban megtartott gyászistentiszteleten Akadémiánkat — az elnök az országon kívül tartózkodván — a másodelnök úr vezetésével a főtitkár, Szabolcska Mihály tisztt. tag, valamint Szinnyi József igazgató-rendes tag és főkönyvtárnok képviselték. A ravatal fölött, melyre díszes koszorút helyeztünk, a másodelnök úr tolmácsolta megható szavakkal Akadémiánk érzelmeit.

Igazgatótanácsunk máris foglalkozott és elnökségünk állandóan foglalkozik a hagyatéki birtokbavételét s a végrendeletek végrehajtását célzó intézkedésekkel, melyeknek eddigi eredményéről, valamint a végrendeletek tartalmáról és a hagyatéki vagyon állapotáról főtitkárunk fogja a nyilvános összes ülés végeztével tisztelt tagtársainkat tájékoztatni.

Részemről már ezúttal csupán három, kegyeletünkből folyó javaslatot óhajtok a tek. Akadémiának egyhangú elfogadásra ajánlani.

Az egyik az, hogy tudomásul véve előterjesztésemet, néhai bojári gróf Vigyázó Sándor és Ferencnek, örökre feledhetetlen jötevőinknek nemes emlékét s rendelkezésük iránti elmúlhatatlan hálánkat mai összes ülésünk jegyzőkönyvébe iktassuk.

A másik az, hogy az elnökséget utasítani méltóztassék gróf Vigyázó Ferenc képmásának elkészíttetésére s Akadémiánk palotájában való elhelyezésére.

A harmadik az, hogy megkeresést intézzünk a székesfőváros közmunkatanácsához, előkelőbb utcáink valamelyikének gróf Vigyázó Ferencről leendő elnevezése iránt.

Azt hiszem, mindhárom javaslatomat egyhangúlag elfogadottnak jelenthetem ki.

II. Vargha Gyula t. t. beszéde bojári gróf Vigyázó Ferenc ravatala előtt Rákoskeresztúron 1928 aug. 6-án.

A M. Tud. Akadémia nevében teszek koszorút ravatalodra s búcsúszom tőled, koporsóban nyugvó férfiú, bojári gróf Vigyázó Ferenc.

A koporsó titokzatos küszöb, melyen át a földi vándor az örökkévalóságba lép, az örök bíró szent színe elé. Meghatva s a Gondviselés útjainak csodás fordulatain tűnődve állok e rejtelmes küszöb előtt. A te élted, nemes Gróf, anyagi javak nagy bősége mellett szomorú magánosságban telt. Meg nem értve, sőt félreértve, korán becsukódott szíved s zárt ajakkal haladtál földi pályádon. Az emberek azt sem tudták, hogy van-e szíved. Mint ahogy mélyen le kell fúrni a föld kebelébe, hogy az alatt rejtőző meleg forrás felfakadjon, a halál csontkezének kellett szívedbe is lefúrnia, hogy annak meleg tartalma napvilágra jöjjön. Csak a Mindenható tudja, hogy lelkednek mily vulkánikus háborgása temette mélyre szíved meleg forrását. De végredeletedből világosan látjuk, hogy ez a meleg forrás nem apadt ki, csak elrejtőzött. Mily gyöngéd, ideális szeretetet tápláltál szülőid iránt s mily erős magyar hazafiság, olthatatlan fajszeretet dobogtatta szívedet. Magános vándor, ki megtépett vitorlákkal érkezted a révbe, midőn a magyar szellemi élet legfőbb képviselőjét, a M. Tud. Akadémiát tetted örökösöddé, megtörted az egyedüliség varázsgyűrűjét s mint az egész nemzet halottja térsz sírodba.

Nagy nemzeti összeomlásunk nemcsak hazánk területének két harmadától s magyar véreink millióitól fosztott meg bennünket, csonka hazánk anyagi javaiban is rettenetes pusztítást vitt véghez. Akadémiánk vagyona is, melyet a legnagyobb magyartól, gróf Széchenyi Istvántól kezdve, annyi lelkes hazafi áldozatkészsége teremtet, csaknem egészen megsemmisült. A magyar kultúra szinte elháríthatatlannak látszó nehézségeit csak kultuszminiszterünk páratlan energiája hárította el. És ime most, elhúnyt nemes Gróf, a te nagylelkű elhatározásodra Akadémiánk vagyona fönix gyanánt kelt ki hamvaiból.

Ha van a síron túl találkozás, a nagy Széchenyi meleg helyesléssel rázza jobbodat, s vele együtt egész nagy szellemtábor ajkáról hangzik az óhajtás: hogy mint Egyiptom földjét a Nilus áradása, termékenyítse meg gazdag hagyományod a magyar tudományt és irodalmat. Az élők szent kötelessége, hogy a gazdag földbe jó és nemes magot ves-

senek s a te magas ideálokért hevülő szellemed zavartalanul gyönyörködhessék a gazdag aratásban.

Gróf Vigyázó Ferenc, oszoljon szét lelked borúja, porló hamvaid pedig pihenjenek békén, nyugodtan szeretett szülőid hamvai mellett.

III. Kiegészítések a M. Tud. Akadémia ügyrendjéhez.

Elfogadta az Igazgató-Tanács 1928. december 12-én
és az összes ülés u. é. december 17-én.

1. §. Néhai bojári gróf Vigyázó Ferenc úr 1921 május 6-án, valamint 1923 október 25-én kelt két végrendeletében, amelyeket a budapesti központi kir. járásbíróság 1928 augusztus havában hirdetett ki, a M. Tud. Akadémiát rendelte általános örököseül.

A M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsa 1928 augusztus 18-án tartott ülésében az örökséget elfogadta és tekintettel arra, hogy a magyar jog szerint nyugvó örökség nem létezik, tehát az Akadémia az örökhagyó úr elhalálozásával 1928 július 29-én mint végrendeleti örökös, azonnal a hagyaték birtokához jutott, a hagyatékot birtokba is vette.

2. §. A bojári gróf Vigyázó Ferenc úr végrendeletei alapján a M. Tud. Akadémia tulajdonába jutott vagyon kezelése és e kezeléssel összefüggőleg felmerült kérdések elintézése céljából a M. Tud. Akadémia Igazgató-Tanácsa Gazdasági Bizottságot és e mellé véleményadás céljából külön Jogi Bizottságot alakít.

3. §. A 2. §-ban említett vagyon kezelését a külön *«Gazdasági Bizottság»* intézi.

E Bizottság elnöke a M. Tud. Akadémia elnöke, tagjai a másodelnök és az Igazgató-Tanács által választott tagok.

A Gazdasági Bizottság tagjainak, illetőleg ügyészenek, továbbá a jogi, illetőleg gazdasági szakértőknek igényük van készkiadásaik megtérítésére. Az ügyész és a szakértők tiszteletdíját, szükség esetében pedig a Gazdasági Bizottság tagjainak tiszteletdíját is az Igazgató-Tanács állapítja meg.

4. §. A Gazdasági Bizottság intézi a 2. §-ban említett vagyon fenntartásával és a gazdálkodás rendszerinti vitelével, illetőleg a vagyonkezeléssel összekötött tennivalókat. Esetenként egyes ügyek elintézésével a Bizottság az Akadémia egyik tagját bizza meg.

Megfelelő esetekben, illetőleg ügyekben a Gazdasági Bizottság szakértőt hallgat meg.

5. §. A 2. §-ban említett vagyon kezelésével összefüggőleg felmerült peres és perenkívüli ügyekben az Igazgató-Tanács által alakított «*Jogi Bizottság*» ad véleményeket.

E Bizottság tagjainak tiszteletdíját az Igazgató-Tanács állapítja meg.

6. §. A gróf Vigyázó Ferenc úr végrendeletei alapján a M. Tud. Akadémia tulajdonába jutott vagyonnal összefüggő peres és perenkívüli ügyekben a M. Tud. Akadémiát hatóságok és magánosok irányában a M. Tud. Akadémia elnöke, távolléte vagy akadályoztatása esetében a másodelnök, mindkettőnek bármely akadályoztatása esetében pedig a főtitkár, végre ez utóbbinak akadályoztatása esetében a Gazdasági Bizottságnak az Igazgató-Tanács által előre kijelölt tagja képviseli.

*

A M. Tud. Akadémia elnöksége köszönettel állapítja meg, hogy a gróf Vigyázó-vagyon ügyeinek intézésére alakított Gazdasági és Jogi Bizottság tagjai, különösen dr. Staud Lajos és Nagy János ny. tanácselnök urak, valamint a M. Tud. Akadémia összes tagjai, akik a gróf Vigyázó-vagyon kezelése körül 1928 júl. 31-től fogva intézkedtek, illetőleg munkálkodtak, semmiféle illetményt vagy ellenszolgáltatást semmi címen nem vettek igénybe és készkiadásaik felajánlott megtérítését sem fogadták el.

IV. Ünnepi ülés Báró Korányi Frigyes I. tag emlékezetére 1928. december 17-én.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde.

Tekintetes Akadémia!

Megünnepelni kívántuk néhai báró Korányi Frigyes tagtársunk születésének száz éves fordulóját, melytől csak néhány nap választ el, miután Korányi, kit 15 év előtt, 85 éves korában vesztettünk el, 1828 december 20-án született.

A kegyeletos méltatás e megkülönböztetett nemével tartozni véltünk a boldogultnak, ama nagy érdemeknél fogva, melyeket úgy szaktudományának művelése, mint a hazai orvostudomány s az egészségügy szolgálatának állami és socialis terein is szerzett.

Korányi életének és munkásságának jelentőségét bizonyos tekintetben már születésének ideje adta meg: az ő

képességeinek és késő vénsegeig fáradhatatlan tevékenységnek köszönhetjük, hogy ez a jelentőség teljes mértékben érvényesülhetett is.

Egészen gondviselészerű a nagy tehetségeknek az a csillaghullása, mely a múlt század első két évtizedében hazánk földjére szállott, melyet akadémiai centennáriumiainknak egész sorozata is igazol s amely nemzetünket képessé tette a század közepén rá váró nagy reformkorszak feladatainak épp úgy megfelelni, mint annak súlyosan fenyegetett eredményeit a bekövetkezett elnyomatás nehéz évein át is megtartani és megvédeni.

Korányi a dús termőerők e keletkezési korszakának már végén született s ezért elérhette azt, hogy még tanítványa és munkatársa legyen a maga hivatási körében az első nagyoknak, de viszont fiatalabb korával és hosszabb életével tovább vihesse az ő tanításukat és tovább terjeszthesse az ő szellemüket.

Élete és munkássága csodálatosan hű kifejezője lett a nagy fordulatokban gazdag hosszú korszaknak, melyet átélt. A szabadságharcot, mint éppen fölserdült ifjú és orvosnövendék éri meg. Lelkesül Petőfi szavalatán, mint tábori főorvos követi a húszéves medikus a honvédeket a harctérre s szerencsés tapintattal közvetít viszálykodó főtisztek között. Ezért aztán üldözi, egyetemi pályájáról vidékre internálja a hatalom; ez orvosi gyakorlatának javára válik; az egyetemi tanszék nem várat soká magára. Az új alkotmányos korszak miniszterei bizalmukba fogadják és lehetővé teszik hathatós közreműködését orvosképzésünk korszerű reformja körül. Növekvő tekintélye, hírneve, eszméit a közegészségügy szervezése körül messze a tanterem falain kívül is diadalra viszi oly korszakban, mely már tudatával bír annak, hogy az egészség megóvása minden nemzeti erő és nemzeti fejlődés alapja.

Ez a pályafutás viszont szembeötlővé teszi Korányi egyik legértékesebb tulajdonát, azt, hogy mennyire tudta felismerni és megérteni a kor változó szükségleteit, feladatait. Sok tanulmánya, nagy műveltsége, számos utazás által is gyarapodott világlátottsága képessé tették arra, hogy soha el ne maradjon, mindig az elsők között legyen, mindig megértésre és követőkre is találjon. Másrészt természeti adománya az ékesszólásra és a rábeszélésre magyarázza meg széleskörű hatását, a lelkesedést, melyet hivatása iránt tanítványaiban, a megértést és érdeklődést, melyet tudo-

mányának gyakorlati problémái iránt a döntő tényezőknél s a közönség széles köreibben kelteni tudott.

Mint Trefortnak utolsó éveiben államtitkára, magam is tanuja voltam annak a nagy bizalomnak és megbecsülésnek, melyet ez a kiváló, teremtő erejű miniszter Korányi iránt érzett, kinek mindig meggyőző erővel kifejezett véleménye gyakran döntőnek bizonyult az orvostudomány, az egyetemi orvostudományi szakok fejlesztése kérdéseiben s ki hathatós támasza volt a miniszternek akkor is, mikor ez visszaverte a hadügyi kormány törekvését, amellyel a bécsi Josefinum visszaállítása útján akarta a magyar orvostudomány egyenjogúságát a katonasági szolgálat terén megszüntetni.

Trefort letűnt s nemsokára követte őt nagy munkatársa az orvos- és természettudományok főiskolai ápolásában: Markusovszky is; de Korányi még soká helyén maradt s korát meghazudtoló energiával keresett és talált magának még egy új, alkotó hatáskört is, amikor megindította nálunk a tüdővész elleni harcot, élete művére mintegy a koronát téve föl ezzel.

Tudományos munkásságát, valamint általán egyéniségét és életét szépen méltatta Akadémiánkban kevés halála után egyik legkiválóbb szaktársa, azóta már szintén elköltözött collegánk, Jendrassik Ernő; ezúttal Bókay János tagtársunkat kértük fel emléke megújítására.

Korányit joggal nevezték tisztelői az orvosi tudomány magyar atyamesterének; az volt életében és mint olyanra emlékezünk rá vissza mindnyájan, kik őt még ismertük. De meg vagyok győződve arról is, hogy kiváló egyéniségének és áldásos életének emléke élni fog Akadémiánkban, budapesti egyetemünkön, orvosi rendünkben és a magyar értelmiség széles köreibben akkor is, amikor sok, ma közszájon forgó név el lesz feledve.

Ezzel átadom a szót Bókay János tagtársunknak.

2. Megemlékezés Bárá Korányi Frigyesről.

Felolvasta az 1928 dec. 17-én tartott összes ülésen *Bókay János* dr. egyet. tanár, levelező tag.

Tek. Akademia!

Korányi Frigyes 1828 dec. 20-dikán született s így száz éve annak, hogy Nagyállóban meglátta a napvilágot. Midőn 1913 május 19-dikén 85 éves korában meghalt, egy évvel elhunytá után, 1914 november 23-dikán *Jendrassik*

Ernő tagtársunk gyönyörű emlékbeszédben méltatta e helyről elköltözött levelező tagunknak a magyar orvostudomány kifejlődése körüli nagy érdemeit. *Korányi Frigyes* születésének századik évfordulója indította a Magyar Tud. Akadémia mélyen tisztelt vezetőségét arra, hogy *Korányi* emlékének *új*ból áldozzon s engem tisztelt meg azzal, hogy tudományos ülés keretében a nagy magyar orvosról megemlékezzem. Készséggel vállaltam a feladatot, mert mint *Hirschler Ignác* néhai levelező tagunk egy szép emlékbeszédében találóan mondotta: «*mi veteránok, kik a megtett utat sírkövek által jelölve látjuk, az annyszor megszólt vénség egyik előnyének és legszebb jutalékának tekintjük, hogy a jelesek viselt dolgait feledésbe süllyedni ne engedjük és az emlékkincseknek mintegy hivatott őrei legyünk*».

* * *

Korányi Frigyes szűkebb körben már mint orvos szerepet játszik, mint az akkori ifjúság irodalom-művelő társaságának tagja, első nyilvános szereplése azonban 1848 március idusára, a szabadságharc kitörése napjára esik. Idősebb tagjaink bizonyára emlékeznek még a régi hatvani és újvilág-utcai történeti emlékü ódon épületre, melyben a 60-as évekig a pesti egyetem orvosi karának úgyszólván összes intézetei elhelyezést találtak s melyben mi öregek is még orvosi kiképeztetésünket nyertük. A jezsuita prokurátorok hajdani kolostorszerű residentiája volt ez az épület. Idejött először a *Pilvax*-ból 1848 március 15-én a márciusi lelkes ifjúság, hogy csatlakozásra hívja fel a orvosokat s az akácfás udvaron, a rögtönzött emelvényről *Petőfi* újból elszavalta a «*Talpra magyar*»-t, s *Jókai, Vasvári* és *Egressi Gábor* s egy szőke fürtű orvos: *Korányi Frigyes* szónokoltak az összesereglett fiataloknak, hogy a szunnyadó tüzet lángra lobbantsák! *Korányi* és társai *Balassa* tantoméből rohantak le az udvarra s talán *Korányi* ezen első szereplése volt az, mely a híres professornak, *Balassának*, a figyelmét először irányította *Korányi*-ra. A forradalom hozta össze őket az élet nagy forгатagában s ettől kezdve az ifjú *Korányi* egyénisége a nagytekintélyű *Balassával* mindjobban összekapcsolódik s lassanként *Balassa* lesz *Korányi* jó szelleme, mentora, tudományos fejlődésének irányítója.

Korányi a szabadságharcot végigküzdötte s több csatában vett részt, mint a szabolcsi zászlóalj orvosa. Budavár bevétele után Pestre került *Balassa* mellé, de már rövid idő múlva a szegedi 104. zászlóalj főorvosává nevezték ki, pedig

akkor még csak ötödéves medikus volt. Mint ilyen résztvett a szőnyi és temesvári csatákban, *Dembinszky* hadseregének szétveretése után, midőn a szabadságharc epopea-ja Világosnál véget ért, sok viszontagság között Szabolcsba visszakerült.

Tanulmányait befejezve 1852-ben orvosdoktorrá avatták s *Balassa* hathatós ajánlata folytán Bécsbe jutott *Schuh* sebésztanár klinikájára, hol a magyar ifjak számára két hely volt fenntartva. Így megvolt az a reménysége, hogy elnyerve a műői képesítést, *Balassa* tanársegéde lehessen. A sors azonban másként döntött s 1852 április havában a rendőrségre idézték, ott 24 óráig fogva tartották s másnap indoklás nélkül tudatták vele, hogy rögtön szülő-városába, Nagykállóba tartozik visszatérni, hol rendőri felügyelet alá helyezték. Evvel *Korányi* a sebészi pályáról eltereltetett, vidéki orvos lett s mint ilyen általános gyakorlatot kezdett. Ez volt életének legkeservesebb időszaka, mert úgy látszott, hogy magasabb tudományos ambíciója elvesztette végleg fejlődésének alapját. *Korányi* 1861-ig volt vármegyéjében internálva, jöllehet *Balassa* és volt bécsi professorai többször tettek lépéseket a tilalom megszüntetésére. De *Korányi* nem csüggedt el, összekötötte *Balassával* nem szakadt meg, mint gyakorló orvos Szabolcsban mind keresettebb lesz s orvosi működése csakhamar szülőföldje határait is átlépi. Időről-időre a külföldre is ellátogat és Prágában, Münchenben, majd Párisban és Londonban gyarapítja ismereteit.

Midőn *Markusovszky Lajos*, *kinek nevével*, mint egyik életírója jellemzi: «*a magyar orvosi tudomány úgy összeforrott, mint a kardvas a markolatával*», 1857 június 4-dikén az «*Orvosi Hetilap*»-ot megindította, már az első számban ott találjuk a munkatársak között *Korányit*, ki «*Adalékok a lép helyzetváltoztatásai tanához*» című cikkével lép ki először a forumra s midőn 1859-ben az *O. H.* szerkesztősége 20 arany pályadíjat tűz ki a két legjobb közleménynek, mely a lapnak 1859-diki évfolyamában megjelent, a jutalmat *Korányi* és *Bókai János* sen. nyerik el, a díjat azonban egyikük sem fogadja el, hanem a királyi Orvosegyesületnek adományozzák s evvel megalapozzák az ú. n. *Balassa*-díjat, mely ma is létezik és tudományos munkák jutalmazására szolgál. *Korányi* jutalmazott cikkének a címe: «*Tanulmányok a bujasenyvtan köréből*».

S *Korányi* neve ettől kezdve az egyetemi körökben mind ismertebbé válik, úgyhogy, midőn *Sauer Ignác* a

belorvostan érdemes professora 1863-ban hirtelen meghalt s a kathedrát *Wagner János* nyeri el, az ú. n. sebészek belgyógyászati tanszékére, *Wagner* helyére *Korányit* kandidálják, ki 1867-ben már elnyerte a docenturát az idegkórtanból. *Korányinak* azonban szenvedélyes kemény harcot kellett megvívnia mindinkább szaporodó ellenségeivel, s hogy a tanszéket mégis elnyerte, csak *Balassa* és *Majláth György* kancellár és *Sennyei Pál* báró erélyes beavatkozásának köszönhetette. *Korányi* ezen kinevezéssel egyszerre megnőtt tekintélyben s pályáján merész röptű ívben emelkedett.

* *

Az ötvenes évek végén *Markusovszky*-val, *Bókai* sen.-ral, *Semmelweis*-szel *Hirschler Ignác*-cal, és *Lumniczer Sándor*-ral kezd kialakulni *Balassa* körül az a kis társaság, melynek a magyar orvosi kultúra oly sok szépet és marandót köszön. Ez a társaság is, mely fokról fokra bővült s melynek a 60-as évek elején *Korányi* a *Benjamin*-ja lett, mély fájdalommal szemléli az 50-es évek nyomasztó eseményeit, de hazafias és törhetetlen reménnyel várja a szebb jövőt, a hajnal hasadását. Tudjuk a 60-as évek történetéből, hogy *Kazinczy* születésének százéves évfordulóján rendezett ünnepélyen már mindenkiben megizmosodott a jobb jövő reményének hite, melyet csak növeltek a *Berzsenyi*-ünnepek, melyeken már magyar ruhában, mentében és kardosan jelentek meg az úri rendek, az asszonyok pillangós főkötőben, a leányok ingvállban, pártával a fejükön s a lakomák felköszöntőiből izzó lánggal csapkodott ki a honszeretet. A hazaszeretet fellángolásának mintegy symboluma, hogy csakhamar általánossá válik a magyar ruha s miként *Mikszáth* írja: «eltűnik a köcsöglalap s még s az óvatos hazafiak is zsinórt varratnak pantallójukra s alólról jelzésül egy kis gombsort tesznek.» *Balassa* kis köre is tervszerűleg készülődik a nagy időkre s szövö a jobb jövő nagy tudományos terveit s *Balassa* érdeme, hogy az egyetem tanácsa az uralkodóhoz felterjesztést intézett a német oktatási nyelv megszüntetése s a magyar nyelven való tanítás érdekében. Pedig ez a felterjesztés nagy áldozatot kívánt *Balassáéktól*, mert az orvos egyetemünkön akkoron működött s nagyrabecsült cseh születésű *Csermák Jánosnak*, a kiváló életbúvárnak, a gége-tükör felfedezőjének, ki 1859-ben került a pesti orvos egyetemre, mint *Purkinje* és *Kölliker* tanítványa, eltávolítását jelentette. *Csermák*-ra ugyanis, aki szintén *Balassa* meghitt baráti köréhez tartozott s *Bókai* sen.-ral, *Hirschler*-rel,

Markusovszky-val a legszorosabb baráti viszonyban állott, az egyetemi tanácsnak az uralkodóhoz tett felterjesztése mély hatást gyakorolt s mert látta, hogy milyen gyűlölt az a rendszer, melynek uralma alatt ő tanár lett a pesti egyetemen, állásáról leköszönt és bármennyire is marasztalták barátai, elhagyta hazánkat, a szoros kapcsolatot azonban barátaival mindvégig megtartotta.

Hazai orvostudományunk terén a fejlődés ebben az időben minden irányban megindul, kétségtelenül a fokról-fokra emelkedő hazafias bizakodás befolyása alatt. Hisz tudjuk, hogy *Deák* híres husvéti cikke, melyet *Salamon Ferenc*-nek mondott tollba s mely 1865 ápr. 16.-dikán húsvét vasárnapján jelent meg a *«Pesti Napló»*-ban, a várt szebb jövőt már közelebb hozta s egyszerre felserkentette minden téren a magyar közélet vezető férfait, s midőn az abszolutizmusnak végtelennek látszó tele elmúlt s az égbolt hazánk felett kiderült, szellemi életünk csodálatos tavasza végre beköszöntött. Mint azon kornak egyik kitűnő krónikása írja: *«felszabadultak a lelkek és mintha érezte volna az idők szelleme, hogy mire van szüksége Magyarországnak, a politika, irodalom, művészetek és tudományok terén európai mértékkel is mérhető nagyságok jelennek meg, hogy megtermékenyítsék tudásukkal a magyar földet, hogy évszázadok mulasztásait pótolják, hogy a patriarchális elmaradottságból kiemeljék hazánkat s közelebb hozzák Nyugateurópa kultúrállamaihoz.»*

Ekkor indul meg *Korányi Sturm- und Drangperiode*-ja, melynek kezdete egybeesik gyakorlati orvostudományunknak azon fejlődési szakával, melyet egy francia orvosíró találóan *«Phase de l'observation pure»*-nek nevezett el.

Midőn *Korányi*, ki Bécsben *Rokitanszky* és *Skoda* tanításait szívta magába, tanszékét elfoglalta, ugyancsak szerény eszközökkel rendelkezett, — klinikája két kórszobából állott, tizenkét, majd tizenhat betegágygal, az intézet személyzete egy tanársegéd s két ápolónő s egész inventariuma egy kis górcsőből állott. De ne csodálkozzunk ezen, mert mikor *Balassa* 1843-ban megkezdte tanári működését, az újvilágutcai régi épületben elhelyezett klinikájának szintén csak tizennégy ágya volt összesen s csak 1859-ban emelkedett számuk 27-re, midőn klinikáját az országúti régi állatorvosi tanintézet I. emeletére, a *Kunewalder*-házba helyezték el s *Semmelweis*, midőn mint professor megkezdte korszakalkotó működését, mely őt a halhatatlanok sorába emelte, ugyancsak az újvilágutcai ódon épületben 26 ágygal rendelkezett s az egész szülési klinika négy szobából állott.

1873-ban, midőn a sebészi tanfolyam megszűnt, *Korányi* intézete, mint II. belorvosi klinika parallel tanszékké alakult át s kilépve a szerény keretből, *Korányi* már szabadabban bontogathatja ki szárnyait. Főleg erre az időre esik az idegkórtan körébe tartozó dolgozatainak hosszú sora. Egyetemi előadásai, melyek az újdonság ingerével hatottak, állandóan telt tanteremben folynak le és lebilincselik a medikusokat s magas színvonalú orvosegyesületi előadásai is nagy hallgatóságot vonzanak, mert mint egyik életírója mondja: *«formai tökéletességüknel fogva a régi ötvösmunkák remekéhez hasonlítottak.»*

Korányi szakbeli fejlődésével körülbelül egyidőben kezd a belorvostan kibontakozni eddigi kereteiből s megindul e tudományszaknak, úgy mint az egész orvostudománynak mind hatalmasabb fejlődése. A belorvostanba, mely eddig a kopogtatás és hallgatódzáson kívül csak primitív vizsgálati eljárásokkal dolgozik, bekapcsolódik a pathohistologia, bacteriologia, experimentalis pathologia stb. s orvosi tudásunk egészen átalakul s a színvonalat tartó szakember erejét a gyökeresen megváltozott viszonyok ugyancsak próbára teszik, mert a rohamos haladással lépést tartani nem csekély feladat. De *Korányi* derekasan bírja az iramot! A nagy átalakulással az ő fogékony szelleme mindvégig együtt tart, a tudomány haladásait s az újdonságokat józan kritikával mérlegeli s mert nem volt dogmatikus *«mindig érezte, hogy a tudomány haladásával módosulhatnak már holnap a ma igazságai s a holnap igazságait holnapután talán már meg is mosolyogjuk»*. A folytonos önképzés mellett ez a józan kritika, bölcs mérseklet s fegyelmezett gondolkozás volt ezen nagy átalakulásnál fő erőssége s kelt bámulatot bennünk, kik élete folyását s fejlődését a ma szemüvegén át nézzük. Mert mint *Jendrassik Ernő* mondja szép emlékbeszédében: *«csak az, ki a nagy átalakulásokat részben maga is átélte, bírja felfogni, hogy mily szellemi erő kellett ahhoz, hogy a megszokott igazságoktól elpártoljunk, hogy belássuk a régi gyakran meggyőzőnek látszó okadatolás hiányosságát, téves voltát s felismerjük az újban a helyeset, de megóvjuk magunkat annak túlzásaitól»*. Ez *Korányi*-nak, ki egyensúlyozott egyéniség volt, sikerült s ez biztosította a helyes irányba való fejlődését és azt, hogy mint tanár és kutató fel tudta venni a versenyt a külföld legelőkelőbb belklinikáival. Körülbelül erre az időre esik, hogy *Korányi*-t, kinek neve a külföldi szakkörökben mind ismertebbé válik, *Pitha* és *Billroth* felkérték, hogy az általuk szerkesztett nagyméretű *Handb. d. allgem. u. spec.*

Chirurgie című gyűjtőmunka számára a lépfene és a takonykór fejezetét megírja, aminek jelentősége a mi szempontunkból azért oly nagy, mert ez volt *első* eset, hogy külföldi mű társ munkásul egy magyar orvost igyekeztek megnyerni.

Balassa és barátai már régen gondolkoznak azon, hol találjanak az újlágutcai épületben összezsúfolt orvoscari intézeteknek és klinikáknak orvostudományunk rohamos haladásához méltó elhelyezkedést. Már az absolutizmus ideje alatt mentek instantiák a kormányhoz az egyetemi építkezések ügyében, de azért az orvosi fakultás jórészen továbbra is a régi jezsuitaházban maradt. 1866–67-ben az orvoscari tanártestület újabb emlékiratot nyújtott be a helytartótanácsához a szükséges klinikai és intézeti építkezésekről s 1867-ben, midőn az első magyar felelős ministerium megalakult, az emlékirat, mely voltaképen *Balassa*-ék műve volt, a kormány elé került, s 1868-ban már megtartották az első ministeri tanácskozást az orvoscari építkezések tárgyában, amiben igen nagy része volt *Markusovszkynak*, akit báró *Eötvös József*, ministeriumába, munkatársul meghívott.

Fájdalom, *Balassa János*-nak, a nagy magyar orvosnak, ki akadémiánk levelező, majd tiszteletbeli tagja volt, 1868 dec. 9-dikén bekövetkezett váratlan korai halála, mely mély gyászba borította az egész magyar orvosi rendet, egy időre megzsibbasztotta az erőket s úgy látszott, hogy az építkezések ügye elalszik. *Balassa* szellemi hagyatékát azonban meghitt barátai kötelességszerűleg vállalták s *Korányi* erélye a karban s *Markusovszky* termékenyítő szelleme a közoktatásügyi ministeriumban gondoskodtak arról, hogy a kérdés ébren tartassék.

Eötvös báró után *Trefort Agost* fennkölt szelleme új erőt öntött a már csüggedő szívekbe s *Markusovszky* nagy befolyása *Trefort*-ra eredményezte, hogy 1880-ban már megkezdtek a nagyszabású sebészeti és *Korányi*-klinika építését, mely intézetek létesítésével *Trefort* megvetette a mai belső klinikai telep alapját s a budapesti egyetem orvosi karának életében új korszakot nyitott meg, mert megadta a lehetőséget az *intensiv kutató munkának* s a *tervszerű továbbfejlődésnek*.

Evvel beteljesedtek *Korányi* vágyai, s mint *Müller Kálmán* írja: «*az az irány és szellem, melyet Korányi új intézetének működésében megszabott s meghasznosított, a klinikát a külföldi legmodernebb hasonló intézetek szintjére emelte és a kórodai és laboratoriumi működés során nevelt Korányi-*

iskola megalapozta nemcsak hazánkban, de a külföldön is a *Korányi-klinika hírére*. Ennek folyományaképen *Eulenburg* felkéri *Korányit*, hogy a *Real-Encyclopaedie d. ges. Heilkunde* számára írja meg a tüdő betegségeit s *Nothnagel* felszólítja nagy gyűjtőmunkája a *Handb. d. spec. Pathol. u. Therapie* munkatársául s a megírt alapos dolgozatok nemcsak neki, hanem hazánk kulturájának is elismerést hoznak. Ekkor, a 90-es évek derekán fogamzott meg benne egy nagy magyar belorvostan megírásának gondolata, s szövetkezve tanártársai-val, *Ketly Károly*-lyal és *Bókay Árpád*-dal, megszületik a hatkötetes pompás gyűjtőmunka, mely magyar orvosi irodalmunknak díszére vált s mely orvosi kultúránknak maradandó jelzőköve marad, mert a késői utókornak is tanuskodik arról, hogy abban az időben a belorvostan tudományos művelése a többi nemzetekkel felvette és állta is a versenyt. Hogy *Korányi* mily alapos mély tudással tudott kezelni szakmáján kívül eső tudományos kérdéseket is, mutatja 1887-ben tartott mély szántású rektori beszéde, melyben psycho-physiologiás alapon szólott az emberi akarat szabadságáról.

Helmholtz a kiváló tudós mondja egy ünnepi beszédében: «*Wissen allein ist nicht Zweck des Menschen, ... das Wissen muss sich im Leben auch bethätigen*» s *Korányi* ennek a követelésnek is derekasan megfelelt s nagy tudását és szervezőképességét minden nemes cél rendelkezésére bocsátotta, hogy azt a közélet terén hasznosítsa. Még *Balassa* megbízásából és közreműködésével *Jendrassik Jenő*vel és *Markusovszky*val kidolgozza emlékirat alakjában egy orsz. közegészségi tanács tervezetét, melyet a kormány *Wenckheim Béla* gróf belügyminisztersége alatt elfogad s a memorandum lefektetett elvek alapján létrejön az orsz. közegészségi tanács, mint legfelsőbb egészségügyi forum. 1883-ban *Markusovszky*nak hathatósan segít a magyar könyvkiadó társulat megalapításában, melynek akkoron oly nagy kulturális jelentősége volt orvosi életünkben. «*Séta a Balaton partján*» című nyílt levelében, melyet *Fodor József*hez intézett, a Balaton partvidékének fásítását sürgeti s új fürdőtelepek létesítését szorgalmazza s egyik emlékirata, mely a hazai fürdők kiépítésének eszközeiről szól, eredményezi egy magyar balneologus bizottság s később az orsz. magyar balneologikus egyesület megalakítását. Általában *Korányi* mindenütt a «*right man on the right place*» s munkája minden téren áldást hozó.

Végül meg kell emlékeznünk *Korányi* azon működé-

séről, melyet a tbc. elleni küzdelemben nálunk hazánk javára kifejtett, mely munka eredményességénél fogva már magában véve is megőrizte volna az utókor számára az ő emlékét. A budakeszi Erzsébet-szanatórium parkjában áll immár *Korányi* márványból faragott pompás mellszobra s ennek leleplezésekor, ez év május havában szoboravató beszédemben bővebben méltattam *Korányi* ezirányú érdemeit. Nem ismétlem az akkor elmondottakat, de hangsúlyozni kívánom e helyen is, hogy *Korányi* nagy tekintélye, szavainak súlya s egyéniségének csodálatos varázsa kellett ahhoz, hogy a munka valóban eredményt is mutasson. Ez a *Korányi* által megindított nemes mozgalom szólaltatta meg akkoron *Jókai*-t is, midőn a magyar intelligenciához intézett lelkes felhívásában mint ember és mint magyar nemcsak könyörületességre hívta fel honfitársait, hanem maga is, kinek pedig a szerencse nem osztott kincseket, ezer koronával járult a szent cél eléréséhez.

* * *

Korányi utolsó szellemi termékei, melyekben utóljára csillogtatta meg bámulatos szellemi erejét, az 1905-ben tartott ú. n. *Markusovszky előadás-cyklus* s az O. H.-ban 1907-ben megjelent értekezése: *A gerincoszlop kopogtatásáról*. E két munkáját 78, illetőleg 80 éves korában írta meg s adta elő. A *Markusovszky előadások*, melyekkel elhunyt nagy emlékü barátja emlékének áldozott, mindnyájunkban, kik ott ültünk akkor a tömött padsorokban, mely csodálatot keltettek, mert *Korányi* oly korban, melyben mások már csak csendes szemlélői az eseményeknek, friss és fiatalos szellemmel, imponáló módon adott a legszövevényesebb modern kutatásokról kimerítő és világos képet s hozta összefüggésbe a modern laboratoriumi bűvürlatok eredményét a klinikai adatokkal. 1907-ben megjelent közlésében pedig, mely *Korányi hattyúdala* volt, nagy körültekintéssel végzett és fáradságos hullakísérletekkel ellenőrzött értékes vizsgálatait és azok gyakorlati eredményeit adta át az utókoroknak.

* * *

A patriarchák korát érte meg és utolsó élő tagja volt azon illustis társaságnak, mely orvosi kultúránkat szerencsés kézzel, *Balassa* szellemi vezetésével megalapozta s *Korányi* feladatának tekintette, hogy e nagy tradíciót, e szellemi testamentumot az újabb generációra átvigye. Midőn bekövetkezett életerejének kiapadása, orvosi mély belátással s a philosophus megadásával viselte a sors rendelkezését.

Küzde az életben szép volt! A régi Róma koszorús
költője a következőkép fohászkodott *Phoebus*-hoz:

«Add meg *Phoebus* testben lélekben épen
Élveznem amit ad sorsom kegye,
Ne rút öreység legyen osztályrészem
Es el ne hagyjon a lant ihleten».

Korányi mindazt elérte, mit *Horatius* önmagának
könyörög, — az ő kezében a lant a tudomány volt s a
tudomány ihlete benne, a test és a szellem épsége mellett
mind haláláig élt. Halála nem enyészet volt, hanem meg-
dicsőülés: «*mors cum gloria*».

Küzdött, mert bízva bízott s mert rendületlenül bízott,
győzött.

V. Jelentés a keleteurópai történetírók szövetsége szerkesztő-bizottságának 1928 július 21—22-ikén Rigában tartott üléséről.

Irta: *Lukinich Imre* l. t.

A mult, 1927. év júniusában Varsóban tartott kelet-
európai történelmi kongresszus legjelentősebb eredménye egy
évnegyedes folyóirat megindítása volt. E francia nyelven
szerkesztendő folyóiratnak: a *Bulletin d'information des
sciences historiques en Europe orientale*-nak nemcsak az a
hivatása, hogy a kongresszuson résztvevő kb. 14 európai
állam történetírói közt szorosabb kapcsolatot létesítsen, hanem
az is, hogy a nyugati államok s az Európán kívüli konti-
nensek történetíróit is részletesen tájékoztassa a szövetségbe
tömörült keleteurópai történetírók tudományos munkás-
ságáról. Korábban ezt a rendkívül fontos feladatot kitűnően
megoldotta a Jastrow által megindított *Jahresbericht*, mely
azonban újabban annyiban korlátozta munkakörét, hogy az
egy-egy államok történetirodalmának ismertetése során csak
azon művekre van tekintettel, amelyek Németország törté-
netével, vagy általában a németiséggel állanak kapcsolatban.

A *Bulletin* ügyeit egy szerkesztőbizottság intézi, mely-
nek elnökeül a varsói kongresszus dr. *Lukinich Imrét*, szer-
kesztőjéül pedig dr. *Handelsman Marcel* varsói egyetemi
tanárt választotta meg. E bizottság a mult év folyamán
részletes ügyrendet dolgozott ki, pontosan megállapította
programját s f. é. július 21—22-ikén *Rigában* beszámoló
ülést tartott.

A rigai ülésen *Lukinich Imre* elnökkön és *Handelsman Marcel* szerkesztőn kívül megjelentek *Fr. Balodis* rigai, *V. I. Mansikka* helsingforsi, *N. Okouneff* prágai orosz, *H. F. Schmid* grázi egyetemi tanárok; a bizottság többi tagjai: *J. Budlo* prágai cseh, *A. Mouzaffer-bey* konstantinápolyi és *F. Sisić* zágrábi egyetemi tanárok kimentették távollmaradásukat. A bizottság a rigai egyetem helyiségeiben tartotta üléseit. A megnyitó ülésen *Spekke* rigai egyetemi prorektor üdvözölte az egyetem nevében a bizottságot, kinek az elnök válaszolt. Magát az ülést *elnöki megnyitó* vezette be, melyben az elnök igazolni kívánta a keleteurópai történetírók szövetségbe tömörülését és egy folyóirat megindításának szükségét. A német nyelven tartott megnyitó ide vonatkozó része a következőképen hangzik:

«Midőn először jutottak nyilvánosságra azon törekvések, amelyek egy keleteurópai, illetőleg szláv történetíró-szövetség megalakulását célozták, több oldalról ellenvetések merültek fel a tekintetben, hogy indokolt-e Európának regionalis megosztása s ezen belül a szláv államok történetíróinak egy szövetségben való egyesítése s hogy akkor, midőn bizonyos törekvés mutatkozik az összes nemzetek szellemi erőinek összefogására az egész emberiséget közösen érdeklő, általános emberi problémák megoldása végett, nem jelent-e egy ilyen különleges célú szövetség az erők megosztását és a közös munka meggyengítését?

Kétségtelen, hogy a társadalmi szokások, a vallási és erkölcsi felfogás és a politikai ideológia alapján Európának keleti és nyugati félre való felosztása indokolható. Azok a területek, melyek a nyugati kereszténység, vagy később a katolicizmus és a protestantizmus hatáskörébe tartoztak és tartoznak, végső eredményben egy kultúrterületet képeznek, amivel szemben viszont egységes kultúrterületet alkotnak azon államok, melyeknek mintája a politikai ideológia és a vallás tekintetében a középkori orthodox Byzanc volt. Ez a megosztás még a középkorban történt s a kultúrterületek akkor kialakult határai azóta sem változtak. Bár e kultúrterületek mindegyike különböző fajú nemzeteket foglalt magában már a középkortól fogva, — így a nyugatiban a vezető szerepet játszó latin és germán fajok mellett ott vannak a lengyelek, magyarok, csehek, horvátok, a szláv jellegű keletiben viszont a románok, — tény, hogy itt nem mesterségesen felállított határvonalakról, hanem egy történeti fejlődés természetes következményeiről van szó. Ezek után önként felvetődik az a kérdés, hol végződik Nyugateurópa, illetőleg hol kezdődik

Keleteurópa? Lehet-e egyáltalán Európát regionális szempontból két részre felosztani? A regionális felosztásnak bizonyára nagy nehézségei vannak, mert hiszen Európát keleti és nyugati részre felosztani földrajzi tényezők alapján nem lehet. S ha mégis nyugati, vagy keleti Európáról beszélünk, akkor ezen elhatárolásnak egyedül a vallási ideológia által évszázadokon át determinált kultúrák különbözősége szolgálhat alapul. Ha így áll a dolog, a fentiek alapján a *térképen* Keleteurópa határául azt a vonalat vehetjük, amely ma Szovjetországot nyugati szomszédaitól elválasztja, s mely határvonalnak természetes folytatása a kultúra szempontjából a Délkeleti-Kárpátok és a Duna-Száva által képezett határvonal. De ekkor felelnünk kell arra a kérdésre, hogy milyen alapon nevezzük mi magunkat a keleteurópai történetírók szövetségének? Nem forog-e itt fenn ellentmondás a tények és az elnevezés között?

A nyugati és keleti kultúrterületek mesterséges geográfiai határvonalak által élesen nem választhatók el egymástól a *valóságban*, legfeljebb — mint említettük — a *térképen*. Finnországban svéd és szláv hatásról, Lengyelországban orosz, német, sőt francia, Magyarországon illetőleg Erdélyben német, szláv és olasz, Romániában szláv és török, Bulgáriában és Szerbiában török, Horvátországban, Dalmáciában és Albániában olasz hatásról beszélhetünk, mely hatások a szókincsben, a társadalmi szokásokban, az erkölcsi felfogásban és általában a világnézet kialakulásában valóban megállapíthatók. Ezen hatásoknak és az itt tekintetbe jövő nemzetek történetének vizsgálata közelebbről nem érdekelheti a földrajzilag távolabb álló nemzeteket, viszont a nyugati és keleti Európát képzeletben elválasztó határvonalakkal érintkező s a Kjellen svéd tudós által Európa kritikus övezetének nevezett területek történetíróinak természetes feladatául kínálkozik azon problémák vizsgálata, melyek a kölcsönös egymásra hatás következtében szükségképpen felmerültek a multban s felmerülhetnek a jövőben. Mindez kollektív munkát tételez fel, amelyre elsősorban azok vannak hivatva, akik a nyugati és keleti kultúrterület érintkező pontjain élnek s akik egy-szerre tekinthetnek nyugat és kelet felé. Megengedjük, hogy a mi egyesülésünknek «keleteurópai» jelzővel való megjelölése ellen kifogások emelhetők, de azt hisszük, hogy azt a célt melyet magunk elé tűztünk, ezzel a meghatározással mégis csak közelebbről tudjuk megjelölni.

A reánk váró kollektív munkának egyik organuma a *Bulletin*, amelynek a fentiek alapján nemcsak az a rendel-

tetése, hogy beszámoljon az egyes államokban végzett történetírói munkásságról, hanem az is, hogy problémákat vessen fel és irányelveket jelöljön ki a szükségeselemeknek mutakozó kutatások számára. Ezt az organumot egyformán érdekl mindazon országok története és belső élete, melyek a keleteurópai kultúrterület alkotórészei vagy függvényei, vagy amelyek a nyugati kultúrterülethez tartoznak ugyan, de szoros kapcsolatban állottak a multban és állanak esetleg a jelenben is az előbbivel. A nagyobb áttekintés, a magasabb szempontok szerint való igazodás és mindenekfelett az igazságra való törekvés azon szempontok, amelyeknek a Bulletin vezetniök kell».

Az elnöki megnyitó után *Handelsman Marcel* szerkesztő beszámolt a lefolyt év eredményeiről és bemutatta a Bulletin ugyanakkor megjelent első (kettős) füzetét, mely közel 14 iv terjedelemben különböző tanulmányokat tartalmaz. Ilyen *Lascaris Mihálytól* a görög, *Lukinich Imrétől* a magyar, *Dabrowski Jánostól* a lengyel, *Jorga Miklóstól* a román, *Florowsky Antaltól* az orosz emigráció és *Bidlo Jaroslawtól* a cseh történelmi irodalomnak ismertetése. Együttal bejelentette, hogy a következő számok anyaga is sajtókészen áll s a legközelebbi füzetek évnegyedenként pontosan meg fognak jelenni, annál is inkább, mert a kiadás anyagi oldala az egyes államok hozzájárulása következtében biztosítva van.

A bizottság átvizsgálta a szerkesztő mult évi számadásait is és neki a felmentvényt megadta. Utasításokkal látta el a szerkesztés körül a mult év folyamán felmerült vitás kérdésekben és jóváhagyta az 1929. évre vonatkozólag előterjesztett programját. Az ülésekről jegyzőkönyv alakjában kimerítő értesítés fog megjelenni a Bulletin legközelebbi számában.

A rigai ülések történetéhez tartozik még annak megemlítése is, hogy a bizottság tagjainak tiszteletére a rigai egyetem rektora, továbbá a lett állam külügyminisztere és kultuszminisztere külön-külön ebédet adtak és a bizottság tagjait a legmelegebben üdvözölték. Az üdvözlő beszédekre a bizottság elnöke és szerkesztője válaszoltak. Megemlíthető az is, hogy a bizottság a távollevő Bidlo prágai egyetemi tanár levélbeli javaslatára a jövő évi ülés helyéül Budapestet választotta.

VI. Kivonatok a M. Tud. Akadémiában tartott előadásokból.

1. Gróf Széchenyi István emlékiratai.

(Kivonat Bártfai Szabó László vendég 1928 június 18-án tartott felolvasásából.)

A reformkorszakban alig van fontosabb politikai és közgazdasági kérdés, amihez Széchenyi hozzá nem szóltott. Forrongó lelke, gondolatainak bő áradata tör elő azon államiratokban, amelyeket kortársai példáját követve, Metternich herceghez, a nádorhoz, a magyar kancellárokhöz, a királyhoz intéz a tárgyalásra felvett kérdés megvilágítására és eldöntésére. Ezek egy részét Lónyay Menyhért, Török János, Zichy Antal, Lipthay Sándor és Vissza Gyula részben közzétették már, de összefüggő ismertetésük, megíratásuk oka és körülményei, valamint az általuk elért eredmények nem voltak ismeretesek.

Széchenyinek az 1823—1848 közötti időből 24 emlékiratát sikerült felkutatni, amelyek közül hetet a felolvasó mutatott be a hallgatónak. Az emlékiratok megírásuk ideje szerint két csoportra oszthatók: 1845 előttiekre, amikor Széchenyi még nem állott a kormány szolgálatában s az 1846—1848. évekre esőkre, amidőn mint a közlekedési bizottság elnöke, majd közmunka- és közlekedésügyi miniszter írja nagyrészt beadványait.

Felolvasó tartalmilag a még ismeretlen emlékiratokat mutatta be, amelyek a következők:

1. 1823 március 29. Emlékirat a királyhoz a magyar lótenyésztés emelése érdekében. E téren akkor kezd meg az előmunkálatokat, mert látni akarja, ifjú nemzet-e a magyar, vagy kiöregedett. Az útjába kerülő nehézségekkel bajosan tud megküzdeni, azért támogatásért a királyhoz fordul, bőven leírva ebben addig szerzett tapasztalatait. Eredményt nem ér el, a nádor megengedte a lóversenyek tartását, de az egyesület szabályzatát még 1835-ben sem hagyták jóvá.

2. 1839 március 6. Pest városához. Széchenyi közéleti tevékenységének legkevesebbé ismert részletei azok, amikkel az ország fővárosának fejlesztésére törekedett. A Kaszinó megalapítása, a Lánchíd megépítése és az Akadémia megteremtése is ezt célozzák; további tevékenysége volt a Lóidomító Iskola, a Gazdasági Egyesület, a budai hegyvidék fejlesztése (1835), a Budapest-Szolnoki Csatorna megépítésének előmunkálatai (1839), a Dunai Evezősegyület megalapí-

tása (1842), a sétatér megépítése az Ujépület előtt (1845), a légszuszvillágítás és gőzhajózás meghonosítása.

Az emlékirat a városnak árvíz elleni védekezésével foglalkozik, s egyike a gróf leghosszabb munkálatainak. Az ország megmaradásának és fejlődésének ügye függ szerinte attól, lesz-e igazi fővárosa. Ez a gondolat és törekvés mindvégig fellelhető működésében, a nádorhoz írt felterjesztéseiben is többször kitér rá, s a közmunkák első nagy tervezetében is helyet biztosít a főváros fejlesztésének.

3. 1846 április 26. Emlékirat József nádor 50 éves jubileumának megünneplésére. Metternich herceg megbízásának tesz eleget a terjedelmes felterjesztés összeállításával, amelyben kitér az ország helyzetének vázolására is, s néhány közintézmény megalapításán kívül arra akarja a bécsi államférfiakat rávenni, hagyjanak fel végre a nemzet elnyomására irányuló politikával.

4—6. 1847 február 21, május 9 és 1848 január 17. A Tiszaszabályozás érdekében több felirattal fordul a kormányhoz, hogy annak figyelmét és támogatását a fontos kérdésre megnyerje. Főként pénzbeli segítséget sürget, hogy a munkahiány miatt zúgolódó szinmagyar lakosság nyugtalanságát lecsillapíthassa. Az iratokból kitűnik, hogy Bécsben nem tudott kellő eredményt elérni, Apponyi magyar kancellár támogatta ugyan, de Kübeck báró kamarai elnök a király által megígért összeget is leszállította, noha Széchenyi hajlandó volt a monarchia többi részét a dohánygyedárúság elfogadásával is kárpótolni a rájuk eső terhekért.

7. 1848 június 10. Emlékirat a királyhoz a horvát kérdés eldöntése érdekében. Tulajdonképen nem Széchenyi munkája, de a felterjesztést mint a miniszterelnök helyettese a nádorral együtt aláírta, s feljegyzéseiből megállapítható, hogy azzal mindenben egyetértett.

2. Az irodalmi hagyomány életereje.*

Baros Gyula I. tag szétfoglaló értekezésének kivonata.

A szerző abból indul ki, hogy az utóbbi évtizedek költői termésében feltűnően nagy az irodalmi tárgyú szépirodalmi művek száma. Megállapítható, hogy a már meglevő irodalmi készlet kettős irányban gazdagodik. Egyfelől gyarapodik az alkotó képzelet egészen új, egyéni képeivel, másfelől pedig azokkal, melyekben mintegy újjászületnek multunknak az

* Részlet egy nagyobb tanulmányból, mely irodalmi tárgyú szépirodalmunkat ismerteti.

idők változásait túlélő szellemi tényezői. Ilyenformán a végső gyökerében eredetibbnek látszó irodalmi termés mellett hovatovább egy másodlagosnak nevezhető szépirodalmi anyag gyűlik fel, mely a már régebben meglevővel szemben szinte annak függvénye. E miatt, ha önmagában gyakran jelentéktelennek látszik is, az irodalomtudomány számára igen becses tanulságokkal jár.

A szellemi élet fejlődésének ismertetése ugyanis nem merül ki az irodalmi mű keletkezését magyarázó okok feltárásával, hanem azt is nyomozza, hogy a korszakok szerint fel-feltörő energiaforrások időben és térben mily hatóerejűek; erre nézve pedig éppen az irodalmi utóélet adatai nyújthatnak tájékoztatást. Az idetartozó tények felsorolása igen szemléletesen mutatja bizonyos ihletenergiák továbbgyűrűzését; miáltal az irodalmi folytonosságot megértető belső erőkre is világosság dörül.

A készülő munka, melynek könyvészeti adatai már nagyrészt egybe vannak állítva, a legrégibb kortól Arany Jánosig időrendben tárgyalja az említett szempontból figyelembe vehető írókat és műveket, s az egyes fejezetek jelentőségéhez mértén foglalkozik későbbi szépirodalmi visszahangjaikkal.

De bár az így rendelkezésre álló, terjedelmes anyag színváltozatokban igen gazdag és indíték dolgában is szövevényes szálakkal kapcsolódik az irodalmi hagyományhoz, nagyjából mégis megkülönböztethetünk benne bizonyos tipikus jelenségeket, melyek alapján néhány főcsoportra különül. Gyakori eset pl, hogy régebbi íróink egyéni sorsuk némely különös vonása révén foglalkoztatják az utódok képzeletét. (Anonymus, Mikes Kelemen, Petőfi Sándor.)

Máskor az író valamely alakja idegződik be a köztudatba, s ott tovább élve a későbbi költészetben egész típuscsaládok megalapítója lesz. (Gróf Gvadányi József, Fazekas Mihály, Garay János, Vörösmarty Mihály.) Mélyebb gyökerű kultusz hősei azok a nagy egyéniségek, kiknek a közműveltséghez való viszonya, népszerűsége vagy népszerűtlensége az, ami az utókor szépirodalmi formában jelentkező állásfoglalását befolyásolja. (Gróf Zrinyi Miklós, Bessenyei György, gróf Széchenyi István, Gyulai Pál.) Vannak természetesen oly irodalomtörténetileg nevezetes személyiségek is, akikkel szemben passzív magatartást tanúsít az utókor; ezek az irodalmi hagyomány említett szempontjából csak mint negatív mozzanatok jöhetnek tekintetbe. (Gróf Liszti László, Hugó Károly, P. Szathmáry Károly.)

A szerző ezután az anyagfeldolgozás szemléltetése végett bemutatja az Anonymusra, Apácai Csere Jánosra Faludi Ferencre, Garay Jánosra és báró Kemény Zsigmondra, továbbá a magyar irodalmat a maga egészében kultusza tárgyául választó szépirodalmi művekre vonatkozó fejezeteket. Majd az irodalmi utóélettel kapcsolatos jelenségeket összességükben tekintve át, az így szembevetendő fokozatokat és változatokat ismerteti. Végül azt emeli ki, hogy tudományos szempontból mily tanulsággal jár az egész jelenségsor vizsgálata.

E pontra nézve hangsúlyozza, hogy mint az anyagismertetésből látható, az irodalmi tárgyú szépirodalmi művek csoportja csak egy része az irodalmi utóéletet szemléltető mozzanatoknak. Az irodalmi hagyomány ugyanis, mint a példák mutatják, nemcsak öncélú művek létrehozásában érezteti hatását, hanem bizonyos formák, fogások, ízlésirányok, sőt további, nehezebben kipuhatolható szellemiség átöröklésében is. Mélyebbre ható elemzésük bizonyára meg fogja erősíteni azt a már most is kétségtelen tényt, hogy a fejlődés egyik leghatalmasabb mozgatója az a konzerváló s egyben a további lehetőségeket kicsiráztató energiaforrás, mely a mondottak alapján legtalálóbban az irodalmi hagyomány életerejének nevezhető.

Az irodalmi tárgyú szépirodalmi művek s a velük kapcsolatos jelenségek számontartása azért fontos, mert konkrét adatokkal szolgál a szellemiséget megőrző, kifejezésre juttató és továbbörökítő belső tényezőkről.

3. A Ghyczyek a XVI. század történetében.

Kivonat Nagy Miklós l. t.-nak 1928 november 5-én tartott széki foglалójából.

A Ghyczy-család egyike a Dunántúl legrégibb nemes családainak, mely oklevelek tanúsága szerint már az Árpádok korában is virágzott. A család nevet adó ősi fészke a veszprémmegyei Gic (a középkori oklevelekben Gych és Gech) község volt, melyen kívül földesúri joga kiterjedt a szomszédos Hathalom és Cseh(i) falvakra és valószínűleg Péterd (ma Bakony Péterd) községre is, melyről a család, esetleg annak egyik ága egy 1484-ben készült összeírás szerint magát péterdi Ghyczynek nevezte. E falvakhoz idővel házasságkötés és csere révén néhány más veszprémmegyei község járult, sőt a határos Győrmegyében is szerzett a család birtokot.

1244-ből való a Ghyczyekről (nobiles de Gych és Gyechy) az első okleveles följegyzés. A következő századokban már oly népes a család, hogy az 1422 és 1453 közt eltelt 31 év alatt csupán a bakonybéli apátság oklevelei nyolc Ghyczy nevét örököltették meg. Az első ős, akitől a ma is élő Ghyczyek származnak: Ghyczy Lénárt, akinek két házasságából születtek Ferenc, Péter, József (Józsa), Zsuzsanna, György, Farkas és János. Velük majdnem egy időben él Ghyczy István, 1539 és 1542 között Veszprém megye főispánja. A testvérek közül Ferenc 1530-ban I. Ferdinánd szolgálatában kapitány s mint ilyen Nyáry Ferenc kapitánytársával együtt ő juttatta Esztergom várát Ferdinánd kezére. Józsa szintén kiváló ember. Veszprém megyei származása ellenére Nyitramegye alispánja, aki 1541 és 1548 között a falvak egész sorára kap királyi adománylevelet, köztük Assa- és (az azóta megszűnt) Ablanckürtre. Ezóta használja a család a gici, assa- és ablanckürti prédikátumot. A Miksa király által 1564-ben kiadott nemességmegerősítő és címerbővítő diploma György, Farkas és János öccsei mellett már csak gyermekeit sorolja fel, kik közül Pál volt a család fenntartója.

A három ifjabb testvér a Nádasdy Tamás familiárisaként kezdi vitézi pályáját. A címerbővítésben látható kardra szúrt török fej Györgynek egyik vitézi cselekedetét örökíti meg. Az időben már az érsekújvári vár kapitánya, kiról a nagy hírű Verancsics Antal esztergomi érsek, királyi helytartó és egyúttal Érsekújvár hadi kormányzója a következőket írja Miksa királynak: «est enim benemeritus, maturus, prudens, moderatus, sobrius, constans, fidelis et vigilans.» De nemcsak vitéz és körültekintő kapitány volt Ghyczy György, hanem — mint ránk maradt jelentései bizonyítják — egyúttal katonáinak is melegszívű, emberséges parancsnoka.

Két évvel Györgynek érsekújvári kapitánnyá történt kineveztetése után, 1559-ben állítja Nádasdy Tamás a horvátországi Sztenisnyák (ma Sjenicák) várának élére Farkast. Ma jelentéktelen hely, de akkor még oppidum, mezőváros, melynek falai között az időben országgyűlést is tartottak a horvát rendek. Instrucciói szerint egy személyben várpapancsnok és jószágigazgató volt. Jó magyarsággal megírt levelei színes, változatos képet nyújtanak a horvátországi végek akkori viszonyairól, nehéz, küzdelmes életéről. Időről-időre beszámol a két főtermény: a búza- és a kölesvetések állásáról. Ősszel és tél elején finom gyümölcsöket s oltó-

galyakat küld Nádasdynak. Nem lévén messze a tengerparttól, urának télvíz idején »tengeri újság«-gal (osztriga, tentahal, habarnica) kedveskedik. Részletesen megírja a lakosságra nehezedő elemi csapásokat, a délszláv martalócok és a török csapatok pusztításait, melyek elől a nép tömegesen menekül magyar földre. Tárgyilagos jelentéseket küld — részben mint szemtanú is — a törökökkel vívott harcokról, így Novi és Topuszkó pusztulásáról, Novi (maga Zrinyi uram újjávarának írja) visszafoglalásáról, melyet ő tervezett és készített elő. Figyelemreméltó adatokat közöl az 1561—1567 között Zágrábban tartott horvát országgyűlésekről, melyekről az *Acta comitialia regni Croatiae* stb. 1558—1577. évek anyagát tartalmazó III. kötete egyáltalában meg sem emlékszik. Viszont a későbbi évekről, melyekről levelei nem maradtak ránk, ez a kötet foglal magában följegyzéseket az ő szerepléséről, mikor pl. 1567-ben Zrinyi Györggyel és Frangepán Miklóssal együtt őt is kiküldi a zágrábi országgyűlés a török ellen építendő új várak munkálatainak ellenőrzésére. 1572-ből való utolsó levele. Özvegyét utóbb Rátkay (Rattkay) Péter horvátországi főnemes vette nőül.

János futotta meg testvérei között a legváltózatosabb és legszebb pályát. Nádasdy szolgálatában kezdte ő is. 1564-ben Gyula váranak egyik lovas hadnagya, aki az erdélyi csapatok elleni harcokban meg is sebesül. Mikor 1566-ban a török ostrom alá fogja Gyula várát, egyike a legvitézesebb védőknek. A vár általa ellenzett feladása után a törökök elől, akik a feltételek megszegésével rajtaütnek a kivonuló csapatokon, sikerül megmenekülnie. Nagy kerülő úton lemegy Farkas bátyjához Sztenisnyákra. Itt éri a rendelet, mely 1567-ben elbocsátotta a Horvátországban élő katonaságot. Majd 1568-ban megköti Miksa 8 évre II. Szelim szultánnal a békét, melyben ugyanaz a gyáva szellem érvényesült, mely Zrinyit és Szigetvárt a hatalmas császári hadseregnek ügyszólván a szemeláttára veszni engedte.

Ezek a személyi és általános politikai okok vezethették Ghyczy Jánost abban az elhatározásában, hogy holdogulását az erdélyi fejedelemségben keresse, melynek tiszta magyar levegője oly élesen különbözött a bécsi kormány légkörétől. Váradon Báthory István főkapitány igen szívesen fogadja, János Zsigmond pedig 1569 júliusban két nagyobb donációval tünteti ki. 1575-ben Báthory oldalán harcol a váradi csapatok élén a kerelő-szentpáli csatában Békés Gáspár hadai ellen. 1577-ben pedig megkapja a váradi főkapitányságot a vele járó biharmegyei főispánsággal együtt,

amely méltóság fontosságánál fogva rangban közvetlenül a fejedelemség után következett, sőt nem egyszer első állomás volt a fejedelmi székhöz vezető úton. (Báthory István és Kristóf, Bocskay István és II. Rákóczi György esetében.)

Mikor 1581-ben elhal Báthory Kristóf, a már megválasztott kiskorú fejedelem: Báthory Zsigmond nevében Báthory István lengyel király gyámsága mellett egy darabig a tanács urak, majd egy háromtagú kormányzó testület vitték az ügyeket. A nehézkes testületi kormányzás azonban annyi fennakadást okozott, hogy Erdély rendei ismételten kérték Báthory Istvántól a kormányzótanács helyett egyetlen kormányzó kinevezését. Így nevezte ki Báthory István 1585. május 1-én Erdély kormányzójává Ghyczy János váradi főkapitányt csaknem teljes fejedelmi hatáskörrel.

Húsz évet töltött összesen Ghyczy Erdély szolgálatában. Ebből nyolc évig váradi főkapitány volt, négy éven át pedig kormányzó. Mindkét nehéz és súlyos felelősséggel járó méltóságában a legnagyobb kötelességtudással és körültekintéssel járt el. Vitéz és erélyes volt mint katona, büls és mérsékelt mint államférfi. Noha pontosan fizette a töröknek az adót s 1586-ban Erdélyt pusztító inség, pestis és nyomukban nagy drágaság sújtotta, telt kincstárat hagyott mégis hátra. Nem ismerte a felekezetieskedést. Bár protészans volt, váradi főkapitány korában a legnagyobb tisztelettel fogadta Posserino jézustársasági atyát s biztosította őt, hogy a katolikusokat készséggel fogadja pártfogása alá. Támogatta a tanuló ifjúságot s jó barátságban élt Brutus-szal, Báthory István kitűnő történetírójával, akit a kiskorú Báthory Zsigmond nevelőjévé is szeretett volna tenni.

Kormányzása szerencsés folytatása volt a Báthory István és Kristóf 14 évre terjedő uralkodásának. Ez az együtt 18 esztendő, mely alatt a Békes Gáspár fölkelése volt a kis ország egyetlen háborúja, egyik legboldogabb korszaka volt Erdély történetének. Túl volt már a hatvan éven, mikor a Báthory Zsigmond beiktatása után két héttel, 1589. január 7-én, Gyulafehérvárt elhunyt. Ugyanazon hó 21-én helyezték örök nyugalomra az ország igaz részvéte mellett a Hunyadi János és László, úgyszintén az erdélyi fejedelmek temetkezési helyén: a gyulafehérvári székesegyházban. Felesége Kátay Anna volt. Gyermekai nem lévén, atyai szeretettel fogadta magához néhai Farkas bátyjának gyermekeit, kiknek utódai a XVII. század közepe táján haltak el.

Főkapitányi és kormányzói tevékenységét a legnagyobb magasztalás hangján említik kortársai és a későbbi krónikások. Kegyeletes kötelességet véltünk teljesíteni áldott emlékének felújításával.

VII. Ünnepi és üdvözlő beszédek.

1. Szász Károly l. t. ünnepi beszéde Tisza Kálmán ig. és t. t. szobrának leleplezésekor.

Berettyóujfaluban, 1928 szeptember 23-án.

A Magyar Tudományos Akadémia nevében és megbízásából lépek e szobor elé. Hazánk e legmagasabb tudományos testülete több mint két évtizeden át mondhatta magáénak, mint igazgató-tanácsi és mint tiszteleti tagot, Tisza Kálmánt, aki — hogy Gyulai kifejezésével éljek — nem irta ugyan, de csinálta a történelmet. Am bármennyire a cselekvő erőnek és a gyakorlati megoldásoknak volt is Tisza Kálmán képviselője, azért hogy mint publicista az írói tollat is jól forgatta: azt bizonyítják az *Alföldi levelek* címén ismeretes újságcikkei és a *Parlamenti felelőskormány és meggyerendszer* című munkája. Irásaiban is, éppen mint politikai beszédeiben, nem az érzéseket akarta fölzaklatni, hanem inkább az értelemhez szólt, azt kívánván meggyőzni.

Mig a politikai élet irányítása, az állam ügyeinek felelős vezetése kötötte le minden erejét, kevesebb időt szentelhetett az Akadémiának, de minden alkalmat megragadott, hogy a hatalom erejével nem csupán erkölcsileg, hanem anyagilag is támogassa az Akadémia tudományos törekvéseit, mert tudatában volt annak, hogy a tudomány is hatalom, s egyik legfontosabb tényezője a nemzeti élet fölvirágoztatásának. Attól kezdve pedig, hogy elhagyta a miniszterelnöki széket, ő lett egyik legbuzgóbb látogatója Akadémiánk üléseinek s emléke ott közöttünk állandó kegyelet és tisztelet tárgya.

Ma már Tisza Kálmán — régen lerázva magáról «mindent a mi földi» — a történeti igazság tiszta régióiban és ragyogó fényében igazán «éltető eszmévé finomult», s a politikai életnek sokszor szennyes hullámai immár nem tombolnak az ő szellemalakja körül. De mikor életében, a hatalom legmagasabb polcán annyi kiméretlen támadásban volt is része, mikor annyi mindent ráfogtak és annyi mindennel megrágalmazták, két irányban sohasem merték, de nem is tudták őt megtámadni: a *puritánság* és a *hazafiasság*

tekintetében. Ezeken a pontokon nem volt sebezhető, egyéniségének erkölcsi tisztaságát és hazafias érzésének tiszta lángolását legádázabb ellenfelei is elismerték. És ezért volt Tisza Kálmán igazán nagy ember, nagy államférfiú. Ma őt, mint a kigyezés utáni föllendülés és fejlődés korszakának, a modern Magyarország kialakulása korának vezérét, ellenmondás nélkül ünnepeljük, mint előkészítőjét azoknak a boldog esztendőeknek, melyek alatt hazánk elérkezett a milléniumi ünnepek idején az állami és társadalmi élet fényes magaslatára.

Tisza Kálmán utolsó irodalmi munkája az a bevezetés volt, amit a *Magyarország Vármegyei és Városai* című vállalatnak ahhoz a kötetéhez írt, amely Bihar vármegye monográfiáját foglalja magában. Ebbe a kis munkájába belevitte mindazt a szeretetet, amely az ő hűséges szívét kedves szülő vármegyéje iránt, gyermekkorától haláláig eltöltötte. És Bihar vármegye, területében rettenetesen megcsónkítva bár, de érzéseinek és hűségének teljességében, soha nem szűnő szeretetének és nagyrabecsülésének késő századokra fényt vető jeleképpen szobrot emelt nagy fiának, országos kötelességet róva le vele. S mikor a Magyar Tudományos Akadémia a hálás emlékezés örökzöld babérját teszi le e szoborra, egyúttal meghajtja az elismerés zászlaját Bihar vármegye előtt is, azzal a hő óhajtással, hogy ne legyen messze az idő, mikor a vármegye határai ismét kiszélesednek és szobor körül nemcsak érzésben és gondolatban, hanem a valóságban is egész Bihar tömörülhet, mint a nagy Magyarország egyik legnagyobb megyéje.

2. Vargha Gyula másodelnök beszéde 1928. szeptember 25-én Földes Béla r. t. 80. születésnapja alkalmából.

Kegyelmes Uram!
Kedves Társunk!

A M. T. Akadémia képviselőjében jövőnk, régi tisztelőid és barátaid, hogy életednek ezen a nevezetes állomásán, honnan a pátriárkák korának legfelső régiójába indulsz, tisztelettel, szeretettel üdvözlünk. Hosszú élted egy nagy példa, egy nagy tanulság, arra tanít, azt hirdeti szavak nélkül is nagy ékesszólással, hogy a munka nem rövidíti meg az életet. Te, kora ifjúságodtól kezdve, pihenést nem ismerő munkában töltötted egész hosszú éltedet és mégis itt állsz a kor csúcsán, testben meg nem törve s teljes lelki

frissességben. Részt kérve a társadalmi munkából s nem pihentetve író tolladat.

Ha a magamféle öregek visszatekintenek életük folyására, bizony a legtöbbünk az önvád töviseinek szúrását érzi az elpazarlott s visszahozhatatlanul a semmiségbe tűnt meddő napok miatt. Te boldog önérzettel tekinthetsz a jól megmunkált mezőre s a gazdag aratásra. Amibe fogtál, be is végezted, s minthogy hivatásodnak éltél, életed nem maradt töredék

A tudomány tiszta levegője volt életelemed, abban érezted magad jól, abban mozogtál szabadon. míg a politika fölkavart porfelhője el-elhomályosította tisztán látásodat. Mint statisztikus kezdted pályádat, majd egy rokon területre a nemzetgazdaság terére léptél át, s mindkettőn maradandó alkotások jelzik munkásságod nyomát. Korán megérezted, hogy a világot mozgó eszmék között a socializmus mily hatalmas erővel tör előre, s hogy annak szerencsés megoldásától függ az emberiség egész jövője. Te voltál az, ki tudományosan a socializmus problémájával nálunk legkimerítőbben foglalkoztál.

Egyetemi katedrádról több nemzedéknek csöpögtetted lelkébe a tudomány szeretetét, kik benned mesteröket tisztelték s tisztelik ma is. Munkásságod azonban túlterjedt nemcsak az egyetem falain, hanem hazánk határain is. A nemzetközi statisztikai intézetnek hosszú évtizedeken keresztül voltál tekintélyes és igen munkás tagja, becsületet szerezve mindenütt a magyar névnek. A Mindenható kegyelme az ő kiváltságosainak a hosszú élet mellé erőt és kedvet is ad a munkára. Munkálkodjál még soká közöttünk s építsd te is tovább romokba dőlt hazánk mult nagyságának egy ezredév által megszentelt csarnokát.

3. Csánki Dezső osztályelnök üdvözlő beszéde Nagy Miklós 1. taghoz 1928. november 5-én.

Tisztelt Tagtárs Úr!

«*A Ghiczyek a XVI. sz. történetében*» cím alatt terjesztette elénk székfoglaló tanulmányát. Ennél szerényebb címet valóban alig lehetne választani. Holott az eredeti adatokra épített tanulmány objektív történelmi, erkölcsi és nemzeti szempontból egyaránt figyelmünkre érdemes életet mutat be.

Akkor is egy megcsonkított Magyarország — évtizedekkel előbb még európai nagyhatalom — egy politikai

sőt vallásos érzelmeiben is kuszált nemzet, küzd lételeért és — sajnos — verekszik a hatalomért. S ime ez a vérben megfogyatkozott, kuszált élet váratlanul egy meglepő erejű magyar politikai központot teremt, mely mintha a világhatalmi Nagy Lajos és Mátyás király szerepét volna hivatva betölteni. Az erdélyi fejedelemség egy eddig adminisztratív méltóságból trónviszályok útján átfarmálódva, mint vezető nemzeti és politikai hatalom vonzza magához az erőket, sőt egész Európa figyelmét. Akik a mohácsi nagy magyar összeomlást látták, alig remélhették és érthették meg egy emberöltő múlva, az ellenséges hódító által Mátyás király Budáról is kitolt magyar nemzeti főhatalomnak az ország eddig elhanyagolt keleti részében való feltámadását s váratlanul egy Báthory Istvánban történt megtestesülését.

A történelmi milieu elvének mindnyájan hódolunk. De ki merné kétségbe vonni, hogy nagy alkotásokat, társadalmi és politikai téren is, csak kiváló egyéniségek létesítenek. Ily kiválóságok alkották és tartották fenn, sok küzdelemmel, de sok dicsőséggel is, az aránylag kicsiny Erdély fejedelmi székén, több mint egy évszázadon át, ezt a késő idők emlékezetéből semmi ellenséges hazudozással ki nem téphető és meg nem kisebbíthető magyar nemzeti közhatalmat. A nagy Báthory nyomdokaira kisebb, tévelygő Báthoryak következtek. A megnehezédő idők kimagasló értékei azok a másodsorban álló, de erkölcsi tekintetben első helyre került Ghiczyek, különösen János, az államférfiú, katona és diplomata.

A helyzet ismeretén s magas erkölcsi érzésen alapuló elszántság és mérséklet jellemzi a bölcs férfiakat. Ghiczy János is ezek közül való. Elődei a Tisza Istvánoknak és mintája a jó és balsorsban — utóbbiban inkább — minden jószándékú politikai vezetőnek.

A Buda elfoglalására következő évtizedek mozgalmas és küzdelmes XVI. százada telve van ilyen vagy ezzel ellentétes egyéniségek alakjaival, s a dicsőséges középkorból aránylag csak szórványosan található, illusztráló levéltári anyagnak, rájuk vonatkozólag meglepő bőségben fennmaradt adataival. Ez adatok részletesen igazolják a magyarság jelenlétét, vezető szerepét, erejét és munkáját, különösen a talán még Mohácsnál is gonoszabb és méltatlanabb Trianon eme keleti, vesztett területein. Dicsérnünk kell egy Szilágyi Sándort és Takáts Sándort, kik a nagyértékű történelmi forrásművek egész sorozatában a küzdelmes élet eme történelmi színpadán, a holt anyagból, eleven alakok egész társadalmát, kiválóságok egész sorát támasztották fel.

Újabban mintha elhanyaglott volna e kor tanulmánya. A Tagtárs úr dolgozata új tényeket és egyéniségeket elevenít fel, történelmi igazságot és «historia est magistra vitae» — arra nézve, aki hallani akarja, mintául, komor időkben biztatásul és követésül.

Köszönetünknek és jókívánatainknak adok kifejezést. S az ekként megtartott székfoglaló alapján tisztelt Tagtárs urat a Magyar Tudományos Akadémia teljesjogú belső tagjai sorába iktatom, s további munkálkodásához erőt és sikereket kívánok. Meg fogjuk keresni az elnökséget, hogy tisztelt Tagtárs úrnak a tagsági oklevelet állíttassa ki és küldje meg.

4. Lenhossék Mihály r. t. beszéde Schaffer Károly r. t.-hoz a tudományos működésének 40-ik évfordulója alkalmával, 1928. október hó 28-án rendezett ünnepélyen a Pázmány Péter-Tudományegyetem elme- és idegkórtani klinikáján.

Kedves Barátom!

A M. Tud. Akadémia megbízott, hogy nevében Téged, mint nagyérdemű rendes tagját tudományos irodalmi munkásságod 40-ik évfordulója alkalmával üdvözljelek. Örömmel teszek eleget e megbízásnak, mert alkalmul szolgál nekem arra, hogy a magam részéről is nyilvánosan kifejezésre juttassam azt a nagy tiszteletet és nagyrabecsülést, amelyet irántad úgy is mint ember és úgy is mint tudós iránt érzek. Ez az érzés nálam már nagyon régi keletű. Orvosi tanulmányaink kezdete csaknem egy időre esik; csak egy évvel jártam fölötted s még együtt tanultuk az anatómiát boldogult atyám intézetében. Atyám az ő hallgatóinak nemcsak tanítómestere volt, hanem a kiválóbbaknak, szorgalmasabbaknak szinte atyai jóbarátja is, akiket néha szívesen látott házában is. Így történt az, hogy Veled családi otthonunkban is találkoztam, Veled közelebről megismerkedhettem. Már akkor éreztem és tudatában voltam annak, hogy jóbarátoddal, Tangl Ferencsel együtt kimagaszló tehetségtel és rendkívüli szorgalmatok alapján nagyra vagytok hivatva. Mindkettőtök ifjúsága nem léha mulatozással, hanem komoly, megfeszített munkával telt el, s a lyssáról írt kórszövettani tanulmányoddal már mint medikus az önálló kutatás és publikálás terére léptél, kiemelkedve ezzel társaid közül és tanujelét adva a magasabbrendű tudományos munkára való hivatottságnak.

Tanulmányaim befejezése után én csakhamar külföldre kerültem s egy évtizedig nem találkozhattam Vele. De külföldön is figyelemmel kísértem a Te egyenletesen és szépen emelkedő tudományos pályádat, amelynek ezidőben az anatomus szempontjából legkimagaslóbb eredménye a Te 1892-ben megjelent még ma is idézett, klasszikusnak mondható dolgozatod volt az ammonszarv szövettani szerkezetéről. Hazakerülve a század elején, közelebbről is tanuja lehettem a Te ernyedetlen és nagysikerű búvárkodó munkásságodnak és bámulója annak a fáradhatatlan produktív erőnek, amely benned lakozott és lakozik ma is, s amely nemcsak a saját munkálkodásodban fejeződik ki, hanem kifejeződik abban is, hogy magad körül tudományos légkört tudsz teremteni, iskolát tudsz alapítani, tanítványokat tudsz nevelni és foglalkoztatni, akik mint munkatársak dolgoznak Vele együtt azon a területen, amelyet búvárkodásod tárgyául választottál. Ez a megismerése a Te kimagasló tehetségednek és értékednek vezetett akkor, mikor boldogult Lafenauer tanár halála után 1901 november 21-én a tanszék betöltésének fakultásbeli tárgyalásánál egész különleges álláspontot foglaltam el, amennyiben szavazatomat Reád adtam s ezt meg is okoltam, érdekedben fel is szólaltam. Nem mintha kevésre becsültem volna felejthetetlen, nagyérdemű kartársunkat, aki a tanszéket elnyerte, engem ebben nem annyira személyes, mint inkább elvi szempontok vezettek: a tudományos produktivitásnak és a külföldre is kisugárzó hatásnak nagyobb ígérteit láttam a Te egyéniségedben, s az a félig neurológiai, félig pszichiatriai irány, amelynek már akkor képviselője voltál, az a nagy histológiai és anatómiai felkészültség, amellyel már akkor rendelkezél s mely már akkor szemmel láthatóan áthatotta egész neuro-pszichiatriai gondolkozásodat és célkitűzésedet, a jövő fejlődés szempontjából többet ígérőnek látszott előttem, mint az elmekórtannak régibb, teljesen a pszichikai megnyilvánulások területére szorítkozó koncepciója.

Egyetemi pályádon csak lassan haladtál előre, s bár saját idegyszövettani munkálataid szempontjából az az egyszerű keret, melyet az agyszövettani intézet nyújtott, kedvezőbbnek látszott, mindnyájunknak az volt az érzése, hogy a Te kiváltságos kvalitásaid és teljesítményeid nagyobb helyre érdemesítened Téged. A sors úgy akarta, hogy csak egy egyetemünket és karunkat ért súlyos veszteség árán s már haladott korban juthattál a Téged megillető helyre, amelyen teljes mértékben érvényesítheted nagy képességeidet.

Midőn most munkaképességednek zenithjén állva visszatekintesz a befutott útra, büszkeséggel tölthet el a végzett munka szemlélete. Életedet a tudománynak szentelted, hiú külsőségek vagy a nagy praxis hajszolása, a közszereplés vágya távol állott Tőled s nem térített el a magad elé tűzött életcéltől: a csendes laboratóriumi kutató munkától, melyben legfőbb örömedet lelted. S e munka minden ízében magas színvonalú, elsőrangú volt. Összefüggő láncolatként jelentek meg munkásságod kezdetétől a mai napig kisebb értekezéseid és nagyobb monographiád, amelyekkel a neurohistológiának és neuropathológiának számos vitás és homályos kérdését világítottad meg, kiérdemelve és megszerezve ezzel a külföld elismerését is. S működésed egész pályád alatt emelkedést mutat. Most már olyan korban vagy, amikor a legtöbb tudós már érzi az évek súlyát s munkájának ankadatlan energiával való folytatásához nem találja már meg a kellő erőt és kedvet. S nálad csodálkozással látjuk ennek az ellenkezőjét: produktív tudományos tevékenységnek szinte fellendülését, felfelé ívelését az utóbbi években úgy mennyiség, mint minőség tekintetében. Elme- és idegkórtani tankönyved a maga nemében egészen eredeti és újszerű mű, benne úgyszólván az ifjúság merész újító készsége lüktet; először kísérled meg a neurologiát és neurohistológiát az eddiginél jóval nagyobb mértékben belevinni és beleolvasztani a pszichiatria tárgyalásába, s aki olvassa művedet, el kell, hogy ismerje, hogy e kísérleted kitűnően sikerült.

S végül engedd meg, hogy éppúgy, mint ahogy szavaimat subjektív emlékek felidézésével kezdtem, most szavaim vége felé megint egy subjektív szempontot hozzak szóba. Olyasvalamire óhajtok reámutatni, ami közöttünk szoros lelki kapcsolatot tart fenn. Ez a mi neurohistologiai hitvallásunk megegyezése. Mindketten hívei vagyunk a neuron-tannak, His Vilmos, az egykori kiváló lipcei anatomus és embryologus nagy conceptiójának, vagy ne mondjuk conceptiónak: megállapításának, mert hiszen nem elméletről, hanem pozitív tényeknek, közvetlen szövettani és histogenetikai észleleteknek egy szempont alá való foglalásáról van szó; és mindketten tisztelői, hívei és követői vagyunk annak a kutatási iránynak és szellemnek, amelyet a nagy spanyol neurologus, Ramón y Cajal műveiben és iskolájának munkálataiban látunk megvalósítva. És én ezen a Te állásfoglalásodon nemcsak az igazság győzelme érdekében tudok örülni, hanem örülök azért is, mert biztosítékát látom benne

annak, hogy neurohistologiai munkálataid, amelyek ezen a szilárd és szolid alapon épülnek fel, nem fognak soha elavulni, nem fogják soha értéküket veszteni, míg sok más munkát, amely ettől a biztos alaptól eltér, bizonyára mint értéktelen, hamar a feledés homályába fog merülni.

És most tisztelt és kedves barátom, befejezem szavaimat azzal az őszinte szívből jövő kívánsággal, hogy a Gondviselés Téged még soká tartson meg, ne csak életben, hanem munkabírássod, munkakedved teljességében, hogy még az évek hosszú során át folytathasd csorbitatlan energiával nagyszerű bűvárkodó és didaktikai tevékenységedet a tudomány érdekében és egyetemünk hasznára, hazánk dicsőségére!

5. Gálos Rezső egyetemi tanárnak, az Irodalomtörténeti Bizottság segédtagjának ünnepi beszéde a pázmándi Horváth Endre születésének 150. évfordulója alkalmából rendezett emlékünnepen, 1928 november 18-án Pázmádon (Győr vm.).

«Pannon hármass hegyének vonulata alatt, Szent Benedek fiai már akkor is több mint nyolcszázados, büszke hajlékának völgyében, itt a kultúrával szentelt dunántúli rögökön, ebben a dunántúli kis magyar faluban született, élete alkonyán itt élt, és itt halt meg az Árpádiász költője.

Forrongó, lelkes idők fia volt. Jól megértette Kazinczy korának kialakuló eszméjét, hogy az irodalom — cselekedet. Cselekedet, amellyel erős nemzeti és faji érzése, s mélyen vallásos lelke a hazának és a műveltségnek adózik.

Nemesen szárnyaló becsvágya, ösztönözve az «utolsó ázsiai magyarnak» buzdításától (ahogyan B. Eötvös József Horvát Istvánt nevezte) a legmagasztosabb tárgyat ragadta meg. A horatiusi nonum prematur in annum elvétől is vezérelve, későre forrott alkotássá lelkének hevülete, — kobzát már nem hallgatták — de része volt benne, hogy a Dunántúl legnagyobb költőjének lantján megszólalt a régi dicsőség, és kiművelve adhatta át a klasszikus hexametert az ifjú romanticizmusnak.

Emlékezetének megújításakor az Akadémia ünnepi benne az «Árpád» szerzőjét és Vörösmarty egyik mesterét.

Ünnepi benne az első irodalmi életnek egyik tiszteltreméltó oszlopát.

Ünnepi benne leginkább a magyar nyelv ősi szellemének hivatott védelmezőjét.

És ünnepi első tagjának egyikét.

Midőn erre emlékezve a M. Tud. Akadémia e pálmagakkal hódol szellemének, s alkotásaira gondolok, az üzenet tolmácsolójának, eszembe jutnak sorai:

«A vas-idő nem tud semmit kimélni; lerongál

Mindent, s visszaidéz egy mély, feledékeny üregbe.»

Pázmándi Horváth Endre nincs eltemetve sírjában. Él a magyar irodalom, a magyar múlt történetében, él a magyar haza- és fajszeretetben — születésének másfél-százados évfordulóján hálával és tisztelettel emlékezik róla a M. Tud. Akadémia.

Ő is a magvetők egyike volt és minden magyarnak kalászsokat termelt.»

VIII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 440. f. 168 l.)
Akadémiai Értesítő XXXIX. kötet, 440 füz. 1928. jun-jul. Ára 2·50 P.
Archeologiai Értesítő. XLII. kötet 1928. XVI. + 354 lap. Ára 32 P.
Brisits Frigyes: A M. Tud. Akadémia Vörösmarty kéziratának jegyzéke. 1—396 l. Ára 6 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXIX. évf. III. füz. 1928. 1—389 l. Ára 2 P.

Irodalomtörténeti Közlemények XXXVIII. évf. III—IV. füz. 1928. 1—323 l. Ára 4 P.

József főherceg úr Ö Fensége «A világháború amilyenek én láttam» III. 822 lap, 30 melléklettel. Ára 64 P.

Klemm Antal l. t.: A mondattan elmélete (székfog.) 1—164. Ára 8 P.

Klemm Antal l. t.: Magyar Történeti Mondattan 1—219 l. (A Magyar Nyelvtudomány kézikönyve II. k. 6. f.) Ára 8 P.

Közgazdasági Szemle 1928. X. füz. LII. évf. 73. k. 10. sz. 669—764 l.

Gróf Mailáth József: Élményeim és tapasztalataim a háború alatt I. k. 1—162., II. k. 1—147 l. I—II. kötet együtt. Ára 12 P.

Matematikai és Természettudományi Értesítő XLV. k. 1—689. Ára 32 P.

Nyelvtudományi Közlemények XLVII. kötet 1. f. 1—160 l. Ára 4 P.

Pálfi Mórjic l. t.: Koch Antal emlékezete (emlékbeszéd). XX. k. 8. sz. 1—40 lap. Ára 1 P.

Ravasz László t. t.: Pál Athénben (székfoglaló) 1—43 l. Ára 2 P.

Rácz Lajos: Rousseau élete és művei I. kötet 1—298 l. Ára 7 P.

Gróf Tisza István összes munkái I. k. (2. kiadás) 1928. XX. + 704 lap. Ára 20 P.

Történeti Szemle XIII. évf. 1928. 1—4. füz. 1—224 lapig. Ára 5 P.

Ungarische Jahrbücher 1928. Band VIII. Heft $\frac{1}{3}$, 1—244 l.

Ungarische Jahrbücher 1928. Band VIII. Heft $\frac{3}{4}$, 245—484 l.

IX. A M. Tud. Akadémiának felajánlott alapítványok és adományok folytatólagos jegyzéke.

(Az előző jegyzékét lásd Akad. Ért. XXXIX. k. 440. f. 168—169. lap.)

Alapítvány.

Kara Győző aradi gimnáziumi tanárnak felesége emlékére tett alapítványa 1,000 P.

Adományok.

N. N.	25 P
Láng Erzsébet salgótarjáni tanárno hagyománya	243 «
Budapest Székesfőváros (jutalomtétel hirdetésére)	1.000 «

X. A Magyarország területén végzendő tudományos kutatások támogatása kérdésében véleményadás végett bizottság kiküldése.

Az 1928. nov. 26-án tartott összes ülés abban a reményben, hogy az Akadémia pénzügyi helyzete egynehány év múlva kedvezőbbé válik és így az Akadémiának módjában lesz tudományos kutatások támogatására is jelentékenyebb összegeket előirányozni, e kérdésben véleményadás és javaslat-tétel végett *Vargha Gyula* t. t. másodelnök elnöklete alatt bizottságot küldött ki.

E bizottság tagjai az I. osztályból *Gombocz Zoltán* r., *Horváth János* és *gróf Zichy István* l. tt.; a II. osztályból *Pauler Akos* r., *Hóman Bálint*, *Lukinich Imre*, *Kovács Alajos*, *Hekler Antal*, *Heller Farkas* és *Kolosváry Bálint* l. tt.; a III. osztályból *gróf Teleki Pál* és *Ilosvay Lajos* ig. és t. t., *Tangl Károly* r. t., *Szily Kálmán*, *Kaán Károly* és *Manninger Rezső* l. t. Az összes ülés felkérte az osztálytitkárokat és a főtitkárt, hogy ezzel a bizottsággal állandó érintkezésben maradjanak; a bizottságot pedig felhívta, hogy javaslatait 1929 április végéig terjessze elő.

XI. Nekrológ.

Tomcsányi Móric l. t. beszéde Nagy Ferenc r. t. sírjánál Röjtökön (Sopronm.) 1928 szeptember 9-én.

«Tudományos világunk két nagy erkölcsi testülete: a M. Tud. Akadémia és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem képviselőjében jöttem el ravatalodhoz, hogy meghajtva az elismerés szomorú zászlaját, kifejezzem bánatát e két tudományos intézetnek, melyeknek hosszú időn keresztül nagyrabecsült tagja s egyik büszkesége voltál, drága halott.

Kis országok nagyjainak a sorsa, hogy a szakmájuktól távolabb eső tevékenységi körök is igénybe veszik, mintegy kikölesönzik maguknak, hogy tehetségüket maguk számára is gyümölcsöztessék. Így szólított el Tégedet is annakidején a politika és az államkormányzat a birodalmába s Te, kiváló kartársunk, vezető pozíciókban ott is derekasan meg-

álltad helyedet, értékes működést fejtvéni ki a haza javára. Az igazi hivatásod azonban mindig a tudomány művelése és a jogi oktatás maradt. Tudományos téren alapvető munkát végeztél s a kereskedelmi és váltójogról írott nagy könyved forrásmű jelentőségére, Magad pedig országos tekintélyre emelkedtél. Nemcsak a tudományos, elméleti kérdések tisztázását vitted előre, hanem a joggyakorlat számára is fáklyát gyújtottál művedben, melyből a gyakorlati jogélet mint kútforrásból folyton merítgetett nehéz elvi kérdésekben.

Hivatásod másik főága a tudomány-műveléssel kapcsolatos jogi oktatás volt. Ez a működés s ennek műhelye, a mi ősi Pázmány-egyetemünk, állott talán legközelebb szívedhez. Jogász-nemzedékek egész sora került ki hosszú tanári működésed során a kezed alól. S milyen példás buzgalommal láttad el mindig előadásaidat! Ezt a buzgalmatat előadásaid lelkes megtartása körül csak a hallgatóságod buzgalma múlta felül, előadásaid látogatása tekintetében. Termed mindig telve volt lelkes hallgatósággal. mert előadásod nemcsak tartalmilag volt gazdag, mélyenjáró, épületes, hanem formailag is élvezetes, stílusod szabatossága s világossága által. Sok kiváló tulajdonságod között előadásod világossága volt talán a legjellegzetesebb. Igen, Nagy Ferenc beszédének világossága, plaszticitása szinte közmondássá vált közöttünk. De Nálad az előadás világossága nemcsak stiláris szépség volt, hanem szimptomatikus jelentőséggel bírt s mélyebben fekvő okai voltak. Előadásod azért volt annyira világos, mert végtelenül világosak, tiszták voltak a gondolataid, az elgondolásaid is. E gondolatok világossága tükröződött beszéded ragyogó tiszta formájában. Neked különös mértékben adatott meg az a ritka képesség, hogy a legnehezebb, elvont kérdéseket is egészen világosan, egyszerű közvetlenséggel, közérthető módon tudtad kifejteni. Olyan képesség ez, mely legjobban a mély, de átlátszó, tiszta vízü tóhoz hasonlítható. Az avatatlan szemlélő az ilyen tó vizét sekélynek véli, mert a tó belvilágát, az abban levő köveket, növényzetet közelinek látja: pedig a szemlélt tárgyak a tó mélyén a távolban vannak, csak a víz átlátszó tisztasága láttatja őket közelieknek. Ilyen mély tiszta tó volt a Te eszmevilágod, amelynek mélyéről a gondolat-gyöngyöket világos előadásod közege hozta olyan közel hallgatódok elméjéhez.

De Te, nagynevű kartársunk, messze kisugárzó tehetségeddel nem maradhattál meg pusztán egy vagy két testület kötelékében. Egyéniségednek belső és külső tulajdonságai

arra predesztináltak, hogy az egész magyar jogászvilág reprezentánsa légy. Valóban a tudományos és a gyakorlati jogászság egyetemének egyik legmarkánsabb képviselője voltál. Ha a magyar jogászvilág valahol reprezentatív működésre szorult, tekintete ösztönszerűleg Feléd fordult s Te, ha terhes is volt, sohasem tértél ki a felhívás teljesítésének kötelezettsége elől. Hányszor vettél részt külföldi tárgyalásokban kormány megbízásból, a magyar jogász tudását csillogtatva meg a külföld előtt. Idehaza pedig állandóan vezetőállásokat töltöttél be: nagy jogászelődeid méltó utódaképp hosszú éveken keresztül viselted a Magyar Jogász Egylet elnöki tisztét; még a tavaly megtartott jogászgyűlés is egyhangúan elnökévé választott, s mikor legutóbb egyetemünk jog- és államtudományi karának az országgyűlés felsőházába tagot kellett választania, a választás szintén Reád esett. Alakod valóban kimagasló volt közöttünk. Kimagasló nemcsak testileg, termeted szép, sudár növésénél fogva, hanem szellemileg is, gondolat- és lelkivilágod emelkedettsége miatt.

Joggal elmondhattad Magadról, hogy egész életedet, úgyszólván az utolsó pillanatig, a komoly munkának szentelted. Hiszen alig néhány napja csak, hogy hajlott korodban Magad is már egy kis pihenőre vágyván, katedrádról hosszú, érdemes tanári működésed után nyugalomba vonultál. De nem adatott meg Neked a hivatali nyugalom otiuma, mert e földi nyugalom küszöbéről a Mindenható végzete mindnyájunk fájdalmára elszólított egy másik nyugalomba, az örök nyugalom és békesség hazájába.

Útnak bocsátunk immáron mi is Tégedet az örökkévalóságba. Porladó tested eltávozik tőlünk, de itt marad szellemed s élni fog örökké. Szeretve tisztelt kartársunk, tagtársunk, jogásznemzedékek nagy tanítómestere, Isten veled!»

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Rede des Präsidenten Albert von Berzeviczy im Zusammenhange mit der Stiftung des Grafen Franz Vigyázó zugunsten der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	175
II. Rede des Ehrenmitglieds und zweiten Präsidenten Julius Vargha an der Bahre des Grafen Franz Vigyázó am 6-ten August 1928.	178
III. Ergänzungen zu der Geschäftsordnung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften infolge des Testamentes des Grafen Franz Vigyázó	179
IV. Festsitzung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften anlässlich des Geburtszentenars des korr. M. Baron Friedrich Korányi am 17-ten Dezember 1928:	
1. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy	180
2. Johann Bókay korr. M.: Erinnerung an Baron Friedrich Korányi	182
V. Emerich Lukinich korr. M.: Bericht über die Sitzung des Redaktionsausschusses des Bundes der Osteuropäischen Geschichtsforscher am 21—22. Juli 1928 in Riga	191
VI. Auszüge aus den in der Akademie gehaltenen Vorträgen.	
1. Vortrag Ladislaus Bártfai Szabó's (als Gast) am 18. Juni 1928.: Die Denkschriften des Grafen Stefan Széchenyi	195
2. Julius Baros korr. M.: Die Lebenskraft des literarischen Vermächtnisses. (Auszug aus dem am 29. Oktober 1928 gehaltenen Antrittsvortrag)	196
3. Nikolaus Nagy korr. M.: Die Familie Ghyczy in der Geschichte des XVI-ten Jahrhunderts. (Auszug aus dem am 5-ten November 1928. gehaltenen Antrittsvortrag)	198
VII. Fest- und Begrüßungsreden:	
1. Festrede des korr. M. Karl Szász anlässlich der Enthüllung des Denkmals von Koloman Tisza Dir. und Ehrenmitglied zu Berettyóújfalu am 23. September 1928	202
2. Rede des zweiten Präsidenten Julius Vargha am 25. September 1928 anlässlich des 80-ten Geburtstages des o. M. Béla Földes	203
3. Begrüßungsrede des Klassenvorstands Desider Csánki an Nikolaus Nagy korr. M. am 5-ten November 1928.	204
4. Rede des o. M. Michael Lenhossék, gerichtet an Karl Schaffer o. M. anlässlich des 40-jährigen Jubiläums seiner wissenschaftlichen Tätigkeit	206
5. Festrede Rudolf Gálos' an der Feier der 150-ten Jahreswende der Geburt von Andreas Pázmándi Horváth	209
VIII. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	210
IX. Fortgesetztes Verzeichnis der Stiftungen und Schenkungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	210
X. Ausschuss zum Zwecke der Organisation wissenschaftlicher Forschungen	211
XI. Nekrolog:	
Rede des korr. M. Moritz Tomcsányi an dem Grabe des o. M. Franz Nagy in Rőjtök (Komitat Sopron) am 9. September 1928.	211
XII. Deutsches Inhaltsverzeichnis	214
XIII. Französisches Inhaltsverzeichnis	215
XIV. Englischs Inhaltsverzeichnis	216
Verzeichnis der literarischen Arbeiten der inneren Mitglieder der Akademie	I—XIV

XIII. SOMMAIRE.

I. M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie: Le comte Fr. Vigyázó de Bojár; propositions pour immortaliser la mémoire du donateur	175
II. M. J. Vargha, vice-président de l'Académie: Discours aux funérailles du comte Fr. Vigyázó, à Rákoskeresztúr, le 6 août 1928	178
III. Suppléments aux Statuts de l'Académie (à propos des testaments du comte Fr. Vigyázó).	179
IV. Séance solennelle de l'Académie à l'occasion du centenaire de la naissance du baron Fr. Korányi (le 17. décembre 1928):	
1. Discours d'ouverture de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie	180
2. J. Bókay, m. c.: mémoire de Fr. Korányi.	182
V. Imre Lukinich, m. c.: Rapport de la séance de la commission de l'Association des Historiens de l'Europe Orientale, à Riga, le 21—22 juillet 1928.	191
VI. Extraits des mémoires présentés à l'Académie:	
1. L. Szabó de Bátfai: Les mémoires du comte Étienne Széchenyi (le 18 juin 1928)	195
2. J. Baros m. c.: La force vitale de la tradition littéraire le 29 octobre 1928)	196
3. N. Nagy m. c.: Le rôle des Ghyczy dans l'histoire du XVII ^e siècle (le 5 novembre 1928)	198
VII. Discours:	
1. Discours de M. Ch. Szász m. c. à l'inauguration de la statue de Coloman Tisza (à Berettyóújfalu, le 23 septembre 1928)	202
2. Discours de M. J. Vargha, vice-président de l'Académie au 80 ^e anniversaire de la naissance de M. B. Földes (le 25 septembre 1928)	203
3. Discours de réception le M. D. Csánki adressé à M. N. Nagy m. c. (le 5 novembre 1928)	204
4. Discours de M. M. Lenhossék m. o. à l'occasion du 40 ^e anniversaire de l'activité scientifique de M. Ch. Schaffer	206
5. R. Gálos: Discours à la fête commémorative célébrée à l'occasion du 150 ^e anniversaire de la naissance de A. Horváth de Pázmánd.	209
VIII. Nouvelles publications de l'Académie.	210
IX. Liste des fondations et dons offerts à l'Académie	210
X. Commission pour l'organisation des recherches scientifiques sur le territoire de la Hongrie	211
XI. Nécrologies: Discours de M. M. Tomcsányi aux funérailles de Fr. Nagy m. o. (à Röjtök, com. Sopron, le 9 septembre 1928)	211
XII. Traduction allemande du Sommaire	214
XIII. Traduction française du Sommaire.	215
XIV. Traduction anglaise du Sommaire	216
Liste des publications scientifiques des membres internes de l'Académie	I—XLV

XIV. INDEX.

I. President Dr. Albert Berzeviczy's memorial speech on the deceased Count Francis Vigyázó de Bojár, with propositions for the perpetuation of the testator's memory	175
II. Speech of Vicepresident Dr. Julius Vargha, hon. member, at the bier of Count Francis Vigyázó on 6th August 1928 at Rákoskeresztúr	178
III. Supplements to the order of procedure of the Hungarian Academy of Sciences in connection with Count Francis Vigyázó's will	179
IV. Official meeting of the Hungarian Academy of Sciences, held on 17th Dec. 1928 to commemorate centenary of corr. member, Baron Frederick Korányi's birth:	
1. President Dr. Albert Berzeviczy's opening speech	180
2. Dr. Jchn Bókay, corr. member: Recollections of Baron Frederick Korányi	182
V. Emerich Lukinich, corr. member: Report of the meeting of the East European Historians' Union organizing Committee, held at Riga on 21st and 22nd July 1928	191
VI. Extracts from lectures held in the Hungarian Academy of Sciences:	
1. Ladislaus Szabó de Bártfa (by invitation): Lecture on the Memoirs of Count Stephen Széchenyi. 18th June 1928.	195
2. Julius Baross, corr. member: «The vital force of literary tradition» (Extract from installation speech held on 29th Oct. 1928)	196
3. Nicholas Nagy, corr. member: «The Family Ghyczy in the history of the XVI. century». (Extracts from inaugural address delivered on 5th Nov. 1928)	198
VII. Addresses: commemorative and congratulatory:	
1. Charles Szász, corr. member. Speech at unveiling of monument to Coloman Tisza dec., director and hon. member, at Berettyóújfalú. 23rd Sept. 1928	202
2. Vicepresident Julius Vargha. Address to ord. member Béla Földes on his 80th birthday. 25th Sept. 1928	203
3. Desiderius Csánki, President of Section. Address of welcome to Nicholas Nagy, corr. member. 5th Nov. 1928.	204
4. Michael Lenhossék, ord. member. Address to Charles Schaffer, ord. member, on anniversary of 40th year of scientific work	206
5. Rudolph Gálos. Speech held at Commemoration meeting of 150th anniversary of Andrew Horváth de Pázmánd's birth	209
VIII. Latest publications of the Hungarian Academy of Sciences.	210
IX. List (continued) Gifts and endowments to the Hungarian Academy of Sciences.	210
X. Appointment of Committee to give opinion as to aid to be rendered to scientific explorations in Hungary	211
XI. Necrology:	
Maurice Tomcsányi, corr. member's speech at funeral of Francis Nagy, ord. member, on 9th Sept. 1928 at Rójtók	211
XII. Index. German translation.	214
XIII. Index. French translation	215
XIV. Index. English Translation	216
List of Literary productions of members	I—XLV

A belső tagok irodalmi munkássága.

Angyal Pál l. t.

1. Prohászka mint szociológus. Prohászka Ottokár emlékalbum. Budapest, 1927. 103–104. l.
2. La valeur de la culture occidentale, Revue de Hongrie. XX. Année, Tome XXXVII. 111–121. l.
3. Az Emericana a lelki kultúra szolgálatában. Előadás Győrött, 1927. okt. 24-én.
4. A társadalomtudomány fogalma, tárgya és története. Rádió-előadás, 1927. okt. 29-én.
5. A társadalom fogalma és lényege. Rádió-előadás 1927. nov. 12-én.
6. Észrevételek a katonai büntetőiörvénykönyvről és annak élebe-leptető iörvényéről szóló javaslatra. A m. kir. igazságügyminiszter fel-kérésére. Az igazságügyminisztérium levéltárában.
7. Illés József dr. professzori pályafutása. Emléklapok 23–28. l.
8. A társadalom alkotó elemei, nemei és fejlődését irányító tényezői. Rádió-előadás, 1927. nov. 26.
9. A társadalom természeti tényezői. Rádió-előadás, 1927. dec. 10-én.
10. 38 cikk a «Napkelet-Lexikonban», 1927. dec.
11. Az ember és a nép. Rádió-előadás, 1927. dec. 23.
12. A nyugateurópai kultúra sorsa. Dunántúl, 1927. dec. 25.
13. A szociális irányítás tényezői: A vallás. Képes Krónika, 1928. évfolyam, 2. sz. jan. 8.
14. A becsület védelméről szóló 1914. XLI. t.-cikk. A magyar büntetőjog kézikönyvének 1. kötete. Budapest, 1927. I. XVI. és 1–120. l.
15. A faj és nemzet szociológiai jelentősége. Rádió-előadás, 1928. febr. 4.
16. A társadalom szükségletkielégítő tényezői. Rádió-előadás, 1928. febr. 18.
17. A haladás problémája. Előadás a Magyar Társadalomtudo-mányi Társulat, 1928. évi márc. 2-án rendezett estélyén.
18. Megjegyzések dr. Horváth Dániel: «Az angol igazságszolgálda-tásról» című könyvének bírálatára. Magyar Jogi Szemle, 1928. évf. 96–97. l.
19. A társadalomtudomány a kultúra szolgálatában. Előadás a «Kispesti Iskolánkivüli Bizottság» 1928. márc. 7-én tartott estélyén.
20. A társadalom ielektani tényezői. Rádió-előadás, 1928. márc. 10.
21. A szociális irányítás tényezői: A jog. Képes Krónika, 1928. évf. 13. sz. márc. 25.
22. A lelki kölcsönhatás eszközei, alakjai és módjai. Rádió-elő-adás, 1928. márc. 24.
23. Aktuális jogi kérdések. Előadás a M. K. R. C. 1928. márc. 26-án tartott estélyén.
24. A huszadik század kultúrája. Előadás a «Heliconia» 1928. ápr. 12-én tartott estélyén Keszthelyen.
25. A család és a házasság. Rádió-előadás, 1928. évi ápr. 21-én.
26. A világnézetek harca. Előadás a Foederatio Emericana 1928. ápr. 21-én tartott estélyén Esztergomban.

27. Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. A magyar büntetőjog kézikönyvének 2. kötete. Budapest, 1928. I. XXIV. és 1—120.
28. A tulajdon. Rádió-előadás, 1928. máj. 5.
29. A köztársaság és királyság összehasonlítása. Budapest, 1928. 1—167. l.
30. A haladás problémája az emberi gondolkodás történetében. Társadalomtudomány VIII. évf. 141—161. l.
31. A testi sértés és a közegészség elleni bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyvének 3. kötete. Budapest, 1928. I—XVI. és 1—100. l.
32. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle című folyóiratot. 9. kötet. 1927.
33. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle könyvtárát. 28. füzet. Az ipari záloglevelekről szóló 1928. XXI. t.-c. Budapest, 1928.

Badics Ferenc t. t.

Megoldott problémák Gyöngyösi István életrajzában címen felolvasást tartott az Irodalomtörténeti Társaság 1927. dec. 10-iki ülésén. Az értekezés megjelent az Irodalomtört. Közl. 1928. 1—24. l. és különnyomatban az Irodalomtört. Füzetek 27-ik füzetéül. Pallas, 1928.

Baros Gyula l. t.

1. Boldog Margit legendája. A XVI. századi szöveget mai nyelvre átírta. Bp. 1927. 187. l. (Napkelet-könyvtár 22. sz.)
2. Ferenczi Zoltán (1857—1927). Irodalomtörténet. 1927.
3. Ravasz László beszédei és cikkei. Napkelet, 1927.
4. Siklóssy László: Gyorskocsin Erdélyben, u. o.
5. Baja Mihály újabb versei, u. o.
6. Szigethy Lajos két könyve, u. o.
7. Kelemen László és az első Magyar Játzó Színi Társaság, u. o.
8. B. Wesselényi Miklós úti naplója, u. o.
9. Gyulai Pál kritikai dolgozatainak újabb gyűjteménye. Prot. Szemle, 1927.
10. A magyar irodalmi népiesség. Irodalomtörténet, 1928.
11. Lappangó irodalomtörténetek, u. o.
12. Zsigmond Ferenc: Az Ady-kérdés története. Irodalomtört. Közl. 1928.
13. Újabb költői művek Balassáról és Csokonairól. Napkelet, 1928.
14. Gragger-émlékkönyv németül, u. o.
15. Olay Ferenc: A magyar kultúra válságos éve, u. o.
16. Két vallásos költemény, u. o.
17. Széchenyi és Kossuth vitája, u. o.
18. Kazinczy F. levelezésének legújabb kötete. Prot. Szemle, 1928.
19. Pintér Jenő Magyar irodalomtörténete. Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közl., 1928.
20. Folyóiratszemle (Irodalomtörténet 1927—1928).

Málnási Bartók György l. t.

1. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel látta el Böhm Károly Ember és Világa c. művének V. kötetét.
2. Böhm Károly c. alatt monographiát írt a Franklin-Társulat Kultura és Tudomány c. sorozatába.
3. Sajtóra kész Az erkölcsi értékeszme története c. művének II. része.

4. Sajtóra kész Kant etikája és annak hatása a német philosophiára c. műve.

Berzeviczy Albert, ig. és t. t. elnök.

1. *A trianoni szerződés és a lefegyverzés*, cikk az «Igazságot Magyarországnak» (angol kiadásban: Justice for Hungary) című, a M. Kültügyi Társaság által kiadott könyvben; 12. lap.

2. *Vörösmarty Mihály*. Bevezetés a Franklin-Társulat 40 kötetes «Magyar klasszikusok» kiadása XIII. kötetéhez, 16. lap.

3. *Az októberi diploma előzményei*. (Az abszolutismus kora Magyarországon c. munka most készülő III. kötetéből.) Bud. Szemle, 1929. május, 161—191. lap.

4. *Elnöki megnyitó beszéd* a Kisfaludy-Társaság 1928 április 22-én tartott 81-ik ünnepi közülésén, Bud. Szemle, 1928 május és a Kisfaludy-Társ. évlapjaiban, 6. lap.

5. *A háború és a békekötés hatása a tudományra és az irodalomra*. Elnöki megnyitó beszéd az Akadémia 1928 május 20-iki ünnepi közülésén. Bud. Szemle, 1928 jún. 10. lap Akadémiai Értesítő. Németül a Pester Lloyd jún. 24-iki számában, franciául a Revue de Hongrie júl. 15-iki számában ily cím alatt: «L'influence de la guerre et des traités de paix sur la science et la littérature».

6. *Megemlékezés a visszaajándékozott Corvin-Codexek-ről*, Ugo Foscolo és Nic. Machiavelli centennáriumairól a Korvin Mátyás Társaság ünnepi ülésén: (olaszul) Corvina 1928. 165—170. lap.

7. *Az olasz küldöttség üdvözlése* a Korvin Mátyás Társaság 1928 április 29-iki ünnepi ülésén: Corvina 1928. 170—172. lap.

8. *Két magyar államférfi* (Széll Kálmán és Wekerle Sándor). Ünnepi beszéd az Orsz. Közművelődési Tanács 1928 október hó 14-iki ünnepi gyűlésén. Bud. Szemle, 1928 nov. 161—171-ik lap.

9. *Rapporti storici fra Napoli e l'Ungheria nell'epoca degli Aragonesi (1442—1502)*. A nápolyi Accademia Pontanianában tartott előadás; Nápoly, a nevezett Akadémia kiadványa. 25 lap.

10. *Munkában*: Az abszolutismus kora Magyarországon c. mű harmadik kötete.

Bókay János l. t.

1. Zunahme der Diphtherie? Deutsche Medic. Wochenschrift, 1928, No 31.

2. Die Heine-Medin Epidemie des Jahres 1926 in Rumpfungarn. Jahrb. f. Kinderh. 1928.

3. Über die Geschichte der künstlichen Ernährung der Säuglinge. Zeitschr. f. Kinderh. 1928.

4. A nyitott ébrényi fontanellák semiotikus jelentőségéről stb. Orvosi Hetilap, 1928.

5. Töredékek a csecsemő-hygiéne köréből. Az Orsz. Stefánia-Szövetség kiadványa.

Sajtó alatt:

6. Megemlékezés Korányi Frigyesről.

7. Transparentia-tanulmányok hydrocephalos koponyákon.

Bruckner Győző l. t.

1. Kossuth Lajos és eperjesi Alma Matere. (Miskolci Jogászelet 1927. évf. 10—12. sz.)

2. A svéd alkotmány. Miskolc, 1928. 114. lap.

3. A kyrkomötet (Miskolci Jogászélet 1928. évf. 5. sz.).
4. A magyar-svéd politikai és vallási kapcsolatok. (Budapesti Hírlap 1928. 131. sz. jún. 12.)
5. A magyar családi és társadalmi élet a XVII. században. (Miskolci Szemle 1928. II. évf. 3–6. sz.)
6. A karácsonyi ajándék eredete és jelentősége. (Örömhír XI. évf. Miskolc, 1927. 10–12. sz.)

Könyvismertetések :

1. Rugonfalvi Kiss István: Az erdélyi fejedelmek nemzeti politikája. (Prot. Szemle 1928. évf. 5. sz. 347–48. l.)
 2. Dr. Julius Gréb: Geschichte der Gemeinde Grosslomnitz, Késmárk. 1926. (Prot. Szemle 1928. évf. 5. sz. 348–51. l.)
 3. Fáradi Vörös Ignác visszaemlékezései az 1778–1822. évekről. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta és kiadja Madzsar Imre, Budapest, 1927. (Prot. Szemle 1928. évf. 7. sz. 518–520. l.)
- Szerkesztette a miskolci ev.jogakadémia 1927/28. évi Almanachját.

Cholnoky Jenő I. t.

1926–28.

1. Utazás a sátán szekerén. Ifjúság és Élet kiadása. Budapest, 1928. 206 oldal, 8°, 64 képpel.
2. A modern technikai eszközök jelentősége a földrajz fejlődésére. Elnöki megnyitó a M. Földr. Társ. 1927. évi 55. közgyűlésén. Földr. Közlemények LV. k. 1927. 152–158. oldal.
3. A rizstermelés jelentősége az emberi művelődés történetében. (Die Bedeutung des Reisbaues in der Kulturgeschichte der Menschheit.) Földr. Közl. LV. k. 1927. 198–214. oldal.
4. Alföldünk morfológiai problémái. Elnöki megnyitó a M. Földr. Társ. 1928. évi 56. rendes közgyűlésén. Földr. Közl. 1928. 87–93. oldal.
5. A sátoros pásztorkodásról. Turán, IX. évf. 1926. 69–72. oldal.
6. A hópehely. Ifjúság és Élet II. évf. 10. sz. 138–141. oldal.
7. A kínai konyha. U. o. II. évf. 13. sz. 191–193. oldal.
8. A kínai tea. U. o. II. évf. 15. sz. 223–228. oldal.
9. Rizstermelés Kínában. U. o. II. évf. 17. sz. 251–255. oldal.
10. A kínai urak és parasztok. U. o. II. évf. 19. sz. 281–285. oldal.
11. A kínai házakról. U. o. III. évf. 1. sz. 5–10. oldal.
12. Az agzteleki cseppkőbarlang. U. o. III. évf. 4. sz. 69–75. oldal.
13. A Nyírségről. U. o. III. évf. 17. sz. 338–341. oldal.
14. Előszó a Farkasfalvi-díjjal jutalmazott «Földrajzi Ifjúsági Olvasmányok» első kötetéhez. Budapest, 1927. Egyetemi nyomda.
15. Bevezető. A «Barlangvilág» népszerű barlangtani folyóirat I. kötetéhez. Budapest, 1927. Németül: Barlangkutatás XIV–XV. k. 1926–27. 66–69. oldal.
16. Miért van az ázsiai pusztákon olyan sok rom? Turán, X. évf. 1927. 1–9. oldal.
17. Umformungsvorgänge der Meeresküsten. Peterm. Georg. Mitth. 1927. 193–197. oldal.
18. Über Flusstäler. Mitth. der Geogr. Gessellschaft in Wien, 1927. 43–53. oldal.
19. Bécs földrajzi helyzete. M. T. A. Math. és Term. Tud. Értesítője. XLIV. k. 1927. 181–196. oldal.
20. A magyar idegenforgalomról. Verböczy-évkönyv. 1928. Budapest, 57–60. oldal.

21. A folyók és tavak vízállásáról. Hidrológiai Közlöny. II. k. 14—18. oldal.
22. Pusztuló civilizáció. Új Idők, 34. évf. 1928. 338—341. oldal.
23. Az időjárásról meg egyébről. U. o. 728—730. oldal.
24. A Holdról. U. o. 792—793. oldal.
25. A Balatonról. U. o. II. félév, 126—128. oldal.
26. A zivatarról. U. o. 261—263. oldal.
27. James Cook, a legnagyobb tengerész. U. o. 371—373. oldal.

Concha Győző r. t.

1. Hatvan év tudományos mozgalmi között. Összegyűjtött értekezések és híralatok (I. kötet). Budapest 1928. A M. Tud. Akadémia kiadása. IV + 620 lap.
2. Van-e magyar társadalom? (Társadalomtudomány 1927. év.)
3. Látogatás Kossuthnál 1888-ban (Budapesti Szemle 1928. júl. füz.)
4. Neonacionalizmus. Budapesti Szemle 1928.
5. Magyarország régi francia barátja. B. Sz. 1928.

Császár Elemér r. t.

I. Önállóan megjelent dolgozat.

A magyar irodalomtörténet százéves fejlődése. Irodalomtörténeti Füzetek 29. sz. Budapest, Pallas 1928. (Előbb a Budapesti Szemle 210. k.-ben.)

II. Értekezések, tanulmányok, cikkek.

1. Ferenczi Zoltán ravatalánál. Akad. Ért. 1927. 205—208. l.
2. Gyulai Pál első szerelme. Új Nemz. 1927. okt. 26.
3. A színház igazi hivatása. 8 Órai Újság. 1927. dec. 25.
4. Szent István legendájának újabb szövegei. Új Nemzedék. 1927. dec. 31.
5. Haldoklik a regény? Református Almanach I. évf. 1928. 68—72. l.
6. A nemzet tanítója. (Gyulai Pál a tanár és tudós.) Akad. Ért. 1928. 102—110. l.
7. Harsányi Kálmán művei. Új Nemzedék, 1928. jan. 8.
8. Miért vers a nem-vers, vagy Kosztolányi, a költő. U. o. febr. 18.
9. Az irodalom hivatása. Budapesti Szemle, 1928. k. (1928.)
10. Régi Magyar Költők Tára. Új Nemzedék, 1928. jún. 13.
11. Nápolyi emlék. Képes Krónika, 1928. júl. 1.
12. Wells, a sarlatán. Új Nemzedék, 1928. aug. 3.

III. Ismertetések, bírálatok.

1. Babits Mihály: *Halálfiái*. Magyar Szemle, 1927. 206—211. l.
2. Hatvany Lajos: *Ady a kortársak közt* stb. Irodalomtört. Közl. 1928. 126—128.
3. Bárony István: *Déliabáb*. Új Idők. 1928. febr. 14.
4. Medveczky Bella: *Mámor*. Budapesti Szemle, 209. k. (1928.) 467—469. l.
5. Váczy József: *Pusztai harangszó*. U. o. 210. k. (1928.) 158—160. l.
- 6—53. Az Új Nemzedék következő számaiban: 1927. okt. 23., 26., dec. 24., 1928. febr. 8., 10., 14., 15., márc. 21., 22., ápr. 6., 11., 14., 18., 25., máj. 3., 10., 12., 16., 24., 26., jún. 14., 16., 29., júl. 8., 12., 20., 22., aug. 3., 9., 23., 26., szept. 15., 16., 18.

IV. Szerkesztésében megjelent :

1. Az Irodalomtörténeti Közlemények 1927. évi III/IV. és 1928. évi I/II. füzeté.
2. Az Irodalomtörténeti Füzetek 19—29. száma s a 9. sz. második kiadása.

Csengery János r. t.

1. *A klasszikus nyelvek tanulmányának jelentősége a középiskolában és az életben.* Előadás a Magyar Humanisztikus Gimnázium hívei egyesületének 1927. évi közgyűlésén. (Magyar Gimnázium 1928. IV. füzet és különnyomat.)
2. *Latin Nyelvtan II. Mondattan.* (Társ szerző: Dr. Orbán János.) 5. kiadás. Budapest (Franklin) 1928.
3. *Historia Romanorum.* Latin Olvasó- és Gyakorlókönyv. (Társ szerző: Dr. Orbán János.) Budapest (Franklin) 1928.
4. *Magyar Pindaros.* Budapesti Szemle, 1928. augusztus.
5. *Pindaros.* Magyarul tolmácsolta Cs. J. A. Magyar Tud. Akadémia klasszika-philologiai bizottságának kiadása. Budapest 1928.

Degen Árpád r. t.

1. Szerkeszti és kiadja a Magyar Botanikai Lapok XXVI. (1927) kötetét.
2. Két új rózsza a Magas Tátrából. — Zwei neue Rosa aus der Hohen Tatra. Magyar Botanikai Lapok XXVI. 13.
3. Megjegyzések néhány keleti növényfajról. — Bemerkungen über einige orientalischen Pflanzenarten, LXXXVII. A Rosa stylosa Desv. csoport egyik képviselőjének előfordulása Bulgáriában. — Über das Vorkommen eines Vertreters der Gruppe Rosa stylosa Desv. in Bulgarien. Magy. Botan. Lapok XXVI. 97.
4. Szerkesztői közreműködésével jelent meg a Botan. Közl. XXIV és XXV. kötete.
5. Ein Quellenwerk für die Geschichte unserer Kulturpflanzen Pester Lloyd 1927. I. 6. p. 9.
6. A Növénytani Szakosztály 300. ülésén tartott elnöki megnyitó. Botan. Közl. XXIV. 79.
7. Az Euphrasia suecica Murb. et Wettst. előfordulása Erdélyben. U. o. 153.
8. Über das Vorkommen der Euphrasia suecica Murb. et Wettst. in Siebenbürgen. U. o. (41.)
9. Megemlékezés W. Johannsen-ről. U. o. XXV. 122.
10. Megemlékezés Richter Aladárról. Botan. Közl. XXIV. 207.
11. Megemlékezés Darányi Ignácról. U. o. 206.
12. Borsószizsiktelenítés. Köztelek. XXXVIII. 26.
13. Őszi vetés kipállása. U. o. 50.
14. Köles és muharüszök. U. o. 232.
15. Lóheremagtisztítás. U. o. 256.
16. A csigatriőr. U. o. 1125.
17. Zabüszög és árpaüszög ellen való védekezés. U. o. 1709.
18. A tisztított vetőmag szerepe a termés hozamnál. U. o. 1709.
19. Rézaliccsávázás sikertelenségének okai. U. o. 1709.
20. A folyondár irtása. U. o. 2061.
21. A pióca ducidegrenszere. Budapesti Hirl. XLVIII. 1928. II. 17. p. 3.
22. Bericht des Komitees für die Seideuntersuchung. Intern. Landw. Institut. Intern. Kongress für Samenkontrolle. No. 83. Roma, 1928.

Dékány István I. t.

1. A társadalmi osztály jelene és jövője I—II. Budapesti Szemle, 1928.
2. Utopista volt-e Platon? Athenaeum.
3. A társadalom mint ideáltípus és a társadalmi morfológia problémája. Társadalomtudomány, 1928.
4. A nemzeti eszme renaissanceának kérdéséhez. Napkelet, 1928.
5. Szerkeszti az Athenaeumot.
6. Sajtó alatt: Általános normatan.

Entz Géza I. t.

1. Mikroorganizmusok. Átkorrigált kefelevonatok Mintegy 160 old. 1918.
2. A Ceratium hirundinella mitotikus osztódásáról Mat. és Term.-tud. Értesítő 1918. 36. k. p. 266—278. 3 táblával.
3. A véglények magszerkezetéről és chromatin reductiójáról. Állattani Közlemények 17. k. 1918. p. 10—22, 10 rajzzal.
4. Over de groei der Peridineen. Handelingen v. het. XVIII. Nederlandsche Natur en Genelskundige Congress Utrecht. 1921.
5. Über die mitotische Teilung von Ceratium hirundinella. Archiv. f. Protistenkunde Bd. 43. 1921. p. 415—430. mit Tab. 13—14 und 10 Textfiguren.
6. On chain formation in Ceratium hirundinella. Biologia Hungarica. Vol. 1. 1924. p. 1—4. Tab. 1.
7. On the catenation of the Peridineae. Biologia Hungarica. Vol. 1. Tom. 6. 1925. p. 1—9. Tab. 1.
8. Über Nahrungserkleinerung im Plasma Amoebe (Amoebe vesper-tilis Penard.) Zool. Anz. Bd. 63. 1925. p. 332—336. 2 Textfiguren.
9. Über die Encystierung der Süßwassercerarien. Arch. f. Protistenkunde Bd. 51. 1926. p. 131—183. Mit 50 Textfiguren.
10. Beiträge zur Kenntnis der Peridineen. I. Zur Morphologie und Biologie von Peridinium Borgei Lemmermann. Archiv. f. Protistenkunde Bd. 56. 1926. p. 397—446. Mit 33 Textfiguren und 1 Tafel.
11. Beiträge zur Kenntnis der Peridineen II. resp. VII. Studien Süßwasser Cerarien Morphologie, Variation, Biologie. Arch. f. Protistenkunde. Bd. 58. 1927. p. 344—440. Mit 93 Textfiguren und 54 Tabellen.
12. Bouw en functie der fibrillen bij Protozoen. Mikrologia. Utrecht. 1927.
13. Die Peridineen des Balatons, Archivum Balatonicum 1927.
14. A Protistologia mai fejlettsége. Magy. orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése. Pécs, 1927.
15. Structur und Function der Pectinellen der Ciliaten, speciell der Tintinniden. Zool. Congress. Bpest, 1927. szept.
16. Protozoa. In Zoologisch Leerboek. Utrecht, 1927.
17. Mezozoa. In Zoologisch Leerboek Utrecht, 1927. Az előbb említett hollandiai tankönyvnek a mezozoákat tárgyaló része.
18. Über den Bau und über die Tätigkeit der Geisseln der Peridineen, Annales de Protistologie. Vol. I. 1928. p. 75—95.

Erdélyi László I. t.

1. *Banner Benedek: Mehmed Tahir c. könyvének ismertetése.* Katholikus Ébredés c. hetilapban. Szeged. 1925. máj. 17. 2—5. l.
2. *Zur Herkunft der Siebenbürger Székler.* Ungar. Jahrbücher. Berlin 1926. 335—337. l.

3. *Szentkorona a magyar államélet gyökere.* Katholikus Ébredés. 1926. aug. 15. 2—3. l.
4. *A mohácsi vész.* Katholikus Ébredés. 1926. aug. 22. 2—3. l.
5. *Az ezeréves magyar elnyomás.* Nemzeti Újság. 1927. aug. és Trianontól Rothermereig. Rákosi J. 1928. 35—37. l.
6. *A székely nemzet története és alkotmánya.* Szádeczky K. Lajos könyvéről. Szegedi Napló. 1927. okt. 30.
7. *Az új hercegrímás.* Szegedi Napló. 1927. dec. 2.
8. *A Szentkorona állama és az egyházi vagyon.* Prohászka O. Emlékalbum. 1927. 67—74. l.
9. *A világtörténet központja.* Szegedi Napló. 1927. dec. 25.
10. *Kik voltak tehát a székelyek ősei?* Szegedi Új Nemzedék. 1928. márc. 25.
11. *A legnagyobb csoda.* Szegedi Napló. 1928. ápr. 8.
12. *Még egyszer a székely kérdésről.* Szegedi Napló. 1928. ápr. 12.
13. *Vérszerződés — Szentkorona.* Szegedi Új Nemzedék. 1928. ápr. 15.
14. *A székelyek és inasok.* Czimer Károlynak. Szegedi Napló. 1928. ápr. 18.
15. *Csanádmegyei monostorok.* Magyar egyháztörténet. Katholikus Szemle, 1928. 348—351. l.
16. *Magyar történelem.* Legrégibb időktől máig. A Pozsonyi Híradó pályázatán első díjat nyert. Kb. 500 lap lesz nyomtatásban (kézirat).
17. *Magyar lovagkor.* 1205—1526. Kéziratban. 600 nyomtatott lap.

Fellner Frigyes, I. t.

1. «Smith Ádám mint közgazda és a klasszikus nemzetgazdaságtani rendszer kialakulása.» (A Magyar Tudományos Akadémia 1926. nov. 29-i ünnepi ülésén tartott előadás.) Budapest, 1928. — Különlenyomat a «Budapesti Szemle» 1928. évi július havi füzetéből.
2. «A gazdasági statisztika a Nemzetközi Statisztikai Intézet kairói ülésén.» (Magyar Statisztikai Szemle, 1928.)
3. «Nemzeti szellem — nemzeti kultúra. A közgazdaság iránya.» (Budapesti Szemle, 1928 április.)
4. «Charles Lortsch: «La hongrie économique et les intérêts français en Hongrie» című mű ismertetése a «Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft»-ban. Band 84) Heft 3.
5. «La statistique économique à la session du Caire.» (Journal de la Société Hongroise de Statistique. VIe année, No 1. janvier—mars 1928.)
6. «A földbirtokreform finanszírozása Magyarországon.» (Különlenyomat a «Budapesti Szemle» 1928. évi október havi füzetéből.)
7. «Die Finanzierung der Grundbesitzreform in Ungarn.» (Ungarisches Wirtschaftsjahrbuch, IV. Jahrgang, 1928.)

Fináczy Ernő ig. és r. t.

1. Az újkori nevelés története (1600—1800). Budapest, 1927. Egyetemi nyomda. VIII + 407 l.
2. A klasszikus nyelvek és irodalmak tanításának kérdése. Budapest, 1927. Egyetemi nyomda. 1—23. l. (Rektori beszéd.)
3. Újabb pedagógiai törekvések. Budapest, 1928. Egyetemi nyomda 1—15. l. (Rektori beszéd.)

Finkey Ferenc l. t.

1. A kir. ügyészség teendői az új Büntető Novellával kapcsolatban. Budapest, 1928.
2. Visszaemlékezés Kossuth Lajos sárospataki diákságának százados fordulóján. Miskolc, 1928.
3. Csalás és okirathamisítás halmazata. Büntetőjog Tára, 79. köt. 105. s. köv. l.
4. Folytatólagosság és bűnhalmazat a csalásnál. U. o. 80. köt. 49. s. köv. l.
5. A koronaügyészi csatlakozás első eredménye. U. o. 80. köt. 65. s. köv. l.
6. A felelős szerkesztő sajtójogi felelőssége. Magyar Jogi Szemle, 1928 nov.
7. A pénzbüntetések reformja. Budapesti Hírlap, 1927. okt. 19.
8. Büntetőjog és kriminológia c. nagyobb munkán dolgozik.

Földes Béla r. t.

1. A trianoni szerződés káros hatása a magyar közgazdaságra. («Igazságot Magyarországnak») 1928. Külügyi Társaság kiadványa; ugyanaz angol nyelven.
2. Ten commendements of the revision. (Háborús felelősség, 2. sz.)
3. La responsabilité de la Hongrie dans la guerre mondiale. (U. o., 3. sz.)
4. List, Das natürliche System der politischen Ökonomie. (Schmoller's Jahrbuch, I. füzet. 13. l.)
5. Új ösvényen. (Elnöki beszéd az Orsz. Többtermelési Liga közgyűlésén, Budapesti Hírlap, márc. 15.)
6. Hazugságok a világpolitikában. (Pester Lloyd, január 27.)
7. A mai Olaszország társadalmi állameszménye. (U. o., febr. 18.)
8. Szervezési problémák. (U. o., ápr. 24.)
9. Magyarország jogáért. (U. o., május 16.)
10. A revízió előfeltételei. (U. o., május 27.)
11. Még egyszer a háborús bűnösség, (U. o., június 5.)
12. A parlamentarizmus válsága. (Szakvélemény az interparlamentaris unio számára.)
13. Luigi Bodio. (Allgemeines Statistisches Archiv, 1928. III. füzet. Jena)
14. A parlamentarizmus válsága. (Pester Lloyd, júl. 22.)
15. Még egyszer a parlamentarizmus válságához. (U. o., aug. 12.)
16. List Frigyes viszonya Magyarországhoz. (Mittheilungen des Friedrich List-Gesellschafts 12. sz.)
17. A Kellog-paktum logikája és a revízió. (Budapesti Hírlap, szept. 11.)
18. Látogatás Weimarban 1871-ben. (Pester Lloyd, szept. 21.)
19. Erkölcsi kór. (Budapesti Hírlap, szept. 22.)
20. Társadalmi ébredés. (Pester Lloyd, okt. 12.)
21. Pessimismus. U. o. okt. 20.)
22. List Frigyes Magyarországról. (U. o. okt. 28.)
23. Az utolsó felvonás. (U. o. nov. 3.)
24. Hare az igazság és hazugság között. (U. o. nov. 10.)
25. Társadalompolitikai program. (Elnöki beszéd a Társadalompolitikai Társaság 1928. nov. 29. orsz.-gyűlésén, Munkásügyi Szemle, 1928. dec.)
26. Egyéb elnöki megnyitó- és záróbeszéd.

Gelei József I. t.

I. Tudományos cikkek önálló búvárlatok alapján:

1. *Vízbejáró házatlan csiga*. Német kivonattal. Állatt. Közl. XXV., 1928. p. 45–47, illetve 95.
2. *Die Mikrotechnik der Wirbellosen* in: Methodik der wissenschaftlichen Biologie, Bd. 1, S. 1264–1374, mit 9 Abb. J. Springer, Berlin, 1928.
3. *Nochmals über den Nephridialapparat bei den Protozoen*. Mit 5 Textfiguren u. Taf. Nr. 13. Arch. f. Protistenk. Bd. 64, S. 479–494. 1928.
4. *Untersuchungsmethoden für Turbellarien*. Mit 3 Abb. Zeitschr. wiss. Mikr. u. mikr. Technik, 1928.
5. *Ein neuer Typ der hypotrichen Infusorien aus der Umgebung von Szeged. Spirofilum tisiae, n. sp., n. gen., n. fam.* Mit 6 Textfigg. u. 1 Taf. Arch. f. Protistenkunde, Bd. 64. S. 18. 1928.
6. *Turbellarii Hungarici II. Mesostoma productum O. Sch. als eine Warmwasserturbellarie*. Mit 4 Textabb. Kéziratban.

II. Tudományos szakelőadások:

7. *Oikológiai tapasztalatok a patak élővilágán*. Egyetem Barátai Egyesület. Szegeden, 1927 okt. 13-án.
8. *Véglények ectoplasmaticus szerkezeti elemei*. U. o., 1928. ápr. 12-én.

III. Népszerűsítő tudományos előadások és cikkek:

9. *Az emberi test szerkezete*. A MANSz. szegedi kultúrosztálya által rendezett előadássorozatban, 1927. okt. 18-án. Rövid kivonata megjelent a Szegedi Új Nemzedék IX. évf. 237. számában.
10. *A sejt és az egyén. Az egyén és a társadalom*. U. o., 1927 nov. 3-án. Rövid kivonata u. o. a 251. számban.
11. *A Szent-Anna tó jelentősége a székelység életében*. A Hargitaváralja jelképes székelység Egyesület Szegeden, 1927 nov. 19-én tartott ülésén.
12. *Darumadár...* Szegedi Új Nemzedék IX. évf. 281. sz. Szeged, 1927 dec. 11.
13. *Az általános állattan Alföldkutató munkaprogramja*. Megjelent «A Szegedi Alföldkutató Bizottság» kézirat gyanánt kiadott munkaprogramjában. Szeged, 1928. p. 17.
14. *A biológiai kutatóintézetek tudományos jelentősége*. A Kir Magyar Term.-tud. Társulat népsz. term.-tud. estélyén, 1928 március 29-én Budapesten. Nyomtatás alatt a Term. Tud. Közlönyben.
15. *Vérmirigyek az emberi szervezet igazgatásában*. Szegeden a Munkásoktató előadások során, 1928 márc. 23-án.
16. *A biológiai intézmények jelentősége a különböző nemzetek életében*. Kézirat.
17. A «kilisz» haszna. 1 ábr. «Természet» 24. évf. 13–14. számában. 1928.
18. *Pusztítsuk-e a vércsét?* «Magyarság» IX. évf. 171. sz. 1928 szept. 2.

IV. Könyvismertetés.

19. *Hempelmann Fridrich, Tierpsychologie vom Standpunkte des Biologen*. Allatiani Közl. XXV. köt., p. 72–74. 1928.

20. *Kükenthal-Mathes: Leitfaden für das zoologische Praktikum*, 9. Ausg. G. Fischer, Jena, 1928. Allattani Közl. XXV. köt. 1928.

21. *Doflen, Lehrbuch der Protozoenkunde* «A Természet» XXIV. évf. 13–14. számában 1928.

22. *Punnett. Az átöröklés.* Fordította Soós L. U. o. XXV. köt.

Gyalókey Jenő l. t.

1. Dr. Szendrei János. (Nekrológ.) Hadtörténelmi Közlemények, 1928. évf., 1–2. l.

2. Hol lepte meg Dampierre a törököket és Bethlen Gábor 1604-ben? (U. o., 3. és köv. ll.)

3. Jelentés a hadtörténelmi pályázatról. (Akadémiai Értesítő, XXXIX., 72. és köv. ll.)

4. Báró Lajos János. (Hadtörténelmi Közlemények, 1928. évf., 205. k. ll.)

5. Hadtörténetírásunk mai állapotáról. (Magyar Szemle, 1928. évf., 205. és köv. ll.)

6. A biharmegyei hadjárat 1604-ben. (Hadtörténelmi Közlemények, 1928. évf., 259. és köv. ll.)

7. A m. kir. honvédség megalakulásának előzményei (1866–1868.) Sajtó alatt.

Szerkesztés:

Hadtörténelmi Közlemények 1928. évfolyama.

Hajnal István l. t.

1. Önállóan megjelent mű: «A Kossuth-emigráció Törökországban.» I. k. Budapest, 1927. («Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai» c. sorozatban, a M. Történelmi Társulat kiadásában.)

Cikkek, értékezések:

2. «Arndt magyar utazása 1798-ban.» (A «Magyar Szemle» 1927 dec., 1928 jan. és febr. számában.)

3. Az «Enciklopedia Italiana»-ban (Dizionario Biografico degli Italiani) cikkek az 1848-as és a legújabb korszak magyar történeti szereplőiről.

4. Könyvismertetések a «Budapesti Szemle», «Századok» és «Napkelet» c. folyóiratokban.

Bárá Harkányi Béla l. t.

A Sirius színéről az ókorban. (Stella Csill. Almanach, IV. évf., 1928.)

Hegedüs Lóránt l. t.

I. Önálló művek:

1. *Kossuth.* (Felolvasás.) Magyar Cobden Szövetség kiadása, Budapest, 1928.

2. *Új világ felé.* (Politikai tanulmányok.) Sajtó alatt.

II. Politikai cikkek:

Száz politikai cikk a Pesti Hírlapban, több cikk külföldi lapokban és irodalmi tanulmányok az «Új Idők»-ben.

Hekler Antal l. t.

1. Studien zur hellenistischen Plastik, Antike Plastik, Walther Amelung zum sechzigsten Geburtstag, Berlin und Leipzig 19:8 S. 86 ff.
2. Zur griechischen Porträtkunst, Zeitschrift f. bildende Kunst 60 (1926/7) S. 273 ff.
3. Torso einer männlichen Gewandstatue, Text zu Brunn—Bruckmann: Denkmäler griechischer und römischer Skulptur T. 716.
4. Der Torso aus Velanideza, Pantheon, Monatschrift für Freunde und Sammler der Kunst 1928. S. 544.
5. Die antike Skulpturensammlung des Museums der Bildenden Künste in Budapest. Wien, Krystall-Verlag, Sajtó alatt.
6. E. Pfuhl: Die Anfänge der griechischen Bildniskunst Birálat: Philologische Wochenschrift 1928 Sp. 466 ff.
7. Budapester Antiken, előadás a berlini Archaeologisches Institutban. Archaeol. Anzeiger 1928. Sajtó alatt.
8. Bellerophon és Pegasos, A Szépművészeti Múzeum Évkönyvei IV. 1 és köv. l.
9. A Magyar Tudományos Akadémia és a művészettörténet. Budapesti Szemle 1928. februári szám.
10. Művészet és világnézet, Budapesti Szemle, 1928. júniusi szám.

Heller Farkas l. t.

1. «Grundprobleme der theoretischen Volkswirtschaftslehre.» 3. Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer 1928.
2. «Die Grenzen der Besteuerung» (Festgabe für Georg v. Schanz) különlenyomat a «Beiträge zur Finanzwissenschaft» Bd. II. 25. old.
3. «Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre auf lehrsgeschichtlicher Grundlage von Spann» Archiv f. Rechts- und Wirtschaftsphilosophie Bd. 21.
4. «Új felfogások a hitelmélet terén» Közgazdasági Szemle 1928. 52. évf. 73. köt. 537—98 p.

Hollós László l. t.

- (Eddig megjelent dolgozatainak jegyzéke a M. Tud. Akadémiai Almanachban: 1905. 167—171. lap, 1—66. szám. — 1910. 177—178. lap, 1—17. szám. — 1912. 187—188. lap, 1—10. szám. — 1914. 179. lap, 1—4. szám. — 1915. 187. lap, 1—6. szám.)
1. *A tojás és eltartása.* Természettudományi Közlöny, 679—680. füzet, (különlenyomat 1—22 l.) 1917.
 2. *Népies illatos növények.* Természettudományi Közlöny, 717—720. füzet, (különlenyomat 2—4. l.) 1919.
 3. *Termesztett növények különleges használata.* Természettudományi Közlöny, 717—720. füzet, (különlenyomat 2—4. l.) 1919.
 4. *Földalatti gombák Szekszárdról.* Botanikai Közlemények, XX. köt., 1—3. füz. 79—82. l. 1922.
 5. *Gombák Szekszárd piacán. Die Pilze des Marktes von Szekszárd.* Botanikai Közlemények, XXIII. köt., 18—37. l. 1926.
 6. *Új gombák Szekszárd vidékéről. Fungi novi regionis Szekszárdiensis.* Mathematikai és Természettudományi Közlemények, XXXV. köt. 1. sz. 1—64. lap, 1 tábla rajzzal, 1926.
 7. *Vadon termő növények használata Szekszárdon és vidékén.* Herba. 1922. 8. szám, 358—362. lap. — 9. sz. 407—410. lap. — 11. sz. 510—514. lap. — 12. sz. 570—574. lap. — 1923. 4. sz. 196—197. lap. — 5.

sz. 259—261. lap. — 1926. 5. sz. 97—102. lap. — 6—7. sz. 113—124. lap. — 8—9—10. sz. 139—156 lap. — 1927. 1—4. sz. 27—38 lap.

8. *Új gombák Szekszárd vidékéről*. Tolnamegyei Ujság, 1926. október 9., 40. szám. 3. lap.

9. *Tömeges gombamérgezés*. Természettudományi Közlöny, 59. köt., 11. sz. 631—633. lap, 1927.

10. *Új gombák Szekszárd vidékéről*. *Fungi novi regionis Szekszárdiensis*, II. közl. Botanikai Közlemények, 1928. (Sajtó alatt.)

Holub József I. t.

1925.

1. *Végrendeleti jogunk kialakulása*. Székfoglaló a Magy. Tud. Akad. II. osztályában.

2. *A füsttűről*. Dr. gróf Klebelsberg Kuno-Emlékkönyv.

3. *Nagy Iván emlékezete*. Turul, XXXIX. k.

4. *Könyvismertetés*. Catalogue sommaire du Musée des Archives Nationales. Levélt. Közl. III.

1926.

1. *Végrendeleti jogunk kialakulása*. Akad. Ért.

1. *Adalékok a középkori oklevélkritikához*. Turul, XL. k.

2. *Nemzetstörténeti adalékok*. U. o.

3. *Könyvismertetés*. Archives et Bibliothèques de Belgique. II. Levélt. Közl. IV.

1927.

1. *Középkori füsttűsok*. Turul, XLI. k.

2. *A Tolnavármegyei Múzeumban őrzött oklevelek és iratok*. Levélt. Közl. V.

3. *Könyvismertetés*. Archives et Bibliothèques de Belgique. III. U. o.

1928.

1. *Egyetemi kérdések*. Magyar Szemle.

2. *A leánygyedről*. Turul, XLII. k.

3. *Könyvismertetések*. Iványi B.: Mossóczy Z. és a magyar Corpus Juris keletkezése. (Századok.) — Gál A.: Die Summa legum brevis et utilis des sogenannten Doctor Raymundus von Wiener-Neustadt. (Századok.)

Horváth János I. t.

1. Riedl Frigyes emlékezete.

2. A kritika jogai és korlátai (Napkelet).

3. Kezdő hallgatóimhoz (u. o.).

4. A középkori magyar vers ritmusa.

Hutýra Ferenc r. t.

1. *Septicaemia haemorrhagica*. Handbuch der pathogenen Mikroorganismen. 3. kiadás. 7. k., 483. l. Jena 1928.

2. *La lutte contre la rage*. Rapport pour la 2me Session du Comité International des Epizooties. Bulletin de l'Office Int. des Epizooties. 1928. 1. k., 6. f.

3. *A veszettség*. Köztelek 1928. 38. sz.

4. *Az állatvadászok szaporítása*. Köztelek 1928. 56/57. sz.

5. *A gazdaképzés reformja*. Köztelek 1928. 58. 59. sz.

6. *Beszámoló az Állatorvosi Főiskola 1927/28. tanévről.* Az Állatorvosi Főiskola kiadványai. 43. sz. Budapest 1928.

Illés József l. t.

Hajnik Imre és magyar jogtörténet. Értekezések a Filoz. és társadalmi tud. köréből, III. kötet, 2. sz. 1928.

Ilosvay Lajos r. t.

1. Népművelésügyünk és Hegedüs István. Elnöki megnyitóbeszéd. Elmondotta az Erzsébet Népakadémia-Egyesület 1927. dec. 18-án tartott 25 éves jubiláris közgyűlésén. Megjelent az Egyesület 25 éves működéséről kiadott jelentésben. 1928.

2. Emlékezzünk régiekről. Elnöki megnyitóbeszéd a Kir. Magy. Természettudományi Társulat közgyűlésén 1928. március 21-én. Megjelent a Természettudományi Közöny 857-ik füzetében, 1928. április 1-én.

3. Mit tudunk kémiai szempontból a vitaminokról. Előterjesztette a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésén Pécsen, 1927. aug. 29-én. Megjelent a Természettudományi Közöny 859-ik füzetében, 1928. május 1-én.

Iványi Béla l. t.

I. Önálló művek:

1. A Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy-család története. Oklevéltár II. kötet, az I. és II. kötethez készült mutatóval. Budapest. 1928. VIII + 807 lap.

2. A királyi magyar egyetemi nyomda története. 1577—1927. Az 1577—1777-ig terjedő részt írta: Iványi Béla 1—102. és 175—196. ll.

II. Folyóiratokban megjelent művek:

1. A magyar tűzértség története kezdetétől 1711-ig. Hadtörténelmi Közlemények 1926., 1927. és 1928. évi folyamainak minden füzetében.

2. A gróf Széchényi-család leszármazása. Turul, 1927. évf. 76—83. ll.

3. Sussidi per la consultazione dell' Archivio Vaticano. (Ismer-tetés.) Turul, 1927. évf. 22. l.

4. P. Bruno Katterbach: Specimina supplicationum ex registris vaticanis collegit. (Ismer.) Turul 1927. évf. 24. l.

5. A grádeci Horváth—Stansith-család levéltára. Levéltári Közlemények V. évf. (1927.) 245—253. l.

6. A vatikáni levéltári főiskola. Levéltári Közlemények, V. évf. 264—271. l.

7. Márki Emlékkönyv. (Ismer-tetés.) Századok, 1927. évf. 415. l.

8. Esztergom Évlapjai. (Ismer-tetés.) Századok, 1928. évf. 668. l.

9. Közlemények a Napkelet Lexikonban.

Kaán Károly l. t.

1899—1928.

1. Átalakulások az erdőgazdaság szállító eszközeiben. Erdészeti Lapok 1899. évi XI. füzetében. Különlönyomathatn Budapesten 1900.

2. A tenyészet megindulásának mesterséges elhalasztása ültetésre szánt csemetéknél. Megjelent az Erdészeti Lapok 1900. évi III. füzetében.

3. A Hasselmann-féle új fatelítési módokról. Megjelent az Erdészeti Lapok 1900. évi IV. füzetében.

4. Képek Japán erdőgazdaságából. Megjelent az Erdészeti Lapok 1900. évi IX. füzetében.
5. A helyiérdekű vasutak erdőgazdasági jelentősége. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi I. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten 1901.
6. A magyar keskenyvágányú vasutak országos hálózata. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi V. füzetében.
7. A Garam áradása Zólyom vármegye vízkörnyékén. Besztercebánya 1905
8. A nyilvános forgalmú víziutak erdőgazdasági jelentősége. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi VI. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten 1901.
9. A hegyvidéki erdőgazdaság szerepe a nemzet háztartásában. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi VII. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten, Pátria 1901.
10. Az erdészet technikai jellegéről. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi X. füzetében.
11. A külföld erdőgazdasági beruházásai. Megjelent az Erdészeti Lapok 1901. évi XII. füzetében.
12. Ausztria erdőgazdasági beruházásai. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi I. füzetében. A 11. és 12. tétel alatti értekezések megjelentek együtt külön kiadásban «A külföld erdőgazdasági beruházásai» címmel Budapest, Pátria 1902.
13. Beksics nemzeti politikája és a magyar erdők. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi III. füzetében.
14. A postatakarékpénztári cheque forgalom az osztrák állami erdőgazdaság szolgálatában. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi III. füzetében.
15. Nemzeti akció és erdőgazdaság. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi IV. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten 1902. Pátria.
16. Úlakkale, vagy vasutakkal tárjuk fel a hegyvidék erdősegeit. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi VI. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten Pátria 1902.
17. A bükküzifa tartósságának és kelendőségének kérdéséhez. Megjelent az Erdészeti Lapok 1902. évi IX., X. és XI. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten Pátria 1902.
18. A külföldi erdőmunkásokról. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. évi IV. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten 1903.
19. A Schwarzwald szálalóvágásos haszonfa gazdaságáról. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. évi V. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten Pátria 1903.
20. Vezérelvek a feltárt erdők felújításánál. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. évi VI. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1903. Pátria nyomda.
21. Állami beruházások. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. évi VII. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten 1903.
22. Faértékesítés a magyar hegyvidéken. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. évi XI. füzetében.
23. Hegyvidékünk gazdasági érdekei és a faértékesítés kérdése. Megjelent az Erdészeti Lapok 1903. XIII. füzetében. A 22. és 23. tétel alatti két dolgozat megjelent együtt külön kiadásban «Faértékesítésünk és gazdasági érdekeink a hegyvidéken» címmel Budapest 1904. Pátria.
24. A kincstári erdőgazdaságok vadászatának hasznosítása. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. II. füzetében.
25. A vadászat haszna a kincstári erdőgazdaságban. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. évi III. füzetében. A 24. és 25. tétel alatti két

dolgozat megjelent együtt külön lenyomatban «A kincstári erdőgazdaságok vadászatának hasznosítása» címmel. Budapest 1904. Pátria.

26. Alsó erdészeti szakoktatásunk kérdéséhez. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. IV. és V. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1904. Pátria.

27. A faértékesítés a francia erdőgazdaságban. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. VI. füzetében.

28. A faértékesítés a német erdőgazdaságban. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. VII. füzetében.

29. A német rendszerű faértékesítési elvek alkalmazása. Megjelent az Erdészeti Lapok 1904. VIII. füzetében. A 25., 26. és 27. tétel alatti értékezések megjelentek külön kiadásban együtt «Külföldi erdőgazdaságok faértékesítő eljárásai» címen Budapest 1904. Pátria.

30. A fenyőépületi fa tartósságának kérdéséhez. Megjelent az Erdészeti Lapok 1905. évi III. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1905. Pátria.

31. Erdőgyerítés. Erdészeti és gazdaságpolitikai tanulmány. Megjelent az Erdészeti Lapok 1905. évi VIII. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1905. Pátria.

32. Alsó erdészeti szakoktatásunk reformkérdései. Megjelent az Erdészeti Lapok 1905. évi IX. és X. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1905. Pátria.

33. Házilag erdőgazdálkodás. Megjelent az Erdészeti Lapok 1907. évi I. füzetében.

34. Az erdőtarolási jog telekkönyvi biztosítása. Megjelent az Erdészeti Lapok 1907. évi X. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1907. Pátria.

35. Az erdőgazdaság érdekképviselője. Megjelent az Erdészeti Lapok 1907. évi XX. és XXI. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1907. Pátria.

36. Az adóreform törvényjavaslatai erdőgazdasági világításban. Megjelent az Erdészeti Lapok 1907. évi XXIV. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1907. Pátria.

37. A természeti emlékek fenntartása. A földmiv. miniszter kiadványa Budapest, Pátria 1909.

38. A beszercebányai kincstári gereb. Megjelent az Erdészeti Lapok 1909. évi XXIV. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1909. Pátria.

39. Erdőgazdasági eredmények és azok gazdaságpolitikai következményei. Megjelent az Erdészeti Lapok 1911. évi I. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1910. Pátria.

40. Házikezelés. Megjelent az Erdészeti Lapok 1911. évi VII. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1911. Pátria.

41. Selmecbánya város erdőgazdasági eljárásai körül. Megjelent az Erdészeti Lapok 1911. évi XVIII. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1911. Pátria.

42. Decrett József élete és gazdasági tevékenysége. 1774–1841. Budapest 1912. Pátria.

43. Államrendészeti közigazgatás a nyugati országokban. Tanulmány. Megjelent az Erdészeti Lapok 1913. évi IV. füzetében. Külön kiadásban Budapest 1913. Pátria.

44. Levél a szerkesztőhöz. Megjelent az Erdészeti Lapok 1914. évi I. füzetében. Külön lenyomatban Budapest 1914. Pátria.

45. A természetvédelem és a természeti emlékek fenntartásának kérdéseihez. A földmiv. miniszter kiadványa. Budapest, 1914.

46. Erdőt az Alföldre. Megjelent a Közlekek 1919. évi 22. számában. Külön lenyomatban Budapest 1920. Pátria.

47. Eddigi erdőgazdasági politikánk. Megjelent az Erdészeti Lapok 1920. évi III. és IV. füzetében.
48. Jövő erdőgazdasági politikánk feladatai. Megjelent az Erdészeti Lapok 1920. évi V. és VI. füzetében.
49. Az erdőpusztítás közgazdasági következményei. Megjelent az Erdészeti Lapok 1920. évi VII. és VIII. füzetében.
50. A nemzeti erdővagyon közgazdasági jelentősége. Megjelent az az Erdészeti Lapok 1920. évi IX. és X. füzetében.
51. Erdőgazdaságpolitikai kérdések. Budapest, Pátria 1920. Ezt a munkát a Magyar Tudományos Akadémia 1922 május 10-én tartott nagy gyűlésén az utolsó 3 évben megjelent közgazdasági munkák közül a Kereskedelmi Bank jutalmával tüntetett ki.
52. A hegyvidék erdősegei területi integritásunk és a gazdasági egység kérdésében. Megjelent a Köztelek 1920. évi 5. számában. Különlenyomatban Budapesten, Pátria.
53. Szálatalvágásos gazdaság lomberdőkben. Megjelent az Erdészeti Lapok 1921. XXIII—XXIV. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten Pátria 1921.
54. Sarjerdő-veszedelem. Megjelent az Erdészeti Lapok 1922. évi III—IV. füzetében. Külön lenyomatban Budapesten Pátria 1922. (N. B. Az 52. és 53. alatti értekezések az 55. alatti munkában benne foglaltatnak.)
55. Az erdészeti technika országos kérdéseiből. Megjelent a Magyar Mérnök és építészeti Közlöny 1922. év folyamában és az Erdészeti Lapok 1922. évi VII—VIII. füzetében. Külön kiadásban Budapesten, Pátria 1922.
56. Erdőgazdasági problémák és azok megoldása. Budapest 1923. Stádium.
57. A gazdasági eljárások megnevezései és egyebek. Megjelent az Erdészeti Lapok 1923. évi VII. számában. Külön lenyomatban Budapesten 1923.
58. Elváltozások az Alföld képén. (Akadémiai székfoglaló.) 1924. szept. 24.
59. Gróf Széchenyi István és a Nagy Magyar Alföld. Centennáris tanulmány. Felolv. a M. Tud. Akad. 1925. okt. 19-én tartott ülésén. Megjelent a M. Tud. Akad. külön kiadásában (1925) és «A M. Tud. Akad. első évszázada» c. munka 321—360. oldalán. 1926. (Kiadta a M. T. A.)
60. Az erdőbirtokhitel. Köztelek 1925. 92. sz.
61. Az erdők fenntartásának nemzetközi biztosítása. Budapesti Szemle 1925. évi 582. sz. 199—218. old. és külön lenyomatban Budapest 1925.
62. La culture forestière en Hongrie. A római «Institut International d'Agriculture» kiadásában megjelent Actes du premier congrès international de sylviculture-Roma 1926. c. munka Magyarországról szóló része.
63. A római nemzetközi erdőgazdasági kongresszus után. B. H. 1926. máj. 16.
64. A Szent Gellérthegy. B. H. 1926. (V. 23.)
65. A temetőkultusz. B. H. 1926. (VI. 6.)
66. Természeti és műalkotások a temetőben. B. H. 1926. (VI. 6.)
67. Temető és kegyelet. B. H. 1926. (VI. 13.)
68. Fasorok I. és II. B. H. 1926. (VIII. 15. és 18.)
69. Nemzeti feladat. B. H. 1926. (VIII. 26.)
70. A mi nagy veszedelmünk. B. H. 1926. (IX. 8.) és u. a. németül Ungarns grosse Gefahr. P. Lloyd 1926. (IX. 8.)
71. Fasorok, parkok, erdők a közegészségügy szolgálatában. Felolv. a közegészségügyi és társadalompolitikai országos értekezleten. Megjelent dr. Vass József: Közegészségügyi feladatunk Budapest. 1927. c. munka 348—360. oldalain.

72. A Magyar Alföld. (Gazdaságpolitikai tanulmány.) Budapest, 1927. Kiadta a Magyar Tud. Akadémia. (352. old.)
73. A Magyar Tud. Akadémia és az erdőgazdasági tudományok. (Centennáris felolvasás a M. Tud. Akad. 1928. febr. 20-án tartott ülésén.) Megjelent a M. Tud. Akad. kiadásában 1928.
74. A Magyar Alföld jövője. I. és II. P. H. 1926. (IX. 8. és 16.)
75. Az Alföld veszedelme. P. H. 1928. (IX. 23.)
76. Alföldi sors. P. H. 1928. (IX. 30.)
77. Az Alföldi kérdés. P. H. 1928. (X. 14.)
78. Dr. Prof. Aimo Caarlo Cajander (Élete és irodalmi munkássága.) Erdészeti Kísérletek 1928. XXX. kötet és külön kiadásban Sopron 1928.

Kéky Lajos l. t.

1. *Vajda János*. Irodalomtörténeti Füzetek 24. sz. Budapest, 1927.
2. *A magyar irodalom története*. Tudományos Zsebkönyvtár. Budapest, 1928.
3. *A Kisfaludy-Társaság erekljétára*. Könyvbarátok Lapja. I. évf. 52–56. l.
4. *Vajda János*. Budapesti Szemle, 207. k. 182–195. l.
5. *Beöthy Zsolt*. Bevezetés a Magyar Klasszikusok 38. kötetéhez. 1928.
6. *A megszállt területek irodalmából*. Budapesti Szemle, 208. k. 312–319. l.
7. *Komáromi János újabb könyvei*. U. o. 210. k. 308–311. l.
8. *Verseskönyvek*. (Némethy G., Ifj. Wlassics Gy.) U. o. 211. k. 150–154. l.
9. *Erdős Renée: Nyírfaedő. Lavinia Tarsin házassága*. Protesztáns Szemle, 1927. 655–658. l.
10. *Kortársaink*. (Szerk. Hankiss J.) U. o. 1928. 526–529. l.
11. *P. Gulácsy Irén: Fekete völgyek*. Könyvbarátok Lapja. I. évf. 67–68. l.
12. *Csathó Kálmán: Leányok, anyák, nagyanyák*. U. o. 73–74. l.
13. *Kosáryné Réz Lola: A vén diák*. U. o. 79–80. l.
14. *Komáromi János: Az idegen leány. Hat völgy*. U. o. 83–84. l.
15. *Makkai Sándor: Ördögszekér*. U. o. 141–142. l.
16. *Farkas Pál: Elbeszélések*. U. o. 151–152. l.
17. *Boros György: Dr. Brassai Sámuel élete*. U. o. 160. l.
18. *Új lexikonok*. U. o. 162–163. l.
19. *Herczeg Ferenc: A milói Vénusz karja*. U. o. 226–227. l.
20. *Voinovich Géza: Emberek... Arnyékok*. U. o. 229–230. l.
21. *Csathó Kálmán újabb művei*. U. o. 235–236. l.
22. *Kosáryné Réz Lola: A nagyságos úr és az asszony*. U. o. 239–240. l.
23. Átdolgozta Beöthy Zsolt *A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése* I. kötetének 15. kadsát. 1928.
24. Szerkesztette a *Kisfaludy-Társaság Évlapjainak* LVII. kötetét.

Gróf Klebelsberg Kuno ig. és t. t.

1. «Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926» Budapest, 1927. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kiadása. (687 oldal.)
2. «Neonacionalizmus» Budapest, az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kiadása (1928. 316 oldal.)
3. «Városaink esztétikája» (Nemzeti Ujság, 1928. V. 10)

4. A nagy elgondolások összeomlása» (Pesti Napló, 1928. VI. 3.)
5. «160 esztendő» (Pesti Napló, 1928. VII. 15.)
6. «Kultúra a Balatonon» (Nemzeti Ujság, 1928. VII. 22.)
7. «A magyar művészet mint nemzeti erőforrás» (Pesti Napló, 1928. VII. 29.)
8. «Temetés után» (Pesti Napló, 1928. VIII. 8.)
9. «Az olimpiász és testnevelésünk» (Pesti Napló, 1928. VIII. 22.)
10. «Szent István» (Pesti Napló, 1928. VIII. 19.)
11. «Majd ha elfárad a vész haragja...» (Pesti Napló, 1928. VIII. 26.)
12. «Nép és nemzet» (Pesti Napló, 1928. IX. 2.)
13. «Közhangulat» (Pesti Napló, 1928. IX. 8.)
14. «Női Eötvös Collegium» (Nemzeti Ujság, 1928. IX. 20.)
15. «A föld megöszült» (Pesti Napló, 1928. IX. 23.)
16. «Patriotizmus és nacionalizmus» (Pesti Napló, 1928. IX. 30.)
17. «Vörösmarty és Ady magyarsága» (Pesti Napló, 1928. X. 7.)
18. «Egy budai polgár nyílt levele a belügyminiszterhez» (Pesti Napló, 1928. X. 4.)

Konek Frigyes I. t.

1. «Újabb kísérletek a synthetikus lokalanesthétikák terén.» (A paraoxybenzoésav néhány új származéka.) Mathem. és Term.-tudom. Értesítő, 1928.
2. Wöhler Frigyes emlékének. Term.-tudom. Értesítő, 1928.
3. «Ueber einige neue Derivate der Paraoxybenzoésäure.» Vortrag in der Chemie Sektion der 90. Versammlung der Gesellschaft Deutscher Naturforscher und Aerzte in Hamburg, den 20. September 1928. «Chemiker Zeitung, 1928. No. 76. Seite 748.»
4. «Achard Ferenc Károly.» (A répacukoripar megalapítója. Születése 175. évfordulójának emlékére.) Természettudományi Közlöny, 1928.
5. «Cukor szénsavból.» Természettudományi Közlöny, 1928.
6. «Mesterséges cukrok.» Természettudományi Közlöny, 1928.
7. «A nádcukor és a répacukor harca a hegemoniáért.» Köztelek, 1928.
8. «Nitrátproblémák.» (A csilei és a levegősalétrom versengésének legújabb fejleményei.) Köztelek, 1928.
9. «Angol és egyéb cukoripari mozgalmak.» Köztelek, 1928.
10. «Újabb cukoripari mozgalmak.» Köztelek, 1928.
11. «Az alkohol rehabilitálása.» Köztelek, 1928.
12. «Lakarmánycukor fából.» Köztelek, 1928.
13. «Európa komlótermesztése és az azzal kapcsolatos iparágak az Újvidéki VI. Középeurópai komlótermesztési kongresszus megvilágításában.» Köztelek, 1928. 70. sz.
14. «Újabb cukoripari események.» Köztelek, 1928.
15. Több kisebb közlemény a Természettudom. Közlönyben.

Kovács Alajos I. t.

(1924—1928.)

I. Önállóan megjelent munkák.

1. A magyar választójogi reformok számszerű hatása. Társadalomtudományi Füzetek 1. sz. 24 lap. Budapest, 1925.
2. La Connaissance des Langues comme Contrôle de la Statistique des Nationalités. Inst. International de Statistique. 101. lap. Le Caire, 1928.

II. Tanulmányok és értekezések folyóiratokban.

1. A háború hatása népesedési és közegészségügyi viszonyainkra. Magyar Statisztikai Szemle, 1924. 454—461. l.
2. A népesség fejlődése Magyarországon az utolsó félszázad alatt. Magyar Statisztikai Szemle, 1925. 1—16. l.
3. Buday László emlékezete. Magyar Statisztikai Szemle, 1925. 222—227. l. Franciául: Revue de la Société Hongroise de Statistique. 1925. 83—93. l.
4. A halvaszületések, koraszületések és csecsemőhalandóság statisztikájának egységesítése. Magyar Statisztikai Szemle, 1925. 283—285. l.
5. Magyarország népmozgalma vallásfelekezetek és nemzetiségek szerint. Magyar Statisztikai Szemle, 1925. 439—443. l.
6. Nemzetiségi erőviszonyok a történeti Magyarországon. Klebelsberg Emlékkönyv, 615—630. l.
7. A statisztika az embervédele szolgálatában. Embervédelmi Naptár, 1926. 239—241. l.
8. La mutilazione dell' Ungheria e l'Italia. La Vita Italiana, 1926. 31—39. l.
9. Az egyke pusztítása Somogyban. Társadalomtudomány, 1926. 1—6. l.
10. Értelmiségünk nemzeti jellegének biztosítása. Társadalomtudomány, 1926. 257—269. l.
11. A Szerb—Horvát—Szlovén állam népszámlálásának nemzetiségi adatai. Magyar Statisztikai Szemle, 1926. 403—424. l. Franciául: Revue de la Société Hongroise de Statistique, 1926. 61—94. l.
12. Lakáviszonyaink a közegészségügy szempontjából. Magyar Statisztikai Szemle, 1926. 655—661. l.
13. Népeségi politika. Előadás a Társadalompolitikai Országos Értekezleten, 1926. október 28. Társadalompolitikai Feladataink. Bpest, 1927.
14. Budafok a statisztika tükrében. Budapest és Vidéke, 1927.
15. Quelques données sur la population et le mouvement de la population en Hongrie. Statistiques Démographiques Officielles du Royaume de Hongrie. Société des Nations. Genève, 1927. 73—78. l.
16. Olaszok Magyarországon a háború előtt. Magyar Statisztikai Szemle, 1927. 323—326. l.
17. Debrecen lakosságának összetétele. Magyar Statisztikai Szemle, 1927. 375—393. l.
18. Die Berufsverhältnisse der Bevölkerung. Ung. Wirtschafts Jahrbuch 1927. 18—23. l.
19. A nyelvismeret, mint a nemzetiségi statisztika ellenőrzője. Magyar Statisztikai Szemle, 1928. 1—52. és 133—156. l.
20. A kairói ülésen tárgyalt demográfiai kérdések. Magyar Statisztikai Szemle, 1928. 240—247. l.
21. Pécs lakosságának összetétele. Magyar Statisztikai Szemle, 1928. 349—374. l.
22. Csonka-Magyarország statisztikai vázlata. Előadás a finn-ugor közművelődési kongresszuson 1928. jún. 13. Megjelent finn nyelven az Uusi Suomi c. helsinki-i lapban, 1928. 208. és 209. sz.
23. A születések csökkenése. Magyar Statisztikai Szemle, 1928. 957—959. l.

III. Birálatok, emlékbeszédek stb.

1. Emlékbeszéd Vizaknai Antaltól. Magyar Statisztikai Szemle, 1928. 549—551. l. Franciául: Journal de la Société Hongroise de Statistique, 1928. 193—197. l.

2. Kogutoviez Károly: Magyarország néprajzi térképe. Föld és Ember, 1928. 61—64. l.

3. Válasz a Statisztikai Évkönyv bírálatára. Közg. Szemle, 1927. 601—610. l.

Továbbá kisebb cikkek lapokban, számos cikk a Révai Nagy Lexikonban és Napkelet Lexikonában.

Lukinich Imre l. t.

(1925—1928.)

1. A szatmári béke története és okirattára. (Budapest, 1925.)
2. Rákócziné életéből. (Gróf Klebelsberg Emlékkönyv, 1925.)
3. Szelepcsényi György, mint rézmetsző. (Magyar Bibliofil Szemle, 1925.)
4. A Budapesti Szemle történetéből. (U. o.)
5. A Zrinyiek családi története. (Turul, 1925.)
6. Nagy Péter orosz cár és a szatmári béke. (Akadémiai Értesítő, 1925.)
7. A magyar bibliografiás első kísérletei. (Magyar Könyvszemle, 1925.)
8. Szerkesztette a Gróf Klebelsberg Emlékkönyvet. (Budapest, 1925.)
9. Szerkesztette a Mohácsi Emlékkönyvet. (Bp., 1926.)
10. Szerkesztette a Nagyenyedi Albumot. (Bp., 1926.)
11. A M. Tud. Akadémia és a magyar történetírás. (Bp. Szemle, 1926. Ez német és francia nyelven is megjelent.)
12. Preussische Werbung in Ungarn. (Üng. Jahrbücher, 1926.)
13. A Bethlen-fiúk külföldi iskoláztatása 1620—1626. (Nagyenyedi Album, 1926.)
14. Kossuth Országgyűl. Tudósításainak történetéhez. (M. Könyvszemle, 1926.)
15. A bethleni gr. Bethlen-család története. (Budapest, 1927.)
16. Kossuth Lajos és a Magyar Történelmi Társulat. (Századok, 1927.)
17. A magyarok egyetemjárása a külföldön. (Magyar Zoltán: A magyar tudománypolitika alapvetése. Budapest, 1927. c. műben.)
18. Die polnische Krone und die Fürsten von Siebenbürgen. (Conférence des Historiens des États de l'Europe orientale. Varsovie, 1928.)
19. La littérature historique Hongroise. 1921—1926. (Bulletin d'information des sciences historiques en Europe orientale. Varsovie, 1928.)
20. Gróf Teleki László életéből. (Budapesti Szemle, 1928.)
21. Dürer Albert származása. (Századok, 1928.)
22. Jelentés az 1928. július 21—22-én Rigában tartott szerkesztőbizottsági ülésről. (Akadémiai Értesítő, 1928.)

Madzsar Imre l. t.

1. *Szent István reformjai.* (Néptanítók Lapja, 1928. aug. 15.)
2. *A magyar tudományos élet fejlődése.* (Sajtó alatt olasz fordításban.)

Mágocsy-Dietz Sándor r. t.

1. Közgyűlési beköszöntő. Botanikai Közlemények XXV. k. 1928. 1—4. lap.
2. Abháziai levél. Kertészeti Lapok XXXII. évf. 9. sz. 1928.
3. Mérgező gombák. Magyar Gyógyszerész II. évf. 1928. 11. sz.
4. Ócsai Balogh Péter. Evangélikus Lapok XIV. évf. 1928. 297—298. lap.

Manninger Rezső 1. t.

1. *Über eine durch den Bacillus paratyphi B verursachte Infektionskrankheit der Finken.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1913. 70. k., 12. l. — *A pintyfélék Bacillus paratyphi B okozta járványa.* Állatorvosi Lapok. 1913. 11. sz.
2. *A bakteriumok savagglutinatiójának diagnostikai értékéről.* Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1914. II. kötet, 5–8. füzet.
3. *Bakteriumellenes specificus fermentumok.* (Hutýra Ferencsel együtt.) Mathematikai és Természettudományi Értesítő. 1915. 33. k., 487. l. — *Spezifische Abbaufemente gegen Zellbestandteile von Bakterien.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1915. 76 k., 455. l.
4. *Adatok a juhok járványos elvetülésének kórtanához.* Állatorvosi Lapok. 1917. 22. sz. — *Beiträge zur Pathologie des seuchenhaften Verwerfens der Schafe.* Berliner Tierärztl. Wochenschr. 1918. 161. l.
5. *Über Komplementbindungsversuche bei Schafpocken.* Centralblatt f. Bakteriologie. I. Orig. 1917. 80. k., 189. — *Komplementumkötési kísérletek himlivel fertőzött juhok vérével.* Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1917. 5–6. f.
6. *Genyokozó bakterium háziinyúlból.* Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1907. 7–8. f.
7. *A vízimadarak paratyphusáról.* Állatorvosi Lapok. 1918. 21. sz.
8. *Fertőző betegségek gyógyítása idegen fehérjékkel.* Állatorvosi Lapok. 1918. 24. sz.
9. *Fertőzés és immunitás.* Irtá P. Th. Müller, fordította Manninger Rezső. Budapest, 1918. Nagy 8°, XII+506 l.
10. *A normális vérsavó hatása a lépénés fertőzésre.* (Hutýra Ferencsel együtt.) Állatorvosi Lapok. 1919. 9. sz. — *Über die Wirksamkeit des normalen Serums bei der Milzbrandinfektion.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1919. 83. k., 517. l.
11. *Über eine Mutation des Geflügelcholera bacillus.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1919. 83. k., 519. l. — *A baromficholera bacillusának variációjáról.* Mathematikai és Természettudományi Értesítő. 1921. 38. k., 77. l.
12. *A baromficholera prophylaxisa és gyógyítása bakteriumvacinával.* Állatorvosi Lapok. 1919. 5. sz.
13. *A complementumkötési és az agglutinációs próbák jelentősége a takonykóros fertőzöttség felismerésénél* (Marcis Árpáddal együtt.) Állatorvosi Lapok. 1920. 1. sz. — *Über den diagnostischen Wert der Komplementbindungsmethode und der Agglutinationsprobe beim Rotz.* Berliner Tierärztl. Wochenschr. 1920. 27. sz.
14. *A lovak fekélyes nyirokérgyulladásának kóroktanáról.* Állatorvosi Lapok. 1920. 2. sz. — *Beitrag zur Ätiologie der geschwürigen Lymphangioitis.* Berliner tierärztl. Wochenschr. 1920. 5. sz.
15. *Adatok a baromficholera elleni activ immunizálás kérdéséhez.* Állatorvosi Lapok. 1920. 5–6. sz.
16. *A száj- és körömfájás rosszindulatú alakjáról.* Állatorvosi Lapok. 1920. 11–12. sz.
17. *A bacillusgazdák szerepe a baromficholera terjesztésében.* Állatorvosi Lapok. 1921. 1–2. sz.
18. *Zur aktiven Immunisierung gegen Geflügelcholera.* Deutsche tierärztl. Wochenschr. 1921. 43. sz.
19. *A keleti marhavész elleni vérsavó termelése Lengyelországban.* Állatorvosi Lapok. 1921. 3–4. sz.

20. *A roncsoló orrhurut érdekesebb esetéről.* Állatorvosi Lapok. 1921. 5—6. sz.
21. *Az egyptások vérsavójának complementumellenes hatásáról.* Mathematikai és Természettudományi Értesítő. 1921. 38. k., 88. l. — *Über die antikomplementäre Wirkung der Einhuferseeren* Zeitschr. f. Immunitätsforschung. 1921. 31. k., 221. l.
22. *A csibék bakteriumos eredetű fehér hasmenéséről.* Állatorvosi Lapok. 1921. 19—20. sz.
23. *Zur Ätiologie des Ferkelparatyphus.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1922. 89. k., 23. l.
24. *A sercegő üszök elleni védőoltás csíramentes folyékony ojtóanyaggal.* Állatorvosi Lapok. 1920. 7—8. sz.
25. *Ist die Komplementbindungsprobe zur Untersuchung von Schweineseren geeignet?* Archiv. f. wissenschaft. u. praktische Tierheilkunde. 1923. 50. k., 157. l.
26. *A sercegő üszök és a rosszindulatú vizenyő aetiologiája kérődzőknél.* Állatorvosi Lapok. 1924. 1—4. sz. — *Beitrag zur Aetiologie und Prophylaxe des Rauschbrands und des malignen Odems der Wiederkäuher.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1924. 92. k., 418. l.
27. *A hogcholeracsoportba tartozó paratyphusbacillusok diagnosztikája, különös tekintettel hushygieáni jelentőségükre.* Állatorvosi Lapok. 1924. 5—12. sz. — *Zur Diagnostik der Paratyphusbazillen der Hogcholeragruppe.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1924. 93., 371. l.
28. *A szopós malacok angolkórja.* Köztelek. 1924. 30—32. sz.
29. *Az istállólevegő nedvességének befolyása a malacok egészségére.* Áltattenyésztők Lapja. 1925. 4. sz.
30. *Az állati gümőkór fontossága közegészségi szempontból. Tüdőbetegségezés és tuberkulózis.* 1925. 17. k., 7—8. sz.
31. *A malacok hevenyész paratyphusáról.* Állatorvosi Lapok. 1925. 18—19. sz. — *Über den akuten Paratyphus der Ferkel.* Deutsche tierärztl. Wochenschr. 1925. 844. l.
32. *Vizsgálatok az ú. n. spontán bakteriophag keletkezéséről.* Mathematikai és Természettudományi Értesítő. 1926. 43. k., 307. l. — *Beitrag zur Kenntnis der Bakteriophagie.* Centralbl. f. Bakteriologie. I. Orig. 1926. 99. k., 203. l.
33. *Az összehasonlító kórtan néhány fontos problémájáról, különös tekintettel az állatorvostanra.* A természet-, orvos-, műszaki és mezőgazdaságtudományi országos kongresszus munkálatai. Budapest, 1926. 415. l.
34. *Az interferometriás eljárás értéke a vemhesség kimutatására kancáknál.* (Wellmann Oszkárrel együtt.) Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1926. 20. k., 97. l. — *Über die Brauchbarkeit des interferometrischen Verfahrens zur Ermittlung der Trächtigkeit bei Stuten.* Zeitschr. f. Tierzucht und Züchtungsbiologie. 1927. 8. k., 305. l.
35. *A m. kir. állatorvosi főiskola.* A magyar tudománypolitika alapvetése. (Szerk. Magyary Zoltán.) Budapest, 1927. 280. l.
36. *Vizsgálatok a csirkék fehér hasmenéséről és a tyúktyphusról.* Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1927. 21. k., 101. l. — *Untersuchungen über Kückenruhr und Hühnertyphus.* Zeitschr. f. Infektionskrankheiten. 1928. 32. k., 265. l.
37. *A csirkék fehér hasmenése és a tyúktyphus.* Állatorvosi Lapok. 1927. 23. sz.
38. *Kötelezővé tétessék-e a száj- és körömfájás elleni védőoltás?* Köztelek. 1928. 22—23. és 30—31. sz.
39. *A veszettség kiirtásának feltételei.* Közegészségügyi Értesítő. 1928. 3. sz.

40. *Az újszülött állatok vérhasának okairól.* Állatorvosi Lapok. 1928. 8. sz.

41. *Vizsgálatok a havivakság oktanáról.* (Berrár Mihállyal együtt.) Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1928. 9—12. f.

42. *Geflügelcholera.* Handbuch der pathogenen Mikroorganismen (Kolle-Wassermann) III. kiadás. 1928. 6. k., 529. l.

A *Tierheilkunde und Tierzucht* című encyclopaedia munkatársa, a *Jahresbesicht über die Fortschritte auf dem Gebiete der Veterinärmedizin* állandó magyar referense, az *Állatorvosi Lapok* és a *Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből* című folyóiratok szerkesztője.

Moór Gyula l. t.

1. A Ferenc József-Tudományegyetem tanácsának megbízásából megírta az egyetem történetét.

2. «Geschichte der ungarischen Rechtswissenschaft» címen Magyary Zoltán sajtó alatt levő tudománypolitikai műve számára megírta a magyar jogtudomány történetét.

3. A logikum a jogban. (Athenaeum, 1928, 1—2. füz. 1—43. ll.; Filozófiai Értekezések, 1 füz.)

4. Das Logische im Recht. (Internationale Zeitschrift für Theorie des Rechts, 1927/1928, 3. füz. 156—203. ll.)

5. Az Interparlamentáris Unió Magyar Csoportjának véleményét adott a parlamentarizmus válságáról.

6. Tóth Károly. (Széphalom c. folyóirat 1928, 7—8. sz.)

7. Tóth Károly. (Társadalomtudomány c. folyóirat 1928, 3—5. sz.)

8. A pacifizmus útján. (Társadalomtudomány, 1928, 6. sz. Sajtó alatt.)

Munkácsi Bernát r. t.

(1926—1928.)

I. Értekezések és tanulmányok:

1. Wotjakische Volkslieder. Sonderabdruck aus Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse. 203. Bd., 5. Abhandlung, 1926. (S. 73—99.)

2. Blüthen der ossetischen Volksdichtung. (Első rész.) Keleti Szemle, XX. köt., 1927. (1—88. l.)

3. Nachtrag zur Erklärung der heidnischen Namen der Wochentage bei den alten Völkern des Wolga-Uralgebietes. Körösi Csoma Archivum. II. köt. (267—274. l.)

4. Állati testrésznevek. Magyar Nyelvőr, LVI. évf., 1927. (133—138. l.)

5. A *tehen* szó eredete. U. o., LVII. évf., 1928. (35—41. l.)

II. Kisebb közlések:

6. A *dió* szó. Keleti Szemle, XX. köt. (131—135. l.)

7. *Szalag.* U. o. (136. l.)

8. *Olcsó és ócsárol.* Magyar Nyelvőr, LVII. évf., 1928. (87. l.)

9. *Bóda.* U. o.

10. Egy magyar szó a votják nyelvújításban. U. o. (127—8. l.)

III. Ismertetés:

11. Újabb votják irodalom. Magyar Nyelvőr, LVI. évf. (18—24., 11b. l.)

IV. Szerkesztés:

12. Keleti Szemle (Revue Orientale). Közlemények az ural-altáji nép- és nyelvtudományok köréből. XXI. köt.

V. Előmunkálatban:

13. A vogul nyelv szótára anyagának rendezése.

14. Pótlások a votják nyelv ismert szóbányagához.

Nagy Miklós l. t.

I. Tanulmányok:

1. Az általános, egyenlő, titkos választójog és a magyar választójogi reform. (Jogállam, 1911 május és különlenyomatban) 27 l.

2. A nemzeti erő világtörténelmi hatása. Történetpolitikai vázlat. (Budapesti Szemle, 1912 július – szeptember.) 75 l.

3. A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés. (Történeti Szemle, 1914 január) 45 l.

4. A magyar katonáról. (Magyar Figyelő, 1918 január. Franciául Nos soldats címen a Revue de Hongrie 1918 máj. – jun. számában) 18 l.

5. Miért veszítettük el és mikor kapjuk vissza Erdélyt? (Új Magyar Szemle, 1921 dec.) 20 l.

6. A magyarországi nemzetiségi kérdés története. (Megjelent a Magyarország felelőssége a világháboruért címen Angyal Dávid szerkesztésében közreadott tanulmányok között) 1923. 64 l.

7. A trianoni «békeszerződés» történeti háttére és gr. Tisza István felelőssége. (Tisza-évkönyv IV. kötete) 36 l. (E dolgozat első fele megjelent az Eiserne Blätter 1927 május 8. számában, a június 12. számban közölt helyreigazítással.)

8. Giesswein Sándor mint politikus. (A Giesswein-émlékkönyvben, 1925.) 220–233. l.

9. In memoriam ... Az 1910–1918-i országgyűlés hősi halált halt tagjainak (gr. Esterházy Pál főrend, Dahinten Ernő, Déry Zoltán képviselők), tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak emlékezete. 1925. 19 l.

10. Világostól Trianonig. Pethő Sándor könyvének bírálata. (Budapesti Szemle, 1926 április – június és különlenyomatban) 147. l.

11. Erdély jövője. (Budapesti Szemle, 1926 december és különlenyomatban.) 22 l. (Franciául a Revue de Hongrie 1927 március 15. számában.)

12. Kristóffy József emlékiratairól. (Budapesti Szemle, 1928 február és különlenyomatban.) 49 l.

II. Kisebb dolgozatok:

13. Az olasz választójogi reformról. (Jogállam, 1911 szeptember.)

14. Ismét Scotus Viator címen Seton Watson a Contemporary Review. 1922 februári számában megjelent magyarellenes közleményének cáfolata. (Vezércikk a Szózat 1922 febr. 15. számában.)

15. Erdélyből. (Magyar Élet, 1922 november.)

16. The historical rôle of Hungarian Protestantism. (The Hungarian Nation 1923 április–máj.)

17. Kell-e főrendház? (Magyar Élet, 1923 március.)

18. Milyen legyen az új főrendház? (Magyar Élet, 1923 aug.)

19. A könyv hódító útja. (Protestáns Szemle, 1927 június.)

20. Az országgyűlési diktatura. (Budapesti Hírlap, 1928 ápr. 8.)

21. Das erste Jahrhundert der ungarischen Akademie der Wissenschaften. (Pester Lloyd, 1928 május 27-én megjelent jubiláris számában.)

III. Bírálatok, ismertetések:

22. Kristóffy József választójogi beszédei. (Budapesti Szemle, 1911 július.)

23. Tecklenburg Adolf: Die Entwicklung des Wahlrechts in Frankreich seit 1789. (Történeti Szemle, 1912 március.)

24. Hanuy Ferenc: A jegyesség és házasságkötési forma kifejlődése a Ne temere decretumig. (Történeti Szemle, 1913 október.)

25. Krisztics Sándor: Nemzet és állam a keletkezés, a fejlődés, viszony szempontjából. (Történeti Szemle, 1915 június.)

26. Magyar szimpáthia a francia sajtóban. (Magyar Helikon, 1921 április.)

27. Tisza István gr. összes munkái, I. köt. (Tisza-évkönyv, III. köt.)

28. Tisza István levelei, II. köt. (Tisza-évkönyv IV. kötete.)

29. Klebelsberg- emlékkönyv. (Budapesti Hírlap, 1925 nov. 18.)

30. Még egyszer Világostól Trianonig. Válasz a Pethő Sándor röpiratára. (Budapesti Szemle, 1926 november.)

31. Takáts Sándor: Régi magyar asszonyok. (Budapesti Szemle, 1926 augusztus.)

32. Lukinich Imre: Nagyenyedi album. (Budapesti Szemle, 1926 december.)

33. Angyal Dávid: Falk Miksa és Keeskeméthy Aurél elkobzott levelezése. (Budapesti Szemle, 1927 január.)

34. Takáts Sándor: A magyar mult tarlójáról. (Budapesti Szemle, 1927 február.)

35. Panka Károly: A pataki diákvilág anekdotakincse. (Budapesti Szemle, 1927 május.)

36. Szádeczky K. Lajos: I. A békerevizió kérdése. II. Tündér Erdély. (Századok, 1927. évf. 2. sz.)

37. Tisza István levelei, III. kötet. (Budapesti Szemle, 1927 június és a Tisza-évkönyv V. kötete.)

38. Berzeviczy Albert: Az abszolutizmus Magyarországon, II. köt. (Századok, 1927. évf. 3. sz.)

39. Takáts Sándor: Szegény magyarok. (Budapesti Szemle, 1927 december.)

40. Jakabffy Elemér: Adatok Krassóvármegye multjából. (Századok, 1927. évf. 4. sz.)

41. Tilea, V. V.: Románia diplomáciai működése 1919 novembertől 1920 márciusig. (Századok, 1928. évf. 1. sz.)

42. Olay Ferenc: A magyar kultúra válságos évei. (Protestáns Szemle, 1928 június.)

IV. Bibliográfiai munkák:

43. Általános mutató a magyar országgyűlés képviselőházának naplóköteteihez. IV. kötet, 1901—1906. Budapest, 1905. 310 l. (Név nélkül.)

44. A képviselőházi könyvtár 1912. évi gyarapodásának katalógusa. Budapest, 1913. 141 l. (Név nélkül.)

45. A képviselőházi könyvtár 1913. évi gyarapodásának katalógusa. Budapest, 1914. 209 l. (Név nélkül.)

45—50. Tisza-repertórium a Tisza-évkönyv I—V. köteteiben. 1822—27.

V. Szerkesztés:

51. Tisza-évkönyv 1926—1927-re. V. kötet. Budapest, 1927.

Némethy Géza r. t.

1. *Üdvözlő beszédek az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából.* (Akadémiai Értesítő, 1963. és köv. II.)

Oltay Károly l. t.

I. Könyvek, folyóiratok:

1. *Az Eötvös-ingával végezhető relativ nehézséggyorsulás mérések pontossága* (116 oldal, ábrákkal). Megjelent az Orsz. Magyar Természettudományi Alap kiadásában.

2. *Die Genauigkeit der mit der Eötvös-schen Drehwaage durchgeführten relativen Schwerkraftmessungen* (124 oldal, ábrákkal). Megjelent az Országos Magyar Természettudományi Alap kiadásában.

3. Szerkesztette és kiadta a *Geodéziai Közöny* című tudományos — havonta megjelenő — szakfolyóiratot.

II. Cikkek:

4. *A számító lécek és korongok általános elmélete.* Megjelent a Geodéziai Közöny 1928. évfolyamának 1—3. számában.

5. *A Wild-féle polárkoordinatográf.* Megjelent a Geodéziai Közöny 1928. évfolyamának 4—6. számában.

6. *A városmérés és jelentősége.* Megjelent az Új Budapest című hetilap 1928. évi 39. és 40. számában.

7. Kisebb cikkek napilapokban.

Orsós Ferenc l. t.

1. A kórboncolás vezérfonala, Budapest. Az Orvosi Hetilap kiadása.

2. *Über die Pigmentstreifen der Pleura visceralis.* Verhandlungen der Deutschen Patholog. Gesellschaft. 1928.

3. *Die generelle mechanische Disposition der Lungenkuppen zur Tuberkulose.* Brauers Beiträge zur Klinik der Tuberkulose. Bd. 70.

Ortvay Rudolf l. t.

1. Az interplanetáris közlekedés problémájáról. A «Stella» almanachja 1928-ra. 98—107. oldal.

2. A vegyérték problémája a quantummechanikában. Matematikai és Fizikai Lapok, 35. évf. 39—54. oldal.

3. A Pauli-féle elv és az elemek periodusos rendszere. Magyar Chemiai Folyóirat. XXXIV. évf. 171—177. oldal.

Papp Ferenc l. t.

1. *B. Kemény Zsigmond.* (Pásztortűz. 1925.)

2. *Kristóf György: Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője.* (Irodalomtörténeti Közlemények. 1925.)

3. *Jelentés a Péczely-jutalomról.* (Akadémiai Értesítő. 1925.)

4. *Gyulai Pál, a műbí áló.* (Pásztortűz. 1926.)

5. *Gyulai Pál, a költő.* (Pásztortűz. 1926.)

6. *Angyal Dávid: Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelei.* (Irodalomtörténeti Közlemények. 1926.)

7. *Dr. György Lajos: Az erdélyi irodalom bibliographiája.* (U. o. 1926.)

8. *Mitrovics Gyula: Gyulai Pál esztétikája idézetekben.* (U. o. 1926.)
9. *Beszéd a cellőmölki Berzsényi ünnepen.* (Akadémiai Értesítő. 1926. — Kisfaludy-Társaság Évtapjai. 1924—1928.)
10. *Gyulai Pál irodalmi emlékei.* 185 l. A Kisfaludy-Társaság kiadása. 1926.
11. *Gyulai Pál költészetének értékei.* Felolvasás a Kisfaludy-Társaság ülésén. (Budapesti Szemle. 1926. — Kisfaludy-Társaság Évtapjai. 1924—1928.)
12. *Kemény Zsigmond.* 46. l. Irodalomtörténeti Füzetek. 21. sz. 1927.
13. *Gyulai Pál és Pataki Emilia.* Széklogaló a Tisza István Tudományos Társaságban. (Irodalomtörténeti Közlemények. 1927.)
14. *Gyulai Pál és Pataki Emilia.* 22. l. A Tisza István T. Társaság kiadása. 1927. — Irodalomtörténeti Füzetek. 26. szám. 1927.
15. *Gyulai Pál irodalmi pályakezdése.* (Budapesti Szemle. 1927.)
16. *Lukinich Imre: A bethleni gr. Bethlen-család története.* (8 Órai Újság. 1927.)
17. *Vargha Gyula újabb költeményei.* (Budapesti Hírlap. 1927.)
18. *Komlós Aladár: Az új magyar líra.* (Irodalomtörténeti Közlemények. 1928.)
19. *Gyallay Domokos: Vaskenyéren.* (Budapesti Szemle. 1928.)
20. *Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében.* Felolvasás a Kisfaludy-Társaság ülésén. 1928.

Pauler Ákos r. t.

1. Aristoteles theismusa Religio. 1926.
2. Ugyanez németül: Über den Theismus des Aristoteles. Archiv für Geschichte der Philosophie und Soziologie. Neue Folge. B. XXX. H. 3., 4. 1926.
3. Az eleata gondolat. (Elnöki megnyitó.) Athenaeum. 1928.
4. Psychologia és philosophia. Magyar Psychologiai Szemle. 1928.
5. Logik. Versuch einer Theorie der Wahrheit. Aus dem ungarischen übersetzt v. dr. Joseph Somogyi. Berlin u. Leipzig. W. A. Gruyter et Co. 1928.

Pekár Dezső l. t.

1895.

1. *A levegőben levő új elemről.* Magyar Chemiai Folyóirat, Budapest. 1. köt. 31—32. old.
2. *Az argonról.* U. ott, 42—43. old.
3. *A jodonium bázisokról.* U. ott, 43—45. old.
4. *A calciumcarbíd ipari alkalmazásáról.* U. ott, 58. old.
5. *Az isomeria és tautomeriáról.* U. ott, 72—73. old.
6. *A gázok alaptörvényei és elmélete.* U. ott, 88—89. old.
7. *Általános és fizikai-chemiai referátumok.* U. ott, 63—64., 123—127., 172—174. old.
8. *A kémia története.* Pallas Nagy Lexikona, Budapest. 10. kötet. 357—361. old.

1896.

9. *A tudományos chemia az ezredéves kiállításon.* Magyar Chemiai Folyóirat, Budapest. 2. köt. 84—89. oldal.
10. *Doktori értekezések ismertetése.* U. ott, 103—105., 120—122., 135—137. old.
11. *Általános és fizikai-chemiai referátumok.* U. ott, 59—60., 76—80., 169—170. old.

12. *Az 1895. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok egybeállítása és ismertetése.* U. ott, 8—12. old.

13. *A Röntgen-féle találmányról.* Aradi Közlöny. Tárcasorozat.

14. *Röntgen csodás fotografiai.* Magyar Génusz, Budapest. 5. évf. 52. oldal.

15. *A csodafotografiák.* Új Idők, Budapest. 2. évf. 89—90. old.

16. *A Röntgen féle találmányról.* Előadás a Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesületében. Budapest, február 5.

1897.

17. *Az 1896. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok egybeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 3. köt. 61—64. old.

18. *Az egyetemi fizikai intézet újabb szerzeményei.* Előadás a Matematikai és Fizikai Társulatban. Budapest, március 18.

1898.

19. *A heliumről.* Matematikai és Fizikai Lapok, Budapest. 7. köt. 305—310. old.

20. *Általános és fizikai-kémiai referátumok.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 4. köt. 110—112., 143—144. old.

21. *Az 1897. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* U. ott, 10—16. old.

22. *Az elektromos telegrafozás különböző módjairól.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 30. köt. 431—432. old.

23. *A fagyponthoz csökkenés meghatározásáról.* Előadás a Matematikai és Fizikai Társulatban. Budapest, január 20.

24. *A bolometerről.* Előadás. U. ott, április 21.

25. *Kísérleti fizika.* Előadássorozat orvosnövendékek részére. Budapest.

1899.

26. *A színes fényképezésről.* Matematikai és Fizikai Lapok, Budapest. 8. köt. 92—105. old.

27. *Általános és fizikai-kémiai referátumok.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 5. köt. 11—14., 170—172. old.

28. *Az 1898. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* U. ott, 58—62. old.

29. *A vetítésről.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 31. köt. 530. old.

30. *A vetítésről.* Előadás a Matematikai és Fizikai Társulat közgyűlésén. Budapest, április 10.

31. *A színes fényképezésről.* Előadás a Kölcsey Egyesületben. Arad, november 11.

32. *A fény, a színek és a színes fényképezés.* Előadás a Kir. Magyar Természettudományi Társulat népszerű cséjében. Budapest, november 18 és 25.

33. *Kísérleti fizika.* Előadássorozat orvosnövendékek részére. Budapest.

1900.

34. *Az 1899. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 6. köt. 13—16., 25—30. old.

35. *A fényről, színről és a színes fotográfiaozásról.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 32. köt. 46. old.

36. *A színes fotografozásról.* U. ott, 92—99. old.
 37. *A fekete fényről.* U. ott, 505—507. old.
 38. *A telefonograf.* U. ott, 579—581. old.
 39. *Elektromos hullámok feltartóztatása.* U. ott, 597. old.
 40. *A láthatatlan sugarakról.* Uránia, Budapest, I. évf., 11—13. old.
 41. *Adriai partvidék.* Előadás Tangl Károlylyal együtt a Kis Akadémiában. Budapest, március 5.
 42. *A spektroskopról.* Előadás u. ott, november 26.
 43. *Kísérleti fizika.* Előadássorozat orvosnövendékek részére. Budapest.

1901.

44. *Oldatok molekuláris felületi energiájáról.* Matematikai és Természettudományi Értesítő, Budapest, 19. köt. 210—232. old.
 45. *Über die molekulare Oberflächenenergie der Lösungen.* Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn, Budapest. Bd. 19, S. 335—336.
 46. *Általános és fizikai kémiai referátumok.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 7. köt. 29—31. old.
 47. *Az 1900. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* U. ott, 56—64. old.
 48. *Molekulásúly meghatározása oldatokon végzett capillaris mérések alapján.* A Gyógyszerész, Budapest, 3. köt. 564—566., 581—583., 596—597., 611—612., 628—630. old.
 49. *Oldatok molekuláris felületi energiájáról.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 33. köt. 775. old.
 50. *Oldatok molekuláris felületi energiájáról.* Előadás a Kir. Magyar Természettudományi Társulat kémiai szakosztályában. Budapest, október 29.
 51. *Kísérleti fizika.* Előadássorozat orvosnövendékek részére. Budapest.

1902.

52. *Über die molekulare Oberflächenenergie der Lösungen (Das Molekulargewicht des Schwefels).* Zeitschrift für Physikalische Chemie, Leipzig. Bd. 39, S. 433—452.
 53. *Látható és láthatatlan sugarak.* A Gyógyszerész, Budapest. 4. köt. 28—32., 57—58., 80., 96., 97. old.
 54. *Oldatok molekuláris felületi energiájáról.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 8. köt. 33—38., 49—54. old.
 55. *Az 1901. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* U. ott, 74—77., 89—93. old.

1903.

56. *Az 1902. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 9. köt. 108—112., 125—128. old.
 57. *Drótnélküli táviratozás.* Vasárnapi Újság, Budapest. 50. évf.
 58. *Újabb földmágneses műszerek.* Előadás a Matematikai Fizikai Társulat közgyűlésén. Budapest, május 3.

1904.

59. *Az 1903. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 10. köt. 61—64., 77—78., 93—96. old.
 60. *A rádiumról.* Előadás a Kis Akadémiában. Budapest, március 1.

1905.

61. *Az 1904. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 11. köt. 61—64., 79., 80., 94—96., 110—112., 127., 128., 144. 159—160. old.

62. *Az Edelmann-féle soleonid galvanometer.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 37. köt. 310. old.

63. *A Röntgen-sugarak és azok orvosi alkalmazása.* Sorozatos előadás orvosok részére. Budapest.

1906.

64. *Az 1905. évben hazánkban megjelent eredeti kémiai dolgozatok összeállítása és ismertetése.* Magyar Kémiai Folyóirat, Budapest. 12. köt. 140—144., 156—160., 171—175., 187—190. old.

65. *Az elektromos kocsik hatása a zsebórák járására.* Természettudományi Közlöny, Budapest. 38. köt. 254. old.

66. *A világítógáz összetétele és súlya.* U. ott, 309. old.

67. *A Röntgen-sugarak és azok orvosi alkalmazása.* Sorozatos előadás orvosok részére, Budapest.

1907.

68. *Rövidzárlat az elektromos világítási vezetékekben.* Természettudományi Közlöny, Budapest, 39. köt. 284. old.

69. *Elektromos izzólámpák fényenergiájáról.* Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Budapest, 39. köt. 77—78. old.

70. *A Röntgen-sugarakról és a radiographiák plasticitásáról.* Előadás a Kis Akadémiában, Budapest, március 11.

1909.

71. *Beiträge zum Gesetz der Proportionalität von Trägheit und Gravität.* Br. Eötvös Loránd és Fekete Jenővel együtt a Göttingeni egyetemen Benecke-pályadíjat nyert mű bírálata. Nachrichten von der kgl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Geschäftliche Mitteilungen. Heft 1, S. 57.

1913.

72. *Archimedes elve.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 45. köt. 483. old.

73. *A nehézségi erő gyorsulásának változása és értéke Magyarország néhány helyén.* U. o. 721—722. old.

74. *A gramofonról.* U. o. 755. old.

75. *Az Eötvös-féle geofizikai mérésekről.* Előadás a váci kath. kör lyceumi bizottságában. Vác, február 19.

76. *A báró Eötvös Loránd-féle geofizikai mérésekről.* Előadás a Kis Akadémiában. Budapest, március 3. és 10.

77. *Geofizikai kutatásaim céljáról, módjáról és némely eredményéről.* Előadás a Természettudományi Társulat népszerű estélyén, báró Eötvös Loránd helyett. Budapest, április 4.

78. *A báró Eötvös-féle geofizikai mérésekről, kapcsolatban a kecskeméti földrengéssel.* Előadás a Kecskeméti Katolikus Legényegyletben. Kecskemét, december 7.

1914.

79. *A binokuláris mikroskopról.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 46. köt. 347—350.

80. *Kénesős léghűtő cső világítása.* U. o. 438. old.

1915.

81. *Kísérleti tanulmányok az Eötvös-féle gravitációs csavarási mérleg zavarairól.* Matematikai és Természettudományi Értesítő. Budapest, 33. köt. 407—455. old.

82. *A kinematografról.* Előadás a Kölcséy Egyesületben. Arad, február 14.

1916.

83. *Az új és régi időszámítás.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 48. köt. 368—374. old.

1917.

84. *A báró Eötvös Loránd-féle geofizikai mérésekről.* Bányászati és Kohászati Lapok. Budapest, 50. évf. 2. köt. 486—504. old.

85. *Siemens Werner és a dinamogép.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 49. köt. 170—181.

86. *A telefon felfedezése újabb megvilágításban.* U. o. 281—284. old.

87. *A kobalt felhasználása a galvanoplasztikában.* U. o. 390. old.

88. *Az írás mechanikai segédesszéi.* U. o. 487—496. old.

89. *Báró Eötvös Loránd geofizikai mérései és jelentőségük.* Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz, Budapest. 49. köt. 1—29. old.

90. *A báró Eötvös Loránd-féle geofizikai mérésekről.* Előadás a Selmecbányai Gyógyászati és Természettudományi Egyletben. Selmecbánya, április 16.

1918.

91. *Gravitációs mérések, a báró Eötvös Loránd élete és tudományos működése* című cikksorozatban. Matematikai és Physikai Lapok. Budapest, 27. köt. 147—187. old.

92. *A gravitáció és tehetetlenség arányosságáról,* Fekete Jenővel együtt. U. o. 188—205. old.

93. *Pontos belsőmértetű üvegcsövek készítése.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 50. kötet. 179. old.

94. *Kristályos izzólámpaszálak.* U. o. 255—256. old.

95. *Báró Eötvös Loránd geofizikai kutatásairól és a Hortobágyon végzett mérésekről.* Előadás a Magyar Mérnök és Építészegylet debreceni osztályában. Debrecen, február 18.

1919.

96. *Die geophysikalischen Messungen des Barons Roland v. Eötvös.* Die Naturwissenschaften, Berlin. Bd. 7. S. 149—159.

97. *Das Gesetz der Proportionalität von Trägheit und Gravität.* U. o. S. 327—331.

98. *Baron Roland v. Eötvös wissenschaftliche Laufbahn.* U. o. S. 387—391.

99. *Die Untersuchungen des Barons Roland v. Eötvös über die Kapillarität.* U. o. S. 524—529.

100. *Ein Toter der arbeitenden Gesellschaft.* Zum Tode Roland Eötvös. Pester Lloyd. Budapest, April 10.

101. *Báró Eötvös Loránd* †. Uránia. Budapest, 20. köt. 33—35. old.

102. *Báró Eötvös Loránd* †. Bányászati és Kohászati Lapok. Budapest, 52. évf. 1. köt. 139—142. old.

103. *A Földön mozgó testek súlya.* Természettudományi Közlöny, Budapest, 51. köt. 236—239. old.

104. *Stereoszkopos Röntgenátvilágítás.* U. o. 249—251. old.

105. *Domborművek készítése fotografiai úton.* U. o. 256—257. old.

106. *Mozgó fotografiákról.* U. o. 257. old.
 107. *A légnyomások közlésének újabb módja a meteorologiai jelentésekben.* U. o. 257—259.
 108. *Eötvös Loránd ravatalánál.* Gyászbeszéd a Magyar Nemzeti Múzeum oszlopcsarnokában. Budapest, április 11.
 109. *A fizika elemei.* Sorozatos előadás a Droguista Továbbképző Tanfolyamon. Budapest, május—június.

1920.

110. *Báró Eötvös Loránd emlékezete.* Gyógyszerészi Közlöny, Budapest, 36. évf. 26—31. old.
 111. *Kis elektromotorok használata a mindennapi életben.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 52. köt. 44—45. old.
 112. *Báró Eötvös Loránd emlékezete.* U. o. 65—74. old.
 113. *A levegő portalanítása elektromos úton.* U. o. 249—250. old.
 114. *A magyar tudomány és földgázszereződés.* Budapesti Hírlap. Budapest, december 28.
 115. *Jelentés a Magyar Általános Köszénbánya Részvénytársulat tokodi bányaterületén végzett geofizikai vizsgálatokról.* Budapest. Gépirat 27. o. d.
 116. *Báró Eötvös Loránd emlékezete.* Előadás a Matematikai és Fizikai Társulat Báró Eötvös Loránd emlék-ünnepélyén. Budapest, április 15.
 117. *Báró Eötvös Loránd emlékezete.* Előadás a Kis Akadémia emlékünnepélyén. Budapest, május 3.

1921.

118. *Sztns mozgóképek.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 53. köt. 18—21. old.
 119. *Báró Eötvös Loránd emlékezete.* Matematikai és Fizikai Lapok. Budapest, 28. köt. 1—22. old.
 120. *Süss Nándor.* U. o. 23—26. old.
 121. *Az írás mechanikai segédeszközei.* Universum, Budapest. 9. évf. 359—371. old.
 122. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Hungarian Oil Syndicate Ltd. in 1921.* Budapest. Gépirat 8. old.
 123. *Földalatti vetődések kimutatása a torzios ingával.* Előterjesztette Tangl Károly a Magyar Tudományos Akadémiában, a III. osztály felolvasó ülésén. Budapest, február 14.

1922.

124. *Beiträge zum Gesetze der Proportionalität von Trägheit und Gravität.* Báró Eötvös Loránd † és Fekete Jenővel együtt. Annalen der Physik. Leipzig, 4. Folge. Bd. 68. köt. S. 11—66.
 125. *Die bei Feldmessung angewendete Drehwage von Baron Roland v. Eötvös.* Zeitschrift für Instrumentenkunde. Berlin, Bd. 42. S. 173—178.
 126. *Földalatti vetődések kimutatása a torzios ingával.* Matematikai és Természettudományi Értesítő. Budapest, 39. köt. 1—29. old.
 127. *Báró Eötvös Loránd tudományos hagyatéka.* Bányászati és Kohászati Lapok. Budapest, 55. évf. 122. old.
 128. *Beszélő film.* Természettudományi Közlöny. Budapest, 54. köt. 347—348. old.

129. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Hungarian Oil Syndicate Ltd. in the surroundings of Hajdúböszörmény.* Budapest. Gépirat 5. old.

130. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Hungarian Oil Syndicate Ltd. in the surroundings of Szatmárokörítő.* Budapest. Gépirat 11. old.

131. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Hungarian Oil Syndicate Ltd. in the surroundings of Baja.* Budapest, Gépirat 8. old.

132. *Report on Eötvös's Gravitational Instrument.* Budapest. Gépirat 7. old.

133. *Jelentés a Miskolc környékén végzett földmágneses mérésekről.* Budapest. Gépirat 7. old.

134. *Az Eötvös-féle geofizikai kutatások gyakorlati jelentősége.* Előadás a Magyar Mérnök és Építész Egylet gépészeti, elektrotechnikai és gyáripari szakosztálya, valamint a bányászati és kohászati szakosztálya ülésén. Budapest, április 8.

1923.

135. *Die Anwendbarkeit der Eötvösschen Drehwage im Felde.* Zeitschrift für Instrumentenkunde. Berlin, Bd. 43. S. 187–195.

136. *A tehetetlenség és a gravitáció arányossága.* Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Budapest, 55. köt. 35–43. old.

137. *Báró Eötvös Loránd három nagy problémája.* Világ. Budapest, június 5.

138. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Hungarian Oil Syndicate Ltd. in the surroundings of Rápoly.* Budapest. Gépirat 4. old.

139. *Jelentés a Püspökladány környékén végzett geophysikai mérésekről.* Budapest. Gépirat 6. old.

140. *Die Drehwage des Barons Roland v. Eötvös.* Külön kiadvány. Budapest, 16. old.

141. *The Eötvös Torsion Balance.* Budapest. Gépirat 29. old.

1924.

142. *Dr. Tangl Károly: Kísérleti Fizika.* Könyvismertetés. A Gyógyszerészet haladása. Budapest, 1. évf. 28. old.

143. *Az Eötvös-féle kutató módszer térfoglalása.* Budapesti Hírlap. Budapest, szeptember 27.

144. *Baron Roland Eötvös's Geophysical Measurements made by the Torsion Balance and their importance.* Khairpur, India. Gépirat 44. old.

145. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of the Burmah Oil Company Ltd. in the surroundings of Khairpur India.* Budapest. Gépirat 14. old.

1925.

146. *Die Entwicklung, Empfindlichkeit und Verlässlichkeit der Eötvösschen Original-Drehwagen.* Zeitschrift für Instrumentenkunde. Berlin, Bd. 45. S. 486–493.

147. *Gravitációs kutatások Eötvös torziós ingájával.* Stella Csillagászati Egyesület Almanachja. Budapest, 186–210. old.

148. *Gravitational Torsion Balance, Original Models of the Baron Roland Eötvös Geophysical Institute in Budapest, Hungary.* Külön kiadvány. Houston, Texas.

149. *Jelentés a Gedeon-féle zártkutatómárai területen és Martonyi község környékén végzett földmőgnesea mérésekről.* Budapest. Gépirat 7. old.

150. *Data relating to the evolution of the gravitational Torsion Balance method of Baron Roland Eötvös.* Budapest. Gépirat. 4. old.

151. *Gyakorlati kutatások Eötvös ingájával.* Előadás a Kis Akadémiaiában. Budapest, április 27.

152. *Eötvös gravitációs kutató módszerének tudományos és gyakorlati jelentősége.* Megnyitó előadás a Stella Csillagászati Egyesületben. Budapest, március 7.

1926.

153. *Report on the Geophysical Measurements performed on behalf of The Burmah Oil Company Ltd. in the surroundings of Digboi and Tinsukia in Upper Assam in 1925/26.* Budapest. Gépirat 14. old.

154. *Die Eötvösschen geophysikalischen Messungen in Ungarn.* Jelentés a madridi geologiai kongresszusra. Budapest. Gépirat 6. old.

155. *Jelentés az építendő Bárá Eötvös Loránd Geofizikai intézetre való tekintettel megtett németországi tanulmányútról.* Budapest. Gépirat 3. old.

156. *Az Eötvös-inga Indiában.* Budapesti Hírlap. Budapest, június 25.

1927.

157. *Bárá Eötvös Loránd Geofizikai Intézet. «A magyar tudomány politika alapvetése» című Magyar Zoltán szerkesztésében megjelent könyvben.* Budapest, 386—395. old.

158. *Further comments in connexion with the Torsion Balance Survey in Upper Assam in 1925/26.* Budapest. Gépirat 14. old.

159. *Particulars relating to the evolution of the gravitational Torsion Balance method of Baron Roland Eötvös.* Budapest. Gépirat 10. old.

160. *Rapport des mesures géophysiques faites en Limagne par la Mission Hongroise en commission du Ministère des Travaux Publics.* Budapest. Gépirat 13. old.

161. *Les recherches de pétrol en Limagne.* L'Avenir du Plateau Central, Clermont-Ferrand, 12. Juillet.

162. *Az Eötvös-inga Franciaországban.* Páris. Magyaraság, november 20.

163. *Magyar expedíció India őserdeiben.* A Pesti Hírlap 1927. évi Nagy Naptára. Budapest, 335—342. old.

164. *Eötvös-inga expedícióim India dzsungeljeiben.* Előadás a Kir. m. Természettudományi Társulat népszerű természettudományi estélyein. Budapest, február 18., február 25. és március 4.

165. *Az Eötvös-inga Upper Assamban.* Előadás a Kis Akadémiában. Budapest, április 4.

166. *Eötvös torziós ingája.* Jubiláris ünnepi előadás a Kis Akadémiában. Budapest, december 5.

167. *Eötvös-féle mérések Indiában.* I. előadás: *Khairpuri expedíció 1923/24-ben.* II. előadás: *Upper Assami expedíció 1925/26-ban.* Népszerű természettudományi estély a Kir. Magyar Természettudományi Társulat és az Erzsébet Egyetem Tudományos Szövetsége Természettudományi Szakosztályában. Pécs, december 11., december 12.

1928.

168. *Bárá Eötvös Loránd maradandó alkotásai.* Természettudományi Közlöny. Budapest. 60. köt. 411—414. old.

169. *Explanatory list of the photographs, representing the gravitational Torsion Balances of Baron Roland Eötvös.* A londoni Science Museum részére. Budapest. Gépirat 9. old.

170. *Jelentés a Salgótarjáni Köszénbánya Részvénytársulat dorogi bányájában végzett geofizikai vizsgálatokról.* Budapest. Gépirat 14. old.

171. *Die Entwicklung der Eötvösschen Originaldrehwagen.* Die turwissenschaften. Berlin, Bd. 16. S. 1079—1088.

Pilch Jenő i. t.

1928.

Horthy Miklós. Élet- és korrajz. Budapest, 1928. Athenaeum irod. és nyomd. rt.

Pintér Jenő r. t.

1903—1928.

I. Könyvek.

1. A magyar irodalom története a legrégibb időktől Bessenyei György fellépéséig. Két kötet. A Magyar Tudományos Akadémia által a Semsey-pályadíjjal jutalmazott mű. Budapest, 1909. A szerző kiadása.

2. A magyar irodalom története. Középiskolák számára. Két kötet. Budapest, 1911. Franklin-kiadás. (Újabb kiadásai: 1919, 1921, 1923, 1926.)

3. A magyar irodalom története Bessenyei György fellépésétől Kazinczy Ferenc haláláig. Két kötet. Budapest, 1913. A szerző kiadása.

4. A magyar irodalom történetének kézikönyve. Tudományos rendszerezés két kötetben. Budapest, 1921. Franklin-kiadás.

5. Pintér Jenő magyar irodalomtörténete. A művelt közönség számára. Budapest, 1924. Franklin-kiadás. (Újabb kiadása: 1926.)

6. A magyar középiskolák igazgatásának kézikönyve. A középiskolákra vonatkozó törvények, rendeletek, szolgálati szabályzatok és ügykezelési utasítások szövegeinek magyarázatok gyűjteménye. Budapest, 1926. A szerző kiadása. (Újabb kiadása: 1928.)

7. Pintér Jenő magyar irodalomtörténete. Képes kiadás. Két kötet. Budapest, 1924. Franklin-kiadás.

II. Tanulmányok.

1. A históriás énekek művelődéstörténeti vonatkozásai. Bölcsészeti-doktori értekezés. Budapest, 1903. A szerző kiadása.

2. Szent Adalbert. A budapesti királyi magyar tudományegyetem Pasquich-alapjából első díjjal jutalmazott pályamunka. Budapest, 1903. Különlenyomat a Katholikus Szemle 1903. évfolyamából.

3. A Magyar Tudományos Akadémia és geográfiai irodalmunk Hunfalvy János fellépéséig. Budapest, 1903. Különlenyomat a Földrajzi Közlemények 1903. évfolyamából.

4. Listius László Mohácsi Veszedelemének forrásai. Budapest, 1906. Különlenyomat az Irodalomtörténeti Közlemények 1906. évfolyamából.

5. Akadémiai törekvések a nyelvtudomány terén 1831—1851. Jászberény, 1906. Különlenyomat a jászberényi állami főgimnázium 1906. év. értesítőjéből.

6. Jegyzetek a régi magyar irodalom történetéhez. Jászberény, 1909. Különlenyomat a jászberényi állami főgimnázium 1909. évi értesítőjéből.

7. Nagyköpcsényi gróf Listius László. Budapest, 1911. Különlenyomat a budapesti VI. ker. állami főreáliskola 1911. évi értesítőjéből.

8. Madách Imre: Az ember tragédiája. Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel. Budapest, 1922. Pantheon-kiadás.

9. Beöthy Zsolt és a magyar középiskola. Különlönyomat az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1922. évfolyamából.

10. Heinrich Gusztáv emlékezete. Székfoglaló tanulmány a Kisfaludy-Társaságban. A Kisfaludy-Társaság Évkönyvei. Új folyam. Ötvenhatodik kötet. Budapest, 1924.

11. Id. Szinyeyi József emlékezete. Emlékbeszéd a Magyar Tudományos Akadémiában. Budapest, 1927. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

12. Egy régi magyar verses elbeszélés hősről. A Magyar Nyelv folyóirat Szinyeyi-emlékkötete. Budapest, 1927.

III. Cikkek, bírálatok.

1. Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. (1905—1925: számos cikk és bírálat.)

2. A jászberényi állami főgimnázium értesítői. (1908: A magyar nemzet évkönyve a királyság megalapításáig.)

3. A budapesti VI. ker. állami főreáliskola értesítői. (1912: Pekár Károly emlékezete; 1914: Történeti olvasmányok a középiskolai tanításban. 1918: Raj Ferenc emlékezete.)

4. Irodalomtörténet. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata. (1912—1928: számos cikk és bírálat.)

5. Akadémiai Értesítő. (1918: A Karátsonyi-jutalom története. 1919: Jelentés a Vojnits-jutalomról. 1919: Jelentés a Teleki-jutalomról. 1920: Jelentés a Vojnits-jutalomról. 1920: Jelentés a Karátsonyi-jutalomról. 1920: Jelentés a Nádasdy-jutalomról. 1921: Jelentés a Farkas-Raskó-pályázatról. 1921: Beszéd Jánosi Béla ravatalánál a Magyar Tudományos Akadémia nevében.)

6. Szily-emlékkönyv. Budapest, 1918. (A magyar nyelvtudományi folyóiratokról.)

7. A Szent István Akadémia Értesítője. (1921: Beszéd Riedl Frigyes ravatalánál a Szent István Akadémia nevében.)

8. Fővárosi Közlöny. (1922: Beszéd Gárdonyi Géza ravatalánál Budapest székesfőváros nevében.)

9. Klebelsberg-emlékkönyv. Budapest, 1925. (Hadtörténelmi problémák.)

10. Magyar író mesterek. A Petőfi-Társaság jubiláris könyvei. Tanulmányok. Írták a Petőfi-Társaság tagjai. Budapest, 1927. (Két bírálat.)

IV. Társas munkák.

1. A magyar irodalom története. Képes munka a művelt közönség számára. Ferenczi Zoltán szerkesztése mellett írták: Simonyi Zsigmond, Pintér Jenő, Kardos Albert, Endrődi Sándor és Ferenczi Zoltán. Budapest, 1913. Athenaeum-kiadás.

2. Hazádnak rendületlenül. Költemények a magyar ifjúság számára. Közrebocsátották: Pintér Jenő és Sajó Sándor. Budapest, 1923. A Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének kiadása. (Négy kiadás.)

3. Mai magyar költők. Gyűjtemény napjaink magyar költészetének lírai terméséből. Közrebocsátották Pintér Jenő és Sajó Sándor. Budapest, 1924. A Magyar Középiskolai Tanárok Nemzeti Szövetségének kiadása.

4. Stilisztika. Középiskolák számára. Szerkesztette Zsinszky Aladár. Átdolgozta Pintér Jenő. Második kiadás. Budapest, 1926. Franklin-kiadás. (Újabb kiadása: 1927.)

5. Retorika. Középiskolák számára. Szerkesztette Riedl Frigyes. Átdolgozta Pintér Jenő. Nyolcadik kiadás. Budapest, 1926. Franklin-kiadás. (Újabb kiadása: 1927.)

6. Poétika. Középiskolák számára. Szerkesztette Riedl Frigyes. Átdolgozta Pintér Jenő. Hetedik kiadás. Budapest, 1926. Franklin-kiadás. (Újabb kiadása: 1927.)

7. Magyar Irodalmi Lexikon. Szerkesztette Ványi Ferenc. Átnézték Dézsi Lajos és Pintér Jenő. Budapest, 1927. Studium-kiadás.

V. Szerkesztések.

1. Békefi-emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Budapest, 1912. A Szent István-Társulat kiadása. (Ebben Kármán Józsefről szóló tanulmánya).

2. Irodalomtörténet. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata. Budapest, 1912-től. (Ebben több száz kisebb-nagyobb cikk, szépirodalmi és tudományos munkák bírálatai, folyóiratok szemléje, nagyobbára név nélkül vagy más névvel.)

3. A budapesti tankerület értesítői. Budapest, 1920-tól. (Ebben több önálló közlemény, így: „A budapesti tankerület multjának legfőbb mozzanatai. A középiskolai tanulók irodalmi érdeklődése. A középiskolai tanulmányi versenyek, Tudományos tanfolyam a középiskolai tanulók számára, Elhunyt nagyjaink sírjainak gondozása, Középiskolai rendeletek tára, Útmutató a fegyelmi büntetések alkalmazására a középiskolákban.)

Pogány Béla l. t.

1. «A Harress-féle kísérlet megismétléséről» II. közlemény. Matematikai és Természettudományi Értesítő 1928.

2. «Über die Wiederholung des Harress'schen Versuches» Annalen d. Physik Bd. 85. 1928. No. 2.

3. «Az NO sávós szinkép úgynevezett harmadik pozitív csoportjához tartozó sávok vonalainak Zeeman-jelenségéről» (Pogány B. és Schmid R.). Matematikai és Természettudományi Értesítő 1928.

4. «Über den Einfluss des Magnetfeldes auf die Bandenlinien der dritten positiven Stickstoffgruppe.» (B. Pogány u. R. Schmid). Zeitschrift für Physik, Bd. 49. Heft 3—4. 1928.

5. «Kísérleti Fizika» (24 éves tankönyv főiskolai hallgatók számára). Németh József kiadása 1928.

6. «A szélesztendő elektromotor» Természettudományi Közlöny, 1928. jun. 1.

Preiszig Hugó r. t.

1. «A magyar orvosi iskolázás forrásai.» Bpesti K. m. egyetemi nyomda 1927.

2. «A természettudományokért.» Bpesti K. m. egyetemi nyomda 1927.

Ravasz László t. t.

1. Orgonazúgás II. kiadás. Budapest, Studium 1—204.

2. A Tháborhegy ormán. Kolozsvár, 1928. 1—306.

3. Pál Athénben. Székfoglaló Budapest, 8° M. Tud. Akad. 1—43.

4. Tompa Mihály Élő könyvek, Magyar Klasszikusok. Franklin Társulat. XXV. kötet 1—XVI.

5. The significance and the future of Hungarian Protestantism. Budapest 1927, 193—218. M. a «Hungarian Protestantism, by Révész, Kovács and Ravasz» c. műben.

6. Kisebbségi cikkek a Magyar Szemlében és egyházi lapokban.

Rozlozsnik Pál l. t.

1. *Führer in Tatabánya.*
2. *Führer in Ajka-Csingervölgy* (megjelentek a m. kir. Földtani Intézet «Führer zu den Studienreisen der Palaeontologischen Gesellschaft bei Gelegenheit des Palaeontologentages in Budapest, 1928» c. kiadványának a 33—41. és 59—65. oldalain).
3. *Studien über Nummulinen* c. m. sajtóra kész (meg fog jelenni a m. kir. Földtani Intézet «Geologica hungarica Ser. Palaeontologica» c. kiadványában).

Schaffer Károly r. t.

1. *Fundamentos de la histologia patologica del sistema nerviosa central.* Archivos Argentinos de Neurologia. Tomo II. No. 2. 1928. Buenos-Aires R. Argentina.
2. *Ueber die engeren Verhältnisse der Ganglienzellschwellung bei der infantilamaurotischen Idiotie.* Archiv. f. Psychiatrie. 84. 1928.
3. *Psychiatrie und Anatomie.* Psychiatrisch-Neurologische Wochenschrift. 34. 1928. (Anton — Festschrift.)
4. *Die werktätigen Prinzipien in der Histopathologie organischer Hirn-Geisteskrankheiten.* Archiv f. Psychiatrie. 1928.
5. *Moravcsik Ernő Emil l. tag emlékezete.* Akad. emlékezés. XX. 4. 1927.
6. *Laufenauer Károly jelentősége.* Orvosi Hetilap. 1928.
7. *Die Bedeutung der optischen Komponente für die familiäre Idiotie.* Monatschrift f. Psychiatrie. 67. 1928.

Schütz Antal l. t.

1. *Prohászka Ottokár emlékezete.* 1927. okt. 18-án a katolikus nagygyűléssel kapcsolatos emlékünnepen mondott beszéd. Budapest, 1928. 15 lap.
2. *Prohászka emlékezete.* A Szent István Akadémia emlékünnepeén tartott előadás. Megjelent a «Katholikus Szemle» 1928. jan.-i számában.
3. *Az Ige szolgálatában.* Összegyűjtött dolgozatok, előadások, beszédek. Budapest, 1928. 641 lap.
4. *Az egyházi pálya.* 1928. jan. 5-én tartott előadás. Megjelent az «Életpályák. Budapest, 1928.» c. kiadvány 5—10. lapján.
5. *Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái.* Sajtó alá rendezte, bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátva. Budapest, 1928. 16 kötet.

Sigmond Elek r. t.

1. A búza- és lisztkísérletügy állása Angliában. Kísérletügyi Közlemények. XXX. k. 5. f. 531. l.
2. A csoklovinai foszfortartalmú barlangföld trágyaértéke. Köztelek: 38-ik évf. 21. sz. 438. l.
3. A hydrologiai viszonyok szerepe a szikesek képződésében. Hydrologiai Közlöny: 1923-ik évf. III. k. 5. l.
4. Der Einfluss der hydrologischen Verhältnisse auf die Bildung der szik- (alkali) Böden. Zeitschrift für Hydrologie (Hydrologiai Közlöny) 1923-ik évf. III. k. 63. l.
5. A Magy. Tud. Akadémia és mezőgazdasági tudományok (centennárius előadás).

Steiner Lajos l. t.

1. «Az Időjárás» 1927. évf. Apró közl. 187. l. 1928. évf. Könyvismertetés 19—21, 52, 85. l.

2. *Természettud. Közlöny.* 1927. évf. Magyarország időjárása 1927 augusztus, szeptember, október havában 580—582, 642—644, 699—700. l. Időjárás hosszabb időtartamra 509—514. l. Apró közl. 590. l. A talajtól visszavert nap- és égsugárzás (Pótf. 95—98. l.) A napsugárzás és a földi meteorológiai jelenségek (Pótf. 126—127. l. (Repülőgépen megfigyelt földmágnességi zavar (Pótf. 128. l.) 1928 évf. Magyarország időjárása 1927 november, december havában 40—42., 117—119. l. Az árnyékban és a napon mért hőmérséklet 127—128. l. A «fagyos szentek». 335—337. l. Az erdők hatása a csapadékmennyiségre. 516—520. lap. Apró közl. 423., 580. l.

3. *Földrajzi Közlemények.* 1927. évf. Könyvismertetés 54—55., 66—67. l.

4. «*Stella*» *csillagászati folyóirat.* 1927. évf. A felsőbb levegőrétegek kutatása 122—124. l. 1928 évf. Napfénytartammérés a svábhegyi csillagvizsgálón 34—42. l. A periodogramról. «*Stella*» csillagászati egyesület almanachja 1928-ra 164—176. l. A korrelációs számításról. «*Stella*» csill. egyesület almanachja 1929-re. Sajtó alatt.

5. Der Abend-Prognosendienst des kön. ung. Meteorologischen Instituts Pester Lloyd 1928 szeptember 4. (Abendblatt.)

6. Néhány apró közlemény napilapokban.

Szabolcska Mihály t. t.

1. «Öseim nyomán» c. versgyűjtemény a M. Tud. Akadémia kiadásában.

2. «Isten közelében» c. vallásos és családi hangulatú versek 12 íves kötetben a Sylvester Irodalmi és Nyomdavidálat kiadásában.

3. «Szabolcska Mihály összes költeményeiből» címmel (válogatott versek könyve) 1921-ben megjelent könyvnek harmadik kiadása Singer és Wolfner kiadásában.

4. Több napilapban és folyóiratban elszórtan több új költemény.

Szádeczky-Kardoss Lajos r. t.

1. *A székely nemzet története és alkotmánya.* Kiadta «Hargita-váralja» j. sz. k. A Franklin-Társulat bizománya. IV. és 400 l.

2. Ugyanannak terjedelmesebb kidolgozása 2 kötetben (kéziratban).

3. *A székely oklevéltár VIII-ik kötete.* (Kiegészítése a megjelent hét kötetnek, kéziratban.)

4. *Gr. Bethlen Miklós erdélyi kancellár kiadatlan művei.* (Emlék-iratai és rabságában írt elmélkedései, imádságai; kéziratban.)

5. *Az oláhok betörése Erdélybe 1916-ban és kiveretésük.* (Kéziratban.)

6. Könyvismertetések és kisebb közlemények folyóiratokban.

Szász Károly l. t.

1. *Képek és történetek.* Franklin-kiadás. 1928. 136 l.

2. *A magyar színművészet utolsó hat évének története.* Előadói jelentés a Greguss-jutalom tárgyában. Különlönyomat a Budapesti Szemle 1928. évi februáriusi füzetéből. 16 l.

Ezekon kívül különböző cikkek, színházi és könyv-bírálatok, lapokban és folyóiratokban.

Szinnyei Ferenc r. t.

Bírálatok az Irodalomtört. Közleményekben és a Napkeletben.

Thirring Gusztáv r. t.

1. Annuaire statistique des grandes villes. Publié par l'Office permanent de l'Institut International de Statistique. 1927. La Haye 1927. (n. 8-r. XII. és 366 lap; ezen munka tervezete, az anyag begyűjtésére szolgáló kérdőívek tervezete, a beérkezett anyag revíziója, feldolgozása és táblákba való öntése Th. G. munkája.)

2. Wohnungsverhältnisse und soziale Schichtung. Versuch einer Wohnungssoziographie. (Allgemeines Statistisches Archiv. 18. Band, 2. Heft. 1928. 189—235. l.)

3. Efforts internationaux dans le domaine de la statistique des villes (Revue de la Société Hongroise de Statistique. V^e année 1927. No. 2., 140—168. l. (és külön kiadásban is.)

4. A statisztika szerepe a városi igazgatásban. III. közlemény. (Városi Szemle, 13. évf. 1927, 9—10. sz., 824—836. l.)

5. Gondolatok a Nemzetközi Statisztikai Intézetről. (Magyar Statisztikai Szemle, VI. évf. 1928. 2. sz. 236—240. l.)

6. Idées sur l'Institut International de Statistique. (Journal de la Société Hongroise de Statistique. VIe année 1928. No. 1., 1—9. l.)

7. Elnöki megnyitó a Magyar Statisztikai Társaság pécsi ünnepi ülésén. (Magyar Statisztikai Szemle, VI. évf. 1928. 5. sz. 553—555. l.)

8. Allocution présidentielle dans la réunion solennelle de la Société Hongroise de Statistique tenue à Pécs le 6 Mai 1928. (Journal de la Société Hongroise de Statistique, VIe année 1928. No. 2., p. 201—207.)

9. Laky Dezső: Budapest székesfőváros népességének fejlődése 1900-tól 1920-ig című munkájának ismertetése. (Magyar Statisztikai Szemle. V. évf. 1927. 12. sz. 1185—1186. l.)

10. Statisztikusok útban Kairó felé. (Magyarság, 1927 dec. 30.) — A Nemzetközi Statisztikai Intézet Kairóban (u. o. 1928 jan. 5.) — A statisztikusok kairói nagygyűlése (u. o. 1928 jan. 13.). — Véget ért a statisztikusok nagygyűlése (u. o. 1928 jan. 18.).

11. Nyugatmagyarország sorsa. (Nemzeti Figyelő. I. évf. 1—2. sz., 1927 dec. 5.)

12. Nyugatmagyarország és a határkiigazítás. (Nagymagyarország, I. évf. 2. sz. 13—15. l.)

13. Cherven Flóris. Nekrológ. (Földrajzi Közlemények. 56. köt. 1—4. füz. 1928. 45—46. l.)

14. Guide-book of Budapest. Official guide-book of the Hungarian Association of foreign traffic. Translated by J. Forcher. Second edition. Budapest 1928. (16. r. 104 l., térképpel és ábrakkal.)

15. Köszeg és környékének részletes kalauza. 21 képpel, 4 alaprajzzal, a város térképével és 1 részletes útjelzéses környéktérképpel. Budapest, 1928. (Részletes helyi kalauzok, 12. füzet. 16. r. 80 l.)

16. 25 év. A Dunántúli Turista-Egyesület 25 éves jubileumára. (A Dunántúli Turista-Egyesület emlékkönyve 1903—1928. Sopron 1928, 5—7. l.)

17. A Dunántúli Turista-Egyesület 25 éves jubileumához. (Turistaság és Alpinizmus, 18. évt. 8. sz. 1928 aug., 183—185. és 194 l.)

Szerkesztés: Journal de la Société Hongroise de Statistique. VIe année, 1928.

Tolnai Vilmos l. t.

1. *Magyarító Szótár*, a szükségtelen idegen szavak elkerülésére. Második, bővített és javított kiadás. Budapest, 1928. Eggenberger-féle könyvkereskedés. Rényi Károly. 8-rét 340 lap.

2. *Arany János szonettje*. Tanulmány. Budapesti Szemle. 207. köt. 288 lap.

3. *A nyelvújítás* I., II. (A nyelvújítás elmélete. Története Kazinczy koráig.) Nyelvud. Közl. XLVI. 321. és XLVII. 1.
4. *Ady-magyarázók.* Napkelet. V. 893.
5. *Lisznjai Kálmán báránnyelvi.* Cikk. Napkelet. VI. 638.
6. *Magyar Glóbus.* Cikk. Napkelet VI. 639.
7. *Elefántcsont-torony* Értekezés. Magyar Nyelv. XXIII. 553.
8. *Tarló-tarhó.* Cikk. Magyar Nyelv. XXIII. 582.
9. *Megy.* mint tárgyas ige. Cikk. U. o. XXIII. 508.
10. *Szomator.* Cikk. U. o. XXIV. 123.
11. *Kéztől.* Cikk. U. o. XXIV. 49.
12. *Tüke, üszike.* Cikk. U. o. XXIV. 124.
13. *Halottak beszélgetése.* (Lukianos magyar vonatkozásai.) E. Ph. K. LI. 165.
14. *Madách Ember Tragédiája* római színének forrásai. (Juvenalis, Bulwer, Heine, Anthologia Graeca.) E. Ph. K. LI. 167.
15. *Arany,* Előhang Csabához. Cikk. Irodalomtörténet. XVI. 314.
16. *Jókat forrásaikhoz.* (Egy haramiabanda a havason.) U. o. XVI. 315.
17. *Arany,* Szent László füve. U. o. XVII. 32.
18. *Arany,* Április tizennegyedikén. U. o. XVII. 145.
19. *Arany,* Az Alföld népéhez. U. o. XVII. 147.
20. *Jótágas* (szómagyarázat). Ethnographia. XXXVIII. 269.
21. *Ördögös-ördögös.* U. o. XXXVIII. 202.
22. *Szekfü Gyula.* Íratok a magyar államnyelv történetéhez. Ismer-tető bírálat. Minerva. VI. 268.
23. *Az adomáról.* Prot. Szemle. XXXVII. 209.
24. *Váczy József,* Pusztai harangszó. (Bírálat.) U. o. XXXVII. 54.
25. *Siklóssy László,* Gyorsszekéren Erdélyben. (Ismertetés.) U. o. XXXVII. 129.
26. *Szász Károly,* Képek és történetek. (Ismertetés.) U. o. XXXVII. 596.
27. *Magyar költők hitmlága.* (Tanulmány.) Ösvény, X. 10 és Kn.
28. *Léan de la reine de Hongrie.* Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes. V. 343.
29. *Előadások* a pécsi Egyetemi Szövetségben: Újabb líránk, Vajda János, Komjáthy Jenő.

Tomcsányi Móric I. t.

1. Magyar államjog német nyelven, «Ungarisches Staatsrecht» címen (kézirat.)
2. «Rendszert — közigazgatás — bírói jogvédelem.» (Akadémiai értekezés.)

Verebély Tibor dr. I. t.

1. Az állcsontok gyulladásai. Orvosképzés 1928 I. f.
2. A szemgödör és környékének börtömlői. Orvosi Hetilap 1928. 2. sz.
3. Semmelweis serlegbeszéd. Orvosi Hetilap. 1928. 6.
4. Mikor operáljuk meg az epeköves beteget? Orvosi Hetilap 1928. I.
5. A sebgyógyulásról. Gyógyászat. 1928. 7—8.
6. A hasi fájdalom értékelése a sebészeti kórismezésben. Orvos-képzés 1928. kf.
7. Gewerbe- und Sportverletzungen. Monatschrift ung. Mediciner. 1928 7—9.
8. A csontok és ízületek syphilise. Kézikönyv 1928.
9. Elnöki megnyitó. Die Versicherung 1928.

Vinkler János l. t.

1. Dékáni tanévnyitó beszéd. A tevékenység idealismusa. (Sajtó alatt.)
2. Emlékbeszéd Erzsébet királyné névünnepeén. (1927 nov. 21. Dunántúl.)
3. A bizonyítási teher gondolatának alakulása. (Sajtó alatt.)
4. A választott bíraskodás. (Krit. ért. «Kereskedelmi jog.» 1928. márc.)

B. Wlassics Gyula ig. és t. t.

1. A revízió kérdése. Pesti Napló, október 9. 1927.
2. Die Revisionsfrage. Pester Lloyd október 9. 1927.
3. A népszövetség jogi és politikai rendszere. Jogállam 1927. október, novemberi száma és a Revue de Hongrie. Pesti Napló október 23. 1927.
4. Die Ungarisch-Rumänische Besitzfrage. Morgenzeitung 1927. október 13. Ugyanez megjelent a Mannheimer Tagblatt október 14-iki, a Weser Zeitung október 7-iki sz.
5. Az országos pénzügyi tanács és a közigazgatási bíróság. Pesti Napló december 4. 1927. Ugyanez megjelent Pester Lloyd 1927. december 4.
6. Gazdanap. Budapesti Hírlap 1927. december 11.
7. Nemzetközi bírói függetlenség. Pesti Napló 1927. december 14.
8. A kisebbségi jog és az állami souverainitás. Pesti Napló 1927. december 25.
9. Szülőföldem. «Zalavármegye» 1927. december 25.
10. Hamburger Fremdenblatt karácsonyi száma. Gegenwart und Zukunft des Parlamentarismus. Ugyanerről a Pester Lloyd 1928. január 1. száma.
11. A közigazgatási bíróság évnyitó teljes ülésén mondott beszéd a választási bíraskodásról. Egész terjedelmében közölte a Pester Lloyd január 8. 1928. Der Rechtsstaat und die Verwaltungsgerichtsbarkeit.
12. A hatodik panamerikai congressus. Pesti Napló január 15. 1928.
13. A parlamentarismus jelene és jövője. Pesti Napló 1928. január 28.
14. Pánamerika. Monroe elmélet és a Népszövetség. Pesti Napló február 3. 1928.
15. Veszélyes elmélet a nemzetközi bíraskodás függetlensége ellen. Nemzeti Ujság 1928. február 19. Ugyanez megjelent Pester Lloyd február 19-iki számában.
16. Benes és Magyarország. Pesti Napló 1928. február 26.
17. Visszhang a debreceni beszédre. Pesti Napló 1928. március 11.
18. Felsőházunk működése. Pesti Napló 1928. április 1.
19. A parlamentarismus és az állam feladata. Pesti Napló 1928. április 8.
20. A hágai akadémia. Jogállam 1928. júniusi füzeté és a Pesti Napló 1928. május 6-iki száma.
21. A népszövetség veszedelmes útja. Pesti Napló május 20. 1928.
22. A felsőház és a kétkamara rendszer. Pester Lloyd május 27. 1928.
23. A nemzetek szövetségének júniusi ülése. Pesti Napló május 30. 1928.
24. A finn-ugor congressus és Esztország alkotmánya. Pesti Napló 1928. június 8. és a Revue de Hongrie 1928. július-augusztusi füzeté.
25. Horthy Miklós. 1928. június 17. Pesti Napló.
26. Völkerbund und Assimilation Pester Lloyd 1928. szeptember 16.
27. A kisebbségi állandó bizottság a Népszövetségben. Budapesti Hírlap 1928. szeptember 21.

28. Souverainitás leple alatt kisebbségirtó politika. Pesti Napló-szeptember 30. 1928.

29. A Trianoni szerződés jogi orvoslása a nemzetek szövetsége és döntő bíróság útján. Igazságot Magyarországnak című gyűjteményes munkában. (Kiadta a Magyar Külügyi Társaság) 1928.

Zelovich Kornél r. t.

I. Nyomtatásban megjelent:

1. A tudományos technika magyar úttörői (Mérnökegyleti jubiláris előadás.) (M. M. és Ép. Egylet Közlönye. 1927. dec. 25.)

2. József nádor és a tudományos technika. (Budapesti Szemle 1928. február 1.)

3. Hogyan fordíthatók a technikai tudományok a nemzeti érzés erősítésére? (Budapesti Szemle 1928. márc.)

4. Előadói jelentés a Wahrmann Mór jutalomról. (Akadémiai Értesítő 1928. január—május 76—78. o.)

5. A napsugarak energiája (Természettudományi Közöny 1928. szept. 15.)

II. Sajtóra kész:

6. A jövő energiaforrásai. (Természettud. Társulat kiadása, 1928.)

7. A tudományos technika magyar úttörői. (M. M. és Építész Egylet Emlékkönyvében.) (Az 1. alatti, ennek rövid kivonata.)

8. Az 1928. évi júniusban Budapesten tartott finn-ugor közművelődési kongresszuson tartott előadása: Ungarische Resultate wissenschaftlicher Technik.

9. A m. kir. államvasutak budapest—ceglédi vonalának a székesfőváros területére eső részén a szintben fekvő úttájakók megszüntetése.

10. Jedlik Ányos, az elektrotechnika magyar úttörője.

Zimányi Károly r. t.

1. Sajtó alá rendezte néhai Krenner József r. t. hátrahagyott értekezéseit a Matemat. és Természettud. Értesítő. 1928. XLV. kötetében és a Centralblatt für Mineralogie, Geolog. u. Palaeontolog. 1928. 4., 8. és 10. számaiban.

Zimmermann Ágoston l. t.

1. A bordatartó izmok összehasonlító anatómiájához. Egy képpel. Az Országos Természettudományi Alap támogatásával. Matematikai és Természettudományi Értesítő, XLIV. k.

2. Tizedik Nemzetközi Zoologiai Kongresszus. Köztelek, XXXVIII. évf. 74. sz.

3. Újszülött kutyák és házinyulak fülrésének megnyílása. Pótfüzetek a Természettudományi Közönyhöz. 59. k. 2—3. f.

4. A kutya hátulsó ujjairól. Négy képpel. A Természet, XXIII. 8., 21—22. f.

5. Adatok az aorta összehasonlító szövettanához. Egy képpel. Állatorvosi Lapok. L. évf. 22. sz.

6. A pata nomenklaturája. Második közlemény. Állatorvosi Lapok, LI. évf. 4. sz.

7. A delfin lélekzőszerveiről. Két képpel. A Természet, XXIV. k., 3—4. f.

8. Marcello Malpighi centenariuma. Két képpel. A Természet, XXIV. k. 7—8. f.

9. *A lovas szobrok lovai.* 31 képpel. Szent György, IV. évf. 5—13. f.
 10. *A ló polydaktyliájáról.* Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz, 60. k. 1. f.

11. *Zur vergleichenden Anatomie des Musculus pronator teres.* Verhandlungen der Anatomischen Gesellschaft auf der 37. Versammlung in Frankfurt a. M. 1928. Ergänzungsheft zum Anatomischen Anzeiger Bd. 66.

12. Számos ismertető közlemény a *Természettudományi Közlöny és Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz*, az *Allatorvosi Lapok* és a *Berliner Tierärztliche Wochenschrift* című folyóiratokban.

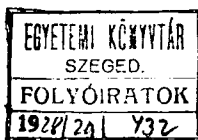
Zsigmond Ferenc l. t.

a) *Önállóan megjelent művek:*

6. Mikszáth Kálmán. Bp. 1927. (Irodalomtört. Füzetek 20. sz.)
7. Jósika Miklós. Bp. 1927. (Ü. o. 22.)
8. Az Ady-kérdés története. Mezőtúr, 1928.
9. Herczeg Ferenc. Debrecen, 1928. (Csokonai-Könyvtár 2. sz.)
10. Herczeg Ferenc. Bp. 1928. (Kortársaink 3. sz.)

b) *Folyóiratokban megjelent tanulmányok:*

23. Ady Endre. Protestáns Tanügyi Szemle, 1927. nov.-dec.
 24. P. Gulácsy Irén. Debreceni Szemle, 1927. nov.
 25. A magyar irodalmi népiesség. Napkelet, 1927. dec.
 26. Tisza István és az irodalom. (Tisza-Emlékkönyv. Írták a Tisza István-egyetem tanárai. Debrecen, 1928.)
- Könyvismertetések a Napkelet, Protestáns Szemle, Theologiai Szemle és a Debreceni Szemle c. folyóiratokban.

Előirányzat

a M. Tud. Akadémiának gróf Vigyázó Sándor és Ferenc uraktól örökölt vagyona bevételeiről és kiadásairól 1929 január 1-től június 30-ig.

. Bevételek:

I. Haszonbérletileg kezelt földbirtokokból.

1. Nagyberki-Mosdós, 572.69 q búza	14.890 P
2. Vácrátót, 217.65 q búza	5.660 «
3. Szalkszentmárton, 2.274.30 q búza	59.130 «
4. Harta-Bojár, 365.— q búza	9.490 «
5. Harta-Mikla, 188.27 q búza	4.900 «
6. Abony (Epstein-bérlet), 265.— q búza	6.890 «
7. Abony-kisbérletek, 40.75 q búza	1.060 «
8. Tószeg-Paládics, 325.50 q búza	8.460 «
9. Tószeg-Alsóréti birtok	5.000 «
10. Újkécske 79.89 q búza	2.080 «
11. Uszód 116.40 q búza	3.030 «
12. Bátya	2.000 «
Összesen	122.590 P

II. Egyéb mező- és erdőgazdasági haszonvételek:

13. O. F. B. fák árából és fatisztogatásokból várható bevételek	11.000 P
14. Csabonyi gazdaság	9.500 «
15. Bányai gazdaság és az ú. n. «Zátony»	1.370 «
Összesen	21.870 P

III. Bérházak:

16. Budapest, VII., Károly-körút 1.	49.430 P
17. Budapest, V., Nádor-utca 20.	41.490 «
Összesen	90.920 P

IV. Tőke jövedelem:

18. Értékpapírok szelvényjövödelméből	54.740 P
19. Folyószámla-kamat	8.000 «
Összesen	62.740 P

V. Vegyes bevételek:

20. Vácrátót, Abony házbérek, kisberki malombér és előre nem látottak	560 P
Összesen	298.680 P

VII. Végrendeleti meghagyás alapján:

22. A. M. úrnőnek havi 2.000, összesen 12.000 P

VIII. Korábbi alkalmazottak kegydíja:

23. Novotnyé (Vác) és Theisenberger (Budapest) kegydíja ... 600 P

24. IX. Bojári Gróf Vigyázó Ferenc úr képmásának elkészítésére 3.600 «

25. X. Gr. Zichy Gyula végrendeleti végrehajtó urat 1928. július 1-től 1929. június 30-ig megillető 10% 20.000* «

26. XI. A jövedelemből a M. Tud. Akadémia tudományos céljaira az Igazgató-Tanács 1928. december 12-én tartott ülésében (jkv. XI. pont) félévre megszavaztatott 60.000 «

XII. Összes kiadás 253.100 «

XIII. Egyenlegül felesleg körülbelül ** 45.580 «

Előirányzat

a M. Tud. Akadémiának Gróf Vigyázó Sándorné szül. Báró Podmaniczky Zsuzsánna úrnőtől örökölt vagyona bevételeiről és kiadásairól. 1929. január hó 1-től június hó 30-ig.

Bevételek:

I. Haszonbérletileg kezelt földbirtokokból:

1. Rákoskeresztúr: gróf Vigyázó Sándorné, valamint gróf Vigyázó Ferenc nevén álló mezőgazdasági ingatlanok bére: 1.786-20 q rozs	41.080 P
2. Vecsés (Ferihegy) 467-00 q rozs	10.740 «
3. Tiszaföldvár (Martfű) 1079-43 q búza	28.070 «
Összesen	79.890 P

II. Egyéb haszonvételek.

4. Rákoskeresztúri malombérek, vadászati bér, rözse, ház-bérek stb.	4.125 P
--	---------

III. Tőke jövedelem.

5. Értékpapírok szelvényjövödelméből	7.000 P
6. Folyószámla-kamat	3 000 «
Összesen	10 000 P
Összesen	94.015 P

* Ez az összeg egészen hozzávetőleges számítás alapján állítottatott be, mert a valóságos jövedelem végleges összege még nem biztos.

** Tartalékolni kell bizonyos összeget a Gróf Vigyázó-könyvtár átszállítására és a Gróf Vigyázó-lakás kiüresítésére. Ennek költségei pontosan meg nem állapíthatók.

Kiadások:¹

1. I. Rákoskeresztúri személyi és dologi kiadások	5.350 P

II. Dologi kiadások:

3. Rákoskeresztúri épületek és park jókarba helyezése és karbantartása	5.000 P
4. Bankköltségek	200 „
5. Előre nem látott kiadásokra (perköltségek, bélyegek, jogilletékek stb.)	500 „

III. Köztartozások:

6. Rákoskeresztúri adók és egyéb közterhek	4.700 P

IV. Az örökhagyó úr végakarata alapján:

7. Lónyay Flóra úrnőnek 1/4 évenként 2.400 P	4.800 P
8. Az 1923. október 25 iki végrendelet 7. pontja értelmében tőkésítendő	18.803 „
9. Az 1923. évi végrendelet 7. pontja alapján felosztandó az évi jövedelem 8%-a Rákoskeresztúr, Vecsés és Tiszaföldvár községek érdemes szegényei segélyezésére kb.	4.000 „
10. Az 1923 évi végrendelet meghagyása folytán a Báró Podmaniczky-családról szerkesztendő monografia melléklete gyanánt különböző ingatlanok és emléktárgyak, illetőleg gyűjtemények fényképezésére kb.	10.000 „
11. «Nemzeti célra» lesz fordítható kb. ²	„

V. Egyenleg mint felesleg	„
Összesen	P

¹ Az ügyvédek tiszteletdíja és a gazdasági alkalmazottak fizetése a gróf Vigyázó Sándor és Ferenc uraktól örökölt vagyon előirányzatába vétetett föl.

² Az Akadémia Igazgató-Tanácsának 1928. december 12-én hozott határozata értelmében ezen a címen felhasználható lesz a Magyar Etymologiai Szótár című kiadvány mindegyik kötetének elkészülte után kötetenként 8.000 P. A fennmaradó felesleg felhasználása tárgyában az Ig.-Tanács később fog határozni.

50024

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADEMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XXXIX. KÖTET.

439. FÜZET. 1928. JANUÁR—MÁJUS.

Y 34 Y32

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

1928

TARTALOM.

	Lap
I. Az Akadémia belső tagjai	1
II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Bonfinius születésének 500. évfordulójáról az 1927 december 19-én tartott összes ülésen	5
III. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó- és üdvözlőbeszéde a nemzetközi tudományos együttműködés Magyar Nemzeti Bizottságának 1928 április 13-án tartott ülésén (E. Denison Ross k. t.-nak «Kőrösi Csoma Sándor emlékelőadás»-a alkalmából).	7
IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1927-ben:	
a) Az 1927-ben tartott ülések	11
b) Jelentés a Könyvtár 1927. évi állapotáról	14
V. Az Akadémia halottjai 1927-ben	27
VI. Kivonatok az osztály- és összes üléseken bemutatott értéke- zésekből:	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr felolvasása «Az októberi diploma előzményeiről» a II. osztálynak 1928 március 5-iki ülésén	27
2. Báró Forster Gyula ig. és t. t.: «A M. Tud. Akadémia és a műemlékek védelme» c. centenáris előadásának kivonata (1928 március 26-iki összes ülés)	29
3. Klemm Antal l. t.: «A mondattan elmélete» (Az 1927 november 17-én felolvasott székfoglaló kivonata).	34
4. 'Sigmund Elek bemutatta a szikésekről írt művének angol kiadását	42
VII. Bizottsági jelentések:	
1. Jelentés a Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról (III. o., fizikai és kémiai munkák)	43
2. Jelentés a Chorin Ferenc-alapítvány 1928. évi kamatainak odaitélése tárgyában	49
3. Jelentés a báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1928. évi kamatainak felhasználása tárgyában (Vig Albert ny. h. államtitkár, iparoktatási főigazgató «Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz esztendőben» c. művéről)	54
4. Jelentés a Vojnits-jutalomról	56
5. Jelentés a Kónyi Manó-jutalomról	65
6. Jelentés Buza László szegedi egyetemi tanár «A kisebb-ségek jogi helyzete stb.» c. pályamunkájáról	69
7. Jelentés a hadtörténelmi jutalomról (az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi csata leírása).	72
8. Jelentés a Wahrmann Mór-érem odaitélése tárgyában	76

	Lap
VIII. Újabb levélváltás az elszakított területeken nem kézbesített magyar nyomtatványok szabad terjeszthetése érdekében . . .	79
IX. Összeállítás a nemzetközi értelmi együttműködés tárgyában kiküldött Magyar Nemzeti Bizottság 1927. évi munkáságáról	83
X. Az Institut International de Coopération Intellectuelle meghívása a M. Tud. Akadémia tagjaihoz	86
XI. A M. Tud. Akadémia pénztári számadása 1927-ről	89
XII. A Darányi Ignác-alapítvány ügyrendje	100
XIII. Ünnepi beszédek:	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde a Magyar Mérnök- és Építészegylet jubiláris közgyűlésén	101
2. Császár Elemér r. t. ünnepi beszéde Gyulai Pál emlékünnepe. (A nemzet tanítója).	102
XIV. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai (lásd Ak. Ért. 1927. évf. 241—2. l.)	108
XV. Alapítványok és adományok	108
XVI. Nekrológ:	
Gróf Mailáth József ig. tag beszéde gróf Dessewffy Aurél ig. tag úr ravatalánál 1928 március 30-án	109
XVII. Az 1926—1928. években a M. Tud. Akadémia jutalmát kapott tanítók	110
XVIII. A tartalommutató német fordítása	111
XIX. A tartalommutató francia fordítása	113
XX. A tartalommutató angol fordítása	115
XXI. Jelentés az akadémiai választásokról	117

50024

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

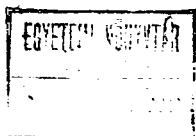
SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XXXIX. KÖTET.

440. FÜZET. 1928. JÚNIUS—JÚLIUS.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1928

TARTALOM.

	Oldal
I. A M. Tud. Akadémia LXXXVIII. ünnepélyes közlése . . .	119
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. tag elnök úr megnyitó beszéde: «A háború és a békekötés hatása tudományra és irodalomra» . . .	119
2. Balogh Jenő főtitkár: Akadémiánk történetéhez . . .	127
3. Herczeg Ferenc t. t.: Mikszáth Kálmán t. t. emlékezete . .	135
4. Ravasz László t. t.: «Pál Athénben» (Székfoglaló) . .	135
II. A LXXXVIII. nagygyűlés (1928 május 16—18.).	135
III. A M. Tud. Akadémia jutalomtétellei.	143
IV. Bizottsági jelentések:	
1. Jelentés a Sámuel—Kölber-jutalomról	147
2. Jelentés a Wellisch Alfréd-jutalom tárgyában	148
3. Jelentés a Forster János-jutalom tárgyában	150
V. A Filozófiai Bizottság ügyrendje	153
VI. Költségvetés 1928 második felére.	154
VII. Kivonat az osztályülésen bemutatott értekezésből:	
Bajza József I. t.: «Horvát éposz Kálmán királyról» (Az 1928 május 7-én tartott székfoglaló kivonata.	159
VIII. Ünnepi beszédek:	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr ünnepi beszéde a Kormányzó Úr Ó Főméltóságának 60-ik születésnapja alkalmával	161
2. Berzeviczy Albert elnök úr megemlékezése Dürer halálának négyszázados évfordulója alkalmával 1928 június 18-án	162
3. Némethy Géza osztályelnök üdvözlő beszédei az I. osztályban tartott székfoglalók alkalmából	163
IX. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai (lásd Akadémiai Értesítő 1928. évfolyam 108. lap)	168
X. Alapítványok és adományok.	168
XI. Nekrológok:	
1. Angyal Dávid r. t. beszéde Ballagi Aladár r. t. ravatalánál 1928. év június 21-én	169
2. Szádeczky Lajos r. t. beszéde Márki Sándor r. t. sir-emléke felavatásakor 1928 július 1-én	171

INHALT.

	Seite
I. LXXXVIII-ste feierliche Generalversammlung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	119
1. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy: «Die Wirkung des Krieges und des Friedensschlusses auf Wissenschaft und Literatur»	119
2. Generalsekretär Eugen Balogh: Zur Geschichte unserer Akademie	127
3. Ehrenmitglied Franz Herczeg: Das Gedächtnis des Ehren- mitglieds Koloman Mikszáth	135
4. Ehrenmitglied Ladislaus Ravasz: «Paul in Athen» (An- trittsvortrag)	135
II. LXXXVIII-ste Generalversammlung (16—18. Mai 1928) . . .	135
III. Die Preisausschriften der Ungarischen Akademie der Wissen- schaften	143
IV. Ausschussberichte:	
1. Bericht über den Sámuel—Kölber-Preis	147
2. Bericht über den Alfred Wellisch-Preis	148
3. Bericht über den Johann Forster-Preis	150
V. Geschäftsordnung des Philosophischen Ausschusses	153
VI. Kostenanschlag für Juli—Dezember 1928	154
VII. Auszug aus der in der Klassensitzung vorgetragene Abhandlung: Josef Bajza korr. M.: «Ein kroatisches Epos über König Koloman» (Auszug aus dem Antrittsvortrag vom 7-ten Mai 1928)	159
VIII. Festreden:	
1. Festrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anläss- lich des sechzigsten Geburtstags Seiner Durchlaucht des Herrn Reichsverwesers	161
2. Erinnerungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anlässlich der Vierhundertjahreswende des Todes von Albert Dürer am 18-ten Juni 1928	162
3. Begrüßungsreden des Klassenvorstands Géza Némethy, anlässlich der in der ersten Klasse gehaltenen Antritts- vorträge	163
IX. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	168
X. Stiftungen und Schenkungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	168
XI. Nekrologe:	
1. Rede des o. M. David Angyal bei der Bahre des o. M. Aladár Ballagi am 21-ten Juni 1928	169
2. Rede des o. M. Ludwig Szádeczky-Kardoss bei der Ein- weihung des Grabmals Alexander Márki o. M. am 1-ten Juli 1928	171

CONTENTS.

	Page
I. LXXXVIII. General Assembly of the Hungarian Academy of Sciences	119
1. Opening speech by President Albert de Berzeviczy, Director and honorary member: «The influence of the war and the conclusion of the peace on Science and Literature»	119
2. Mr. Eugene de Balogh, General Secretary: «Contribution to the history of our Academy»	127
3. Mr. Francis Herczeg, hon. mem.: «To the memory of Coloman Mikszáth, hon. mem.»	135
4. Bishop Ladislas Ravasz, hon. mem.: «St. Paul in Athens» (Inaugural address)	135
II. LXXXVIII. General Assembly (May 16 to 18, 1928)	135
III. Awards of the Hungarian Academy of Sciences	143
IV. Committee reports:	
1. Report on the Sámuel—Kölber-prize	147
2. Report on the Alfred Wellisch-prize	148
3. Report regarding the John Forster-prize	150
V. Order of business of the Philosophy Committee	153
VI. Estimates for the second half of the year 1928	154
VII. Extract from dissertation held at division-meetings:	
Mr. Joseph Bajza, corresponding member: «Croatian Epic of King Coloman» (Extrakt from inaugural address delivered on the 7 th May 1928).	159
VIII. Official speeches:	
1. Address delivered by President Albert de Berzeviczy, Director and hon. mem., on the occasion of the 60 th birthday of his Excellency, the Governor of Hungary	161
2. Speech delivered on the 18 th June 1928 by President Albert Berzeviczy to commemorate the 4 th centenary of Albert Dürer's death	162
3. Adresses of welcome by Mr. Géza Némethy, Division-President, on the occasion of his inaugural address delivered in the 1 st Division.	163
IX. Recent publications of the Hungarian Academy of Sciences (See page 108 of the Academy Report for 1928)	168
X. Endowments and donations	168
XI. Necrologies:	
1. Speech made on the 21 st June 1928 by Mr. David Angyal, ord. mem., at the bier of the late Professor Aladár Ballagi, ord. mem.	169
2. Address delivered by Mr. Louis Szádeczky, ord. mem. at the unveiling of the memorial to the late Alexander Márki, ord. mem., on the 1 st July 1928	171

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ

FŐTITKÁR.

XXXIX. KÖTET.

441. FÜZET. 1928. AUGUSZTUS—DECEMBER.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1929

TARTALOM.

Lap

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése néhai bojári gróf Vigyázó Ferencről és javaslatai az örökhagyó úr emlékének megörökítése tárgyában	175
II. Vargha Gyula t. t. másodelnök beszéde gróf Vigyázó Ferenc ravatala előtt Rákoskeresztúron 1928. augusztus 6-án	178
III. Kiegészítések a M. Tud. Akadémia ügyrendjéhez, gróf Vigyázó Ferenc úr végrendeletei következtében	179
IV. A M. Tud. Akadémia ünnepi ülése báró Korányi Frigyes l. t. születési centenariuma alkalmából 1928. december 17-én : 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde 2. Bókay János l. t.: Megemlékezés báró Korányi Frigyesről	180 182
V. Lukinich Imre l. tag: Jelentés a Keleteurópai Történetírók Szövetsége szerkesztő bizottságának 1928. július 21—22-én Rigában tartott üléséről	191
VI. Kivonatok a M. Tud. Akadémiában tartott előadásokból : 1. Bártfai Szabó László vendég felolvasása (1928. június 18-án): Gróf Széchenyi István emlékiratai 2. Baros Gyula l. t.: Az irodalmi hagyomány életereje. (Kivonat 1928. október 29-én tartott székfoglalójából.) 3. Nagy Miklós l. t.: A Ghyczyek a XVI. század történetében. (Kivonat 1928. nov. 5-én tartott székfoglalójából.)	195 196 198
VII. Ünnepi és üdvözlő beszédek : 1. Szász Károly l. t. ünnepi beszéde Tisza Kálmán ig. és t. t. szobrának leleplezésekor, Berettyóújfaluban 1928. szeptember 23-án 2. Vargha Gyula t. t. másodelnök beszéde 1928. szeptember 25-én Földes Béla r. t. nyolcvanadik születésnapja alkalmából 3. Csánki Dezső osztályelnök üdvözlő beszéde Nagy Miklós l. taghoz 1928 november 5-én 4. Lenhossék Mihály r. t. beszéde Schaffer Károly r. t.-hoz tudományos működésének 40-ik évfordulója alkalmával 5. Gálos Rezső ünnepi beszéde a Pázmándi Horváth Endre születésének 150-ik évfordulója alkalmából rendezett emlékünnepen	202 203 204 206 209
VIII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	210
IX. A M. Tud. Akadémiának felajánlott alapítványok és adományok folytatólagos jegyzéke	210
X. A Magyarország területén végzendő tudományos kutatások támogatása kérdésében véleményadás végett bizottság kiküldése	211
XI. Nekrológ : Tomcsányi Móríc l. t. beszéde Nagy Ferenc r. tag sirjánál Rőjtőkön (Sopronmegye) 1928 szeptember 9-én	211
XII. A tartalom-mutató német fordítása	214
XIII. Francia tartalom-mutató	215
XIV. Angol tartalom-mutató	216
A belső tagok irodalmi munkálatainak jegyzéke	I—XLV